

Melding for året 1973
fra
Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget 7. januar 1974

Dokument nr. 4.

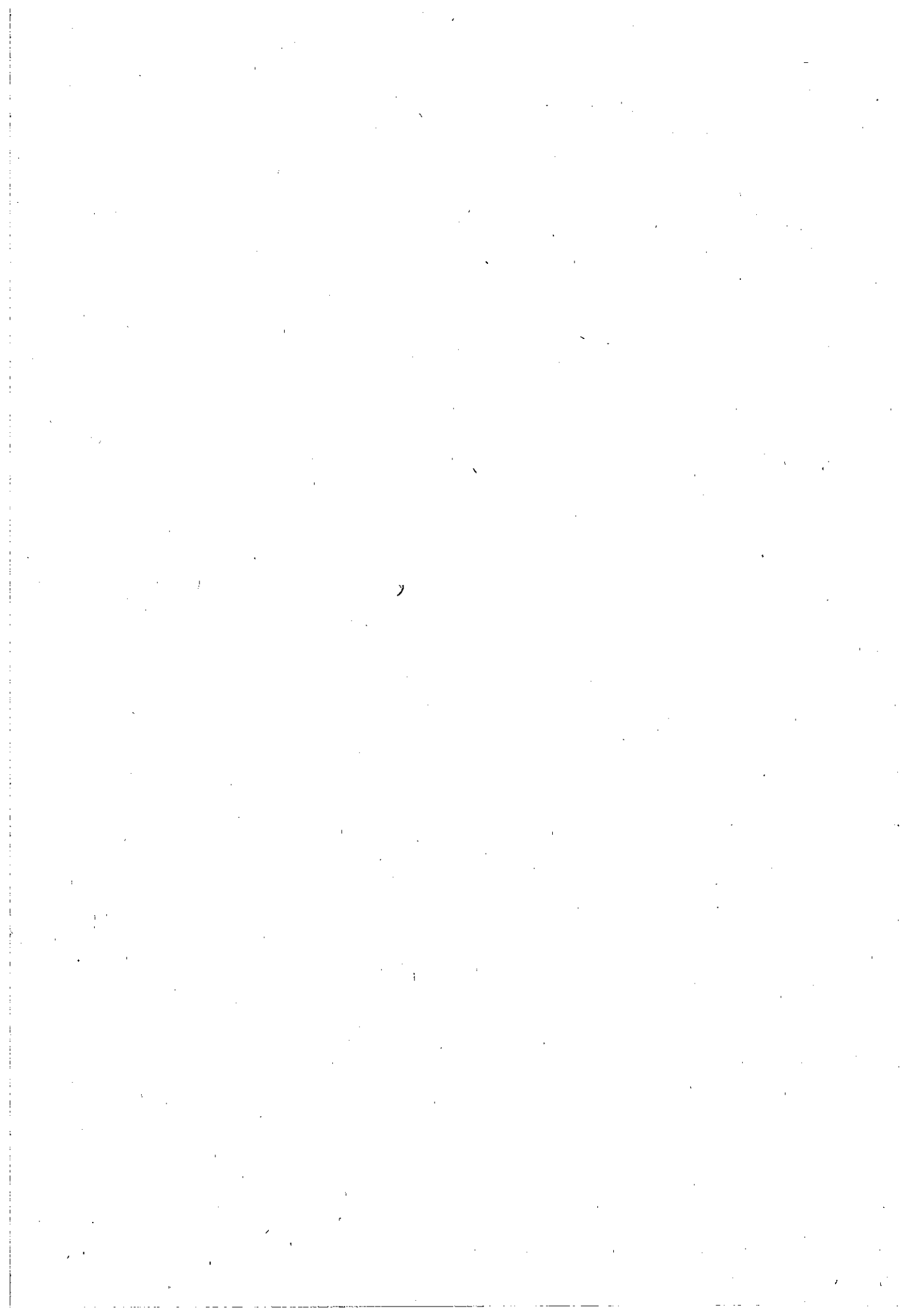
(1973—74)

Melding for året 1973

fra

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget 7. januar 1974

Innhold.

	Side
Oversendelsesbrev til Stortinget	5
I. Institusjonens alminnelige forhold.	
1. Personalforhold	
Ombudsmannen	7
Kontorpersonalet	7
2. Samarbeidsordningen med fritt rettsråds advokater i de fire nordligste fylker	7
3. Tittelen «Ombudsmann» i stillingsbetegnelser	7
4. Forholdet mellom ombudsmannskontrollen og overordnede forvaltningsorganers plikt til selv å føre innseende med underordnede organer	8
II. Opplysninger om sakene og saksbehandlingen.	
1. Sakmengden	9
2. Klagebehandlingen og resultatet av den	10
A. Sakbeholdning	10
B. Avviste saker	10
C. Saker som er realitetsbehandlet	10
III. Tilleggsopplysninger om saker, referert i tidligere årsmeldinger	13
IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14.	
1. Spørsmål om tjenestemannslovens anvendelse på fast ansatte timelærere ved spesialskole	14
2. Mangelfull underretning til husstellærer om ansettelsesforhold	17
3. Lønn i juli 1971 til timelærere i grunnskolen	19
4. Kirke- og undervisningsdepartementets godkjenning av tilsetning i privat gymnas	20
5. Avslag på søknad om lektorkompetanse omgjort	21
6. Spørsmål om lærer var ansatt med adjunktlønn	22
7. Fordeling av kontorfullmektigstillinger i Forsvaret	23
8. Utilstrekkelig grunnlag for avgjørelse i ansettelsessak ved trygdekantor	26
9. Fylkeskommunal tjenestemann oppsagt på grunn av uttalelser i avisartikkel	29
10. Løppefogds habilitet i reinbeitevist	31
11. Betydningen av velferdsgrunner i ansettelsessak	34
12. Spørsmål om kommune var ansvarleg for at enkje etter kommunal tenestemann fall utanfor pensjonsskipnad	35
13. Spørsmål om krav for opphold på aldersheim var foreldet	36
14. Ubertrettiget trekk i etterbetaling av fiskerpensjon	37
15. Spørsmål om krav på barselpenger var foreldet	37
16. Hjelpetønad til husmødre for hjelp i huset	38
17. Refusjon til trygdet for overnattingsutgifter under reise til lege	43
18. Forkjøpsrettssak etter jordloven. Spørsmål om omgjøringsrett og partsstilling	44
19. Klagerett til overordnet forvaltningsorgan over fylkeslandbruksstyres uttalelser etter jordlovens § 13 annet ledd	46
20. Godkjenning av disposisjonsplan	46
21. Uhjemlede avslag på søknader om byggetillatelse	49
22. Behandling av krav om stans av byggearbeid	51
23. Utbetaling av tilskott etter tilskottsordningen for helligbygg	53

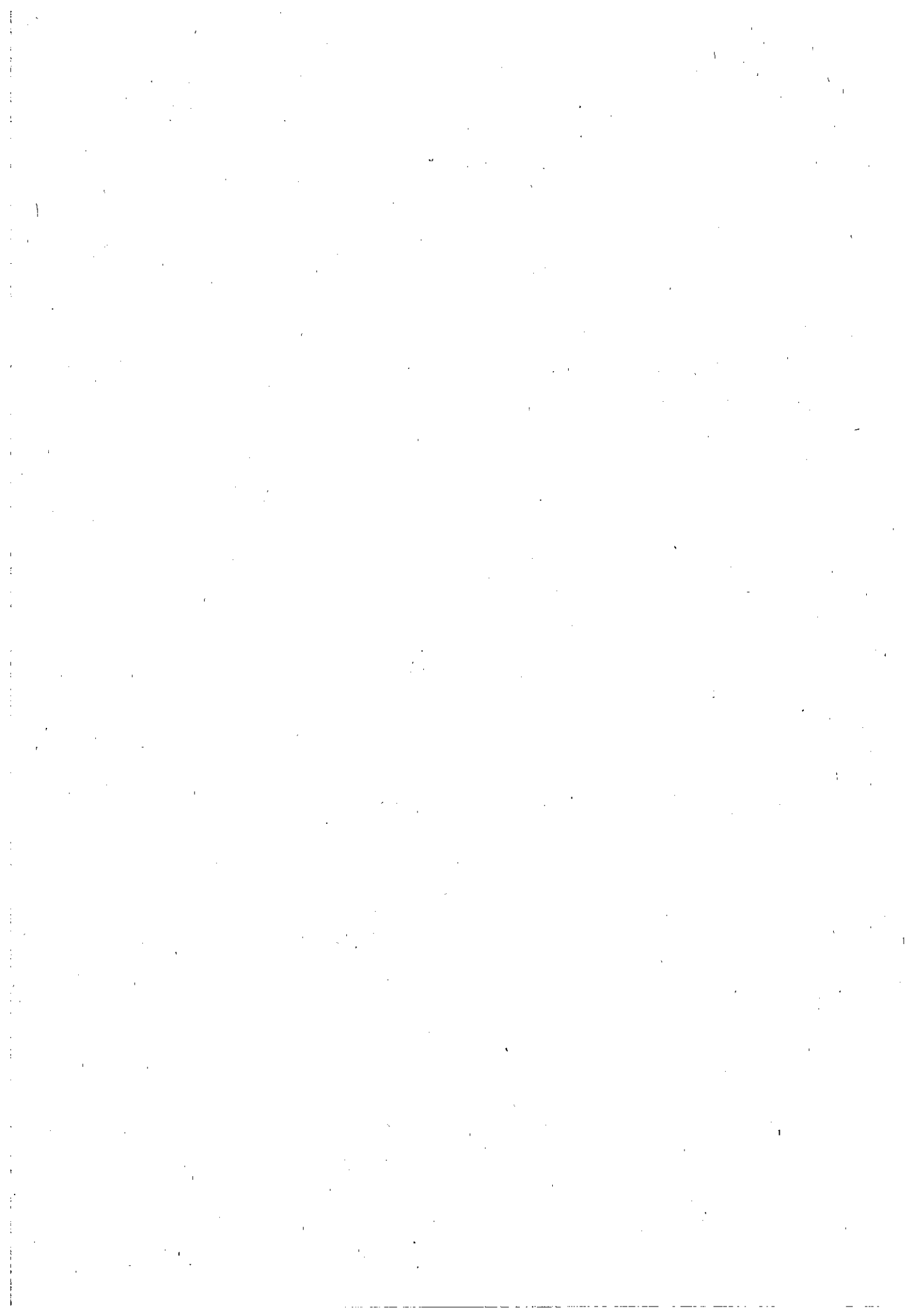
	Side
24. Refusjonskrav for veg og kloakk ikke i samsvar med bygningslovens bestemmelser	53
25. Kommunalt elektrisitetsverk la uten hjemmel kraftlinje over privat eiendom	55
26. Underretning om foreldelsesfristen i veglovens § 30 a	57
27. Ulovhjemlet pristakst. Saksbehandlingsfeil i prisnemnd	57
28. Saksbehandling ved beregning av arveavgift	59
29. Legalpanterett for skatter og avgifter i fast eiendom var bortfalt	60
30. Inntektstillegg ved skatteligning for fordel av leiebil hos arbeidsgiver	60
31. Saksbehandling ved fravik av selvangivelse kritisert	62
32. Innbetaling av restskatt som kan påregnes ettergitt	63
33. Krav om returporto ved forespørsler om ligningen	65
34. Ombudsmannens kompetanse overfor Hovedorganisasjonenes sykelønnsutvalg	65
35. Valgprogrammene i Norsk Rikskringkasting	65
36. Beklagelig fremgangsmåte ved sokneprests avvisning av fadder	67
37. Behandlingsregler for kommunale anbudssaker	68
38. Spørsmål om hjemmel for kontrollordning med betongprodukter	69
39. Importnektelse for potetstivelse	71
40. Oppholdsnektelse på grunn av straffbart forhold opphevet	72
41. Fengselsstyrets kompetanse til endelig å avgjøre om klage er fremsatt i tide og om eventuell oppreisning	73
42. Nektelse av dokumentinnsyn ved Ullersmo landsfengsel	74
43. Tilbakeholdelse av sirkulærbrev til innsatte	76
44. Fengselsanstalt førte ikke foreskrevet brevjournal	77
45. Sen og mangelfull saksbehandling i Kirke- og undervisningsdepartementet	78
46. Saksbehandlingstiden i Kirke- og undervisningsdepartementet	80
47. Underretning om klageadgang ved avslag på søknader om borteboerstipend	81
48. Spørsmål om lister over skoleelever som hadde fått reisetilskott, var offentlige	82
49. Erstatning etter oppflyttingsnektelse ved lærerskole	83
50. Spørsmål om hjemmel for å ha egen skolekrets for flyttsamer	83
51. Spørsmål om fri skolegang i nabokommune for grunnskoleelever	85
52. Fellaktig opplysning fra bidragsfogd til bidragspliktig om at passforbud var nedlagt ..	86
53. Saksbehandling i bidragssak	87
54. Adgang til å påklage fylkesmannens avgjørelse etter § 13 første ledd i lov om forskuttering av oppfostringsbidrag	87
Register.	88

Til Stortinget

I henhold til § 12 i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen av 22. juni 1962 med endringslov av 22. mars 1968, jfr. § 14 i Stortingets instruks av 8. juni 1968, skal jeg med dette få gi melding om ombudsmannens virksomhet i 1973.

Meldingens avsnitt I omhandler institusjonens alminnelige forhold, i avsnitt II er det gitt opplysninger om sakmengde og saksbehandling, og i avsnitt III tilleggsopplysninger om forhold og saker som har vært omtalt i tidligere årsmeldinger. I avsnitt IV er gjengitt 54 enkeltsaker som det er tatt standpunkt til i året.

Oslo, 7. januar 1974.
Andreas Schei.

I. Institusjonens alminnelige forhold.

1. Personalforhold.

Ombudsmannen.

Min funksjonstid som Stortingets ombudsmann for forvaltningen gikk ut 31. desember 1973, men på forespørsel erklærte jeg meg villig til å fortsette i vervet til ny ombudsmann kunne bli valgt og tiltre. Som ny ombudsmann for perioden 1. januar 1974 til 31. desember 1977 valgte Stortinget deretter den 17. desember 1973 høyesterettsdommer Erling Sandene. Han ble samtidig gitt tjenestefrihet til 1. juli 1974. I henhold til vedtak av Stortinget fortsetter jeg i stillingen til den nyvalgte ombudsmann overtar.

Under et sykefravær våren 1973 har kontorsjef Tore Sinding-Larsen i henhold til Stortingets vedtak av 28. mars s. å. fungert som stedfortreder for ombudsmannen.

Kontorpersonalet.

Konsulent Svein Arild Pihlstrøm overtok etter tjenestefrihet i 1972 igjen sin stilling ved kontoret fra 1. januar 1973.

Konsulent Magne Spilde, som hadde hatt tjenestefrihet siden 9. januar 1973, sa opp sin stilling 4. oktober 1973. Hans vikar, cand. jur. Raket Surlien Nordtømme, ble av Stortingets presidentskap 1. november s. å. ansatt som konsulent i stillingen.

Cand. jur. Inger Labråthen ble av Stortingets presidentskap 11. januar 1973 engasjert for 1 år som konsulent ved kontoret. Stillingen er i budsjettforslaget for 1974 foreslått omgjort til fast stilling, og med forbehold for eventuelle endringer under budsjettbehandlingen, har Stortingets presidentskap 1. november 1973 ansatt henne i fast konsulentstilling.

Konsulent Liv Gjølstad har tjenestefrihet i 1 år fra 27. august 1973. Som vikar for henne har Stortingets presidentskap 5. juli 1973 ansatt konsulent hos fylkesmannen i Oslo og Akershus, cand. jur. Kai Kramer-Johansen.

Alle ansettelser har vært i samsvar med min innstilling.

2. Samarbeidsordningen med fritt rettsrådsadvokater i de fire nordligste fylker.

Prøveordningen, som det er gjort nærmere rede for i årsmeldingen for 1971 (dok. nr. 4 (1971—72)), ble satt i verk fra 1. januar 1973 og skal gjelde også i 1974. Det er hittil relativt få klagere som har benyttet seg av adgangen til fri advokathjelp ved klage til ombudsmannen, i alt 24. Dette forhold antas for en del å ha sammenheng med at ordningen er ny og ennå ikke helt innarbeidet. Det arbeides derfor fortsatt med å gi informasjon om ordningen, således ved intervjuer i avisene i vedkommende fylker. Som nevnt i årsmeldingen for 1972, I punkt 3, må spørsmålet om hvordan det skal forholdes når prøveordningen løper ut 31. desember 1974, tas opp med Stortinget i god tid på forhånd, jfr. også Administrasjonskomitéens uttalelse i budsjettinnst. S. nr. 2 (1972—73), kap. 43 post 23.

3. Tittelen «Ombudsmann» i stillingsbetegnelser.

Betegnelsen «ombudsmann» brukes i dag i navnet på følgende offentlige institusjoner: Forsvarets ombudsmann (Ombudsmannsnemnda for Forsvaret og Ombudsmannsnemnda for sivile tjenesteppliktige), Stortingets ombudsmann for forvaltningen og Forbrukerombudsmannen. De to førstnevnte ombudsmenn har begge sitt arbeidsområde innenfor den offentlige forvaltning, og en del av deres oppgaver og beføyelser er noenlunde likeartede. En og annen klager kan nok være i tvil om hvilken ombudsmann hans sak hører hjemme hos, men noe egentlig problem har dette ikke reist. Den ombudsmann som mottar en feilsendt klage, sørger straks for at den blir sendt videre til rette vedkommende.

Forbrukerombudsmannens arbeidsområde ligger derimot utenfor forvaltningen, og denne institusjonens oppgaver og beføyelser er vesentlig andre enn dem Stortingets ombudsmann for forvaltningen har. Likevel kan det hos enkelte klagere merkes en viss usikkerhet når det gjelder å holde de to institusjonene klart fra hverandre. Ikke minst må dette antas å ha sammenheng med at begge har ordet

«ombudsmann» i stillingsnavnet, og at titlene er så vidt lange at det er behov for å korte dem ned i praksis. Dette gjelder i første rekke Stortingets ombudsmann for forvaltningen, som til dels benevnes Sivilombudsmann, men oftest bare ombudsmann. Men også for Forbrukerombudsmannen ser man i blant at tittelen avkortes. I avisoppslag om forbrukersaker har forkortelsen «Ombudsmannen» således vært brukt. Forholdet kan bidra til sammenblanding og også til uklarhet om kompetanseforholdet. I praksis har det forekommet at forklaringer fra Sivilombudsmannen om begrensningen av hans kompetanse har vært møtt med den innvending at Forbrukerombudsmannen kan jo gjøre slik og slik, og da må vel også Sivilombudsmannen kunne gjøre det samme på sitt område. Det må imidlertid vedgås at forholdet ikke har ført til vesentlige ulemper. Når det likevel er tatt opp her, skyldes det at spørsmålet om å opprette ombudsmannsordninger er tatt opp på en rekke områder — oftest etter svensk forbilde. Og det kan neppe være tvilsomt at jo flere ombudsmannsbenevnelser vi får, jo større blir risikoen for forveksling og kompetansetvil.

Etter min mening er det i fremtidige tilfeller all grunn til å overveie nøye om betegnelsen «ombudsmann» bør tas med. Ofte vil den i det hele tatt ikke passe, fordi det mer er spørsmål om partsrepresentasjon enn om et uavhengig, upartisk kontrollorgan. Det er også grunn til å være oppmerksom på at forholdet når det gjelder ombudsmannstittelen, ikke er helt parallelt hos oss og i Sverige. I Sverige betyr ombudsmann nærmest tillitsmann eller representant, og en rekke organisasjoner m.v. har egen ombudsmann. Den vel innarbeidede forkortelse av Justitieombudsmannen er både i tale og skrift bare «J.O.» (Ji-O), ikke Ombudsmann, slik at sammenblanding med denne også av den grunn ikke så lett oppstår. Under enhver omstendighet vil det være ønskelig at Stortingets ombudsmann for forvaltningen får uttale seg når det er spørsmål om å knytte ordet «ombudsmann» til offentlige stillingsbetegnelser.

4. Forholdet mellom ombudsmannskontrollen og overordnede forvaltningsorganers plikt til selv å føre innseende med underordnede organer.

I en sak om hjelpestønad til husmødre, referert i kap. IV, nr. 16, ble det i brev til ombudsmannen av 4. mai 1973 fra en høyesterettsadvokat som representerte en tjenestemann i Rikstrygdeverket, gjort gjeldende at ombudsmannen burde ha tatt saken opp på grunnlag av en muntlig henvendelse fra tjenestemannen i februar 1969 og skriftlige hen-

vendelser fra høyesterettsadvokaten i september 1970 og april 1971. Han lot brevet offentliggjøre i «Dagbladet» for 15. mai 1973.

Jeg fant anførselen grunnløs og gjorde rede for dette i et svar som ble inntatt i «Dagbladet» for 29. s. m. For det første var ingen av henvendelsene slik at de etter min mening ga grunn til undersøkelser fra min side. For det annet er det ikke ombudsmannens oppgave, men det overordnede forvaltningsorgans egen sak, å føre det umiddelbare tilsyn med organer som det har under seg. Som opplyst i referatet av hjelpestønadsaken, hadde Rikstrygdeverket i 1966, 1967 og 1969 selv tatt opp skriftlig med Sosialdepartementet de spørsmål saken gjaldt. De to brevene med bilag fra høyesterettsadvokaten til ombudsmannen ble for øvrig gjort kjent for Sosialdepartementet straks de var mottatt.

Spørsmålet om forholdet mellom ombudsmannskontrollen og høyere forvaltningsorganers plikt til å føre tilsyn med underordnede organer er etter min mening så vesentlig at jeg, når det først er reist offentlig, har funnet det riktig å ta det opp i årsmeldingen. Dette spørsmålet var drøftet allerede under forberedelsen av ombudsmannsordningen. I innstillingen fra Forvaltningskomiteén av 13. mars 1958 er det således anført på side 427, 1. spalte:

« — — — Ombudsmannen skal ikke gå inn som et nytt ledd i det bestående forvaltningsapparat. Hans arbeid skal hverken forsinke eller vidløftiggjøre administrasjonens avgjørelser. Som den danske ombudsmann bør heller ikke den norske ha myndighet til å omgjøre noe forvaltningsvedtak eller til å instruere noen tjenestemann. Hans godkjenning skal ikke innhentes i noe tilfelle. Oppgaven er å utøve etterfølgende kontroll med forvaltningens avgjørelser, herunder også med forsømmelighet og sendretthet fra administrasjonens side.

Det kan innvendes at ombudsmannsordningen vil kunne føre til en viss usikkerhet i praksis når det gjelder forholdet mellom ombudsmannens oppgaver og forvaltningsmyndighetenes plikt til å føre tilsyn med tjenestemennene. Imidlertid må det gjøres helt klart at ombudsmannen ikke fritar forvaltningsmyndighetene for noen av deres plikter. Hans oppgave er tvertimot å påse at disse oppfylles.

Jeg anser det for viktig at ombudsmannen på dette område holder en helt klar linje, slik at det i forvaltningen ikke oppstår usikkerhet eller tvil når det gjelder forholdet mellom forvaltningsorganenes egen tilsynsplikt og ombudsmannens oppgaver. Ombudsmannstilsynet er en supplerende kontrollordning. Det skal i prinsippet følge etter administrasjonens egen saksbehandling og kan verken tre i stedet for eller avlaste det overordnede organ for noen del av dets tilsynsoppgaver.

II. Opplysninger om sakene og saksbehandlingen

1. Sakmengden.

a) Tilgangen på saker i 1973:

Klager	1 395
Forespørsler o. l.	52
Saker, tatt opp av eget tiltak ...	21
I alt	1 468 saker

Fordelingen gjennom året fremgår av følgende oversikt, der også tallene for det foregående år er tatt med:

Klager og forespørsler m.v.	1972	1973
Januar	127	141
Februar	129	131
Mars	109	148
April	126	121
Mai	112	134
Juni	137	109
Juli	116	95
August	97	75
September	101	100

Klager og forespørsler m.v.	1972	1973
Oktober	141	163
November	149	147
Desember	109	83
	1 453	1 447
Saker, tatt opp av eget tiltak	23	21
Saker i alt	1 476	1 468

Saktallet er således 8 saker lavere enn i fjor. Det har i 1973 vært 472 personlige besøk, mot 559 året før.

b) Hvor klagenes m. v. kommer fra.

Som tidligere er det ved den geografiske fordeling av sakene ikke tatt med klager som er innkommet fra sentrale anstalter med klientel fra hele landet eller fra større deler av det. Fra sentrale anstalter, vesentlig fengselsanstalter, kom det inn 103 klager, og fra utlandet 18 klager. Tilbake blir da $1\,447 \div 121 = 1\,326$ saker, som fordeler seg slik fylkesvis:

Fylke	Antall klager	Klagene fordeler seg på:		Klager i pst. av samlet klagetall	Folkemengde i pst. av rikets — 1970
		statsforvaltning	kommunalforvaltning		
Østfold	50	39	11	3,8	5,6
Akershus	82	51	31	6,2	8,0
Oslo	210	148	62	15,8	12,6
Hedmark	33	22	11	2,5	4,6
Oppland	50	33	17	3,8	4,4
Buskerud	68	43	25	5,1	5,1
Vestfold	43	28	15	3,2	4,5
Telemark	42	27	15	3,1	4,1
Aust-Agder	28	16	12	2,1	2,1
Vest-Agder	32	21	11	2,4	3,2
Rogaland	61	42	19	4,6	6,9
Hordaland	82	54	28	6,2	6,6
Bergen	26	23	3	2,0	3,0
Sogn og Fjordane	26	22	4	2,0	2,6
Møre og Romsdal	50	35	15	3,8	5,7
Sør-Trøndelag	66	50	16	5,0	6,0
Nord-Trøndelag	50	35	15	3,8	3,1
Nordland	174	133	41	13,1	6,3
Troms	92	69	23	6,9	3,6
Finnmark	61	49	12	4,6	2,0
	1 326	940	386	100	100

Tallet på klager fra innsatte i fengselsvesenets anstalter utgjorde i 1973 83 mot 104 året før.

1971	2 saker
1972	16 »
1973	290 »
		308 saker

2. Klagebehandlingen og resultatet av den. A. Sakbeholdning.

Beholdning av uavgjorte saker	
pr. 1. januar 1973 utgjorde ..	213 saker
Nye saker i 1973	1 468 »
Til behandling i året	1 681 saker
Herav avsluttet pr. 31. desember 1973	1 373 »

Beholdning av uavgjorte saker	
pr. 1. januar 1974	308 saker

Dette tall svarer omtrent til det antall saker som avgjøres i løpet av ca. 11 uker.

De saker som ikke var avsluttet ved årsskiftet, skriver seg fra følgende år:

I en del saker er klagebehandlingen foreløpig stilt i bero etter anmodning fra klageren eller fordi administrasjonen har tatt saken opp til ny behandling.

Av de øvrige beholdningssaker var 132 under behandling ved ombudsmannsinstitusjonen, mens resten var til uttalelse hos vedkommende forvaltningsorgan eller hos klageren.

B. Avviste saker.

Av de 1 373 saker som det er tatt standpunkt til i 1973, har 811, eller ca. 60 prosent, ikke gitt grunnlag for realitetsbehandling. Det tilsvarende tall i fjor var 64 prosent. Etter avvissningsgrunnen kan de avviste sakene grupperes slik:

	Statsforvaltningen	Kommunalvaltningen	Total
1. Forhold utenfor kompetanseområdet:			
a) Domstolenes virksomhet	101		
b) Tidligere behandlet av Stortinget	5		
c) Avgjørelser i statsråd	6		
d) Andre utenforliggende forhold	89		201
2. Forholdet foreldet	18	7	25
3. Klagerett til høyere administrativ myndighet	253	87	340
4. Utilstrekkelig klagegrunnlag	92	37	129
5. Tilbakekalte klager	25	5	30
6. Brev sendt til orientering, anonyme og uforståelige henvendelser	19	6	25
7. Ikke klagerett	6	3	9
8. Forespørsler m. v. uten tilknytning til klagesak, avviste	35	3	38
			797
9. Besvarte forespørsler	11	3	14
			811

Av de avviste sakene er 61 oversendt til andre myndigheter som rette vedkommende, herav 6 til Ombudsmannen for Forsvaret.

Hvilke forvaltningsorganer klagen har vært rettet mot, fremgår av følgende tabell:

C. Saker som er realitetsbehandlet.

Det er i 1973 undersøkt og tatt realitetsstandpunkt til 562 saker, mot 513 året før. I 310 av sakene er det innhentet uttalelse fra vedkommende forvaltningsorgan. I 252 saker har det ikke vært nødvendig å forelegge klagen til uttalelse for administrasjonen, fordi allerede en gjennomgåelse av dokumentene, til dels supplert med enkelte undersøkelser, gjorde det klart at klagen ikke kunne føre fram, eller fordi sakene ble ordnet eller lovet ordnet allerede etter en foreløpig henvendelse.

Forvaltningsorgan	Saker i alt
1. Statsforvaltningen.	
Finans- og tolldepartementet ..	5
Ansettelsesråd	2
Bankinspeksjonen	1
Skattemyndigheter	24
Fiskeridepartementet	2
Forbruker- og administrasjonsdepartementet	5
Prismyndigheter	5
Rasjonaliseringsdirektoratet ..	1
	6

Forvaltningsorgan	Saker i alt	Forvaltningsorgan	Saker i alt
Forsvarsdepartementet	6	Miljøverndepartementet	4
Forsvarets bygningstjeneste	1	Direktoratet for jakt, vilt- stell og ferskvannsfiske ..	1
—	—	Norges geografiske opp- måling	1
Departementet for handel og skipsfart	0	—	2
Sjøfartsdirektoratet	1	Samferdselsdepartementet	20
—	—	Hotell- og turistdirektoratet	1
Departementet for industri og håndverk	0	Luftfartsmyndigheter	3
Norges vassdrags- og- elektrisitetsvesen	2	Norges Statsbaner	3
Statens veiledningskontor for oppfinnere	1	Postdirektoratet	6
—	—	Televerket	6
Justis- og politidepartementet	31	Vegmyndigheter	10
Direktoratet for sivilt beredskap	1	Sosialdepartementet	6
Fengselsvesenet	9	Bidragsfogd	1
Fylkesmann	5	Helsedirektoratet	2
Politi- og påtalemyndighet ..	27	Offentlige leger	1
Sivilforsvaret	1	Statens pensjonskasse	4
Statens utlendingskontor ..	1	Trygdemyndigheter	45
—	—	—	53
Kirke- og undervisnings- departementet	29	Utenriksdepartementet	1
Klagenemnd for eksamens- sensur	1	Direktoratet for utviklings- hjelp	1
Lærerutdanningsrådet	1	—	1
Meteorologisk institutt	2		346
NRK	1		
Skoledirektør	6		
Sokneprest	1		
Statens Lånekasse for utdanning	3		
—	—		
Kommunal- og arbeidsdeparte- mentet	7		
Arbeidsdirektoratet og fyl- kesarbeidskontoret	6		
Den Norske Stats Husbank ..	1		
Direktoratet for arbeids- tilsynet	1		
Distriktenes utbyggingsfond	1		
—	—		
Landbruksdepartementet	33		
Direktoratet for statens skoger	2		
Fylkeslandbruksstyre	2		
Norges landbrukshøgskole ..	1		
Statens landbruksbank	1		
—	—		

2. Kommunalforvaltningen.	
A. Primærkommuner.	
Kommunestyre, formann- skap, utvalg under kom- munestyret, ordfører, råd- mann	87
Bygningsmyndigheter, teknisk etat	52
Sosiale myndigheter, her- under sykehus og alders- hjem	25
Skattemyndigheter og skatteinnkreivingsmyndig- heter	17
Skolemyndigheter	16
Kommunal pensjonskasse ..	3
Jordstyre	2
Kommunale bedrifter	3
B. Fylkeskommuner ..	11
	216

Som tidligere har en meget stor del av de kommunale klagen angått forvaltningsområder som er regulert i særlovgivningen. Føl-

gende oversikt viser hvordan de kommunale klagesaker fordeler seg etter sakområder:

Område	Tilsammen	Hva klagen gjelder		Avgjørelser	
		Saksbehandling Behandl.tid	Annet		
1. Spesiallovgivningen.					
a) Skattesaker, herunder også inndrivning og ettergivelse	22	0	1	21	
b) Bygnings- og reguleringsaker, saker etter strandloven og friluftsløven samt saker om elektrisitetsforsyning, vann og kloakk og vegsaker	68	15	17	36	
c) Skolesaker, herunder tjenestesaker vedr. personalet	19	0	5	14	
d) Sosialsektoren, herunder også barnevern, psykiatriske sykehus og helseråd, edruelighetsnemnd, alkoholbevillinger..	21	130	3 18	3 26	15 86
2. Kommunalforvaltningen ellers.					
a) Personalsaker	19	0	5	14	
b) Erstatningssaker	18	1	1	16	
c) Saker om tildeling av tomter eller leiligheter	9	1	0	8	
d) Søknader om lån, garanti, tilskott, stipend eller annen kommunal stønad..	5	1	0	4	
e) Anbudssaker	4	0	1	3	
f) Kontraktsforhold	4	0	0	4	
g) Diverse	16	75	1 4	6 13	9 58
		205	22	39	144

Av de 310 saker som har vært forelagt for forvaltningen til uttalelse, har 140 ført fram. I de 252 saker som er realitetsvurdert uten at det har vært innhentet uttalelse, har forvaltningen i 25 tilfeller ordnet eller lovet å ordne saken etter en foreløpig forespørsel herfra. I 13 tilfeller har det fremgått at klager over lang behandlingstid i og for seg har vært begrunnet, men at det skyldtes arbeidssituasjonen ved vedkommende forvaltningsorgan, slik at det var hensiktsløst å forelegge saken. Det samlede antall begrunnede klager var således 178.

Av disse 178 klager m.v. som har ført fram, har 61 angått avgjørelser, 73 behandlingstid og 44 forhold vedrørende saksbehandlingen ellers, herunder mangler ved administrative bestemmelser eller praksis.

87 saker er avsluttet med kritikk og/eller henstillinger til forvaltningsorganene, og i 53 av de forelagte saker har forvaltningsorganet rettet opp forholdet uten bemerkninger fra

ombudsmannen. Henstillingene har dels vært oppfordringer til vedkommende forvaltningsorgan om å overveie det påklagede vedtak på ny med sikte på omgjøring, eller å søke skadevirkninger avbøtet på annen måte, dersom omgjøring ikke kunne foretas eller ville være utilstrekkelig til å oppveie tap som var lidt. Dels har forvaltningsorganet vært bedt om å overveie tiltak av generell karakter (sak 19, 26, 32, 33 og 38).

I alt har forvaltningsorganene helt eller delvis rettet på de forhold klagen gjaldt, i 86 tilfeller. For de sakers vedkommende der administrasjonen kan rette på forholdet, men ved årets utløp ennå ikke har tatt standpunkt til ombudsmannens uttalelse, vil det i kommende årsmeldinger på vanlig måte bli gitt tilleggsopplysning om resultatet.

Det er gitt erstatning eller foretatt tilbakebetaling eller etterbetaling til klager i 15 saker, hvorav 8 er referert under sak 1, 2, 3, 14, 15, 17, 23 og 29.

III. Tilleggsopplysninger om saker, referert i tidligere årsmeldinger

Melding for 1971.

Nr. 47 (side 75—76, 1971).

Behandlingen av yrkesskadetrygdsak forsinket hos lege. Behandlingstiden for legeerklæringer i trygdesaker.

Jeg ba Rikstrygdeverket om å bli holdt orientert om det som ble foretatt og resultatet av eventuelle forhandlinger. Rikstrygdeverket har i brev av 29. august 1973 anført:

«Som nevnt i Rikstrygdeverkets brev av 13. november 1971 overveiet en å ta opp saken skriftlig med Sosialdepartementet med henblikk på et møte med de parter som det måtte anses hensiktsmessig å trekke inn for best mulig løsning av problemene. Slik skriftlig henvendelse er ikke sendt Sosialdepartementet. Rikstrygdeverket har imidlertid gjentatte ganger og ved hvert naturlig høve muntlig lagt problemene med innhenting av legeerklæringer frem for de instanser som kan øve innflytelse på resultatet. En tenker spesielt på Sosialdepartementet, Helsedirektoratet og Den norske legeforening. En har dessuten bearbeidet legene direkte og gjennom lokale møter der legene er orientert i trygdespørsmål. En har ved disse kontakter tillatt seg å nytte Ombudsmannens reaksjoner som press i den utstrekning dette har vært nødvendig eller hensiktsmessig i den aktuelle situasjon.

Som det fremgår har problemene m. h. t. innhenting av legeerklæringer vært under konstant kontroll og bearbeidelse. Rikstrygdeverket har ikke hatt nye graverende eksempler på at utsendte saksdokumenter er blitt liggende «fastfrosset» selv etter anmodning om å få dokumentene i retur. Der foreligger adskillig bedring i situasjonen generelt. Dette skyldes nok i noen utstrekning at legedekningen er blitt bedre, men en må også kunne si at administrasjonens bestrebelser i retning av opplysning og motivering når det gjelder de interesserte instanser og den enkelte lege — ved siden av Ombudsmannens reaksjoner — har båret frukter.

En kan ikke si at forholdene er tilfredsstillende. Det kan de ikke bli før en har tilstrekkelig legedekning alle steder i landet. Spesielt har en vansker når det gjelder visse spesialiteter innen medisinen. Mange trygdesøknader kan vanskelig avklares uten at erklæring fra spesialist innhentes. Her er situasjonen enkelte steder i landet meget anstrengt. Det gjelder spesielt de nordligste fylkene og enkelte fylker på Vestlandet. Særlig er deknningen mange steder svak når det gjelder psykiatri.

Trygdeadministrasjonen søker å finne slike praktiske løsninger som er mulige med de tilgjengelige ressurser. En kan nevne at en i samarbeid med leger ansatt ved Åsgård sykehus har fått gjennomført en ordning slik at psykiatere derfra legger opp reiseruter og selv oppsøker de klienter som trygdeadministrasjonen har ønsket erklæring for. Videre sendes

i stor utstrekning søkere på steder der legedekningen er svak, til steder i landet der ventetiden for utferdigelse av erklæringer er akseptabel — situasjonen tatt i betraktning. Trygdeadministrasjonen søker ellers å unngå bruk av de leger der vi erfaringsmessig vet at ventetiden er uforsvarlig lang. — — —»

Rikstrygdeverket fant det for tiden ikke hensiktsmessig å foreta noe mer i saken, men ville komme tilbake til spørsmålet om situasjonen skulle tilsi det.

Melding for 1972.

Nr. 10 (side 25—28, 1972).

Kompensasjon for utgifter lensmannsbetjent ble påført ved uhjemlet pålegg om å ta bopel på nytt tjenestested etter flytting av lensmannskontoret.

Justis- og politidepartementet meddelte 6. april 1973 at de to lensmannsbetjenter av Billighetserstatningsutvalget hver var tilstått en billighetserstatning på kr. 25 000,—. Departementet opplyste videre at utvalget hadde «bemerket Justisdepartementets forutsetning om at spørsmålet om renter av lånene faller bort hvis billighetserstatning ytes».

Nr. 19 (side 38—39, 1972).

Uhjemlet trekk for sosialhjelp ved etterbetaling av uførepensjon. Trygdene hadde ikke gitt transporterklæring.

Presseomtale av denne sak har foranlediget en rekke klager (ca. 50) fra trygdene som har hevdet at det er foretatt uhjemlede trekk ved etterbetaling av trygdeytelser. I de fleste av disse saker har forholdene ligget annerledes an enn i den refererte sak, men klagen har vist at det har vært atskillig uklarerhet, og at formell transporterklæring har vært forsømt innhentet i en rekke tilfeller. Forholdene på dette område er nå avklart ved endring i lov om sosial omsorg § 3 (endringslov av 1. juni 1973). I § 3 nr. 6 heter det nå:

«Dersom en sosialhjelpsmottaker med tilbakevirkning får innvilget ytelser etter lov om folketrygd eller lovene om krigspensjoneering, kan sosialstyret kreve refusjon i det beløp som skal etterbetales til dekning av sine utlegg til samme formål og for samme tidsrom. Dersom sosialhjelpsmottakeren er gift kan sosialstyret, hvor dette finnes rimelig, med fylkesmannens samtykke kreve refusjon etter reglene i første punktum også hos ektefellen, såfremt sosialhjelpen er kommet vedkommen- de til gode.»

IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14.

1.

Spørsmål om fast ansatte timelærere i vel halvdagsstilling ved spesialskole gikk inn under tjenestemannsloven, oppsigelsesfristens lengde m.v. (Sak 878/72.)

Fire timelærere i forming ved spesialskole, A., B., C. og D., klaget over at de var oppsagt fra sine stillinger og henvist til å ta stilling som fritidsinstruktører, noe som bl. a. medførte at de fikk en vesentlig lengre bunden arbeidstid. De klaget også over at overføringen til arbeid som fritidsinstruktører ble gjennomført før utløpet av den oppsigelsesfrist som de hevdet gjaldt for timelærerstillingene.

A. hadde vært ansatt ved skolen siden 1941. Om ansettelsen het det i brev fra direktøren for døve-, blinde- og åndssvakeskolene:

«Herved meddeles at jeg er enig i styrerens framlegg om at A. regnes som fast tilsatt i stillingen som timelærer på matteverkstedet fra 1. januar d. å. (1941).»

B. ble ansatt i 1943. I brev til ham het det:

«Det meddeles herved at De er ansatt på prøve som timelærer i kostbinding ved X. skole, med tiltredelse d. 15. desember 1943. — — —»

C. ble ansatt i 1947. I brev fra Kirke- og undervisningsdepartementet med overskriften «Timelærerstillingen i kvinnelig håndgjerning» het det:

«Herved meddeles at en godkjenner forslaget om å ansette fru C. i stillingen. Ansettelsesbrev vil bli tilsendt når en får meddelelse om at hun har tiltrådt. — — —»

D. ble ansatt i 1961. I tilsettingsbrevet het det:

«De tilsettes herved som timelærer i håndarbeid ved X. skole fra 1. august 1960. De blir å lønne med 15/30 av lønnsklasse 12 og med ansiennitet fra 1. mai 1957.

Fra regulativlønnen går innskott i Statens pensjonskasse og skolens vikarkasse. Det er 3 måneders gjensidig oppsigingsfrist. Tilsetningen skjer forøvrig på vilkår fastsatt i Lov om Statens pensjonskasse, Lov om off. tjenestemenn og Lov om aldersgrense for off. tjenestemenn. — — —»

Ingen av de fire timelærere hadde hatt hele stillinger. I de senere år hadde arbeidstiden vært 15/27 av hel post.

I brev av 20. februar 1967 og i konferanse 24. april s. å. tok departementet spørsmålet om en omlegging av formingsundervisningen opp med skolen. I brev av 24. juli s. å. bemerket departementet at det ikke kunne sees å være mottatt noe forslag til omlegging fra

skolen. I brevet ble det pekt på at «skolen har fra tidligere 10 timelærerstillinger à 15 timer pr. uke» og at en del av de timelærere som hadde vært ved skolen i 1966/67, ikke var godkjent for dette skoleåret. Det het til slutt i brevet:

«— — — Det antas å være behov for ca. 30 timers undervisning i forming pr. uke med eventuelle tillegg for deling av enkelte klasser. Etter dette skulle det være tilstrekkelig med noen få timelærere i forming i tillegg til de 2 instruktørene — — — og — — —, dersom disse fortsatt skal ha formingsundervisningen for guttene.

Departementet vil be skolen sende inn et foreløpig forslag til fag- og timefordelingsplan for skoleåret 1967—68 så snart som mulig og før skoleåret tar til.

Vi skal ellers be skolen sørge for at tilsettingsforholdene for lærere og timelærere for skoleåret 1967—68 blir brakt i orden så snart som mulig.»

I brev av 15. oktober 1968 anførte departementet at det etter forholdene bl. a. godkjente at klagerne fortsatte med samme lønn og arbeidstid som tidligere ut skoleåret 1968/69. Det ble forutsatt at de tok vanlig forberedelse i tillegg til de timene de hadde med elevene. Videre heter det i brevet:

«Fra 1. august 1969 vil de 4 sistnevnte timelærerne, som ikke har lærerutdanning, få instruktørstatus dersom de ønsker å fortsette i arbeidet. De vil få forholdsmessig lønn etter lønnsklasse 10—12 etter den lønnsansiennitet de har i timelærerstillingene. Arbeidstiden for instruktører i hel stilling er 42½ time pr. uke. — — —»

Vi skal be skolen underrette timelærerne om ovenstående så snart som mulig. De må ta standpunkt til om de ønsker å fortsette i arbeidet etter 1. august 1969, på de vilkårene som er nevnt ovenfor. Underretning må sendes departementet innen 31. desember 1968.»

Klagerne fikk kopi av departementets brev.

Lærerlaget ved skolen tok saken opp med Norske spesialskolers lærerlag. Departementet ga etter henvendelse fra dette muntlig tilsagn om forlenget svarfrist til 31. januar 1969. Det synes deretter ikke å ha skjedd noe i saken før departementet i brev av 16. november 1970 godkjente at klagerne ble engasjert fram til 31. desember 1970.

I brev av 12. desember 1970 til departementet viste skolen til at de fire timelærere var fast ansatt ved skolen og ba om at deres arbeidsforhold og status måtte bli avklart. I brev av 18. august 1971 til skolen skrev departementet:

«— — — Departementet har notert at nevnte timelærere fra og med skoleåret 1968/

69 da all undervisning ble lagt til formiddagen, har vært beskjefteget med fritidsaktiviteter for elevene.

Under forutsetning av at nevnte tjenestemenn er villig til å godta tilsetting som instruktører/fritidsledere fra 1. januar 1971, kan departementet etter forholdene godkjenne at de får beholde den lønsplassering de hadde som timelærere pr. 30. desember 1970.

Som timelærere hadde de en undervisningsplikt på 15 timer/uke som i forhold til tilsvarende instruktør/fritidslederstilling utgjør en arbeidstid på 23,5 timer pr. uke. For å få samme forholdsmessige årslønn som instruktører/fritidsledere som timelærere må de derfor være villige til å arbeide minimum 23,5 timer pr. uke. Det er videre en forutsetning at tjenestemennene er villige til å godta de øvrige tilsetningsforhold bl. a. feriebestemmelser som gjelder for instruktører/fritidsledere.

Tjenestemennene bes underrettet.

Skriftlig erklæring om at de i tilfelle er villige til å godta tilsetting på ovennevnte vilkår bes innsendt snarest. Vi gjør for orden skyld oppmerksom på at departementet ikke vil kunne godkjenne at tjenestemennene fortsetter som timelærere utover 1. august 1971.»

Klagerne meddelte i brev av 8. og 17. september 1971 at de ikke kunne godta departementet vilkår. I et følgeskriv fra skolen av 17. september ble det opplyst at de fire timelærere fram til denne dato hadde «fortsatt med en lønn og arbeidstid som for timelærer med 15 undervisningstimer pr. uke, på ettermiddagen». I brev av 14. oktober 1971 sa departementet de fire timelærere opp med virkning fra 31. desember 1971. Departementet ga dem frist til 30. november til å svare på om de fra 1. januar 1972 ønsket å fortsette som instruktør/fritidsleder. I brev til skolen av samme dato skrev departementet bl. a.:

« — — — Formingsundervisningen var tidligere lagt til ettermiddagen og fordelt på 9 timelærere som hver hadde 15 timer pr. uke. I tillegg var 2 instruktører tillagt 15 timers formingsundervisning hver. Fra skoleåret 1968—69 er formingsundervisningen lagt inn i den obligatoriske skoletid om formiddagen og utgjorde skoleåret 1970—71 3—5 timer pr. klasse pr. uke i samsvar med plan for undervisning i spesialskolen — — —.

Omleggingen medførte en reduksjon i antall undervisningstimer i forming fra 165 timer pr. uke skoleåret 1966—67 til 44 timer pr. uke skoleåret 1970—71, dvs. en reduksjon på til sammen 121 timer pr. uke. Dette tilsvarer 8 timelærerstillinger à 15 timer pr. uke.

Av de 9 timelærerne skolen hadde i skoleåret 1966—67 hadde 1 utdanning i faget. 4 var midlertidig tilsatt og sluttet ved utgangen av skoleåret 1967—68. De øvrige 4 som var fast tilsatt, men som ble overflødig ved omleggingen, ble i brev til skolen av 15. oktober 1968 tilbudt å kunne fortsette etter 1. august 1969 med friere aktiviteter for elevene om ettermiddagen og med status som instruktør.

Som det går fram av ovennevnte, har departementet etter Tjenestemannslovens § 20, 1. ledd, hjemmel for å si opp de 4 timelærerne.

Departementet har videre oppfylt samme paragrafs 4. ledd ved å tilby tjenestemennene annen stilling. — — —»

Etter det departementet har opplyst, fulgte A., C. og D. den nye arbeidsplan med 23½ time pr. uke fra 14. september 1971. B. kunne ikke innpasse den forlengede arbeidstid ved skolen i annet arbeid han hadde, og fortsatte med 12½ time pr. uke og fikk sin lønn redusert tilsvarende. Han sluttet ved skolen 15. mai 1972 etter å ha hatt permisjon fra 15. februar s. å.

Klagerne mente at det ikke forelå tilstrekkelig grunnlag for å oppsi dem og overføre dem til annet arbeid ved skolen. De mente at det arbeidsområde de tidligere hadde, ikke var bortfalt, men uten tilstrekkelig grunn overlatt andre.

Departementets begrunnelse for å ville overføre klagerne til stillinger som fritidsinstruktører, var at formingsundervisningen var omlagt, og at de firetimelærere ikke hadde de nødvendige kvalifikasjoner til å forstå den regulære formingsundervisning etter det nye opplegg. I brev fra ombudsmannen av 20. september 1972 ble departementet bedt om å uttale seg nærmere om omleggingen av undervisningen og om nødvendigheten av at de som skulle stå for undervisningen etter omleggingen, hadde andre eller bedre kvalifikasjoner enn klagerne. Departementet anførte i brev hit av 28. november 1972 bl. a.:

« — — — Skolen var etter hvert kommet opp i et altfor høyt antall timer i formingsfag om ettermiddagen. Skoleåret 1966—67 hadde den således 9 timelærere og 2 instruktører som hver hadde 15 undervisningstimer i formingsfag om ettermiddagen. Departementet hadde også inntrykk av at en del av denne undervisningen nærmest måtte betraktes som fritidsbeskjeftigelse for elevene. Matte- og tøffelfletting og kostbinding er ikke obligatoriske undervisningsfag. Ingen av de 4 klagerne har lærer- eller faglærerutdanning. — — —

Departementet ønsket å få lagt om formingsundervisningen ved skolen slik at den kom i samsvar med undervisningsplanen.

Antall timer måtte da reduseres og undervisningen legges til formiddagen. Etter departementets beregninger ville denne omleggingen medføre en reduksjon i antall formingstimer som tilsvarte 8 timelærerstillinger à 15 timer pr. uke. Eventuell undervisning i formingsfag om ettermiddagen som ledd i elevenes fritidsbeskjeftigelse måtte dekkes av fritidsinstruktører.

Denne omlegging ble foretatt ut fra det vi mente tjente elevenes interesser. Departementet fant det uheldig for elevene med den lange skoledagen som de mange formingstimene om ettermiddagen medførte. Det ønsket derfor at hele den obligatoriske undervisning ble gitt om formiddagen. Samtidig måtte en søke å få

kvalifiserte lærere til all obligatorisk undervisning, også i formingsfagene. Eventuell undervisning i formingsfag om ettermiddagen kunne så gis som et frivillig tilbud om fritidsbeskjeftigelse. I samsvar med vanlig praksis måtte denne undervisning bli dekket av fritidsinstruktører. — — —

Jeg fant ikke å kunne reise innvendinger mot den omlegging av formingsundervisningen som ble foretatt, med en obligatorisk del som ble innpasset i den øvrige obligatoriske undervisning om formiddagen, og en frivillig del som inngikk blant de tilbud elevene fikk om fritidsbeskjeftigelse om ettermiddagen. Det syntes ikke tvilsomt at den undervisning som var tatt med i den obligatoriske undervisning om formiddagen, var tilsiktet gitt en noe annen karakter enn den tidligere ettermiddagsundervisning. Etter det som forelå, måtte det etter min mening godtas at departementet la til grunn at den type undervisning som tidligere var tillagt klagerne som timelærere, nå var bortfalt. I en slik situasjon vil det både etter arbeidervernloven og tjenestemannsloven være adgang til oppsigelse. Etter arbeidervernlovens § 43 er det adgang til oppsigelse når oppsigelsen har saklig grunn i bedriftens forhold, og etter tjenestemannslovens § 20 kan en tjenestemann oppsis dersom hans stilling blir overflødig eller nedlegges. At de fire klagere ikke hadde de kvalifikasjoner som må kreves for å forestå regulær formingsundervisning, var på det rene.

På den annen side fant jeg det klart at en overføring fra timelærerstatus til instruktørstatus ikke kunne foretas uten oppsigelse med mindre vedkommende samtykket. Jeg la her bl. a. vekt på at det dreide seg om stillinger av en annen karakter og med en vesentlig forskjell i ordningen av arbeidstiden. Når det var nødvendig med oppsigelse, kunne overføring til instruktørstilling først skje etter utløpet av oppsigelsesfristen.

Klagerne fikk varsel om den forestående omlegging allerede gjennom Kirke- og undervisningsdepartementets brev av 15. oktober 1968, som ble sendt dem ved skolens brev av 28. s. m. Jeg anså det imidlertid for meget tvilsomt om dette brevet tilfredsstilte de krav som må stilles til en oppsigelse. Det lå nærmere å se brevet som et varsel om at timelærerne ville bli oppsagt dersom de ikke innen den frist departementet hadde satt, aksepterte status som instruktører. Uansett hvordan man så på brevet, fant jeg det vanskelig å bygge på det som oppsigelse når det ikke ble fulgt opp og klagerne fortsatte som lærere til høsten 1971. Departementet syntes heller ikke å ha ansett brevet som tilstrekkelig oppsigelse, i og med at det ble gitt formell oppsigelse i brev av 14. oktober 1971. Jeg fant å måtte

legge til grunn at klagerne først ble oppsagt fra timelærerstillingene ved det nevnte brev av 14. oktober 1971, og at de hadde de rettigheter som fulgte av ansettelse som timelærer inntil utløpet av oppsigelsesfristen.

Klagerne mente at de måtte anses som tjenestemenn, og at de hadde krav på seks måneders oppsigelsesfrist i samsvar med tjenestemannslovens § 20. Departementet anførte at klagerne ikke var å anse som tjenestemenn, og at man derfor måtte bygge på arbeidervernlovens regler. Departementet erkjente imidlertid at fristen fra 14. oktober til 31. desember 1971 var for kort for A., som var over 60 år og derfor etter arbeidervernloven hadde krav på tre måneders frist, og for D. som etter ansettelsesavtalen hadde tre måneders oppsigelsesfrist.

Som begrunnelse for at klagerne ikke gikk inn under tjenestemannsloven anførte departementet:

« — — — Etter § 1 i lov av 15. februar 1918 om offentlige tjenestemenn omfatter lovens bestemmelser enhver som er tilsatt i statens tjeneste og lønnes av det offentlige unntatt den som midlertidig utfører slik tjeneste eller er tilsatt på prøve. De øvrige unntak fra loven har ingen betydning i dette tilfelle.

Vi må anta at med midlertidig tilsatt menes både den som er midlertidig tilsatt i en fast organisert stilling og den som er tilsatt i en midlertidig opprettet stilling.

Det er ikke vanlig å opprette fast organiserte timelærerstillinger, og etter det vi kan se er det heller ikke blitt gjort i disse tilfellene. Vi kan således ikke se at det er noen fast organiserte timelærerstillinger ved X. skole og de 4 klagerne må allerede av denne grunn falle utenfor tjenestemannslovens område.

Etter de opplysninger som foreligger er heller ikke noen av klagerne tilsatt på de betingelser som gjelder for offentlige tjenestemenn. Dette må være helt klart når det gjelder B. og C., jfr. ovenfor. Når det gjelder A. er det uttalt at han skal regnes som fast tilsatt i stillingen som timelærer på matteverkstedet, men som nevnt tidligere har ikke skolen noen slik fast organisert stilling. Vi antar at meningen må ha vært at A. kunne fortsette så lenge stillingen ble opprettholdt. For D.s vedkommende kan det være større grunn til tvil. Men i og med at hun er tilsatt på 3 måneders oppsigelse antar vi at hun ikke kan regnes som offentlig tjenestemann selv om hun «forøvrig» ble tilsatt på vilkår fastsatt i lov om offentlige tjenestemenn.

Avgjørende for spørsmålet om de 4 klagerne skal regnes som offentlige tjenestemenn er også spørsmålet om lov om offentlige tjenestemenn omfatter bistillinger.

Etter ordlyden i Lovens § 1 vil innehaveren av en bistilling komme inn under lovens bestemmelser dersom han ikke omfattes av de spesielle unntakene. Spørsmålet ble behandlet i en Høyesterettsdom som er inntatt på side 379 i R.T. for 1933. Høyesterett kom til at loven ikke kan tolkes etter sin ordlyd her og at den bistillingen som saken gjaldt falt utenfor tjenestemannslovens område.

Det er Kirke- og undervisningsdepartementets oppfatning at timelærerstillingene ikke omfattes av tjenestemannsloven. De er et supplement til heltidsstillingene og må kunne opprettes og nedlegges i samsvar med behovet til enhver tid. — — —»

Nærmere opplysninger om opprettelsen av stillingene forelå ikke, men det måtte anses på det rene at det dreide seg om stillinger som skolen hadde hatt gjennom meget lang tid, jfr. det som er nevnt innledningsvis om ansettelse av klagerne og departementets anførsel i brev av 24. juli 1967 — «skolen har fra tidligere 10 timelærerstillinger à 15 timer pr. uke». Departementets anførsel refererte seg til stillinger, ikke til ansatte timelærere, som det på dette tidspunkt så vidt skjønnes bare var ni av. Etter det som forelå, var det tvilsomt om det kunne bygges på at stillingene ikke var fast organiserte.

Heller ikke det annet moment departementet trakk fram — at det dreide seg om deltidstillinger — var i seg selv avgjørende. Stillingene utgjorde på den tid da saken ble tatt opp i 1967, og også i 1971 da oppsigelse ble gitt, 15/27 av hel post. Selv om rene bistillinger faller utenfor tjenestemannsloven, gjelder dette ikke uten videre for stillinger som utgjør mer enn halv stilling. Det kan nevnes at det i tjenestemannslovkomitéens innstilling på side 11 er anført:

«— — — I samsvar med ovenstående har man ved avgjørelsen av spørsmålet om hvorvidt arbeidstagerne kommer inn under loven bygget på om stillingen er vedkommendes hovedstilling. Det har herunder både vært lagt vekt på om stillingen vesentlig opptar innehaverens arbeidskraft og tid, og om han har sin vesentlige inntekt i den.

Eksempelvis har man for poståpnere og landpostbud m. v. lagt til grunn at de tjenestemenn som regnes for å inneha omtrent halv stilling skal regnes å gå inn under tjenestemannsloven. Det samme gjelder for stasjonsholder og landtelefonister i Telegrafverket. — — —»

Det syntes videre som om både klagerne og departementet tidligere hadde gått ut fra at stillingene gikk inn under tjenestemannsloven, jfr. departementets brev av 14. oktober 1971 til skolen hvor adgangen til oppsigelse ble begrunnet ut fra tjenestemannslovens regler.

Når stillingene ikke klart falt utenfor tjenestemannslovens område og partene måtte antas å ha gått ut fra at stillingene fulgte reglene i denne loven, måtte meget tale for at man i alle fall anså tjenestemannslovens regler som avtalt mellom partene, jfr. her også D.s ansettelsesbrev.

B. ble i sin tid midlertidig ansatt, men det ser ut til at man senere gikk over til å betrakte ansettelsen som fast, jfr. her bl. a. departementets brev av 15. oktober 1968 hvor

det skrives om «de fast tilsatte timelærerne ved skolen, — — — B. — — —».

For D. ble det i ansettelsesbrevet fastsatt en oppsigelsesfrist på tre måneder. Dersom man bygger på tjenestemannsloven, burde dette sees i sammenheng med adgangen etter § 20 tredje ledd til å fastsette en kortere oppsigelsestid enn seks måneder for tjenestemenn med mindre enn seks års tjeneste.

Etter min mening hadde det vært riktigst å legge til grunn en oppsigelsestid på seks måneder for alle klagerne.

Så lenge klagerne måtte anses som timelærere, dvs. til oppsigelsesfristens utløp, var det neppe adgang til å pålegge dem en lengre bunden arbeidstid ved skolen enn de 15 timer som fulgte av ansettelsesforholdet som lærer. Ved undervisningsstillinger er det en vesentlig side at den faste arbeidstid er begrenset til undervisningstimetallet. Det arbeid som ellers må gjøres for å forberede undervisningen, kan læreren utføre når det passer ham uten å være bundet av noen bestemt tidsramme.

En annen sak var at det måtte være adgang til å avtale med de lærere som ønsket å gå over til instruktørstilling, at de allerede før oppsigelsestiden for lærerstillingen var utløpt, skulle ha sin arbeidstid ordnet slik som fastsatt for instruktører.

B. var etter det som forelå, trukket i lønn i oppsigelsestiden fordi han ikke så seg i stand til å kombinere den lengre bundne arbeidstid med annet arbeid han hadde. Det måtte etter min mening anses for meget tvilsomt om det var adgang til dette, og departementet burde overveie spørsmålet på ny.

For de øvrige klageres vedkommende forelå det ikke opplysninger om økonomisk tap ved at de fikk en fast arbeidstid som svarte til undervisningstid + antatt forberedelsestid for lærere.

Jeg redegjorde for mitt syn på saken i uttalelse av 14. juni 1973.

Departementet skrev senere i brev til skolen:

«Departementet er enig med ombudsmanden i at det neppe var adgang til å pålegge timelærerne en lengre bunden arbeidstid ved skolen i oppsigelsestiden og departementet finner ut fra dette å kunne godkjenne at B. får etterbetalt den delen av lønnen som han ble trukket for tidsrommet 14. september—31. desember 1971.»

2.

Mangelfull underretning til husstellærer om at hennes ansettelse var midlertidig. Spørsmål om erstatningsansvar.

(Sak 733/72.)

En husstellærer, fru A., klaget over at skolen ikke hadde underrettet henne om at hennes

ansettelse bare var midlertidig. Det hadde påført henne tap, som skolen etter hennes mening måtte ha plikt til å erstatte.

Stilling som husstellærer ved X. husmorskole var utlyst ledig, og fellesutvalget for husmorskolen innstilte B. som nr. 1 og klageren som nr. 2. Umiddelbart etter at innstillingen var sendt Kirke- og undervisningsdepartementet, meddelte fylkesskolesjefen at han samme dag hadde fått opplyst at B. visstnok ikke kom til å ta stillingen. Han ba om at fru A. ble ansatt som nr. 2, men rådde til at tilsettingen av henne skjedde «på konstitusjon for skoleåret 1970/71». Kirke- og undervisningsdepartementet godkjente innstillingen og hadde ikke noe å bemerke til at tilsettingen av fru A. «eventuelt blir midlertidig for skoleåret 1970—71».

Fellesutvalget traff i møte 12. august bl. a. slikt vedtak:

«— — — Fellesutvalget viser til departementets godkjenning av fru A. som nr. 2. Da nr. 1 har trukket seg, rykker fru A. opp på midlertidig tilsetting for skoleåret 1970/71.»

I brev den 14. august ble skolen sendt utskrift av møteprotokollen, og rektor ble bedt om å sette seg i forbindelse med fru A. og innhente skriftlig bekreftelse på om hun tok imot midlertidig tilsetting.

Rektor, som allerede i slutten av juli hadde fått vite at nr. 1 ikke ville ta stillingen, hadde den gang skrevet til fru A., både til hennes boligadresse og til en annen oppgitt adresse. Rektor meddelte at innstilte nr. 1 hadde gitt muntlig beskjed om at hun ville trekke seg og ba fru A. sette seg i forbindelse med skolen. Fru A. opplyser at hun mottok dette brevet den 6. august, men at hun på grunn av innleggelse i sykehus ikke fikk gjort noe med saken før den 11. august da hun etter det hun anfører, ringte til skolen og snakket med rektor. Hun hevder at hun hadde en ny samtale med rektor den 14. august. Rektor bestrider å ha hatt telefonsamtaler med fru A. på denne tid. Dette understøttes av at rektor i brev til fylkesskolestyret den 25. august opplyste at fru A. ennå ikke hadde latt høre fra seg. Jeg fant derfor å måtte legge til grunn at eventuelle telefonhenvendelser fra fru A. ikke var kommet fram til rektor.

Fru A. skrev i brev datert 18. august til fylkesskolestyret:

«Jeg har mottatt brev fra tidligere rektor ved X. husmorskole, — — —, om at jeg er tilsett som husstellærer ved skolen.

Jeg tar imot stillingen, men beklager at svaret kommer noe sent, grunnet både ferie og sykehusopphold.»

Brevet er journalført ved fylkesskolestyrets kontor den 26. august. Kopi ble sendt skolen.

Det foreligger ikke noe om at skolen foretok seg noe mer for å komme i forbindelse med fru A. etter rektors brev i slutten av juli. Skolen etterkom således ikke fylkesskolesjefens anmodning i brev av 14. august om å underrette fru A. om fellesutvalgets vedtak av 12. s. m. og få skriftlig bekreftelse på at hun mottok midlertidig tilsetting. Selv om skolen ennå ikke hadde fått svar på det brev som var sendt i slutten av juli, burde fru A. med en gang ha vært underrettet om fellesutvalgets vedtak, og det må beklages at dette ikke ble gjort. Det var ikke tilstrekkelig grunn til å avvente hennes reaksjon på det tidligere brev som kunne være forsinket eller bortkommet på grunn av feriefravær.

Det er på det rene at fru A. heller ikke ved fremmøte på skolen den 1. september fikk noen skriftlig meddelelse om tilsettingen. Rektor hevder å ha hatt en samtale med henne og ha forelagt henne fellesutvalgets vedtak. Fru A. bestrider dette og hevder at hun først i oktober, og da i en tilfeldig samtale ved kaffeboardet, fikk vite at hun bare var midlertidig ansatt. Det lar seg vanskelig fastslå hvordan dette forholder seg. Det må imidlertid under enhver omstendighet beklages at rektor ikke sørget for at fru A. uttrykkelig godtok midlertidig ansettelse, jfr. fylkesskolesjefens brev av 14. august. Det må også antas at den eventuelle underretning fru A. fikk om tilsetningsformen, ikke har vært tilstrekkelig klar. Dette må også beklages.

Selv om det må antas at fru A. har ment å søke en fast stilling og ikke har fått tilstrekkelig klar beskjed om at tilsettingen bare var midlertidig, finner jeg ikke at det er grunnlag for å anse henne som fast ansatt. Det er på det rene at tilsetningsmyndighetene, fellesutvalget og departementet bare har foretatt ansettelse midlertidig for et år, og at skolen ikke hadde kompetanse til å foreta fast ansettelse på egen hånd.

Jeg fant derfor at hun som utgangspunkt også måtte anses som midlertidig ansatt i relasjon til reglene om sykelønn, og jeg var enig i at hun som midlertidig ansatt ikke hadde krav på lønn under sykdom i tiden 16. februar til 7. mars 1971. Det kunne imidlertid spørres om hun ikke på grunn av den sene underretning om ansettelsesformen, burde stilles økonomisk som om hun var blitt fast ansatt, enten på erstatningsrettslig grunnlag eller billighetsgrunnlag. Før jeg gikk nærmere inn på dette, ba jeg i brev til fylkesskolesjefen klarlagt hvilke tap hun har lidt ved ikke å få sykelønn i nevnte periode. Så vidt skjöntes, hadde hun bare fått vanlige sykepenger av

syketrygden. Dette kunne i tilfelle bero på en feil, idet hun vel kunne ha rett til dagpenger i henhold til lønnsavtalen for de offentlige tjenestemenn for tiden 1. mai 1970 til 30. april 1972, slik at hun til sammen skulle ha 90 prosent av nettoarbeidsinntekten; Statens personalhåndbok 214.12-1.

Fylkesskolesjefen forela spørsmålet for Kirke- og undervisningsdepartementet, som i brev av 22. februar 1973 bl. a. anførte:

«Etter det som er opplyst er det nå klart at husstellærer A. er å anse som midlertidig tilsett for tiden 1. september 1970—31. juli 1971. Med slik tilsetning og med mindre enn 6 måneder tjeneste har hun ikke krav på lønn under nevnte sykeperiode. Hun skal — som nevnt av ombudsmannen — ha utbetalt sykepenger av trygdekontoen og dagpenger fra arbeidsgiver, som tilsammen skal utgjøre 90 pst. av nettoarbeidsinntekt, jfr. Statens personalhåndbok, pkt. 214, 12-0 og videre.»

Fylkesskolesjefen anførte deretter:

«Det skulle etter dette være klart at fru A. har krav på dagpenger i tillegg til utbetalte sykepenger fra trygdekassen i det aktuelle tidsrom. — — —»

Klageren fikk deretter anvist dagpenger for den tid det gjaldt. I brev til klageren anførte jeg bl. a.:

«— — — Som nevnt i brev herfra av 11. desember 1972 hadde fru A. som midlertidig ansatt ikke krav på lønn under sykdom utover det som følger av dagpengeordningen. Spørsmålet om hun kan ha ytterligere krav på rent erstatningsrettslig grunnlag, er så vidt tvilsomt at det ikke er egnet til løsning ved en uttalelse fra ombudsmannen som ikke vil være bindende for forvaltningen. Erstatningsspørsmålet må i tilfelle avgjøres av domstolene.»

Foranlediget av en ny henvendelse fra klageren om hun ikke måtte anses som fast ansatt siden stillingen var utlyst som fast post, tilføyde jeg i brev av 5. juni 1973:

«At stillingen ble utlyst som fast, var ikke til hinder for at det bare ble foretatt midlertidig tilsetning. Det må anses på det rene at vedtaket om tilsetning av fru A. gikk ut på midlertidig tilsetning. Forsømler fra skolen ved underretning om vedtaket, kan ikke føre til at tilsetningen blir å anse som fast. Spørsmålet om fru A. har et erstatningskrav på grunn av den mangelfulle underretning, er som nevnt i brev herfra den 21. mars ikke egnet til løsning ved en uttalelse fra ombudsmannen. Det De anfører, kan ikke sees å sette saken i noen annen stilling.

Det kan søkes til Justis- og politidepartementet om bevilling til fri sakførsel. Søknaden sendes gjennom fylkesmannen, og ved henvendelse til fylkesmannens kontor vil De kunne få nærmere orientering.»

3.

Lønn i juli 1971 til timelærere i grunnskolen.
(Sak 61 K/72 og 100 K/72.)

Lom lærerlag v/ nestformannen klaget over at timelærerne i kommunen — i alt seks — ikke fikk lønn for juli 1971.

Forholdet hadde sammenheng med at skoleårets begynnelse/slutt i den nye grunnskoleloven av 13. juni 1969 ble forskjøvet fra 1. juli til 1. august. Loven, som trådte i kraft 1. juli 1971, fastsetter i § 18 nr. 2 at lærer som slutter i stilling når sommerferien begynner, får lønn ut juli måned. Lærer som begynner i stilling når sommerferien slutter, får lønn fra 1. august. Etter den tidligere skolelov, som opphørte å gjelde fra 1. juli 1971, var datoen for skoleårets begynnelse 1. juli.

Timelærerne i kommunen hadde fått utbetalt lønn pr. måned fra skoleårets begynnelse til dets slutt. I og med at skoleåret 1970/71 sluttet 30. juni, mens det nye skoleår etter grunnskoleloven først tok til 1. august, hadde kommunestyret i Lom avslått å betale timelærerne lønn for juli 1971. Så vidt skjøntes hadde kommunestyret bygd på at det etter Kirke- og undervisningsdepartementets overgangsbestemmelser — gitt i rundskriv av 26. april 1971 (nr. F-106/71) — ikke pliktet å betale jullønn. Da klagen ble forelagt for departementet til uttalelse, pekte jeg på forskjellige forhold som jeg fant av betydning. Bl. a. anførte jeg at det syntes urimelig at timelærere som hadde så mange undervisningstimer som disse og som i en årrekke hadde virket i skolen, skulle måtte være en måned uten lønn på grunn av en formell endring av skoleårets begynnelse. I og med at forskyvningen av begynnelsesdatoen fant sted i sommerferien, medførte den i seg selv heller ikke noen endring i arbeidssituasjonen eller arbeidsbyrden for timelærerne. Som før begynte vel også nå undervisningen sist i august. De opplysninger klagerne hadde gitt, viste at mange av timelærerne hadde så stort antall timer at timetallet så godt som svarte til full post. For lærere som hadde vært midlertidig ansatt i full post i skoleåret 1970/71, men som ble ansatt på ny for skoleåret 1971/72 i samme eller annen lærerstilling, hadde departementet i det nevnte rundskriv bestemt at de skulle ha jullønn for 1971. Det var ikke klart hvorfor timelærere, selv om de formelt ikke var tilsatt i hel post, skulle settes i en annen stilling.

Når det gjaldt den økonomiske konsekvens av at kommunen utbetalte jullønn til timelærerne, var det anført i klagen:

«— — — Kommunen får som kjent statstilskudd for lærerlønningene, opptil 85 pst., slik som her i Lom. I nevnte skriv fra KUD hevdes det at kommunene ikke kan regne med stats-tilskudd til disse jullønnsutbetalingene, og

dette har vært et viktig argument for de i kommunestyret som har stemt «nei». Etter vår mening foreligger det her en feil. Statstilskuddet blir nemlig beregnet etter tallet på underviste timer, ikke pr. måned. I og med at forskyvningen av skoleåret skjer i sommerferien, vil ikke denne få innflytelse på størrelsen av statstilskuddet i det hele tatt. Statstilskuddet for budsjettåret 1971 blir det samme som for 1970 og 1972. Det gjelder faktisk penger som kommunen har budsjettet med, men som de nå kan spare inn. — — —»

I et nytt brev fra klageren ble deretter opplyst at to av de seks timelærerne senere hadde fått utbetalt julilønnen.

Etter at Kirke- og undervisningsdepartementet i brev av 26. juni 1972 hadde meddelt at det var nødvendig å se saken i en større sammenheng og at besvarelsen derfor ville ta noen tid, ga departementet uttalelse i brev av 30. oktober s. å. I uttalelsen var bl. a. anført:

«Lærer som er midlertidig tilsatt i ufullstendig post, skal etter gjeldende bestemmelser ha lønnsoppgjør på grunnlag av det timetall han faktisk har lest. Dette gjelder selv om lønnen skulle være utbetalt som månedslønn.

Vedkommende timelærere — — — har etter det en kan se vært midlertidig tilsatt år for år fram til og med skoleåret 1971—72. For skoleårene 1970—71 og 1971—72 vil tilsettningene således omfatte tidsrommet 1. juli 1970—30. juni 1971 og tidsrommet 1. august 1971—31. juli 1972.

Lærerne har så vidt en forstår oppbåret månedslønn. Hvis dette innebærer at det for hver av skoleårets 12 måneder er utbetalt 1/12 av vedkommende lærers årslønn beregnet på grunnlag av en på forhånd fastlagt leseplan, har kommunen etter departementets mening oppfylt sin plikt hva lønn angår, forutsatt at læreren ikke har lest tilfeldige vikartimer. Sistnevnte timer kommer i tilfelle i tillegg med oppgjør etter antall leste timer. — — —»

I tilknytning til det som var anført i ombudsmannens brev fortsatte departementet:

«Etter folkeskoleloven av 10. april 1959 § 14 nr. 1 skal undervisningen i folkeskolen til vanlig legges til hele stillinger. Videre er det i samme paragraf sagt at «når det trengst» kan det også nyttes midlertidig tilsatte lærere, vikarer og timelærere. Timelærere kunne således etter nevnte lov ikke tilsettes fast eller på oppsigelse.

Fullle stillinger som ikke var vikariater skulle etter folkeskoleloven besettes fast eller på oppsigelse, medmindre spesielle forhold forelå.

Spørsmålet om fremtidig lærerbehov har for mange kommuners vedkommende vært et vanskelig problem, særlig under utbyggingen av 9-årig skole. Dette har ikke helt sjelden ført til at ledige lærerstillinger er blitt besatt midlertidig istedenfor på oppsigelse, eventuelt fast, som ellers ville ha vært det normale. Det har også av samme grunn vært tilfelle der ledige lærerstillinger er besatt midlertidig istedenfor på prøve, jfr. folkeskolelovens § 18 nr. 3. Departementet er derfor tilbøyelig til å anta at midlertidig tilsetning i fulle lærerstillinger er blitt benyttet i større utstrekning enn loven

strengt tatt tillater. For å avskjære ethvert spørsmål på dette punkt i denne forbindelse, gikk departementet derfor til det skritt å se bort fra tilsetningsformen hva undervisning i fullstilling i skoleåret 1970—71 angår.

De forhold som her er nevnt var ikke aktuelle for timelærere, idet timelærerstillingene etter folkeskoleloven ikke kunne besettes fast eller på oppsigelse. — — —»

Departementet hadde imidlertid for sin del intet å bemerke til det lærerlaget hadde anført om den økonomiske konsekvens av at kommunen utbetalte julilønn også til timelærere. Heller ikke hadde departementet noe å merke til det som var anført i klagen om beregning av statstilskottets størrelse.

Jeg forela deretter saken for kommunen og anførte bl. a.:

«— — — Som det går fram av nest siste stykke i brevet av 30. oktober frå departementet, har departementet ikkje noko å merke til det — — — (lærerlaget) seier om statstilskot til julilønene. Eg ber opplyst korleis formannskapet ser på det som her er sagt, og om det er rett det — — — (klageren) seier om at det ved avgjerda om ikkje å betale ut juliløn er bygt på at kommunane sjølv måtte bere utgiftane utan statstilskot. Om det er tilfellet, ber eg opplyst om det som no er sagt om statstilskotet kan gi grunnlag for ny behandling av saka. — — —»

Kommunestyret vedtok deretter i møte 28. desember 1972 å utbetale full lønn også til de fire timelærere som sto igjen.

En helt tilsvarende sak ble tatt opp i klage fra lærere i Skjåk kommune, der tre timelærere ikke hadde fått utbetalt lønn for juli 1971. Også kommunestyret i Skjåk vedtok etter klagebehandlingen å utbetale julilønnen.

4.

Kirke- og undervisningsdepartementets godkjenning av tilsetning i privat gymnas.

(Sak 139/73.)

Norsk Lektorlag klaget på vegne av lektor A. over forbigåelser ved tilsetning i et privat gymnas. I klagen ble anført at A. var best kvalifisert og ellers vist til at B., som ble ansatt, bare var adjunkt. Etter lærerutdanningsloven er regelen at den som skal undervise i gymnaset, må være lektor. Siden skolen var privat, falt den utenfor ombudsmannens kompetanse. Etter lov om tilskudd til private skoler § 6 nr. 1 må imidlertid ansettelse i videregående skoler godkjennes av Kirke- og undervisningsdepartementet, og i grunnskolen av skoledirektøren.

Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet med spørsmål om hvilke retningslinjer departementet følger i ansettelsessaker ved private skoler. Departementet

svarte at «godkjenning av tilsetninger i private skoler skjer på grunnlag av en vurdering av vedkommende skoles behov». Siden uttalelsen kunne forstås slik at departementet ikke foretok noen vurdering av søkerens kvalifikasjoner, verken i forhold til utdanningskrav eller i forholdet søkerne imellom, ba jeg om en nærmere presisering av hva departementet vurderte i disse sakene. Departementet anførte at «godkjenning innebærer en vurdering av søkerens kvalifikasjoner i forhold til de utdanningskrav som gjelder».

Etter lov om private skoler § 9 gjelder de samme krav til utdanning for undervisningspersonalet i private skoler som i tilsvarende offentlige skoler. I brev til Kirke- og undervisningsdepartementet anførte jeg:

«Til å undervise i gymnaset, hovedsakelig i engelsk, har skolens styre med departementets godkjenning ansatt adjunkt B. Etter lærerutdanningslovens § 10 er regelen at den som skal undervise i gymnaset, må være lektor. Adjunkt kan bare undervise i gymnaset «når særlege omsyn krev det».

Departementet anfører i brev av 24. juli at etter denne unntaksbestemmelsen kan adjunker og lærere tilsettes i gymnaset i følgende tilfeller:

- «1. Når det ikke er søkere med lektorutdanning.
2. Når de ut fra en konkret vurdering må ansees å være de best kvalifiserte til stillingen uten hensyn til om der også er søkere med lektorutdanning til stillingen.»

Skolens styre kan ikke sees å ha pekt på særlige grunner som tilsa at man her burde ansette en adjunkt istedenfor en lektor. Det foreligger heller ikke opplysninger som klart viser hvilke særlige grunner som forelå. Både adjunkt B. og lektor A. hadde engelsk mellomfag, men adjunkt B. hadde noe bedre karakter, henholdsvis 2,4 (laud) og 2,7 (haud). Adjunkt B. hadde også ett års lengre ansiennitet. Om denne mindre forskjell i ansiennitet og eksamensresultat i engelsk kunne anses som «særlege omsyn», synes å måtte være tvilsomt. På denne bakgrunn og siden det ikke kunne sees om skolen hadde vurdert saken i relasjon til kompetansebestemmelsene i lærerutdanningslovens § 10, hadde det etter min mening vært grunn for departementet til å sende saken tilbake til skolen og peke på bestemmelsene og be saken vurdert på ny dersom skolen fant at «særlege omsyn» ikke forelå og ellers om en nærmere redegjørelse for de foreliggende hensyn.»

5.

Departementet omgjorde avslag av søknad om lektorkompetanse.

(Sak 1328/72.)

Norsk Lektorlag klaget på vegne av cand. philol. A. over at Kirke- og undervisningsdepartementet hadde avslått å gi ham lektorkompetanse. Departementet mente at A. ikke

fylte kravene for lektorkompetanse etter rundskriv nr. 1 T 1963 As, noe Lektorlaget ikke var enig i.

Jeg forela klagen for Kirke- og undervisningsdepartementet og anførte:

«I rundskriv nr. 1 T 1963 As punkt 2 er det bestemt at lektor med cand. philol., cand. real- eller cand. paed.-eksamen minst må ha «to fag som er med i læreplanene for vedkommande skoleslag» for å få undervisningsstilling. Departementet har i brev av 16. november 1972 uttalt:

«— — — Under punkt 5, Likeverdig utdanning, i rundskrivet heter det: «Kandidat med anna høgare utdanning frå universitet eller høgskole må ha minst to fag som tek direkte sikte på arbeid i skolen, og som kvart svarar til eit studium på minst mellomfags nivå, eller emneeksamenar med minst 30 vekttal for kvart fag.»

Her går det fram at departementet vil ha to fag på mellomfagsnivå for kandidater som tar sikte på arbeid i skolen. Kravene til en cand. philol. er ikke mindre. Departementets praksis har derfor også vært at man forlanger en lektors skolefag på mellomfags nivå.»

Lektorlaget hevder at kravet i punkt 5 bare gjelder for de kandidater som der er nevnt, og mener så vidt skjønnes at tilsvarende krav ikke kan stilles til en cand. philol. når dette ikke uttrykkelig er nevnt i punkt 2.

Lektorkompetanse er etter rundskrivets punkt 2 og i samsvar med lærerutdanningslovens § 3 nr. 3 knyttet til embetseksamen av høyere grad. I en slik eksamen inngår så vidt skjønnes regulært et hovedfag, et mellomfag og et grunnfag. Når det i siste avsnitt i rundskrivets punkt 2 er krevet at to fag må være med i læreplanene for vedkommende skoleslag uten at det er angitt hvilke av de tre som eksamen omfatter, er det ikke uten videre klart at det kan kreves to fag på minst mellomfagsnivå. At det er stilt et slikt krav for godkjenning av lektor uten slik embetseksamen, kan neppe uten videre anses avgjørende.

Etter lærerutdanningslovens § 5 nr. 1 skal departementet fastsette fag- og emnekombinasjoner «etter tilråding frå Lærerutdanningsrådet». Det bes opplyst om det foreliggende spørsmål har vært forelagt for rådet. Dersom Lærerutdanningsrådet ikke har uttalt seg om spørsmålet tidligere, bes nærværende sak forelagt for rådet.»

Departementet vurderte deretter saken på ny og anførte i brev til Norsk Lektorlag:

«Departementet har etter Norsk Lektorlags anmodning tatt saken opp på ny, senest etter henvendelse fra Stortingets ombudsmann for forvaltningen.

I Ot. prp. nr. 20 (1960—61) side 14 spalte 2 øverst heter det:

«Når det gjelder fastsetting av utdanningskravet for adjunktstilling, er det tatt utgangspunkt i forarbeidene til lov av 16. juli 1920 om universitetets lærereksamen og universitetets forslag til studieplan for Det historisk-filosofiske fakultet med ut-

kast til reglement om historisk-filosofisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo av 10. juli 1957. I universitetets forslag fra 1957 heter det:

«Dei eksamenar som går inn som delar av embetseksamen, svarar ålment til krava på ulike stød av den høgare skulen. Grunnfaget skal gi den elementære kunnskap som trengst for undervisning i real-skulen, og for vidaregåande studium ved universitet. Mellomfaget skal svara til kunnskapskravet ved undervisning i gymnaset. Hovudfaget skal gi utvida kunnskap for gymnas-undervisninga og dessutan gi høve til ei vitskapleg fordjuping og øva opp ein kritisk sans som kan tena til grunnlag for meir sjølvstendig arbeid i det heile.»

Dette er også departementets prinsipielle syn på grunnfag og mellomfag. På den annen side må departementet medgi at disse betraktninger ikke har nedfelt seg med tilstrekkelig klarhet i midlertidig lov om utdanningskrav for lærere i skolen av 16. juni 1961 nr. 14 og i de senere rundskriv som er utarbeidet med hjemmel i denne.

Departementet godtar derfor at det har vært rom for tvil om hvordan bestemmelsene skal oppfattes og har derfor endret sin tidligere avgjørelse i saken. — — —»

Samtidig underrettet departementet skolelederen om at A. fylte de faglige krav til lektorutdanning etter § 3 nr. 3 a i mellombels lov om utdanningskrav for lærarar i skulen av 16. juni 1961 nr. 14 og samtykket i at A. ble lønnet etter lønnsstigen 16—22 fra 1. januar 1972.

Saken var dermed ordnet.

6.

Spørsmål om lærer var ansatt med adjunktlønn.
(Sak 363/72.)

A. som i tiden 1. august 1967—1. juli 1970 hadde vært tilsatt som midlertidig lærer med adjunktlønn ved gymnas, søkte i november 1969 stilling som «adjunktlønnet lærer» ved ungdomsskolen i samme kommune. I skolestyrets møte 3. mars 1970 ble han tilsatt i oppsigelig stilling som adjunkt i ungdomsskolen fra 1. juli 1970. I brev av 11. mars 1970 meddelte skolesjefen ham at han var tilsatt:

«— — — Jeg har herved den glede å meddele at Sandefjord skolestyre i møte 3.3.1970 har tilsatt Dem i oppsigelig stilling som adjunkt i ungdomsskolen fra 1.7.1970, på de vilkår som er nevnt i kunngjøringen av stillingene.

Samtidig benytter jeg anledningen til å gratulere med tilsettingen. Jeg regner med at De tar imot stillingen, men ber for ordens skyld om skriftlig bekreftelse på dette innen den lovbefalte 8 dagers frist.»

A. bekreftet i brev datert 12. mars s. å. at han mottok stillingen.

Tilsettingene ved ungdomsskolene ble forelagt for skolelederen i Vestfold, som i brev til skolestyret av 13. s. m. anførte om klagen:

«A. mangler fagmetodisk utdanning i tysk, og en er også i tvil om han fyller de faglige krav til adjunktutdanning. Hvis han ikke kan fremlegge bevitnelse for at han fyller de faglige krav til adjunktutdanning, vil han kunne godkjennes tilsatt i oppsigelig lærerstilling med lønn etter regulativet for lærer med utdanningsopprykk.»

Skolesjefen forela i brev av 16. mars s. å. skolelederen merknad for A. Han viste i sitt svar av 31. s. m. til departementet i 1967 hadde tilsatt ham som midlertidig lærer med adjunktlønn i gymnaset:

«Det er riktig at jeg mangler tysk fagmetodikk — Nederste avdeling ved Statens gymnastikkskole a. 6 mnd. er vanligvis ikke godkjent som gr.fag. Når Departementet likevel har bestemt at jeg skal ha adjunktlønn, har de vel vurdert min befalsutdannelse og tjenestetid som befal samt tiden som hovedinstruktør i — — —s turnforening sammen med gymnastikkutdannelsen, og funnet den tilstrekkelig til å gi grunnfagskompetanse i kroppøving — — —»

— — — Jeg vil derfor anse det som en urimelighet at min lønnsstatus skal bli tatt fra meg ved overgang til ungdomsskolen i Sandefjord — — —»

A. tiltrådte stillingen og fikk utbetalt adjunktlønn. Av sakens dokumenter kan det ikke sees at kompetansespørsmålet ble tatt opp igjen før skolelederen i brev til Sandefjord skolekontor av 4. mars 1971 om ansiennitets-spørsmål ba det tatt opp som egen sak. A. hevder i klagen at han etter å ha svart på skolesjefens brev den 31. mars 1970, ikke hørte noe mer om kompetansespørsmålet før i januar 1972. I brev til skolekontoret av 21. januar 1972 ba skolelederen på ny om at kompetansespørsmålet ble tatt opp snarest mulig. Den 22. s. m. søkte A. om adjunktkompetanse. Departementet avgjorde saken den 14. februar 1972 slik:

«Etter vitnemålsavskriftene har A.:

Lærerprøven på 2-årig linje	1963
Grunnfagseksamen i tysk	1965
Statens Gymnastikkskole, nederste avdeling, militærlinjen	1960

Med denne utdanning fyller A. ikke kravene til adjunktutdanning etter § 3 nr. 2 b og § 4 i midlertidig lov om utdanningskrav for lærere i skolen.

A. kan få lønn som lærer med utdanningsopprykk.»

Departementets standpunkt ble meddelt A. med beskjed om at han fra 1. mars 1972 ikke lenger kunne få adjunktlønn.

Da klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, pekte jeg på at det var adjunktlønnet lærerstilling A. hadde søkt, og at han av skolestyret var tilsatt som adjunkt. Tilsettingen ble meddelt ham uten at det ble tatt forbehold. A. hadde da i tre år hatt adjunktlønn i lærerstilling i gymnaset etter departementets bestemmelse, og det syntes ikke urimelig at han også ved overgang til ungdomsskolen regnet med å få adjunktlønn. Når den etterfølgende melding fra skoledirektøren om at kompetansespørsmålet kunne være uklart, ikke ble fulgt opp, var det kanskje ikke unaturlig at A. som i alle fall ikke på et år hørte noe, gikk ut fra at hans rett til adjunktlønn var godtgjort ved de opplysninger han hadde gitt.

Jeg pekte også på at siden A.s søknad utelukkende gjaldt adjunktlønnet lærerstilling, kunne skolemyndighetene ikke ensidig plassere ham i stilling med lavere lønn. A. hadde fått utbetalt adjunktlønn fram til mars 1972, da departementets avgjørelse forelå.

Jeg reiste også spørsmålet om det kunne være grunnlag for å gi A. adjunktkompetanse ved dispensasjon og ba opplyst hvorledes departementet så på spørsmålet.

Kirke- og undervisningsdepartementet svarte i brev av 21. august 1972 at det var en fastsettelse av lønns plassering som ble foretatt, ikke av adjunktkompetanse. At det feilaktig ble lagt til grunn at A. kunne få adjunktlønn, var ikke avgjørende for kompetansespørsmålet. Departementet mente også at A. ikke hadde grunnlag for å tro at han hadde fått adjunktkompetanse. Departementet hadde heller ikke funnet å kunne gi ham adjunktkompetanse ved dispensasjon. Departementet pekte på at han foruten mangelfull utdanning i kroppspøving også manglet fagmetodikk i tysk.

Departementet samtykket i at han fikk beholde den lønn han allerede feilaktig hadde fått utbetalt, dvs. til 1. mars 1972.

Det er på det rene at A. ikke fylte de fastsatte kompetansekrav. Siden han imidlertid var ansatt som adjunkt og det bare var adjunktstilling han hadde søkt, og i betraktning av at det som forelå neppe ga tilstrekkelig grunnlag for å bygge på at han ikke hadde vært i aktsom god tro, oppsto også spørsmålet om han på avtalemessig grunnlag hadde krav på lønn som adjunkt. Skolestyret fant imidlertid at kommunen ikke på kontraktsgrunnlag var bundet til å betale ham adjunktlønn, og formannskapet sluttet seg med 8 mot 5 stemmer til dette standpunkt.

Jeg underrettet klageren om at ombudsmanen etter den avgjørelse skolemyndighetene og kommunen hadde tatt, ikke kunne gjøre noe

mer. Han ble orientert om adgangen til å bringe saken inn for domstolene.

7.

Fordeling av 30 kontorfullmektig I-stillinger i lønnsklasse 11 i Forsvarets overkommando.

(Sak 1241/71.)

Ni kontorfullmektiger i Forsvarets overkommando klaget over fordelingen av 30 kontorfullmektigstillinger i lønnsklasse 11 som Forsvarets overkommando fikk seg tildelt ved justeringsforhandlingene for tariffperioden 1. mai 1970—30. april 1972. De hevdet bl. a. at fordelingen var foretatt på tilfeldig grunnlag, at de oppnormerte stillinger ikke var besatt i samsvar med gjeldende regler og at resultatet var urettferdig for enkelte funksjonærer.

Saksforholdet var i hovedsaken følgende:

Etter avtale mellom Forsvarets overkommando (P II) og tjenestemannsorganisasjonene i møte 5. august 1971 skulle administrasjonen i samråd med organisasjonene fordele de oppnormerte stillinger på kontorfullmektig I-stillingene i lønnsklasse 10. I protokollen het det videre:

«— — — Tilsettingsrådet skal underrettes om fordelingen. Til grunn for vurderingene for opprykk til lønnsklasse 11 skal legges stillingsarbeids- og ansvarsområde. Der som partene ikke oppnår enighet, skal saken forelegges Forsvarets overkommando til avgjørelse.

Ved tildeling av 1 — en — stilling til tjenestesteder som tidligere bare har en slik stilling i l.kl. 10, skal denne stillingen plasseres i l.kl. 11. Administrasjonen trenger ikke ta kontakt med organisasjonene i slike høve.

Det utstedes ikke nytt tilsettingsbrev til berørte tjenestemenn som fra tidligere er tilsatt som kontorfullmektig I, men disse skal underrettes om den lønsmessige endringen. — — —»

Tjenestemennene ble underrettet om avtalen ved administrativ ordre nr. 120/71. I ordren var anført at Forsvarets overkommando «betrakter samtlige kontorfullmektig I i kontorfullmektig I stilling som søker til de forannevnte stillinger. Det skal således ikke sendes inn søknad om opprykk fra den enkelte».

Fordelingssaken ble behandlet på et møte 10. september 1971 mellom representanter fra Norsk Tjenestemannslag, Forsvarets sivile tjenestemenns landsforening og administrasjonen i Forsvarets overkommando (FO/ADM). I møteprotokollen er det bl. a. anført:

«— — — Etter at partene hadde drøftet saken, ble resultatet at nedennnevnte kontorfullmektig I stillinger i l.kl. 10 skulle flyttes til l.kl. 11, og at det personell som er oppført,

skal inneha stillingene. De tildelte stillingene er gitt med virkning fra 1. mai 1971. — — —»

I protokollen er tatt inn en liste over de stillinger som var gitt opprykk og — som det fremgår av protokollsitatet — bestemt hvilke personer som skulle ha stillingene. Det var etter det opplyste uten unntak de kontorfullmektiger som satt i stillingene før oppjusteringen. Tilsettingsrådet ble orientert om fordelingen i møte 8. oktober 1971.

De 30 opprykksstillinger saken gjelder, har sitt grunnlag i at til sammen 1 150 kontorfullmektig I-stillinger i staten ble flyttet fra lønnsklasse 10 til lønnsklasse 11 ved de generelle justeringsforhandlinger i forbindelse med tariffoppgjøret pr. 1. mai 1970. Av disse 1 150 stillinger ble Forsvaret i alt tildelt 185.

Lønns- og prisdepartementet ga i brev av 6. september 1971 til Forsvarsdepartementet retningslinjer for fremgangsmåten ved fordelingen og besettelsen av opprykksstillingene. I brevet syntes forutsatt at avgjørelsen om hvilke stillinger som skulle oppjusteres og personvalget til stillingene var atskilte spørsmål. Etter at det var redegjort generelt for hvilke kriterier opprykksstillingene burde velges ut etter, ble det presisert at «stillingene skal besettes ved opprykk etter kvalifikasjoner».

I Forsvarets overkommando var det etter det opplyste 66 kontorfullmektig I-stillinger som kunne komme i betraktning ved opprykket. I det nevnte forhandlingsmøte 5. august 1971 var partene enige om at «til grunn for vurderingene for opprykk til lønnsklasse 11 skal legges stillings arbeids- og ansvarsområde». Dette var ikke helt det samme kriterium som Lønns- og prisdepartementet i brev av 6. september s. å. forutsatte lagt til grunn — at stillingene skulle tillegges «den avdeling/det kontor innen institusjonen som etter arbeidets art har størst behov for stillingen».

Om utvelgelsen av de stillingene som ble gitt opprykk, har FO/ADM sagt i et notat av 24. januar 1972:

«I forhandlingene med tjenestemannsorganisasjonene ble det lagt til grunn at kontorfullmektiger I ved stab eller avdeling hadde det største arbeidsområde. Det er omlag 38 staber — avdelinger i Forsvarets overkommando, regnet med våpeninspektørene. I tillegg kommer enkelte spesialfunksjoner som arkivet og husstrykkeriet — hvor enkelte kontorfullmektiger I hadde stort arbeids- og ansvarsområde. Disse utfører felles funksjoner for hele Forsvarsbygget.»

Om bakgrunnen for at særlig stillinger ved stab eller avdeling ble gitt opprykk, heter det i et notat av 23. mars 1972:

«I oppsetningsplanen for FO er samtlige stillinger normert til et nivå bestemt av det enkelte stabsledds arbeids- og ansvarsområde.

Oppsetningsplanen viser at bl. kontorfullmektig-gruppens stillingsnivå er forskjellig for stab/avdeling i forhold til kontornivå.

Mens man for generalers forværelser har kontorfullmektiger i særklasse, er tilsvarende stillinger ved fagstabsjefenes forværelser på kontorfullmektig I nivå.

Under vurdering av kontorfullmektig I stillingene har man også tatt i betraktning det antall saksbehandlere den enkelte kontorstilling må betjene.»

Av de ni klagerne var det bare fire som hadde status som kontorfullmektig i lønnsklasse 10 og som kunne konkurrere om opprykket til lønnsklasse 11. De øvrige fem sluttet seg til klagen «fordi de mener at den fremgangsmåte som er brukt er uheldig og har gitt et urettferdig resultat for enkelte fullmektiger». Klagerne har sammenfattet sine innvendinger mot fordelingen slik:

- a) Vi anser den foretatte fordeling for å være tilfeldig fordi den ikke er foretatt på et realistisk grunnlag, idet der mangler stillingsbeskrivelse og kvalitetskrav for de respektive stillinger.
- b) Såfremt stillingsfordelingene er låst fast pga. at de er gjort til gjenstand for forhandlinger, klager vi over at de da oppnormerte stillinger ikke er besatt i overensstemmelse med Tilsettingsreglementets § 1, jfr. forøvrig vedlegg 1 hvor det står at alle fullm. I er søkere. Stillingene kan således ikke besettes i forhandlingsmøte. Det må gjøres i Tilsettingsråd.
- c) Den fulgte framgangsmåte har resultert i en urettferdig behandling av de fullmektiger som sitter i fullmektig I-stilling og som har likeverdig arbeids- og ansvarsområde som de utvalgte, men har høyere ansiennitet. — — —»

Klagerne har understreket at det ikke forelå skriftlig oppgave over stillingenes arbeids- og ansvarsområde. Til bemerkninger fra Forsvarets overkommando om at det ble tatt hensyn til hvor mange saksbehandlere den enkelte stilling skulle betjene og at oppsetningsplanen var tilgjengelig for begge parter under forhandlingsmøtene, har de anført at verken oppsetnings- eller organisasjonsplan på noen måte ga opplysning om det antall saksbehandlere vedkommende fullmektig skulle betjene eller det ansvarsområde hun var pålagt. De hevdet at det ikke ble foretatt noen realistisk konkret vurdering av den enkelte stillings arbeids- og ansvarsområde på grunnlag av faktiske opplysninger.

Ombudsmannen forela med brev av 27. desember 1971 saken for Forsvarsdepartementet, som igjen sendte den videre til Forsvarets overkommando. Forsvarets overkommando ga uttalelser i brev av 3. februar, 13. april, 9. juni og 18. september 1972.

Overkommandoen viste bl. a. til protokollen fra forhandlingsmøte 5. august 1971 og pekte på at partene var enige om resultatet i saken. Det ble anført at tilsettingsrådet ikke skulle treffe avgjørelse som anført i klagen, men bare underrettes om fordelingen. Fordelingen ble hevdet å være i samsvar med retningslinjene. Alle relevante opplysninger om den enkelte kontorfullmektigs arbeids- og ansvarsområde var lagt fram i forhandlingsmøte den 10. september 1971 og vedkommendes kvalifikasjoner deretter vurdert.

Ombudsmannen ba i brev av 18. oktober 1972 Forsvarsdepartementet om uttalelse, eventuelt etter at saken hadde vært forelagt for Forbruker- og administrasjonsdepartementet. I brevet ble trukket fram forskjellige forhold i saken som syntes å ha betydning. Det ble pekt på at det verken forelå gjøremåls-lister eller arbeidsbeskrivelser for de stillinger som skulle vurderes, og at det ikke uten videre var klart at kontorstillingenes plassering i administrasjonen var avgjørende for deres arbeids- og ansvarsområde.

Det ble videre anført at kontorfullmektiger var ansatt som kontorfullmektiger i Forsvarets overkommando og ikke i bestemte stillinger der, og at det således ikke fulgte av ansettelsesforholdet at den som satt i stilling som fikk lønnsopprykk, også var den som skulle nyte godt av opprykket. Det resultat administrasjonen kom til — at stillingene uten unntak ble besatt med de personer som satt i dem, skapte i seg selv tvil om det var foretatt noen vurdering av samtlige kontorfullmektigers kvalifikasjoner for å bekle de stillinger som ble oppjustert. De stillinger som ble oppjustert, hadde tidligere ikke noen annen lønsplassering enn de andre kontorfullmektig I-stillinger i Forsvarets overkommando og var etter det opplyste ikke besatt ved noen særlig kvalifikasjonsvurdering. Det var på denne bakgrunn vanskelig å forstå at innehaverne av disse stillingene uten unntak kunne anses bedre kvalifisert til de oppjusterte stillinger enn de øvrige kontorfullmektiger. Det som forelå i saken skapte etter min mening tvil om alle kontorfullmektig I i Forsvarets overkommando i realiteten hadde fått anledning til — som forutsatt — å konkurrere om det foreliggende lønnsopprykk på grunnlag av sine kvalifikasjoner. Det ble også pekt på at det etter Lønns- og prisdepartementets brev av 6. september 1971 ikke var klart at ikke bare

spørsmålet om hvilke stillinger som skulle oppjusteres, men også besettelsen av dem, skulle avgjøres i forhandlingsmøte. I og med at besettelsen som utgangspunkt skulle skje på grunnlag av kvalifikasjoner og etter søknad fra den enkelte, kunne det spørres om ikke denne side av saken skulle være avgjort av tilsettingsrådet.

Forsvarsdepartementet svarte i brev av 27. oktober 1972:

«Etter Forsvarsdepartementets oppfatning har denne saken i alle faser og i alle ledd vært undergitt en saklig og forsvarlig behandling i overensstemmelse med de retningslinjer og forutsetninger som Lønns- og prisdepartementet og hovedsammenslutningene ble enige om ved de sentrale forhandlinger.

Samtlige innehavere av kontorfullmektig I-stillinger i Forsvarets overkommando ble ansett som søkere, noe som er vanlig praksis i justeringsforhandlinger av denne karakter.

De forskjellige protokoller og dokumenter viser at stillingenes ansvars- og arbeidsområde ble lagt til grunn for vurderingene. Det ble deretter foretatt en vurdering av tjenestemennenes kvalifikasjoner til stillingene (jfr. bl. a. FOs brev av 9 januar 1972 til Ombudsmannen). Resultatet av disse samlede vurderinger ble tatt inn i protokoll nr 5/71 fra møtet i FO/ADM den 10 september 1971. I dette møtet deltok også lokale tillitsmenn fra de to organisasjonene.

I overensstemmelse med forutsetningene ble saken forelagt tilsettingsrådet. Tre av de fire medlemmene av tilsettingsrådet på det tidspunktet, hadde deltatt i de forutgående forhandlinger.

Forsvarsdepartementet vil i forbindelse med spørsmålet om vurderingen av de enkelte tjenestemenns kvalifikasjoner og egnethet til de stillinger/arbeidsområder det her er spørsmål om, gjøre oppmerksom på følgende:

I forbindelse med innflyttingen i Forsvarsbygget på Huseby og etableringen av Forsvarets overkommando, ble arbeidet med innpassingen av den enkelte tjenestemann gjort til gjenstand for grundig behandling.

Tjenestemennene som kom fra forskjellige militære virksomheter og fra Forsvarsdepartementet, skulle integreres i det nye FO. Det ble derfor tidlig etablert et samarbeid med organisasjonene, og allerede på et møte den 17 juni 1969 drøftet man et utkast til tilsettingsprosedyre for de sivile tjenestemenn i FO.

Prosedyren innebar at den enkelte tjenestemann selv fikk adgang til å prioritere hvilken stilling/arbeidsområde man var interessert i. Ved tilsetningen ble Tilsettingsreglementets bestemmelser fulgt med hensyn til bl. a. tjenesteansiennitet og kvalifikasjoner, og det ble nytt et midlertidig tilsettingsråd (de to tjenestemannsrepresentantene i dette tilsettingsrådet var de samme som behandlet denne aktuelle sak høsten 1971).

Reelle kvalifikasjonsvurderinger ble altså også foretatt i forbindelse med etableringen av FO. Innflyttingen på Huseby begynte 1 oktober 1970, mens FO ble etablert 1 desember 1970.

Forsvarsdepartementet vil ikke unnlate å nevne at det med utgangspunkt i forhandlings-

ordningen i staten er en anerkjent praksis at partene i et justerings/normeringsoppgjør forhandler seg fram til enighet om hvilke stillinger/ansvars- og arbeidsområder — og dermed også hvilke personer — som skal gis opprykk til høyere lønnsklasse/høyere grad. Dette har skjedd ved en rekke oppgjør i de senere år både på det sentrale plan og på etats-/institusjonsplanet.

I tillegg til at de avtalte forutsetninger og retningslinjer er fulgt, har partene i dette konkrete tilfelle også drøftet seg fram til full enighet. — — —»

Jeg anførte deretter i brev til Forsvarsdepartementet av 16. november 1972 at selv om de enkelte tjenestemenn ved innflyttingen på Huseby fikk anledning til å prioritere hvilken stilling/arbeidsområde de var interessert i, var det den gang ingen lønsmessig forskjell mellom de kontorstillinger som nå var oppjustert og de øvrige kontorfullmektig I-stillinger. Det kunne derfor vanskelig sees at de best kvalifiserte blant kontorfullmektigene den gang hadde tilstrekkelig oppfordring til å søke seg til nettopp de stillinger som senere fikk oppjustering. Jeg kunne derfor fortsatt ikke se at alle konkurranseberettigede tjenestemenn hadde fått konkurrere om opprykk på grunnlag av sine kvalifikasjoner, og ba om at saken ble forelagt for Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet ga denne uttalelsen:

«Forbruker- og administrasjonsdepartementet har merket seg at Forsvarets overkommando og de interesserte organisasjoner i forbindelse med fordelingen av omhandlede kontorfullmektig I-stillinger også drøftet seg frem til enighet om hvilke personer som skulle tildeles stillingene.

En har videre merket seg at tilsetningsrådet på et senere tidspunkt ble orientert om fordelingen av stillingene og personvalget, og at rådet ikke har hatt noe å bemerke i den anledning. En har ellers merket seg at 3 av tilsetningsrådets 4 medlemmer, hvorav begge tjenestemannsrepresentantene, deltok under drøftelsene om fordelingen av stillingene og personvalget.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet antar at selve personvalget burde ha vært behandlet som en ordinær ansettelsessak. Etter det opplyste antar en imidlertid at tjenestemennenes interesser i den foreliggende sak er blitt ivaretatt på en betryggende måte, og en har derfor ikke noe å merke ved det resultat man er kommet fram til.»

I avsluttende brev til Forsvarsdepartementet av 24. juli 1973 viste jeg til saksfremstillingen i mitt brev av 18. oktober 1972 og uttalte videre:

«Det er bemerket at Forbruker- og administrasjonsdepartementet er enig i at selve personvalget burde ha vært behandlet som en ordinær ansettelsessak, og jeg går ut fra at

denne fremgangsmåte for fremtiden vil bli fulgt i Forsvaret i eventuelle tilsvarende saker.

Selv om fremgangsmåten ved personvalget ikke har vært korrekt, har imidlertid Forbruker- og administrasjonsdepartementet antatt at tjenestemennenes interesser likevel har vært betryggende ivaretatt og har ikke noe å merke til det resultat man er kommet fram til. Departementet har vist til at det har vært enighet mellom Forsvarets overkommando og de interesserte organisasjoner om personvalget, at tilsetningsrådet er orientert om dette uten å ha noe å bemerke og at 3 av tilsetningsrådets 4 medlemmer, hvorav begge tjenestemannsrepresentantene, deltok under drøftelsene om personvalget.

At organisasjonsrepresentantene og en del av tilsetningsrådets medlemmer har deltatt ved personvalget, gir imidlertid i seg selv ingen garanti for at personutvelgelsen er foretatt på grunnlag av en kvalifikasjonsvurdering, slik forutsetningen var. Som nevnt er uten unntak de tjenestemenn som satt i de oppflyttede stillinger også ansatt i stillingene. Det som foreligger om fremgangsmåten da disse og andre kontorstillinger ble besatt ved etableringen av Forsvarets overkommando i 1970, viser imidlertid ikke at tjenestemennene i de oppjusterte stillinger har fått tjenestegjøre der, fordi de er ansatt bedre kvalifisert enn det øvrige kontorpersonale. Ifølge Forsvarsdepartementets brev av 27. oktober 1972 fikk den enkelte tjenestemann selv adgang til å prioritere hvilken stilling (arbeidsområde) han var interessert i. I og med at de stillinger som nå er oppjustert den gang ikke lå lønsmessig over andre kontorfullmektig I-stillinger, kan det imidlertid ikke sees at de best kvalifiserte blant kontorfullmektigene hadde oppfordring til å søke nettopp disse stillingene.

Ved at opprykket utelukkende er gitt til de tjenestemenn som tjenestegjorde i de stillinger som ble oppjustert, kan det etter min mening ikke utelukkes at bedre kvalifiserte kontorfolk i andre stillinger er forbigått.»

8.

Utilstrekkelig grunnlag for avgjørelse i ansettelsessak ved trygdekontor.

(Sak 649/71.)

A. klaget ved advokat over at hun var forbigått ved ansettelse av avdelingsleder ved et trygdekontor. Den påklagede ansettelse var foretatt av styret ved trygdekontoret og var godkjent av Rikstrygdeverket.

Saksforholdet

Ansettelsessaken ble første gang behandlet på et møte i trygdekontorets styre 7. desember 1970. Blant søkerne var klageren, A., og B. Begge disse to hadde i en årrekke arbeidet ved trygdekontoret. B. hadde vært ved kontoret siden 1957 og hadde fra 1960 vært kasserer. A. hadde vært sammenhengende ansatt ved trygdekontoret fra 1958, de siste årene i stilling som ekspeditør I. Trygdesjefen innstilte A. som nr. 1 og B. som nr. 2 til stillingen. Han la vekt på at A. hadde bedre utdanning enn B.,

og at hun også hadde hatt arbeid som gjorde henne bedre skikket til å utføre de gjøremål som trygdesjefen mente tillå avdelingslederstillingen — ledelse av trygdekontoets pensjonsavdeling. Styret tilsatte imidlertid B. «ut frå ei samla vurdering av søkjarane». Ellers ble det i protokollen sagt følgende om bakgrunnen for ansettelsen:

«Ved vurderinga har ein m. a. teke omsyn at desse står svært likt når det gjeld tenestetid ved trygdekasse — B. rett nok ca. 1 års lengere tenestetid. — På bakgrunn av det større ansvar som har kvilt på B. som kasserer ved trygdekassa gjennom 11 år, finn styret det difor naturleg at ho rykker opp som avdelingsleiar II, noko som ho også er fullt kvalifisert til.»

Trygdesjefen anket styrets avgjørelse til Rikstrygdeverket. Han pekte bl. a. på at han i strid med regelen i syketrygdlovens § 95 nr. 2 ikke hadde fått være til stede ved styrets behandling av ansettelsessaken. I brev av 28. desember 1970 til styret gjorde Rikstrygdeverket oppmerksom på at det ikke var anledning til å utelukke trygdesjefen fra styremøter, slik det var gjort i saken. Rikstrygdeverket ba derfor styret ta ansettelsessaken opp igjen i et møte der trygdesjefen var til stede. Til slutt i Rikstrygdeverkets brev het det:

«På grunn av de komplikasjoner som er oppstått i denne ansettelsessaken må Rikstrygdeverket be om en særlig utførlig begrunnelse for det vedtak som blir fattet i det nye styremøte. Begrunnelsen må inneholde en grundig vurdering og avveining av de aktuelle søkerens kvalifikasjoner.»

I møte 18. januar 1971 behandlet styret ansettelsessaken på ny. Med 4 mot 1 stemme ble det truffet følgende vedtak:

«Styret sitt siktemål er at ein ved den nye administrasjonsordninga ved trygdekontoet skal kunne finne fram til ei smidig arbeidsordning. Det er vel igrunnen måten å gjere dette på som styret og trygdesjefen er usamde om. Iflg. trygdesjefen er m. a. stillinga som avdelingsleiar II øymerkt til pensjonsavdelinga. Styret meiner at dette ikkje er tilfelle. Om ein fann det føremålstenleg kunde den noverande avdelingsleiar I gjerne verte flytt over til pensjonsavdelinga.

Av det som går fram av tidlegare førehaving står valet mellom B. og A. Styret er fullt klår over at dersom ein ser berre på teoretisk utdanning so står A. fremst. Men der er andre ting og som styret finn å måtte ta omsyn til. Og etter ei samla vurdering må styret difor halde fast på det vedtak som vart gjort i sak — — —, nemleg at det som avdelingsleiar II ved — — — trygdekontoet vert tilsett:

Som nr. 1 B.
» » 2 A.»

Ett av styremedlemmene stemte for ansettelse av A. som han mente pekte seg ut som den best kvalifiserte. Når han i styremøtet

7. desember 1970 hadde gått inn for B., var det fordi han hadde lagt vekt på ansiennitet og lønnsklasse. I brev av 19. april 1971 godkjente Rikstrygdeverket styrets vedtak om å ansette B.

Kl a g e n

Advokaten anførte i klagen at forutsetningen var at avdelingslederen skulle lede trygdekontoets pensjonsavdeling, noe som også uttrykkelig ble besluttet etter ansettelsen. Klageren hadde i de siste 12 år fungert som faktisk leder av pensjonsavdelingen og hadde derfor et inngående kjennskap til det arbeidsområde stillingen skulle dekke. Trygdesjef og trygdekontoets revisor hadde også gitt henne de beste attester for den måte hun hadde utført sitt arbeid på. B. hadde vært kasserer ved trygdekontoet og hadde ikke nærmere kjennskap til arbeidet med pensjonssakene. Advokaten pekte også på at A. hadde bedre utdanning enn B. A. hadde realskole og handelskole og hadde dessuten gjennomgått to og holdt på med et tredje av Rikstrygdeverkets kurs for trygdefunksjonærer. B. hadde handelsskole og holdt på med det første av Rikstrygdeverkets kurs. Under klagebehandlingen hadde styret som grunnlag for ansettelsesvedtaket vist til den tilsattes personlige egenskaper. Advokaten bestred at styret hadde noe særlig personlig kjennskap til søkerne, og dessuten hevdet han at det ikke var noe som viste at A.s personlige skikkethet for stillingen var mindre enn B.s. Han viste bl. a. til at det nye trygdestyret i en uttalelse i saken hadde sagt at det ikke kjente til noe som kunne gi utgangspunkt for å skille mellom partene på dette grunnlag. Advokaten gjorde gjeldende at avgjørelsen i ansettelsessaken ikke kunne være resultatet av en saklig vurdering av søkerne, og at det var lagt vekt på andre forhold enn å finne fram til den best kvalifiserte.

Trygdestyrets og Rikstrygdeverkets uttalelser i klagesaken

Både det trygdestyre som foretok ansettelsen, det nåsittende styre og Rikstrygdeverket ga uttalelser i saken. På spørsmål herfra om en mer konkret angivelse av hva styreflertallet bygde på når det foretrakk B. fremfor A., ga dette i et møte 7. september 1971 uttrykk for at det var en sammenlignende helhetsvurdering av utdanning, ansiennitet, praksis og personlig skikkethet som var avgjørende. Styreflertallet var klar over at denne begrunnelse var knapp og generell, men fant ikke å kunne utdype den nærmere. Dette svaret var ikke tilfredsstillende, og spørsmålet ble på ny forelagt for styret, som ga ny uttalelse i møte 20. desember 1971. Tre av styremedlemmene ga slik uttalelse:

«Ein minner om at det i tidlegare fråsegner vedk. denne saka har vore uttala at ein hadde vurdert alle moment som kunne ha innverknad på avgjerda. Ein har m. a. vurdert den teoretiske utdanninga for dei to personar det gjeld, og den kontorpraksis dei har. Der har det tidlegare vore peika på at når det gjeld teoretisk utdanning står A. sterkast. Når det derimot gjeld kontorpraksis so går B. framom, meddi ho i tillegg til tenestetida på trygdekantoret, der dei to står heilt likt, har fleire års tenestetid hjå ymse verksemdar. Ein må vel kunne hevde at desse to ting mykje godt veg opp kvarandre.

I tillegg til dette har det vore lagt stor og avgjerande vekt på dei personlege eigenskapar som må kunne krevjast av ein som vert tilsett som avdelingsleiar. Ut frå det inngåande kjennskap ein har til desse to er ein av den faste overtyding at B. på dette område står langt sterkare enn A.

Ein reknar det som sjølvsgagt at ein avdelingsleiar i stor grad må ta seg av saksførebuing. Trygdesjefen har ved fleire høve nemnt det store arbeidspress som har kvilt på honom på dette området, og det må vel vere meininga at ein avdelingsleiar skal kunne avlaste trygdesjefen med dette arbeidet. Nett her meiner ein at B. står so langt sterkare enn A., at styret sitt vedtak i tilsetningssaka er fullt forsvareleg.

Ein vil protestere mot det som er sagt i brevet frå h.r.adv. — — —, om at det er lagt vekt på uvedkomande ting og press, og at tilsetjinga er gjort på usakeleg grunnlag.»

Ved årsskiftet 1971/72 kom det nye medlemmer i styret, og dette styret uttalte bl. a. i møte 20. november 1972:

«1. Då stillinga som avd.leiar II ved — — — trygdekantoret vart lyst ledig var det ikkje sagt noko om kva avdeling det galdt. Men då ein frå før hadde avd. for korttidsyttingar, måtte det vere klårt at lysinga galdt pensjonsavdelinga (avd. for langtidsyttingar). Det gamle styret gjorde då også seinare etter tilsettinga vedtak om dette.

2. Det nye styret kan ikkje sjå det annleis — ut frå det som er nemnt ovanfor — synest klagaren både når det gjeld teoretisk utdanning (allmenn og teoretisk) og ikkje minst når det gjeld praksis, å stå sterkast.

3. Det nye styret kjenner ikkje til noko særskilt negativt når det gjeld personlege eigenskapar hos nokon av partane som skulle gi grunnlag for å skilje mellom dei på dette grunnlaget.

— — —»

Rikstrygdeverket pekte på at den egentlege tilsetjing finner sted i trygdekantorets styre. Rikstrygdeverkets funksjon er å vurdere om ansettelsesvedtak skal godkjennes. Ved denne vurdering står Rikstrygdeverket ikkje fritt, men må følge styrets vedtak med mindre et åpenbart urimelig skjønn ligger til grunn for avgjørelsen. Om sin vurdering av den foreliggende ansettelse uttalte Rikstrygdeverket:

«A. må antas å ha den beste teoretiske utdanning. Lengden av søkernes praksis må an-

tas å være så godt som lik. Derimot er praksisens art forskjellig idet B. har vært ansatt som kasserer og A. har vært ansatt i Pensjonsavdelingen.

Skal disse stillingene veies mot hverandre må stillingen som kasserer antas å være høyest plassert idet den avlønnes i lønnsklasse 12 i motsetning til stillingen i Pensjonsavdelingen som lønnes i lønnsklasse 10.

Hvilken praksis som er mest relevant i faglig henseende vil avhenge av hvor stillingen som avdelingsleder II blir plassert. Dette har ikke vært avgjort ved ansettelsen av avdelingsleder II jfr. styrets uttalelse i styremøte av 18. januar 1971, hvorfor A. ikke gjennom sitt arbeidsområde kan sies å ha helt spesielle forutsetninger for å bekle stillingen som avdelingsleder.

Generelt vil imidlertid ikke Rikstrygdeverket hevde at god praksis fra den avdeling stillingen er plassert i, skal være en ubetinget fordel. En er nemlig også interessert i at tjenestemennene roterer innen avdelingene i trygdekantoret slik at de vinner mest mulig erfaring og får et bredt kunnskapsområde.

Rikstrygdeverket har således ikke i denne saken funnet at trygdekantorets styre har lagt vekt på uvedkommende momenter og har funnet å måtte følge trygdekantorets styre i sitt skjønn.»

I en tilleggsuttalelse anførte Rikstrygdeverket bl. a.:

«— — — Det er av styret lagt avgjørende vekt på B.s personlige egenskaper og forutsetninger. Dette sammenholdt med at hun fra tidligere har hatt en høyere stilling enn A., må kunne være en tilstrekkelig begrunnelse for ansettelsen. Om B. i øyeblikket ikke er så godt inne i arbeidet i pensjonsavdelingen som A., kan ikke tillegges særlig vekt. Trygdekantoret er en avansementskrets. At trygdesjefen ikke er enig i styrets vurdering er en sak for seg. Rikstrygdeverket har funnet å måtte holde seg til styrets vurdering.»

O m b u d s m a n n e n s b e m e r k n i n g e r

Trygdekantoret hadde etter det opplyste i en årrekke vært delt i to avdelinger — en avdeling for korttidsytelser som var ledet av en avdelingsleder I, og en avdeling for langtidsytelser (pensjonsavdelingen) som var ledet av A. (i stilling som ekspeditør). Den kassererstilling B. hadde, hørte under avdelingen for korttidsytelser. Ved utlysningen av avdelingslederstillingen var det ikke sagt noe om hvilket arbeidsområde den skulle ha. Trygdesjefen bygde imidlertid i sin innstilling i saken åpenbart på at den nye avdelingslederen skulle lede pensjonsavdelingen og hadde bl. a. ut fra A.s lange erfaring fra arbeidet der, innstilt henne som nr. 1. Hva trygdestyret i så måte hadde lagt til grunn, var ikke helt klart. Ved første gangs behandling av ansettelsessaken (i møtet 7. desember 1970) ble ikke sagt noe om dette spørsmålet. Ved behandlingen i møtet 18. januar 1971 tok styret imidlertid avstand fra at stillingen skulle være «øyremerkt til

pensjonsavdelinga». Det anførte at «om ein fann det føremålstenleg kunde den noverande avdelingsleiar I gjerne verte flytt over til pensjonsavdelinga». Dette måtte vel forstås slik at styret ikke ville ta standpunkt til hvilken avdeling den nye avdelingsleder skulle lede — avdelingen for langtidsytelser eller den for korttidsytelser. Andre gjøremål enn ledelse av én av de to avdelinger ville det så vidt jeg forsto ikke være aktuelt å tillegge den nye stillingen.

Det kunne imidlertid synes som om det på ansettelsestidspunktet egentlig ikke forelå andre alternativer enn at den nye avdelingslederen skulle lede pensjonsavdelingen. For avdelingen for korttidsytelser var det tilsatt en avdelingsleder i klasse I som vel ikke uten vidare kunne flyttes til den annen avdeling. Det nye styret anførte i uttalelse av 20. november 1972 også at det måtte «vere klårt at lysinga galdt pensjonsavdelinga (avd. for langtidsytningar). Det gamle styret gjorde då også seinare etter tilsettinga vedtak om dette». Slik saken lå an, krevde det i alle fall en nærmere begrunnelse fra styrets side dersom det skulle bygges på at den nye avdelingslederen skulle kunne plasseres i avdelingen for korttidsytelser. Hvis den faktiske situasjon var slik at det i praksis ikke var spørsmål om et annet arbeidsområde enn ledelse av pensjonsavdelingen for den avdelingsleder som ble tilsatt, burde dette vært lagt til grunn ved vurderingen av søkerne. Om et slikt utgangspunkt ville ført til ansettelse av A., kunne det ikke sies noe sikkert om. Trygdesjefens innstilling var her ikke avgjørende. Som han pekte på, hadde imidlertid A. bedre teoretisk utdanning enn B., og hun hadde også langt større erfaring fra pensjonssakene. Det styret hadde anført i sin uttalelse av 20. desember 1971 om at B. når det gjelder personlige egenskaper «står langt sterkare enn A.», var ikke underbygd. Trygdesjefen som måtte forutsettes å kjenne begge godt fra arbeidet ved trygdekantoret, hadde tatt avstand fra denne karakteristikken, og det nye styret anførte i uttalelsen av 20. november 1972 at det ikke kjente «til noko særskilt negativt når det gjeld personlege eigenskapar hos nokon av partane som skulle gi grunnlag for å skilje mellom dei på dette grunnlaget».

Jeg pekte også på at styrets opprinnelige begrunnelse for å tilsette B. kunne forstås slik at det var trukket inn forhold som ikke bør telle med i en ansettelsessak. Det var i møteboken for møtet 7. desember 1970 sagt at

«På bakgrunn av det større ansvar som har kvilt på B. som kasserer ved trygdekassa gjennom 11 år, finn styret det difor naturleg at

ho rykker opp som avdelingsleiar II, noko som ho også er fullt kvalifisert til.»

At det på B. i kassererstillingen etter styrets oppfatning hadde hvilt et større ansvar enn på A., kunne imidlertid i seg selv neppe gi grunnlag for å sette B. foran A. Skulle arbeidet i kassererstillingen tillegges vekt, måtte det i tilfelle være fordi erfaringen derfra hadde betydning for oppgaven som avdelingsleder. Trygdesjefen opplyste også at B.s høyere lønnplassering var trukket inn i debatten på styremøtet 7. desember. Heller ikke dette forholdet kunne etter min mening i seg selv tillegges vekt i saken. Styret anførte også at det fant B. «fullt kvalifisert» til stillingen. Det spørsmål styret skulle ta stilling til, var imidlertid ikke om B. var kvalifisert til stillingen, men om hun var den best kvalifiserte av søkerne. På tross av at Rikstrygdeverket i brev av 28. desember 1970 uttrykkelig ba om en utførlig begrunnelse, ga styret i møte 18. januar 1971 ikke noe klart svar på hvorfor B. ble foretrukket.

Det var etter min mening intet grunnlag for — slik klagerens advokat hadde gjort — å karakterisere saksbehandlingen som uhederlig. Saken var imidlertid behandlet på en uheldig måte, og det var mye som talte for at en korrekt behandling ville ført til ansettelse av A. Fordi den tilsatte ved ansettelsesvedtaket vel måtte antas å ha vunnet rett til stillingen, kunne ansettelsen neppe gjøres om. Det kunne imidlertid være grunn for trygdemyndighetene til å overveie om ikke A. burde tilstås et personlig lønnstillegg, slik at hun fikk den lønn hun ville oppnådd om hun var blitt tilsatt.

9.

Fylkeskommunal tjenestemann oppsagt på grunn av avisartikkel.
(Sak 1021 F/73.)

Norsk Psykologforening klaget på vegne av et medlem, A., over at han var oppsagt fra stilling som psykolog ved Psykiatrisk poliklinikk for barn og ungdom i Drammen. Klinikken hører administrativt under Drammen sykehus, som er fylkeskommunalt.

Saksforholdet

Psykolog A. offentliggjorde i juni 1973 en artikkel i Drammensavisene med overskriften «Et frynsete dokument». Han hadde da vært ansatt ved klinikken i ca. et år. Artikkelen lød slik:

«En gruppe av personalet henvender seg til fylkesmyndighetene om personalvanskeligheter på klinikken. Fylket avkrever overlegen svar — og sender begge brevene til pressen. Dette må da være en formell brøler, herr fylkesmann. Man offentliggjør ikke brever om indre personalforhold i avisene andre steder —

men Buskerud fylke har alltid vært noe for seg selv — sier svært mange.

Personalet klarer å løse sine indre vanskeligheter et godt steg på vei — uten fylkets hjelp. Fylket rykker ut i avisen og roper — «tro ikke på dem — de bare bagatelliserer». Dette er god hjelp å få, herr fylkesordfører. Dette viser hvordan en fylkesordfører og fylkesmann opplever sitt ansvar for at en av fylkets institusjoner fungerer best mulig.

Vi har gjort den erfaring at det å ta opp personalkonflikter med våre overordnede i fylket er en meget tvilsom historie. Vi får ingen hjelp, men våre vanskeligheter presentert i avisen. Folk flest, bortsett fra fylkesmannen og ordføreren, vil sikkert skjønne hvor god den hjelpen er.

Jeg er i den heldige stilling at jeg har arbeidet ett år på poliklinikken og sittet tre år i fylkestingets helsenemnd, og har derfor ganske god informasjon om forholdet fylket og klinikken.

Da fylket for noen år siden satte ned et utvalg til å utrede psykisk helsevern for barn og ungdom, ble poliklinikken som den eneste kompetente institusjon holdt utenfor. Ikke nok med det, men utvalget ble forsøkt holdt hemmelig for poliklinikken. Jeg var nemlig tilstede på det møte da en av medlemmene «røbet» seg overfor overlege Johannes Sejersted Bødtker.

Da sykehusplanen ble utarbeidet, ble overlege Sejersted Bødtker holdt utenfor. Man la fram en plan utarbeidet av barnpsykiater H.S., som viste seg å være en telefonsamtale som det ikke forelå noe papir på.

Jeg satt selv i en komité som skulle utrede eventuelle planer for poliklinikk i Kongsberg og Ringerike. Heller ikke her ble poliklinikken funnet verdig.

Fylket har konsekvent satt fagfolk utenfor i denne sektoren. I en noe gammelmodig selvopphøyethet og allvitende stil har de behandlet disse sakene, og resultatet har blitt dårlig. Hovedgrunnen til vanskelighetene omkring Haugfoss skole og Skarrud er slett saksbehandling fra fylkets side. Den dårlige saksbehandlingen består i at fylket ennå ikke har skjont at f. eks. nedleggelse av et behandlingshjem har en vesentlig faglig side. Det finnes ikke noe annet fylke her i landet som ville behandle nedleggelse av et behandlingshjem over hodet på den psykiatriske poliklinikk som har det faglige tilsyn. Det finnes heller ingen andre fylker som ville frata en klinikk det faglige tilsyn uten å støtte seg til andre kompetente fagfolk.

Men i Buskerud er det anderledes. Vi gamle gutta som har styrt dette fylket i mange år, veit best om slikt, og hvis det er noen som tviler på det, så setter vi ned en granskingskomité og undersøker dem.

For det psykiske helsearbeide for barn og ungdom hadde det nok vært bedre om fylket hadde satt seg ned og gransket seg selv, spurt seg selv: Hva var det vi gjorde feil i Haugfoss og Skarrud-saken.

Forslaget er godt nok, men vi vet jo at jo høyere man kommer på den politiske rangstigen — jo større selvrettferdighet og mindre selvkritikk. Det skulle ha vært omvendt.»

Avisartikkelen ble av fylkesmannen forelagt for styret ved Drammen sykehus som ble bedt om å ta stilling til om den burde få kon-

sekvenser for A. Sykehusstyret behandlet saken i møte 27. juni 1973. Det fant at artikkelen var av en slik karakter at grunnlaget for et konstruktivt samarbeid mellom fylkesmyndighetene og A. var falt bort, noe som ville få en negativ virkning for arbeidet ved klinikken. Av hensyn til klinikkens fremtid ville det etter styrets oppfatning være en fordel om A. ble fjernet fra sin stilling. Fylkesmannen sluttet seg til styrets uttalelse og forela saken for fylkesutvalget med slikt forslag til vedtak:

«Fylkesutvalget går ut fra at psykolog A. trekker den konsekvens av sitt innlegg i Drammens Tidende og Buskeruds Blad for 13 juni 1973 at han selv sier opp sin stilling ved Psykiatrisk poliklinikk for barn og ungdom innen 15.8.1973. I motsatt fall vil fylkesutvalget anmode sykehusstyret om å si ham opp fra stillingen.»

Forslaget ble enstemmig vedtatt i fylkesutvalgets møte 3. juli. Sykehusstyret fattet deretter i møte 16. august vedtak om å si opp A. fra psykologstillingen ved den psykiatriske poliklinikk; et vedtak som fylkesutvalget i møte 23. august 1973 tok til etterretning.

K l a g e n

Norsk Psykologforening anførte at grunnlaget for oppsigelsen av A. utelukkende var den nevnte avisartikkel og den kritikk den inneholdt mot fylkesmyndighetene. Innvendinger mot den måte A. utførte sitt arbeid som psykolog på, var ikke fremsatt. Etter foreningens oppfatning måtte en tjenestemann i A.s stilling ha samme adgang som andre norske borgere til offentlig å kritisere myndighetenes disposisjoner. Det var etter foreningens oppfatning «utilbørlig og usaklig» å reagere på slik kritikk med en oppsigelse. Foreningen presiserte at A. hadde en underordnet stilling, som verken ga ham rett eller plikt til å samarbeide med de myndigheter han angrep i artikkelen. Det var etter foreningens mening

«åpenbart ikke grunnlag for fylkets forsøk på å konstruere et saklig motsetningsforhold mellom A.s kritikk mot fylkets myndigheter og de plikter som påhviler ham i hans stilling som psykolog ved Psykiatrisk poliklinikk for barn og ungdom. — — —»

Foreningen vedgikk at A.s innlegg var skarpt både i innhold og i form. Den ønsket imidlertid ikke å ta standpunkt til om kritikken var berettiget eller ikke, fordi den fant dette spørsmålet av liten interesse i relasjon til om oppsigelsen var saklig eller usaklig. Den anførte i den forbindelse:

«— — — Fylket hevder at A.s uttalelser var «grovt usanne» og «egnet til å svekke respekten for og tilliten til» fylkesmyndighetene

(— — —). Under disse omstendigheter ville det naturlige vært å få forholdene belyst ved et søksmål i henhold til injurielovgivningen. Når fylket i stedet har valgt å si opp A. fra hans stilling, er det en reaksjon som hverken er adekvat eller egnet til å overbevise om at fylkets syn på A.s kritikk er holdbart. — — —»

Fylkets uttalelser til klagen

Fylkesutvalget vedtok en uttalelse til klagen i møte 12. oktober 1973, og fylkesmannen ga i brev av 26. november en tilleggsuttalelse. Fylkesmyndighetene var enige i at grunnlaget for oppsigelsen var A.s avisartikkel. Når hans øvrige forhold til dels var trukket inn, var det først og fremst av hensyn til spørsmålet om det forelå «formildende omstendigheter» som kunne gi grunnlag for en annen vurdering av oppsigelsesspørsmålet. Fylket mente at A. ved sin avisartikkel hadde overtrådt grensen for hva en tjenestemann kan uttale offentlig om sin arbeidsgiver. Artikkelen ble karakterisert som

«en rekke usanne — til dels grovt usanne — beskyldninger mot fylkesmyndighetene, holdt i en usedvanlig ondsinnet og sjikanøs tone. — — —»

At A. i sin stilling ikke hadde direkte kontakt med fylkesmyndighetene, kunne ikke være avgjørende for deres adgang til å reagere på artikkelen. Fylkesutvalget pekte på at enhver som er ansatt i fylkeskommunens tjeneste har plikt til å samarbeide med fylkesmyndighetene, og anførte at

«når psykolog A. motarbeider sin arbeidsgiver med slike beskyldninger som han har gjort i angjeldende avisartikkel, så står dette i et helt klart motsetningsforhold til hans plikter som ansatt ved Psykiatrisk poliklinikk. — — —»

Ombudsmannens syn på saken

Siden fylkeskommunale tjenestemenn ikke omfattes av tjenestemannsloven, måtte spørsmålet om oppsigelsesvern løses med utgangspunkt i arbeidervernlovens bestemmelser. Denne lovs § 43 inneholder ingen begrensning i adgangen til oppsigelse av arbeidstaker med mindre enn to års tjeneste. A. hadde bare ca. et års tjeneste da han ble oppsagt, og hadde således ikke noe lovhjemlet vern mot oppsigelse.

Tjenestemannsloven gir for sitt område bare oppsigelsesvern for tjenestemann med minst tre års tjeneste. Loven har imidlertid vært tolket slik at selv om oppsigelsesadgangen formelt er ubetinget i de første tre tjenesteår, kan oppsigelse likevel ikke finne sted uten saklig grunn, jfr. Tjenestemannslovkomiteens innstilling side 108, spalte 1. Etter min mening måtte antas at en tilsvarende begrens-

ning gjaldt for adgangen til oppsigelse av fylkeskommunale tjenestemenn.

Kravet til oppsigelsesgrunn må imidlertid stille seg vesentlig forskjellig i de to første tjenesteår og senere. De første tjenesteår bør kunne betraktes som en prøvetid, jfr. for stats-tjenestemenn nevnte innstilling side 104, spalte 2. I denne «prøvetid» vil ansettelsesmyndigheten ha mulighet for å vurdere vedkommende tjenestemanns skikkethet, og kunne oppsi ham dersom det antas at hensynet til tjenestens tarv gir grunn til det. Ved denne vurdering må det på samme måte som i ansettelsessaker kunne legges vekt ikke bare på faglig dyktighet, men på personlige egenskaper, og herunder også tas hensyn til tjenestemannens lojalitet og innstilling til tjenesten. Ved vurderingen kan neppe bare situasjonen i øyeblikket være avgjørende. Det må også kunne tillegges vekt at tjenestemannens innstilling til tjenesten eller foresatte vil kunne skape problemer på lengre sikt.

Ved flere av sine uttalelser i artikkelen hadde A. gitt uttrykk for en slik innstilling til fylkesmyndighetenes behandling av personalsaker og behandling av faglige spørsmål, at det etter min mening måtte anses begrunnet når det ble antatt at dette ville kunne føre til problemer i fremtiden. Jeg fant heller ikke at det kunne innvendes noe mot at fylkesutvalget antok at A. i artikkelens form og ordvalg hadde satt seg utover sin lojalitetsplikt mot fylket som arbeidsgiver.

Etter det som forelå, fant jeg ikke at oppsigelsen savnet saklig grunn.

10.

Lappefogds habilitet i reinbeitetvist.

(Sak 1429/72.)

En advokat klaget på vegne av to klienter over at Landbruksdepartementet hadde ansett lappefogden for inhabil i en sak om reinbeitespørsmål, der lappefogdens bror hadde partsinteresser.

Klientene hadde brukt Guorbmovuobmeområdet i beitedistrikt nr. 30 både som høst- og vinterbeite for sine rein. Distriktet var et felles høst- og vårbeitedistrikt for all rein som hadde sommerbeiter i angitte distrikter i Vest-Finnmark og i Troms. Etter fylkesmannens bestemmelse av 22. juni 1970 er beitetiden i vedkommende distrikt fra 15. august til 31. desember og fra 15. mars til 31. mai. Klagernes rein, som om sommeren var på en øy i Altafjorden, kom under tidligere høstflyttinger til Guorbmovuobme etter at den øvrige rein hadde forlatt området. Denne situasjon hadde imidlertid endret seg i de senere år etter at pram var tatt i bruk ved føring av rein til og

fra øyene. Forholdet var beskrevet slik i et brev av 23. mars 1972 fra lappefogden:

«Da en tok i bruk pramme for føring av rein måtte de forskjellige øydistrikters flytting samordnes uten hensyn til tidligere tradisjoner både hva angikk flyttetid og -rute. Føringen må av mange hensyn skje medio september om høsten før reinen på fastlandssiden er begynt på med høsttrekket. For ikke å få sammenblanding av flokker må landing skje på et sted hvor det ikke er rein på fastlandssiden. Derfor føres flokken fra Silda og begge flokkene fra Stjernøy til Kvenvik i Alta. Det vil kunne skje en sammenblanding av disse tre flokker i Guorbmovuobmeområdet, men det er ingen ulykke i forhold til hva de har spart av arbeid og tap på grunn av føringen.»

På vegne av sine klienter fremsatte advokaten i brev av 9. august og 25. august 1972 til lappefogden krav om at «det blir iverksatt tiltak som trykker deres høst- og vinterbeiter i Gormbovombe». Bakgrunnen for kravet var at ilandføringen av rein i Kvenvik hadde ført til at tre reineiere, blant dem lappefogdens bror, hadde benyttet Guorbmovuobmeområdet som beite for til sammen over 1 000 dyr høsten 1970 og høsten 1971 til like oppunder jul. Advokaten hevdet at området ikke tålte denne beskatningen, og at hans parters eksistens som reindriftssamer var alvorlig truet om forholdet fortsatte. Med grunnlag i at deres familie hadde benyttet området som vinterbeite i generasjoner, krevde han «effektive tiltak som hindrer uvedkommende i å trenge inn på deres høstbeiteområde i Gormbovombe, og vil i den anledning protestere mot at de aktuelle reinhjørder i høst blir landsatt i Kåfjord og Kvenvika». I og med at lappefogdens bror var eier av en del av den rein besværingen gjaldt, ble det hevdet at lappefogden måtte være ugild i saken, og at den derfor måtte behandles av en for anledningen oppnevnt settelappegodg.

Lappefogden tok standpunkt til advokatens henvendelse i brev av 29. august og 30. august 1972. Han pekte bl. a. på at beitedistriktet var et felles beitedistrikt, og at vedkommende familie ikke hadde fått tildelt noe bestemt område innen distriktet. En eventuell fordeling av områdene innen beitedistriktet på de enkelte reineiere måtte i tilfelle skje ved bestemmelse av fylkesmannen i medhold av reindriftslovens § 4. De reineiere som hadde oppgitt nr. 30 som høstbeitedistrikt, kunne ifølge lappegodgen beite sine rein innenfor området uten at de kunne utdrives derfra med hjemmel i reindriftslovens § 78. Lappefogden redegjorde videre for hvorfor pramføringen av rein gjorde det nødvendig å landsette reinen i Kvenvik og derfor også med opphold av annen rein i Guorbmovuobmeområdet. Han anførte imidlertid at de berørte reineiere ville bli

anmodet om å fraflytte Guorbmovuobme innen 1. november. I brev av 2. september 1972 til disse reineiere anmodet lappegodgen dem «å fraflytte Guorbmovuobme umiddelbart etter 20. oktober og reinen må ha forlatt området innen 1. november».

Om ugildhetsspørsmålet anførte han i brev av 30. august 1972:

«Deres parter hevder at jeg er ugild i denne sak etter forvaltningslovens § 6. Utnyttelsen av beitedistrikt 30 er bestemt i fylkesmannens forordning av 1934 og Guorbmovuobmeområdet inngår i distrikt 30. Det er en bestemmelse som ikke er truffet av meg. Jeg har som lappegodg godkjent ilandsetting av rein i Kvenvik og at denne rein kan oppholde seg i Guorbmovuobme. Det kan disse reineiere gjøre uten noen spesiell godkjenning av meg, og forsåvidt kan også andre reineiere gjøre det samme enten de bruker pramme eller ikke.

Inhabilitetsspørsmålet er formodentlig bygget på at av de 11 familier som føres med sin rein til Kvenvika er 1 bror av meg. Jeg kan ikke se at det endrer den kjennsgjøring jeg har påpekt i forrige avsnitt. Og ikke under noen omstendighet kan inhabilitetsspørsmål gjøres gjeldende når disposisjonen gjelder et distrikt og ikke person. Etter forvaltningslovens § 8 anser jeg meg habil til å treffe avgjørelser i denne sak og liknende saker. Hvis denne oppfatning ikke er rett vil det i videste omfang være spørsmål om jeg i det hele tatt kan ta avgjørelser i reindriftsspørsmål i mitt distrikt fordi jeg har søsken og nære slektninger i flere reinbeitedistrikter. Saken får derfor prinsipiell karakter og jeg finner derfor grunn til å legge saken fram for fylkesmann og departement.»

Advokaten ba ugildhetsspørsmålet forelagt for fylkesmannen, som i brev av 2. oktober 1972 bl. a. uttalte:

«Lappefogden har etter reindriftsloven ikke formell myndighet til å gjøre vedtak om fordeling av beitemarkene innenfor reinbeitedistrikt. Denne myndighet er, som nevnt, tillagt fylkesmannen, jfr. § 4. Sålenge fylkesmannen ikke har gjort vedtak etter § 4, kan lappegodgens virksomhet bare betraktes som uttalelse overfor fylkesmannen eller veiledning overfor reineierne. Slik virksomhet er etter fylkesmannens oppfatning ikke vedtak i forvaltningslovens forstand (jfr. § 2).

Forvaltningslovens ugildhetsregler gjelder imidlertid også lappegodgens veilednings- og bistandsvirksomhet (jfr. § 6). Likevel kan en ikke se at lappegodg — — — må ansees ugild i dette tilfelle. Lappefogdens bror med familie var nemlig en blant elleve familier som var omfattet av flyttingen med pram og således var berørt av lappegodgens virksomhet. En forutsetter at lappegoddens bror ikke har stått i noen særskilt stilling forskjellig fra de andres, og at alle er behandlet på samme måte.»

Etter anmodning fra advokaten ble ugildhetsspørsmålet forelagt for Landbruksdepar-

tementet, som i brev av 25. november 1972 uttalte:

«Lappefogd — — — har etter Landbruksdepartementets oppfatning ikke truffet noe vedtak i forvaltningslovens forstand når det gjelder den aktuelle beitestrid i reinbeitedistrikt nr. 30, Kautokeino vår- og høstbeitedistrikt. Departementet kan heller ikke se at det forhold at han har en bror innenfor den gruppe reineiere som benytter distriktet, skulle gjøre ham ugild til overfor reineierne i distriktet å utøve den ordinære rådgivnings- og veiledningsfunksjon som hører til stillingen.

Landbruksdepartementet vil for øvrig i det vesentlige slutte seg til den begrunnelse fylkesmannen har gitt i brev 2. oktober 1972.»

I advokatens klagebrev til ombudsmannen av 6. desember 1972 var bl. a. anført:

«— — — Departementet anfører i sitt brev av 29.11 d. å. at lappefogden etter dets oppfatning ikke har truffet noe vedtak i forvaltningslovens forstand. Fylkesmannen er imidlertid av den formening at også lappefogdens veilednings- og bistandsvirksomhet omfattes av forvaltningslovens ugildhets regler, og jeg vil for min del hevde at fylkesmannens oppfatning er riktig. Når fylkesmannen likevel ikke finner at lappefogden må ansees ugild i dette tilfelle, synes dette uforståelig. Det er på det rene at her har oppstått en konfliktsituasjon med familien — — — på den ene side, og de øvrige reindriftssamer innen reinbeitedistrikt 30 på den annen side, og at lappefogdens bror tilhører sistnevnte gruppe, og derfor må ansees som part i denne sak. Hvorvidt han er dette alene eller sammen med flere andre, er uten betydning i relasjon til forvaltningslovens § 6. Og det forhold at omstendighetene omkring reindriften i Finnmark er såvidt spesielle som de er, kan ikke sees å være tilstrekkelig hjemmel til å fravike bestemmelsene i nevnte paragraf. — — —»

Også Landbruksdepartementet ga uttalelse til klagen. Departementet fastholdt at lappefogdens funksjon ikke hadde vært av en slik karakter at spørsmålet om ugildhet etter forvaltningsloven kunne være aktuelt.

Jeg anførte i min uttalelse i saken:

«Forvaltningsloven begrenser ikke rekkevidden av habilitetsreglene i lovens kap. II til «vedtak» slik det er definert i lovens § 2 punkt a). Habilitetsreglene gjelder ved alle slags forvaltningsavgjørelser. Avgjørelser foreligger ikke bare når et forvaltningsorgan etterkommer et krav eller anmodning fra en privat part, men også når det helt eller delvis avslår å foreta noe. Etter min mening må det antas at reglene i forvaltningslovens habilitetskapittel som utgangspunkt også fikk anvendelse ved lappefogdens behandling og standpunkttagen til advokat — — —s krav om «at det blir iverksatt tiltak» for å trygge — — —s (klagernes) høst- og vinterbeiter. En annen sak er at dersom det uten videre var gitt at lappefogden ikke kunne foreta noe i saken, kunne neppe heller hans brors tilknytning til den

medføre at han var inhabil til å behandle besværingen fra advokat — — — jfr. forvaltningslovens § 6 siste ledd om at bestemmelsen bl. a. i første ledd ikke får anvendelse «dersom det er åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke vil kunne påvirke hans standpunkt, og hverken offentlige eller private interesser tilsier at han viker sete».

Spørsmålet om inhabilitet for lappefogden vil derfor etter min mening først og fremst bero på hvilken adgang og mulighet han i egenskap av reindriftsmyndighet hadde til å gripe inn i den foreliggende beitetvist, der hans bror var involvert.

Det er uten videre klart at det lå utenfor lappefogdens myndighetsområde å vurdere om — — — (klagerne) hadde ervervet en særrett til det aktuelle beiteområde. Jeg går imidlertid ut fra at det hører til lappefogdens administrative oppgaver å bistå ved løsning av tvister om reinbeiteområdene, og at det i og for seg er naturlig at flyttsamene, slik advokat — — —s mandanter har gjort, henvender seg til lappefogden om slike spørsmål. Hvilken rettslig kompetanse lappefogden har til bl. a. å gi pålegg i slike saker, er noe uklart. Jeg har tidligere overfor departementet pekt på bestemmelsen i reindriftslovens § 12 om at lappefogden i visse tilfeller kan henvise flyttsamer til andre distrikter. Departementet har antatt at denne bestemmelsen ikke er anvendelig i det foreliggende tilfelle, men noen nærmere begrunnelse for dette er ikke gitt. Som nevnt har daværende lappefogd i 1956 vist til denne bestemmelse som hjemmel for å vise andre reineiere bort fra — — —s (en av klagernes) beiteområder. Hvilken lovforståelse som her er den riktige, går jeg imidlertid ikke nærmere inn på. Allerede det forhold at det neppe er klart i hvilken utstrekning lappefogden kan beslutte henvisning til andre beiteområder, taler for at habilitetsbestemmelsene bør gjelde for den lappefogd som skal behandle en beitetvist.

Jeg vil også peke på at lappefogden, som nevnt, i brev av 2. september 1972 anmodet bl. a. de reineiere advokat — — —s klage gjaldt, om å fraflytte Guorbmovuobmeområdet umiddelbart etter 20. oktober og anførte at «reinen må ha forlatt området innen 1. november». Dette brevet er på den ene side en godtagelse av at reinen får være i området til 1. november og på den annen side at de må være ute av området innen samme dato. Så langt innebærer brevet et realitetsstandpunkt til den foreliggende tvist, som uansett det rettslige grunnlag, rent faktisk ville medvirke til en bestemt løsning av tvisten. Også på andre måter ville så vidt skjønnes lappefogden kunne ta initiativ som rent faktisk kunne imøtekomme klagernes anmodning. Bakgrunnen for at beitetvisten er oppstått, synes først og fremst å ha sammenheng med at reinen ble ilandført på et bestemt sted i Altafjorden, og det kunne f. eks. være spørsmål for lappefogden om å søke istandbrakt en annen ordning på dette punkt.

Som nevnt tidligere, kunne det også være tale om å ta opp med fylkesmannen spørsmålet om fordeling av beiteområdet innen distriktet etter reindriftslovens § 4. Selv om avgjørelsen av fordelingsspørsmålet tillå fylkesmannen, synes det naturlig at et eventuelt forslag om en slik fordeling kom fra lappefogden med den

nære tilknytning han har til den praktiske reindrift. I de tilfeller som er nevnt, ville det i stor utstrekning bero på lappefogdens vurdering hva som skulle foretas. Det er ikke uten videre klart at slike vurderinger ikke vil kunne påvirkes av lappefogdens slektskapsbånd til impliserte reineiere, og habilitetsreglene i forvaltningslovens § 6 første og annet ledd måtte derfor etter min mening få anvendelse ved lappefogdens behandling av advokat — — — begjæring.

I og med at eventuelle tiltak fra lappefogdens side for å imøtekomme — — — s (klager-nes) krav direkte ville berøre hans bror, er det mye som taler for å anse denne som part i saken. Inhabilitet for lappefogden vil da følge av lovens § 6 første ledd punkt b). Selv om lappefogdens bror ikke anses som part etter definisjonen av begrepet i lovens § 2 punkt e), er imidlertid hans tilknytning til saken av en slik karakter at ugildhet for lappefogden etter min mening under enhver omstendighet ville følge av § 6 annet ledd. Det vises her også til annet ledd siste punktum, der det heter at bestemmelsen om ugildhet særlig gjelder når ugildhetsinnsigelse, som her, er reist av en part.»

11.

Hvorvidt en annen enn den best kvalifiserte søker kan ansettes når ansettelsesmyndigheten finner at velferdsgrunner taler for det.

(Sak 154 K/73.)

A. som var tilsatt som assistentingeniør ved et større elektrisitetsverk, klaget over at han var blitt forbigått ved besettelse av en midlertidig assistentingeniørstilling ved kraftanlegg som hørte under elverket. Av ansettelsessakens dokumenter gikk det fram at A. hadde vært innstilt som nr. 1 av administrasjonen ved elverket. Som nr. 2 hadde administrasjonen innstilt B. Ved første gangs styrebehandling ble saken utsatt og sendt tilbake til administrasjonen. Adm. direktør fant imidlertid å måtte fastholde sin tidligere innstilling og anførte i den forbindelse:

«— — — En sammenligning mellom søkerne B. og A. med hensyn til utdanning og praksis viser følgende:

1. A. har lengst ansiennitet av søkerne.
2. A. har til realskoleeksamen karakter M.tf., mens B. har Tf.
3. A. har til eksamen ved den tekniske skole en hovedkarakter utregnet til 1,8, mens tilsvarende karakter for B. er 3,0.
4. Etter elektrisitetsverkets mening er den praksis A. har tilegnet seg ved kraftstasjonene ved oppdrag gjennom laboratoriet mer verdifull enn B.s praksis gjennom sommervikariater.»

Styret fant likevel å ville tilsette B.

A.s klage ble forelagt for styret, idet det bl. a. ble pekt på det adm. direktør hadde uttalt om A.s kvalifikasjoner. Styret anførte i

sin uttalelse at begge søkere var funnet kvalifisert til stillingen. Styret anførte videre:

«— — — Under sakens behandling kom det frem at B. hadde et personlig behov for å få stillingen, idet hans far som er ansatt som maskinsjef på stedet, var rammet av sykdom og trengte hjelp og støtte hans sønn kunne yte hvis han fikk stillingen.

Styret har i dette tilfelle funnet at hensynet til disse forhold talte for at B. ble ansatt i denne midlertidige stilling.

— — — (B.s far) er en veltjent tjenestemann ved — — — (elverket).»

A. anførte til dette bl. a.:

«— — — Stillingen var tidligere også utlyst i mai/juni 1971, med — — —, B. og undertegnede blant søkerne. Selv om B. også da hadde det samme personlige behov for å få stillingen, kom ikke dette i betraktning, og — — — ble dengang foretrukket.

Ut fra dette er det klart at det ikke har vært tatt hensyn til personlige behov ved stillingsansettelser, noe som i et videre perspektiv ikke desto mindre måtte være meget betenkelig.

I foreliggende tilfelle gir det den foretrukne store fordeler lønsmessig, bomessig og med hensyn til kvalifiserende driftspraksis, i tillegg til at det spesielle og mulige akutte velferdsbehov som Lysverkenes styre henviser til, blir dekket. Disse ekstra fordeler, som i det hele tatt ikke er nevnt eller vurdert, vil også gjelde utover den tid og det personlige behov som det har vært meningen å imøtekomme.

For eksempel: Ved fast tilsetning i denne stilling senere, eller ved tilsetning i lignende ledige stillinger, vil driftspraksisen utvilsomt være avgjørende for vedkommende i relasjon til de fleste øvrige søkere.

Dersom det likevel blir lagt vekt på velferdsgrunner ved stillingsansettelser, må en i det minste forlange at alle søkerne får sine behov belyst, ikke bare en enkelt. Om ikke dette blir gjort, må det i alle tilfelle betraktes som en ren og klar forbigåelse. — — —»

Elverkets styre opplyste på spørsmål fra ombudsmannen at det ikke foreligger regler om hvilken vekt det kan legges på velferdsgrunner i ansettelsessaker, «men at styret etter skjønn avgjør om det er rimelig å ta slike hensyn.»

Jeg bemerket:

«Etter det som foreligger synes det ikke tvilsomt at A. var den best kvalifiserte søker, jfr. adm. direktørs vurdering som styret ikke har fremkommet med innsigelser mot. Det spørsmål saken reiser, er derfor om og i tilfelle i hvilken utstrekning den best kvalifiserte søker kan forbigås til fordel for en annen søker, fordi velferdsgrunner taler for at denne bør få stillingen.

Det må antas å være uvanlig at man ved en ansettelse tar hensyn til andre forhold enn dem som har direkte tilknytning til tjenesten. Skal andre hensyn tas i betraktning, synes det å være et rimelig krav at søkerne er kjent med hvilke forhold dette i tilfelle vil kunne være, slik at alle har lik mulighet til å gi opplysninger som vil kunne bli tillagt betydning.

I det foreliggende tilfelle synes det som om heller ikke B. opprinnelig var kjent med at velferdsgrunner kunne ha betydning, jfr. styrets brev av 30. mars: «Under sakens behandling kom det frem at B. hadde et personlig behov for — —». At det kan bero på tilfældigheter om en foreliggende velferdsgrunn skal komme i betraktning, er under enhver omstendighet uheldig.

Sterke grunner taler også for at om hensyn skal kunne tas til momenter som ikke har tilknytning til selve tjenesteforholdet, bør adgangen til dette være hjemlet og avgrenset i ansettelsesreglement eller andre generelle regler. Under ingen omstendigheter bør det vel kunne legges vekt på velferdsgrunner som ikke fremstiller seg som vesentlige.

Jeg vil også peke på at det, dersom den best kvalifiserte søker overveies forbigått fordi det foreligger sterke velferdsgrunner for en annen søkers vedkommende, vil kunne være grunn til å ta saken opp med vedkommende på forhånd, eventuelt med sikte på å finne fram til en ordning som også han kan være tjent med.

Om de foreliggende velferdsgrunner var så vesentlige at det var grunn til å forbigå A., er etter det som foreligger ikke klart. Jeg finner imidlertid ikke grunn til å foreta ytterligere undersøkelser på dette punkt, da den ansettelse som er foretatt ikke nå kan gjøres om.

— — — (elverket) bør imidlertid etter min mening sørge for at den foretatte ansettelse ikke reduserer A.s muligheter ved fremtidige ansettelser, jfr. det han har anført om betydningen av den praksis han ville fått i stillingen.»

12.

Spørsmål om kommune var ansvarleg for at enkja etter kommunal rekneskapsjef fall utanfor pensjonsskipnad.

(Sak 545 K/72.)

A. som var enkje etter rekneskapsjef ved kommunalt elektrisitetsverk, klaga over at ho ikkje fekk den pensjon ho meinte å ha krav på etter at mannen døydde.

Sakstilhøva var desse:

Til 1. januar 1972 hadde kommunen ikkje anna pensjonsordning for dei kommunale arbeidstakarane enn ei gruppelivstrygding for dei i eit privat trygdslag. Denne trygdeavtala sa kommunen opp i samband med at det vart skipa pensjonsordning i Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Pensjonsordninga kom i stand ved avtale med KLP, dagsett 23. juli 1971, og var gjeldande frå 1. januar 1972.

Klagarens mann vart sjukmeldt 22. oktober 1971 og døydde 21. januar 1972. Etter pensjonsavtala med KLP og vedtektene for pensjonsordninga var det eit vilkår for opptaking at vedkomande tenestemann var heilt arbeidsfør. Sjukdomen førte difor med seg at fru A.s mann ikkje kunne kome med i pensjonsordninga. Eg fann at det som låg føre, ikkje gav grunnlag for innvendingar mot den stoda kommunen hadde teke til dette spørsmålet.

Sidan kommunen hadde sagt opp avtala om

gruppelivstrygd frå 1. januar 1972, hadde klagen heller ikkje rett til ubetaling etter denne ordninga. Dei som sat igjen etter mannen, var såleis komme i ei sær uheldig stode ved at han på den eine sida ikkje kom inn i den nye pensjonsordninga i KLP, og på den andre sida heller ikkje var trygda i det private trygdslaget då han døydde. Det som låg føre i saka, viste at ei anna sakshandsaming frå kommunen si side kunne ha hindra at dei kom i denne stoda.

Avtalen med det private trygdslaget vart sagt opp ved kommunestyrevedtak 25. oktober 1971, utan at arbeidstakarane fekk melding om dette på anna vis enn at utskrift av møteboka, i samsvar med vanleg praksis, vart sendt etatssjefane i kommunen. Noko pålegg til etatssjefane om å melde vedtaket vidare til dei tilsette vart ikkje gjeve. Om tilhøvet i elverket der fru A.s mann var tilsett, opplyste elverksjefen i eit brev frå 25. september 1972 til kontorsjefen:

«— — — Då — — — (mannen) vart sjukmeldt 22.10.-71 og seinare ikkje var på kontoret, kunne han ikkje ha fått kjennskap til kommunestyrevedtaket. Melding om formannskapsvedtaket kom, i hovudutskrifta, til kontoret før — — — (han) vart sjukmeldt. Om han kan ha gjort seg kjend med innhaldet, tør vi ikkje seie.

Vi kan heller ikkje erindre om denne saka i tida før sjukmeldinga, var diskutert på vårt kontor. Det vart i alle høve på det tidspunkt, ikkje gitt melding vidare til dei tilsette om vedtaket, då vi ikkje hadde kjennskap til reglane for innmelding i pensjonskassa, og vi har ikkje hatt kontakt med — — — (han) om dette etter at han vart sjukmeldt. — — —»

Alt i brev frå 2. august 1972 til kommunen peika eg på at arbeidstakarane etter avtala om gruppelivstrygding hadde rett til å teikne individuell livstrygding utan helseprøving om trygdeavtala fall bort. Denne retten hadde dei i opptil «2 måneder fra den dag forsikringen i henhold til gruppeavtalen trådte ut av kraft». Heller ikkje orientering om denne retten fekk arbeidstakarane frå kommunen i samband med oppseiinga.

Når berre fullt arbeidsføre tenestemann kunne komme inn i den nye pensjonsordninga, måtte ein rekne med at ikkje alle fekk ei ordning som var betre enn gruppeavtala. Mellom anna av den grunn burde kommunen ha sagt frå til arbeidstakarane både om at gruppeavtala var sagt opp og om den retten dei hadde til å teikne individuell trygd. Den vanlege utsendinga av møtebok kunne her ikkje vere nok. I alle høve burde dei som kommunen ikkje melde inn i KLP, ha fått slik melding.

Kommunen si handsaming av saka måtte difor kritiserast. Etter mitt syn var det grunn

for kommunen til å take opp spørsmålet om kompensasjon til fru A. for det tap ho har lidd ved at mannen ikkje fekk den orienteringa som burde ha vore gjeve i samband med oppseiinga av gruppelivstrygda, slik at han kunne ha teikna individuell livstrygding.

Etter å ha lagt saka fram for advokat, gjorde formannskapet dette vedtaket:

«Kommunen ser seg ikkje juridisk ansvarleg til å yte erstatning, jfr. h.r.adv. — — — sin uttale i brev av 8. september 1972. Formannskapet kan likevel seie seg samd i at kommunen yter ein viss kompensasjon, og ber om Sivilombudsmannen sin uttale om kva som kan vere høveleg erstatning.»

Klageren melde deretter frå til ombudsmannen at ho ikkje var samd i at kommunen var utan juridisk ansvar i saka. Ho meinte å ha krav på full erstatning, kr. 60 000,— med renter. Dersom kommunen sto på sitt, kunne ho tenkje seg å prøve saka for domstolane.

I brev til kommunen frå 23. juli 1973 skreiv eg mellom anna dette:

«— — — Eg har gjort greie for mitt syn på saka i brev frå 8. november 1972 og har konkludert med at kommunen bør «take opp spørsmålet om kompensasjon til fru A. for det tap ho har lidd ved at mannen ikkje fekk den orientering som burde ha vore gjeve i samband med oppseiinga av gruppelivstrygda, slik at han kunne ha teikna individuell livstrygding i — — — (det private trygdelaget)». I og med at trygdesummen i gruppelivstrygda var kr. 60 000,—, ligg det nær å ta utgangspunktet i denne summen når tapet skal reknast. På den andre sida må det vel kunne takast omsyn til den interimspensjonen fru A. har. Eg går likevel ikkje nærare inn på desse spørsmål, fordi kommunen ikkje ser seg rettsleg ansvarleg til å yte erstatning. Det eg skjønner, vil kommunen eventuelt gi ein viss kompensasjon på rimelegheitsgrunnlag. Kor stor ein slik kompensasjon skal vere, er eit vurderingssjønsmål som ombudsmannen vanskeleg kan uttale seg om. Det er eit spørsmål formannskapet sjølv må ta stode til, og det bør vel ved si vurdering m. a. og ta omsyn til at — — — (mannen) (og fru A.) ikkje kan lastast for den uheldige stode saka er komen i. Dersom fru A. ikkje godtek eit tilbod frå kommunen si side, men held fast på sitt krav, må saka i tilfelle løysast av domstolane.»

Formannskapet har i vedtak frå 25. september 1973 halde fast ved at kommunen er utan ansvar, og har ikkje noko å merke til at saka no eventuelt vert løyst ved rettsleg avgjerd.

13.

Krav for opphold på aldersheim var ikkje foreldet. Utbetalte lommepengar kunne legges til oppholdsgjelden.

(Sak 1087 K/72.)

Et ektepar bodde på kommunal aldersheim fra 1. november 1965. Hustruen døde den 14.

april 1967, og mannen hadde opphold i heimen til 15. juli 1971. Det var ikkje inngått avtale eller avgitt erklæring om betaling for oppholdet, men klageren bestred ikkje at det skulle betales.

I brev fra kommunekassereren av 13. november 1970 fikk mannen krav om enten å betale kommunens tilgodehavende for sitt eget og hustruens opphold eller undertegne erklæring om at han godtok at utlegg ble tatt for det skyldige i hans eiendom.

Kommunens krav utgjorde kr. 15 377,60. Innbetalt trygd var da godskrevet, mens kontoen var belastet for utbetalte lommepengar.

I mai 1971 solgte mannen sin faste eiendom, og av salgssummen dekket han kommunens krav med inkassosalær. Ved betalingen tok han forbehold om at han ønsket å få brakt klarhet i følgende forhold:

- «1. Er det rett at lommepengene skal legges til den øvrige gjeld.
2. Er den del av gjelden som faller på min kone foreldet eller ikke.»

Mannen klaget deretter til ombudsmannen og tok med begge de to punkter han hadde tatt forbehold om.

Klageren hevdet at kravet om dekning av hustruens oppholdsutgifter m. v. var foreldet siden krav først ble fremsatt mer enn tre år etter hennes død.

Jeg bemerket at foreldelsesfristen for et krav først begynner å løpe når kravet er forfalt. Praksis ved aldersheimen var at oppgjør for andre forpleiningsutgifter enn dem som ble dekket av trygd eller annen inntekt, ikke ble innkrevd så lenge pasientenes formue var bundet. Hvis formuen ikke ble realisert, ville kravet i slike tilfeller derfor først bli gjort gjeldende i vedkommendes bo. I formannskapets uttalelse i saken var bl. a. anført:

«— — — Da — — — (klageren) og kona ble innlagt på heimen 1/11-1965, ble det bestemt at dekning for oppholdet skulle tas i boet. (En ordning som har vært benyttet for alle pasienter på — — — heimen. Det var såleis ingen særordning for — — — (klageren) og frue.) — — —»

Det måtte antas at forutsetningen, da klageren og hans hustru fikk plass på heimen i 1965, var at betaling for oppholdet skulle utstå enten til deres eiendom ble solgt eller til booppkjøret ble foretatt. Etter en samtale mellom klageren og sosialsekretæren i 1968—69 måtte det videre legges til grunn at også klageren hadde gått ut fra dette. Når kommunekassereren fremsatte krav om betaling i november 1970 til tross for at eiendommen da ikke var solgt, hadde det sammenheng med at

klageren ikke ville undertegne den fastsatte erklæring. Det fremgikk også av kommune-kassererens brev at betalingen kunne utstå dersom klageren ga skriftlig erklæring om at dekning kunne tas i eiendommen.

Etter det som forelå, antok jeg at kommunens krav på dekning av opphold for hustruen ikke kunne anses forfalt ved hennes død eller tidligere. Om kravet først forfalt da eiendommen ble solgt eller noe tidligere da klageren ikke ville underskrive den erklæring han ble avkrevd, var det ikke nødvendig å ta standpunkt til fordi kravet ikke i noe tilfelle kunne anses forfalt så tidlig at det kunne vært foreldet da det ble betalt den 25. oktober 1971.

Når det gjaldt lommepengene, anførte klageren:

«Jeg har aldri fått noen informasjon om at lommepenger måtte betales tilbake, og jeg har heller ikke gitt tilkjenne at jeg har vært innforstått med dette. Jeg ble derfor temmelig sjokkert da jeg fikk se at summen av lommepenger var tillagt den øvrige gjeld. — — —»

Forholdet var her at mens pensjonærer uten formue eller annen inntekt enn folketrygden, etter bestemmelsen punkt A betalte for oppholdet med trygden, fratrukket et bestemt beløp til lommepenger, betalte pensjonærer med formue eller større inntekt enn folketrygden den fastsatte pensjonspris fullt ut etter punkt B. Disse fikk etter de opprinnelige regler ikke utbetalt lommepenger, men senere ble reglene endret på dette punkt. Sosialsekretæren har anført om dette:

«— — — Etter henvendelse fra endel av pensjonærene deriblant — — — (klageren) til styrerinnen, vedtok styret i møte 30/4 1968 en endring i reglens punkt A, slik at lommepenger kunne utbetales til pensjonærer med formue i fast eiendom og eller kontantformue inntil kr. 5000.—, men vilkåret var det samme som for oppholdet at omskrevne erklæring måtte undertegnes.

Senere er så lommepenger utbetalt til — — — (klageren) med flere, som tidligere etter reglene var avskåret fra det. — — —»

Lommepengeordningen måtte sees på bakgrunn av at kommunen fikk pensjonærenes trygdeytelser utbetalt til seg. Når pensjonærene fikk utbetalt lommepenger, medførte dette en tilsvarende reduksjon i den del av oppholdsutgiftene som ble dekket av trygdeytelser, og dermed en tilsvarende økning i det beløp som måtte dekkes på annen måte. Jeg fant derfor ikke at det var grunnlag for innvendinger mot kommunens krav.

14.

Trekk i etterbetaling av pensjon for et lengre tidsrom enn reglene ga adgang til.

(Sak 1218/72.)

A., som hadde fiskerpensjon, klaget over den samordning som var foretatt av hans pensjon og hustruens uførepensjon. Hustruen hadde fått uførepensjon i desember 1971, med etterbetaling fra 1. januar 1968. Samordningsfradraget i etterbetalingen var beregnet og trukket med virkning fra denne dato.

Jeg forela saken for Rikstrygdeverket og pekte på at det i Rikstrygdeverkets «tillegg nr. 1 til rundskriv nr. 114 P» bl. a. er anført:

«— — — Det er derfor — — — det som en ektefelle har fått ubetalt for meget i tjenstepensjon etter 15. mars 1969 som kan trekkes i den annen ektefelles etterbetaling av folketrygdpensjon. — — —»

Rikstrygdeverket uttalte i sitt svarbrev at trygdekontoets samordningsberegninger var funnet korrekte. Reglene om trekk i etterbetaling av pensjon fra folketrygden på grunn av for meget utbetalt tjenstepensjon til ektefellen kom imidlertid først til anvendelse på tjenstepensjonsutbetalinger for tiden etter 15. mars 1969. Det kunne derfor ikke kreves refusjon for for meget ubetalt fiskerpensjon før denne dato. Trygdekontoet ble bedt om å foreta nytt refusjonsoppgjør.

15.

Krav om utbetaling av barselpenger var ikke foreldet.

(Sak 1408/72.)

En kvinne, som hadde født et barn 16. november 1970, klaget i brev av 10. november 1972 og 22. februar 1973 over at hun ikke hadde fått barselpenger. Hun hadde søkt trygdekontoet om barselpenger i brev av 23. oktober 1972, og opplyste da at hun ikke hadde vært oppmerksom på sine rettigheter og derfor ikke hadde søkt tidligere. Hun søkte samtidig om dispensasjon fra regelen om 10 måneders sammenhengende medlemskap i trygdekasse før nedkomsten, jfr. syketrygdlovens § 55.

Rikstrygdeverket fattet 8. november 1972 slikt vedtak:

«På grunnlag av opplysningene er vilkårene for at Rikstrygdeverket kan dispensere til stede.

Da kravet er foreldet etter syketrygdlovens § 76, vil en imidlertid frarå trygdekontoet å utbetale barselpengene i dette tilfelle.»

Trygdekontoet fant etter dette ikke å kunne utbetale barselpenger.

Jeg forela klagen for trygdekontoet og ba opplyst om kontoet hadde vært kjent med

fødselen og om det eventuelt hadde dekket utgifter til fødehjemsopphold, lege/jordmorhjelp eller lignende.

Trygdekontoret svarte i brev av 12. januar 1973 bl. a.:

«— — — Trygdekontoret antas ikke å ha hatt kjennskap til at medlemmet var gravid før her var rekvirert opphold ved fødehem den 23/11-70, eller event. om søknad på stønad som ugift mor var innkommet tidligere. — — —»

Av hennes registerkort fremgikk det ellers at hun den 3. desember 1970 hadde fått utbetalt engangsstønad ved nedkomst med kr. 2 134,—.

Syketrygdlovens § 76 lyder:

«Krav på stønad eller godgjørelse etter denne lov kan ikke gjøres gjeldende hvis det er gått mer enn 6 måneder etter at det kunne ha vært satt fram overfor trygdekassen.»

I lov om syketrygd med kommentarer v/ F. W. Ohldieck m. fl. (1964-utgaven), heter det bl. a. om forståelsen av denne bestemmelsen på side 323 og 326:

«Lovgrunnen for denne korte foreldelsesfrist er at ytelsene er ment å skulle komme den trygdede til gode i stønadperioden, og at trygdekassens kontrolladgang vanskelig gjøres når krav på ytelser framsettes lengre tid etter stønadperioden.

Er stønadstilfellet meldt til trygdekassen innen 6 månedersfristen, vil meldingen normalt måtte anses som et krav på stønad.

Se anke nr. 81/1962, S.T. 1962/360: Krav på barselpenger var ikke foreldet, da stønadstilfellet var meldt innen fristens utløp.»

Jeg anførte i brev til Rikstrygdeverket at så vidt skjøntes kunne foreldelsesfristen på seks måneder etter dette ikke komme til anvendelse. Etter det som forelå, måtte det anses på det rene at trygdekontoret fikk melding om nedkomsten i form av rekvirering av fødehjemsopphold, og muligens også på annen måte ettersom engangsstønad senere ble utbetalt. Jeg ba opplyst om ikke dette var tilstrekkelig til å anse stønadstilfellet som meldt. Rikstrygdeverket ble bedt om å vurdere saken på nytt på dette grunnlag.

Jeg pekte også på at trygdekontoret, selv om kravet skulle være foreldet, hadde adgang til å utbetale stønaden, hvis det etter omstendighetene i det enkelte tilfelle fant det rimelig. Det ble vist til at kvinnen var ugift og forholdvis ung da hun fødte barnet, og at hun, som antatt i trygdekontorets brev av 26. oktober 1972, «ville gjort krav på barselpenger og søkt om dispensasjon på det tidspunkt nedkomsten fant sted, dersom hun hadde hatt kjennskap til sine rettigheter».

Rikstrygdeverket forela saken for trygdekontoret under henvisning til ombudsmannens brev, og anførte:

«På grunnlag av de nå foreliggende opplysninger, antar en at foreldelsesinnsigelsen ikke bør gjøres gjeldende. En vil således tilrå trygdekontoret å utbetale barselpenger i dette tilfelle. — — —»

Trygdekontoret uttalte bl. a.:

«— — — Trygdekontoret har imidlertid hele tiden vært innstilt på at barselpenger burde utbetales og vil nå utbetale disse i henhold til Rikstrygdeverkets uttalelse i nevnte skriv av 26. mars 1973. — — —»

Rikstrygdeverket meddelte deretter at saken for Rikstrygdeverkets vedkommende kunne anses for avsluttet.

16.

Hjelpestønad for husmødre til hjelp i huset.

(Sak 10 H/72.)

I saken ga jeg følgende uttalelse:

«I. B a k g r u n n e n

I flere artikler i «Dagbladet» våren 1972 ble det hevdet at Rikstrygdeverket i visse grupper av saker gjennom flere år hadde satt seg utover den tolking av reglene om hjelpestønad til husmødre som ankeinstansene (Sosialdepartementet og ankenemnda for uføretrygden) og også Sosialdepartementet som overordnet organ for Rikstrygdeverket, hadde lagt til grunn. Forholdet hadde hatt til følge at en rekke husmødre var gått glipp av hjelpestønad som de hadde krav på etter ankeinstansens og Sosialdepartementets standpunkt. Artiklene, som var slått stort opp, vakte betydelig oppmerksomhet.

Jeg henvendte meg til Sosialdepartementet om saken i juni 1972 og fikk opplyst at undersøkelser pågikk, og at ombudsmannen ville bli holdt underrettet om resultatet av dem.

Etter at Sosialdepartementet hadde avsluttet sin gjennomgåelse, forela det saken for Justis- og politidepartementet, lovavdelingen, og ba om uttalelse. Denne ble gitt i en omfattende fremstilling av mars 1973, der Justisdepartementet nøye gjorde rede for saken og vurderte forholdet. Justisdepartementets konklusjon var at Rikstrygdeverket i en gruppe saker hadde fulgt en annen tolking av reglene om hjelpestønad enn ankeinstansen og Sosialdepartementet, og at det i et par andre sakgrupper var uklart hvordan praksis hadde vært. Justisdepartementet tilrødde at de avgjørelser som var truffet på disse områder, ble gjenopptatt og revurdert.

Sosialdepartementet var enig i Justisdepartementets uttalelse, og ga i brev av 11. april 1973 instruks til Rikstrygdeverket om at alle saker som Justisdepartementet hadde tilrødde gjenopptatt, skulle gjennomgås på ny og revideres på grunnlag av ankeinstansens og Sosialdepartementets lovforståelse.

Med brev av 5. juni 1973 oversendte Sosialdepartementet deretter sakens dokumenter og Justisdepartementets uttalelse til ombudsmannen. Departementet viste til sin instruks til

Rikstrygdeverket av 11. april og meddelte at forholdet, iallfall for tiden, ikke ga grunn til ytterligere tiltak fra departementets side.

Det hører under et overordnet organ å føre innseende med organer det har under seg og gripe inn hvis de gjør feil. Da saken ble oversendt til meg, hadde også Sosialdepartementet som nevnt, i samsvar med dette, foretatt undersøkelser og tatt de nødvendige skritt til å få rettet på det som måtte være skjevt. Selv om dette var så, fant jeg det likevel riktig, ikke minst etter avisens fremstilling av forholdet og den oppmerksomhet omtalen av det vakte, å gjennomgå hele saken og se på om det var grunn til tiltak utover de skritt som var tatt. Under denne gjennomgåelse er også Rikstrygdeverkets praksis søkt nærmere klarlagt på et par punkter, uten at de supplerende opplysninger som Rikstrygdeverket har gitt, har endret sakens stilling.

II. Opplegg av uttalelsen

I Justisdepartementets utredning er det inngående gjort rede for saksforholdet og for bakgrunnen for den praksis i Rikstrygdeverket som søkelyset har vært rettet imot. Da min oppfatning i alt vesentlig faller sammen med den Justisdepartementet har gitt uttrykk for, finner jeg ikke grunn til å rekapitulere saksforholdet med en ny, selvstendig fremstilling. Jeg anser det for tilstrekkelig å vise til Justisdepartementets redegjørelse og nøyer meg med så kort som mulig å presisere de punkter som min vurdering av hovedspørsmålene i saken særlig knytter seg til. Jeg behandler hver for seg de to grupper av tilfeller som her særlig har interesse, nemlig tilfeller der Rikstrygdeverket har fraveket ankeinstansens lovtolkning og tilfeller der det er uklart om Rikstrygdeverket har gjort det. Deretter skal jeg se på spørsmålet om det antas å være behov for tiltak utover dem som er gjort og til slutt også kort berøre spørsmålet om forholdet mellom overordnet forvaltningsorgans tilsynplikt og den kontroll-opp-gave ombudsmannen er tillagt.

III. Tilfeller der Rikstrygdeverket har fraveket ankeinstansens lovtolkning

Folketrygdloven har i likhet med den tidligere uføretrygdlov bestemmelser bl. a. om uførepensjon og hjelpestønad til hjelp i huset. I henhold til § 9 i reglene om hjelpestønad m. v., gitt etter folketrygdloven, (tidligere § 10 i reglene etter uføretrygdloven), kan en husmor som oppbærer uførepensjon ikke også få hjelpestønad til hjelp i huset. Synspunktet har vært at hennes tap av arbeidsevne som husmor allerede er erstattet gjennom uførepensjonen, og at hun da ikke kan få det erstattet en gang til gjennom hjelpestønad til arbeid i huset.

Etter folketrygdlovens § 8 — 9, tidligere uføretrygdlovens § 6 nr. 2, faller uførepensjon bort når pensjonisten får rett til alderspensjon. Et hovedpunkt i saken har knyttet seg til spørsmålet om alderspensjon utelukker hjelpestønad til hjelp i huset på samme måte som uførepensjon gjør det, eller om husmoren, når hennes uførepensjon avløses av alderspensjon, kan få slik hjelpestønad i tillegg til denne. På samme måten har det vært spørsmål om en husmor som ikke har uførepensjon, men som får hjelpestønad til hjelp i huset, fortsatt

kan beholde hjelpestønaden når hun oppnår alderspensjon, eller om hjelpestønaden faller bort, slik den ville ha gjort om det var uførepensjon hun hadde oppnådd.

Reglenes § 9 (tidligere § 10) nevner bare uførepensjon, ikke også alderspensjon. Rikstrygdeverket kom imidlertid til at det ville føre til urimelige konsekvenser om bestemmelsen skulle praktiseres etter sin ordlyd. For å få sammenheng i det hele måtte alderspensjon etter Rikstrygdeverkets oppfatning komme i samme stilling som uførepensjon og følgelig utelukke hjelpestønad til hjelp i huset. Alderspensjon var her trådt i stedet for uførepensjon, og begge var like store. Det ble også lagt vekt på at det i hjelpestønadssakene etter hvert hadde vist seg nødvendig å se bort fra vilkåret i reglenes § 7 (tidligere § 9) om at hjelpestønad bare kunne gis hvis det var behov for lønnet hjelp eller for så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres ervervs-muligheter ble redusert. Hjelpestønad ble i stor utstrekning ytet bare på grunnlag av en vurdering av hvor sterkt uførheten innvirket på husmorens evne til å utføre husarbeid. Den var således i praksis blitt en slags gradert (partiell) uførepensjon. På samme måten som forholdet var med regulær uførepensjon måtte etter Rikstrygdeverkets oppfatning også hjelpestønad, gitt som gradert pensjon, falle bort når den trygdede fikk alderspensjon.

Sosialdepartementet, som den gang var ankeinstans for Rikstrygdeverkets avgjørelser, ga i brev til Rikstrygdeverket av 20. februar og 4. desember 1963 uttrykk for et annet standpunkt til spørsmålet om hjelpestønad til hjelp i huset for ufør husmor som hadde alderspensjon sammen med sin mann. Brevene var skrevet som forklaring på departementets avgjørelser i enkeltsaker. I brevet av 20. februar anførte departementet:

«Etter uføretrygdlovens § 3 nr. 2 har en ufør som er så hjelpeløs at han/hun ikke kan utføre nødvendig husarbeid rett til hjelpestønad såfremt vedkommende fyller de nærmere vilkår i regler som departementet i medhold av uføretrygdlovens § 3, siste ledd, har fastsatt. Etter § 10 i disse regler kan en husmor som er tilstått uførepensjon ikke tilstås hjelpestønad til hjelp i huset selv om hun ellers fyller vilkårene for denne ytelse.

Dette unntak fra hovedregelen er begrunnet med at uførepensjon til en husmor nettopp skal dekke hennes manglende evne til å utføre sitt husarbeid, jfr. Ot. prp. nr. 22 for 1959 side 17, første spalte. Uførepensjonen er nærmest å anse som en utvidet hjelpestønad til dekning av de utgifter og savn som følger av husmorens uførhet.

Forutsetningen for at en hustru skal ansees som husmor i relasjon til § 10 i reglene må imidlertid være at mannen er arbeidsfør og kan forsørge hustruen. I motsatt fall vil hustruen trenge uførepensjon til livsopphold og den vil ikke kompensere hennes manglende evne til å utføre sitt husarbeid.

Denne fortolkning av reglenes § 10 har departementet lagt til grunn ved avgjørelsen av — — — ankesak og flere tilsvarende saker.

De samme synspunkter har departementet lagt til grunn når det gjelder hjelpestønad til hjelp i huset til ufør husmor under 70 år

som sammen med sin mann oppebærer ektefellepensjon av alderstrygden.»

Brevet av 4. desember lød slik:

«Ved departementets vedtak av 28. januar 1963 ble — — — tilstått hjelpestønad fordi en etter opplysningene i saken fant at hun hadde behov for hjelp til husarbeid.

Bestemmelsene i § 10 i Regler om ytelse av grunnstønad og hjelpestønad fastsatt av Sosialdepartementet 28. juli 1960 kommer ikke til anvendelse i et tilfelle som dette hvor begge ektefellene er uføre og er tilstått uførepensjon eller alderstrygdpensjon. I slike tilfelle kan en husmor tilstås hjelpestønad til hjelp i huset.

Forøvrig viser en til den utredning departementet har gitt om dette spørsmål i brev til Rikstrygdeverket av 20. februar 1963 i anledning av — — —s uføretrygdsak.»

Etter Rikstrygdeverkets uttalelser er det på det rene at disse to brev fra departementet ikke medførte noen endring i Rikstrygdeverkets praksis når det gjaldt hjelpestønad til husmødre som hadde alderspensjon.

I kjennelse av 25. mai 1966 omgjorde ankenemnda for uføretrygden Rikstrygdeverkets avslag på en søknad om hjelpestønad i et tilfelle der ektefellene hadde alderstrygdpensjon. Rikstrygdeverket tok i brev til ankenemnda av 17. juni s. å. avgjørelsen opp på prinsipielt grunnlag. Bl. a. ble anført:

«— — — Når uføretrygdpensjon i h. t. lovens § 6, punkt 2, skal falle bort ved oppnådd rett til alderstrygdpensjon, må også hjelpestønaden til hjelp i huset gitt som en gradert pensjon svarende til lavere uførhet enn $\frac{3}{4}$ — falle bort. Alderstrygdpensjon er til hinder for uføretrygdpensjon, og en opprettholdelse av hjelpestønad i slike tilfelle som det foreliggende synes derfor å være i strid med foran nevnte bestemmelse i uføretrygdloven. — — —»

Ankenemnda svarte i brev av 13. desember 1966 bl. a.:

«— — — Bestemmelsen i § 10 i Sosialdepartementets regler av 16. september 1964 om ytelse av grunn- og hjelpestønad antas ikke å komme til anvendelse i et tilfelle som dette hvor ektefellene er tilstått alderstrygdpensjon og ektefellens bidrag til hustruens forsørgelse vesentlig kommer fra alderstrygdpensjon eller uføretrygdpensjon.

Ankenemnda har i denne og tilsvarende saker fulgt Sosialdepartementets forståelse av disse regler, jfr. departementets brev av 20. februar 1963 til Rikstrygdeverket.»

Rikstrygdeverket tok deretter spørsmålet opp med Sosialdepartementet i brev av 18. mars 1967 og gjentok sine argumenter mot ankenemndas begrunnelse og standpunkt. Til slutt i brevet ble anført:

«— — — Når man ved utvidende fortolkning kan komme frem til at hjelpestønad i visse tilfelle kan tilstås med virkning som

en gradert pensjon (en fortolkning som Sosialdepartementet som ankeinstans også kom frem til), kan den som blir tilstått hjelpestønad på dette grunnlag ikke stilles økonomisk bedre enn en person som er tilstått uførepensjon. Ankenemnda praktiserer hele tiden at hjelpestønad (til hjelp i huset) faller bort dersom det blir tilstått uførepensjon.»

Departementet viste i svarbrev av 16. mai 1967 til sitt brev av 20. februar 1963, som er gjengitt foran.

I en kjennelse av 17. oktober 1968 uttalte Trygderetten at den omstendighet at mannen oppebærer ektefelletillegg for hustruen, ikke er til hinder for at hun får hjelpestønad, om vilkårene foreligger. Det ble anført at reglens § 9 bare gjelder når hustruen er tilstått uføretrygd, og at bestemmelsen ikke kan tolkes utvidende eller analogisk. Rikstrygdeverket har understreket at det ikke hadde hatt anledning til å uttale seg om dette spørsmålet fordi det ikke forelå som anketema i saken.

I brev til Sosialdepartementet av 18. november 1969 tok Rikstrygdeverket på bred basis opp problemene i forbindelse med husmodres rett til hjelpestønad. Resultatet ble Rikstrygdeverkets rundskriv 08.02 med nærmere retningslinjer, der ankeinstansen og Sosialdepartementets forståelse av reglene ble lagt til grunn.

Det er etter det som foreligger på det rene at Rikstrygdeverket i den tid uføretrygdloven gjaldt, og også en tid etter at den var avløst av folketrygdloven, konsekvent likestilte alderspensjon med uføretrygd etter reglens § 9 (tidligere § 10). Først i 1969—70 — det nøyaktige tidspunkt er noe usikkert — ble praksis lagt om, slik at alderspensjon ikke lenger utelukket hjelpestønad til hjelp i huset.

Ved bedømmelsen av denne sak er det nødvendig å ha for øye at det i stor utstrekning ikke var gitt nærmere regler og skrevne retningslinjer og at trygdeordningen derfor måtte få sin nærmere utforming gjennom praksis. Denne utforming foregikk, som også Justisdepartementet har pekt på, i en tid da vårt trygdesystem var i rask og omfattende utbygging. Arbeidet med alt dette påhvile i første rekke Rikstrygdeverket, hvis oppgave det var å sette ordningene ut i livet. For Rikstrygdeverket måtte det fremstille seg som vesentlig å søke oppnådd at det i praksis ble så god sammenheng i det hele som lov og regler ga mulighet for.

Når det gjelder reglens § 9 (tidligere § 10), kan det neppe rettes bebreidelser mot Rikstrygdeverket for dets tolking av bestemmelsen. Atskillig kunne tale for at alderspensjon i denne forbindelse ble likestillet med uførepensjonen som den avløste. Også Justisdepartementet har funnet at Rikstrygdeverkets tolking i seg selv ikke var uforsvarlig.

Det spørsmål som reiser seg er imidlertid om det var holdbart at Rikstrygdeverket opprettholdt sin forståelse av reglene etter anke-

instansens og Sosialdepartementets avvikende standpunkt til spørsmålet.

Når det gjelder Sosialdepartementets uttalelser i 1963, er forholdet at de var knyttet til spesielle kombinasjoner av hjelpestønad/alderspensjon, og også spørsmålet om forsørgelse var trukket inn. Rekkevidden av den var derfor neppe uten videre klar. Uttalelsene fremtrådte heller ikke som pålegg eller instruks til Rikstrygdeverket, men nærmest som en forklaring av enkeltavgjørelser. Rikstrygdeverkets tolking av reglens § 9 lot seg likevel neppe forene med det resultat departementet var kommet til. Det forelå således forskjellig forståelse av reglene, og ble under- og overinstansens avvikende oppfatning opprettholdt, ville det måtte føre til ulikhet i behandlingen av de trygdede, alt ettersom Rikstrygdeverkets avgjørelser ble påanket eller ikke. En slik situasjon ville være uholdbar og kunne ikke aksepteres. Når Rikstrygdeverket fant at den lovforståelse som uttalelsene av 1963 bygde på, brøt med sammenhengen i systemet og førte til så urimelige konsekvenser at det ikke kunne aksepteres, burde det snarest tatt saken opp med Sosialdepartementet. Det var ikke holdbart at Rikstrygdeverket uten videre fortsatte sin praksis. I det minste burde Rikstrygdeverket ha lagt om sin praksis når skriftvekslingen med Sosialdepartementet i 1966—67 ikke førte til at ankeinstansen skiftet standpunkt. At Rikstrygdeverket var på det rene med uoverensstemmelsen i oppfatningen av § 9, synes klart etter brevet til Sosialdepartementet av 18. mars 1967. I dette brevet sier Rikstrygdeverket at det «er oppmerksom på at Ankenemnda for uføretrygden i visse saker har hatt et annet syn på spørsmål om bortfall av hjelpestønad (ytt til hjelp i huset) ved overgang til alderstrygd».

Etter min mening er imidlertid også departementet å bebreide i saken, fordi det ikke ga et klart svar på de spørsmål Rikstrygdeverket hadde reist. En utvetydig tilkjennegivelse av departementets standpunkt til det prinsipielle spørsmål om utvidet anvendelse av reglene, § 9 (tidligere § 10), ble først gitt i departementets brev av 4. desember 1969.

En tjenestemann i Rikstrygdeverket har i brev av 8. mai 1973 anført at Rikstrygdeverkets direktør i styremøte den 20. mai 1969, der også tjenestemannen var til stede, uttalte at «ankeinstansens avgjørelser ikke var rettslig bindende for Rikstrygdeverket — — —». Trygdedirektøren har bestridt at han har uttalt seg slik, og anførselen er også tilbakevist av de andre som var til stede. Tjenestemannen har fastholdt sitt utsagn. Det som foreligger gir etter min oppfatning ikke tilstrekkelig holdepunkt for å legge til grunn at Trygdedirektøren har uttalt seg som anført.

IV. Tilfeller der det ikke er klart om Rikstrygdeverkets praksis har vært i samsvar med ankeinstansens lovforståelse

Det dreier seg her om to konstellasjoner — (1) forholdet når «husmoren» har eller får uførepensjon og (2) hvordan det skal forholdes med hensyn til hjelpestønad når husmorens ektefelle har/får alders/uførepensjon med ektefelletillegg.

1. Bestemmelsen i § 9 (tidligere § 10) gjelder bare kvinner som er uførepensjonert som husmødre. En kvinne, pensjonert som yrkeskvinne, er således ikke avskåret fra hjelpestønad til hjelp i huset. Hvorvidt en kvinne skal vurderes som husmor eller yrkeskvinne, vil derfor kunne ha avgjørende betydning. Også for spørsmålet om uførepensjon skal tilstås, vil for øvrig skillet husmor/yrkeskvinne spille stor rolle, idet vurderingen av en uførs arbeidsevne ofte vil være forskjellig i de to tilfeller. Reduksjonen av arbeidsevnen på grunn av uførhet vil regelmessig være størst ved en vurdering mot yrkeslivet. Avgrensningen av husmorbegrepet har skapt problemer i praksis. Særlig gjelder dette spørsmålet om når gifte, hjemmeværende kvinner skal betraktes som husmødre ved uføretrygdpensjonering. Avgrensningen har her vært knyttet til begrepet forsørgelse. Kvinner, forsørgt av ektefellen, er betraktet som husmødre, mens de ellers er ansett som yrkeskvinner eller «potensielle» yrkeskvinner. Utviklingen har medført at stadig flere kvinner i denne situasjon er betraktet som ikke-forsørgt og således som yrkeskvinner. De nåværende retningslinjer for avgrensning av husmorbegrepet i uførestønads-sakene er inntatt i Rikstrygdeverkets rundskriv 08.02.

En annen bestemmelse som begrenser retten til hjelpestønad og som har betydning i saken, er reglens § 7 (gitt i henhold til folketrygdloven), som lyder slik:

«Hjelpestønad ytes bare dersom den trygdede enten må ha lønnet hjelp, eller så omfattende hjelp fra familiemedlemmer at deres ervervsmuligheter derved blir redusert.»

Tilsvarende bestemmelse var inntatt i § 9 i reglene etter uføretrygdloven.

I selve loven eller reglene er det ikke noen definisjon av husmorbegrepet, og de retningslinjer som er fastsatt i rundskrivet, er resultatet av en utvikling gjennom praksis.

Når det særlig gjelder vilkåret om at bare den kvinne som er forsørgt av ektefellen skal anses som husmor, var de avgjørelser og brev fra 1963 som er nevnt foran av prinsipiell betydning. Departementet fastslo da at en uførepensjonert hustru hvis ektefelle bare hadde uføre- eller alderspensjon, ikke kunne anses som forsørgt av ektefellen. Den uførepensjon hun hadde, trengte hun til livsopphold og hun kunne ved siden av pensjonen tilstås hjelpestønad til hjelp i huset. I hvilken utstrekning denne forståelse av husmorbegrepet er lagt til grunn ved Rikstrygdeverkets behandling av søknaden om hjelpestønad til hjelp i huset fra uførepensjonerte, gifte kvinner er ikke klart.

Den tidligere omhandlede tjenestemann i Rikstrygdeverket har bl. a. i et brev av 7. august 1972 til Justisdepartementet hevdet at Rikstrygdeverket generelt ikke ga hjelpestønad til hjelp i huset når begge ektefeller var uførepensjonister. Han har trukket fram en avgjørelse fra mai 1963 der en tidligere innvilget hjelpestønad til hustruen ble trukket tilbake fra det tidspunkt da ekteparet fikk ekteparpensjon fra uføretrygden. Rikstrygdeverket synes i dette tilfelle å ha vurdert hustruen som «husmor». Vedtaket er imidlertid truffet før begge de nevnte departementsuttalelser fra 1963

forelå. Jeg har i det nevnte brev til Sosialdepartementet av 13. juni 1973 bedt om, om mulig, å få angitt tilfeller der det er gitt hjelpestønad til uførepensjonert husmor med alders- eller uførepensjonert ektefelle. Da avsluttede trykkesaker ikke arkiveres sentralt, tok Rikstrygdeverket kontakt med en del trygdekontorer med sikte på å skaffe fram saker av denne art. Rikstrygdeverket fant imidlertid ikke å kunne pålegge kontorene å foreta en systematisk gjennomgåelse av arkivene. Ved den gjennomgåelse som ble foretatt, er det ikke funnet noen sak der uførepensjonert ektepar hadde hatt hjelpestønad til hjelp i huset.

Rikstrygdeverket har understreket at det nettopp på grunn av vilkåret i § 7 (tidligere § 9) bare sjelden ville være spørsmål om hjelpestønad i slike tilfeller. I og med at ingen av ektefellene er yrkesaktive, vil arbeid i huset ikke medføre inntektstap, og det må presumeres at de sammen kunne utføre det nødvendige husarbeid uten lønnet hjelp. En slik presumsjon er det også gitt uttrykk for i någjeldende retningslinjer, jfr. side 8 i rundskriv nr. 08.02 der det heter:

«Dersom den trygdedes ektefelle er pensjonert og ikke har inntektsgivende arbeid og ektefellene sammen må forutsettes å kunne utføre de gjøremål som ellers hører inn under en husmors virksomhet, kan hjelpestønad til hjelp i huset ikke tilstås. Som regel antas det ikke å være grunnlag for tilståelse av slik stønad med mindre ektefellen mangler den nødvendige fysiske kapasitet til å utføre slike gjøremål. At ektefellen er uførepensjonist er ikke ensbetydende med at arbeidsevnen på dette området er så sterkt redusert at han er ute av stand til å yte den nødvendige hjelp i huset.»

2. Det er på det rene at Rikstrygdeverket i en rekke saker har stanset løpende hjelpestønad til hjelp i huset eller har avslått søknader om slik stønad med den begrunnelse at ektefellen var tilstått alders/uførepensjon med ektefelle tillegg. Det synes nærliggende å oppfatte begrunnelser som denne slik at hjelpestønad til hjelp i huset etter Rikstrygdeverkets mening ikke kunne gis når ektefellen hadde pensjon med ektefelle tillegg. Også det som sies i brev av 18. november 1969 fra Rikstrygdeverket til Sosialdepartementet bestyrker denne forståelse. Det heter der bl. a.:

«Rikstrygdeverket har tidligere hevdet at det måtte følge som en konsekvens av nevnte bestemmelse at hjelpestønad (til hjelp i huset) heller ikke kunne ytes i tillegg til husmorens alderspensjon og at slik hjelpestønad enn videre ikke skulle ytes dersom husmorens ektefelle hadde rett til alders- eller uførepensjon med ektefelle tillegg. En hevdet at med mindre disse konsekvenser ble trukket og lagt til grunn for praksis ville den løsning som følger av ordlyden i § 9, første punktum, ikke stå i nødvendig balanse med løsningen i de øvrige nevnte konstallasjoner.»

Dersom tilleggspensjon ikke kommer inn, er den samlede utbetaling til et ektepar den samme enten de begge har alderspensjon eller den ene ektefelle har alderspensjon med ektefelle tillegg. Ut fra dette var det i og for seg grunner som kunne tale for å likestille de to tilfeller når det gjaldt forholdet til hjelpestø-

nad. Vi har imidlertid ingen bestemmelse om at retten til hjelpestønad til hjelp i huset er avskåret når ektefellen har pensjon med ektefelle tillegg, og Rikstrygdeverket har i sine uttalelser i saken også anført at det ikke har lagt noen slik begrensning til grunn i praksis.

Den praksis som er fulgt forklarer Rikstrygdeverket med at hjelpestønad til hjelp i huset for husmødre vesentlig er gitt som såkalt «gradert uførepensjon». I disse tilfeller ble det ikke foretatt noen konkret vurdering av om vilkårene etter regienes § 7 var til stede, dvs. om det var behov for lønnet hjelp eller slik hjelp fra familiemedlemmer at deres ervervsmuligheter ble redusert på grunn av husarbeidet. Hjelpestønad av denne karakter (av Rikstrygdeverket kalt «usolid» hjelpestønad) falt bort når ektefellen ble pensjonert med ektefelle tillegg, ut fra en presumsjon om at ektefellen kunne bistå med husarbeidet slik at betalt hjelp var overflødig. Dreide det seg derimot om en hjelpestønad der også vilkårene i § 7 var oppfylt (hjelpestønad av solid karakter), skulle den i prinsippet fortsatt løpe også om ektefellen ble pensjonert, med mindre selve pensjoneringen førte til at grunnlaget for hjelpestønad ikke lenger var til stede.

Gjennomføringen av en slik praksis som Rikstrygdeverket her har skissert, forutsatte en konkret vurdering av hver enkelt sak bl. a. i relasjon til vilkårene i § 7. I hvilken utstrekning en slik konkret vurdering er foretatt er uklart. I et notat av 21. mars 1972 synes Rikstrygdeverket å gi uttrykk for at forholdet ble vurdert konkret, mens det i notat av 26. september anføres at

«Bortfall av hjelpestønad i slike tilfeller var nok så automatisk fordi det stort sett dreide seg om «usolide» hjelpestønader og fordi det ikke var praktisk mulig å klarlegge i den enkelte sak hvorvidt et familiemedlems ervervsmuligheter var redusert på grunn av nødvendig hjelp til husmoren. Slike reduserte muligheter antok en bare unntaksvis forelå dersom ektefellen var pensjonist og sluttet som yrkesaktiv. Han kunne da hjelpe ektefellen uten ervervstap.»

Formuleringer om at hjelpestønaden opphører «da Deres mann er tilstått ektefelle tillegg», som i stor utstrekning er brukt i Rikstrygdeverkets avgjørelser, tyder etter ordlyden heller ikke på at det var foretatt noen konkret vurdering av om vilkåret i § 7 var oppfylt.

Rikstrygdeverket ble derfor i det nevnte brev fra ombudsmannen til Sosialdepartementet av 13. juni 1973 bedt om å angi bestemte tilfeller hvor det ved siden av pensjon med ektefelle tillegg til mannen enten er gitt, eventuelt opprettholdt, hjelpestønad, eller påviselig er vurdert konkret om vilkårene etter § 7 (tidligere § 9) forelå.

På samme måte som nevnt foran har Rikstrygdeverket bedt om opplysninger fra enkelte trygdekontorer og deretter sendt 5 saker til ombudsmannen. Sakene er følgende:

I en sak fra 1963/64 fant fylkesnemnda at søkeren, som var gift med uførepensjonist med ektefelle tillegg, burde få hjelpestønad til hjelp i huset. Rikstrygdeverket avslø imidlertid å yte hjelpestønad uten begrunnelse. Søkerens anke til Sosialdepartementet førte fram, og hjelpestønad ble gitt. I to saker fra 1968, (avgjort 5/8-68 og 13/6-69) tilsto Riks-

trygdeverket hjelpestønad til hjelp i huset. I disse saker hadde ektemennene henholdsvis alders- og uførepensjon med tillegg for ektefelle. I to saker ga Rikstrygdeverket i brev av 25. juli og 20. september 1969 uttrykk for at ektefelle tillegg til alderspensjon ikke var til hinder for hjelpestønad så fremt betingelse ellers var til stede.

Sakene kan neppe tjene til særlig klarlegging av forholdet.

Etter min mening kan det som foreligger etterlate tvil om Rikstrygdeverkets praksis i disse to saksgrupper har vært i samsvar med bestemmelsene og ankeinstansens praksis. Jeg er derfor enig i at det også i disse saker er riktig å foreta en slik systematisk gjennomgåelse og revurdering av dem som er satt i gang etter Sosialdepartementets instruks til Rikstrygdeverket av 11. april d. å.

V. Er det behov for tiltak utover dem som det er truffet bestemmelse om?

Det som etter min mening er det vesentlige nå, er å få full klarhet over forholdet i de saker det gjelder og få rettet på feil og skjevheter som blir konstatert. Det er bestemt at den nye behandling skal gis høy prioritet og foregå uten forutgående gjennomgåelse i trygdesekretariat og fylkesnemnd. Vedtak som ikke kan opprettholdes, skal gjøres om med tilbakevirkning og etterbetaling foretas. Det tas sikte på at den nye behandling gjennomføres i løpet av dette år.

En slik rekapitulering og revurdering av sakene kan vanskelig foretas av andre enn Rikstrygdeverket. I neste omgang vil det så bli det overordnede organs — Sosialdepartementets — sak å forvise seg om at den nye behandling har vært slik at forholdet virkelig er brakt i orden.

I samsvar med Justisdepartementets tilråding er gjennomgåelsen av de aktuelle saksgrupper, iallfall i første omgang, begrenset til tilfeller der trygdesøkeren fremdeles er i live. Sosialdepartementet har her lagt vekt både på at det er et eksisterende behov trygdeytelser skal dekke og at administrative hensyn taler mot at den nye behandling gjøres for omfattende. Noe endelig standpunkt er det imidlertid, så vidt skjønnes, ikke tatt til dette spørsmål. Rikstrygdeverket har i uføretrygdmelding av 7. mai 1973 opplyst at det ikke er avgjort om trygdeadministrasjonen av eget tiltak skal revurdere også saker vedrørende personer som er avgått ved døden. Sosialdepartementet har med foranledning i dette i brev av 5. juni d. å. tatt forbehold om at Rikstrygdeverket ikke treffer vedtak om behandlingsmåten for slike tilfeller, for spørsmålet har vært drøftet med departementet.

Jeg finner det riktig at det iallfall i første omgang er foretatt en begrensnings som nevnt av de saker som skal behandles på ny. De saker man nå har konsentrert seg om, er de som det haster mest med å få rettet opp. Spørsmålet om det senere vil være behov for også å ta de saker der trygdesøkeren er avgått ved døden, finner jeg det ikke riktig å gå inn på, så lenge administrasjonen ikke har tatt endelig standpunkt til det.»

I en tilføyelse til uttalelsen behandlet jeg kort forholdet mellom ombudsmannens oppgaver og overordnede forvaltningsorganers plikt til selv å føre tilsyn med sine overordnede organer. Da dette spørsmål har betydning også utenfor den foreliggende sak, er det tatt opp på prinsipielt grunnlag i årsmeldingens avsnitt I.

I et brev av 7. desember 1973 ga Sosialdepartementet følgende orientering om arbeidet med gjennomgåelsen av hjelpestønadssakene:

«Ved utgangen av oktober måned d. å. hadde Rikstrygdeverket mottatt fra trygdekontorene 517 saker for revurdering. Av disse er 155 saker returnert trygdekontoret uten realitetsbehandling da de klart faller utenfor revurderingsordningen. En del av disse 155 sakene ligger til rette for å tas opp til ny behandling på ordinær måte, og trygdekontoret er anmodet om å sørge for at det blir gjort. De øvrige 362 saker er ferdigbehandlet. I 43 saker er tidligere avgjørelse omgjort. Det er således tilstått hjelpestønad i knapt 12 prosent av de sakene som hittil er behandlet. I 29 omgjøringstilfeller er/var den trygdede uførepensjonist.

Ifølge Rikstrygdeverket er det innkommet ett krav fra person som er arveberettiget etter trygdede. Kravet er fremsatt av avdødes mann. Rikstrygdeverket kjenner ikke til i hvilken utstrekning trygdekontorene har hatt henvendelser i slike saker. Sosialdepartementet vil komme tilbake til spørsmålet om eventuell revurdering av disse sakene så snart det pågående revurderingsarbeid er mer avklart.

Det er i dag ikke mulig å gi noen sikker vurdering av hvor stort det totale antall revurderingssaker vil bli. Rikstrygdeverket finner imidlertid å måtte regne med at det som hittil er innkommet neppe representerer stort mer enn en tredjedel av sakene.

Av Rikstrygdeverkets siste redegjørelse daterert 5. november 1973 fremgår at det pågående revurderingsarbeid ikke kan ventes å bli ferdig innen utgangen av 1973. Sosialdepartementet vil i denne forbindelse bemerke at en anser Rikstrygdeverkets opplegg for revurderingsarbeidet å ha vært fullt forsvarlig.»

17.

Spørsmål om hel eller delvis refusjon til trygdet for overnattingsutgifter under reise til lege.

(Sak 513/73.)

A. klaget over at Skjervøy trygdekontor hadde avslått å refundere mer enn kr. 20,— for utgifter til overnatting i Tromsø i forbindelse med et legebesøk der. I regler, fastsatt i medhold av folketrygdlovens § 2—6 nr. 1 og 2, heter det i § 4 om godtgjøring for utgifter til losji:

«Godtgjørelse for utgifter til losji ytes mot kvittering med inntil 40 kroner pr. døgn dersom overnatting har funnet sted i hotell, pensjonat, gjestgiveri o. l.

Uten kvittering ytes godtgjørelse for utgifter til losji med 20 kroner pr. døgn.»

A. hadde lagt fram kvittering som viste at han hadde betalt kr. 25,—, men trygdekonto- ret av slo å refundere mer enn kr. 20,—, med den be- grunnelse at det sted der A. hadde overnattet, ble drevet uten pensjonatbevilling. Saken ble innbrakt for Rikstrygdeverket, som ikke hadde noe å bemerke til trygdekonto- rets avgjørelse.

I brev til Rikstrygdeverket anførte jeg:

«— — — Så vidt skjønnes har A. anledning til å bringe saken inn for Trygderetten. Det bes opplyst om han er orientert om dette. Det kan spørres om ikke A.s brev til Rikstrygde- verket burde ha vært behandlet som en anke til Trygderetten. Det bes om Rikstrygdever- kets uttalelse til dette. Dersom saken nå blir tatt opp som ankesak for Trygderetten, vil klagesaken her bli stilt i bero.

Jeg har festet meg ved at det i de regler som er gitt i medhold av folketrygdlovens § 2—6 nr. 1 og 2, ikke uttrykkelig er sagt at det stil- les krav om at overnattingen skal ha funnet sted i hotell, pensjonat, gjestgiveri o. l. som har løyve. Den som overnatter vil også vanskelig kunne kontrollere om innehaveren av overnat- tingsstedet har bevilling. Det vises her til A.s opplysning om at ordet «pensjonat» var på- stemplet regningen. Jeg har videre bemerket at i telefonkatalogen for Tromsø står oppført: «— — —, pensjonat». Det nevnes ellers at et- ter lov av 5. april 1957 nr. 3 § 1 er det nor- malt ikke nødvendig med bevilling for utleie av opptil 4 rom med i alt 8 senger. Det fremgår ikke klart av de fastsatte regler at det for overnatting i slike mindre pensjonater ikke kan refunderes mer enn kr. 20,—. — — —»

Rikstrygdeverket forela saken for trygde- konto- ret som ikke fant å kunne endre sitt tidligere standpunkt og viste til at overnat- tingsstedet innehar ikke hadde bevilling til pensjonatdrift. Trygdekonto- ret hadde tatt kontakt med helse- rådet, som etter å ha un- dersøkt saken, opplyste at pensjonatet besto av to rom med til sammen fire senger. Politiet hadde på trygdekonto- rets forespørsel uttalt at man der var klar over at pensjonatet ble dre- vet og at det hadde vært drevet i en årrekke. Trygdekonto- ret anførte bl. a.:

«— — — Trygdekonto- ret finner det be- tenkelig at dersom en person leier ut rom for overnatting — uten bevilling og uten at der foretas kontroll fra helse- rådet — kan det — teoretisk — refunderes like meget — inntil kr. 40,— som trygdekonto- ret kan refundere for opphold på hoteller av vanlig hotellstan- dard. — — —»

Rikstrygdeverket uttalte om saken:

«På grunn av de nå foreliggende opplys- ninger beslutter Rikstrygdeverket herved i medhold av folketrygdlovens § 14—6 å endre Skjervøy trygdekonto- rets avgjørelse slik at trygdedes losjoutgifter blir å godtgjøre fullt ut med kr 25,— i samsvar med trygdedes fram- lagte kvittering.

Rikstrygdeverket finner det unødvendig å ta standpunkt til om den aktuelle pensjonat-

drift er lovstridig eller ikke. I den forelig- gende sammenheng anser en det videre for irrelevant om driften holder en forsvarlig stan- dard eller om den er undergitt betryggende kontroll av helse- rådet. Det avgjørende er etter Rikstrygdever- kets oppfatning at losjiinneha- veren — etter det opplyste — i en årrekke og like fram til i dag faktisk har drevet pensjo- nat i Tromsø.

En går ut fra at Skjervøy trygdekonto- ret nå vil ordne saken med tilleggsutbetaling til tryg- dede.»

Saken var med dette ordnet.

18.

Klage over vedtak om å nytte statens forkjøpsrett ved salg av skogeiendom ikke tatt til følge. Spørsmål om omgjøringsrett og om partsstilling.

(Sak 201/73.)

En gårdbruker som hadde solgt sin skog- eiendom til A., klaget over at Landbruksde- partementet hadde vedtatt å gjøre statens for- kjøpsrett gjeldende til fordel for bruk som lå nærmere den solgte eiendom.

Saksforholdet var i hovedtrekkene dette:

I forbindelse med salget av eiendommen meddelte fem av eierne på nabobrukene jord- styret at de var interessert i å kjøpe den. Jord- styret vedtok å anbefale fylkeslandbrukssty- ret å gjøre statens forkjøpsrett etter jordloven gjeldende til fordel for en av disse fem, B. Det het bl. a. i vedtaket:

«I tillegg til det arronderingsmessige hensyn mener styret at arealene er viktig når det gjel- der å bygge ut brukene i grenda til bærekraf- tige enheter.»

Saken ble oversendt fylkeslandbruksstyret sammen med nærmere opplysninger om A.s og de interessertes eiendommer. Opplysningene ble supplert og delvis imøtegått av A., og fylkeslandbruksstyret innhentet på denne bak- grunn nærmere opplysninger fra jordstyret. Fylkeslandbruksstyret vedtok at forkjøpsret- ten ikke skulle nyttes. Det het i vedtaket:

«A. har kjøpt eiendommen som tilleggs- skog til sitt bruk — — —. Det er for lite til å kunne gi trygge økonomiske kår og A. trenger til- leggsjord. Det skal da ekstraordinære grunner til for å få til tvangsinngrep ovenfor en som har handlet i jordlovens ånd og ad minnelig veg fått kjøpe seg mer skog og jord. Selv om skogen ligger et stykke unna kjøperens bruk, anser en ikke dette for å være av vesentlig ulempe. Samtlige søkere trenger jord. Den søker som jordstyret har tilrådd har imid- lertid mer dyrka mark enn kjøperen har og en kan ikke se at han har større behov for til- leggs- skog enn kjøperen selv. — — — fylkes- landbruksstyret finner ikke at fordelene ved forkjøp vil være vesentlig større enn ulempene for kjøperen, og særlig når A. har tilbydd B. et område på ca. 40 da til dyrkingsjord. — — — fylkeslandbruksstyret finner av den grunn å kunne godkjenne salget til A. Det for-

utsettes at parsellen til B., ca. 40 da overdras til rimelig pris etter forholdene på stedet.»

B. og to av de andre interesserte påklaget avgjørelsen til Landbruksdepartementet. B. anførte at det ikke var i overensstemmelse med jordstyrets oppgave at han hadde mer jord enn A. I brev av 9. mars 1972 ga selgeren og A. ytterligere opplysninger om klagernes eiendommer, tidligere eiendomsforhold og drift. De fremhevet A.s muligheter til forsvarlig drift av skogen.

Landbruksdepartementet vedtok å ta klagen til følge og nytte statens forkjøpsrett. I vedtaket het det bl. a.:

«Departementet er enig med jordstyret. En finner i dette tilfelle å burde tillegge de arronderingsmessige hensyn avgjørende vekt. Det synes således å by på en så stor overvekt av driftsmessige fordeler å legge den solgte eiendom til bruk i grenda at det er riktig å nytte forkjøpsrett etter jordloven. Etter det opplyste finner en også å ville legge vekt på betydningen av å styrke næringsgrunnlaget på et eller flere av jordsøkernes bruk for derved å bidra til å opprettholde bosettingen i grenda.»

Selgeren fremsatte i brev til departementet krav om fornyet behandling av saken. Han anførte at departementets vedtak var fattet på sviktende premisser og viste til de opplysninger han og A. tidligere hadde gitt om feil ved arealoppgavene for de forskjellige eiendommene. Han hevdet at det var lagt ensidig vekt på de arronderingsmessige hensyn uten at de interesserte kjøpere og deres utnytting av eiendommene var vurdert, og at det var andre eiendommer i nærheten som var tilbudt dem uten at de hadde sagt seg interessert i disse.

Departementet forela saken for fylkeslandbruksstyret som viste til det tidligere vedtak om å godkjenne salget.

Departementet avslo å behandle saken på ny. Det ble vist til at etter forvaltningslovens bestemmelser kan ikke vedtak i klagesak påklages videre, og at klageinstansen heller ikke kan omgjøre sitt vedtak til skade for en part.

I klagen til ombudsmannen ble det gjort gjeldende at saken hadde fått en «ytterst skjodesløs og tildels misvisende — og for enkelte punkters vedkommende — en helt uriktig behandling av de lokale myndigheter», og at selgerens siste brev til departementet inneholdt nye opplysninger som var avgjørende for bedømmelsen av saken.

Jeg anførte i brev til klageren:

«Etter jordlovens § 10 har staten «i samsvar med § 1 forkjøpsrett til jord, skog og fjell og alle slags tilhørende rettigheter som går over til ny eigar ved salg, — — —». I § 1 heter det:

«Denne lov har til foremål å leggje tilhøva slik til rette at jordviddene i landet med skog og fjell og alt som høyrer til, kan bli nytta på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i jordbruket.

For å fremja dette foremålet kan staten hjelpe til med å skaffe jord, beitemark, skog og annan grunn og rettar

- a) til reising av nye bruk som er store nok til å gi eigaren og huslyden hans trygge økonomiske kår,
- b) til utviding av eldre bruk så dei kan nå dette målet i eit eller fleire steg.

Der arbeidstilhøva eller andre tilhøve gjer det ynskjeleg, kan staten likevel hjelpe til med å reise mindre bruk og utvide små bruk.»

Formålet med jordloven er å skaffe hensiktsmessige og bærekraftige enheter også på lengre sikt. De interesserte kjøperes personlige forhold og utnyttelse av eiendommene er ikke uten videre avgjørende for om forkjøpsretten kan benyttes. Departementet har i sitt vedtak lagt avgjørende vekt på arronderingsmessige hensyn og på at det vil by på en «stor overvekt av driftsmessige fordeler å legge den solgte eiendom til bruk i grenda». Det kan ikke være tvilsomt at det også kan tas arronderingsmessige hensyn. Avgjørelsen av om forkjøpsretten skal gjøres gjeldende vil måtte bero på en samlet vurdering av de fordeler som kan oppnås ved anvendelse av eiendommen som tilleggsjord sammenlignet med de jordbruksmessige fordeler som oppnås ved det kjøp det er spørsmål om å gripe inn i. Ved slike skjønsmessige avgjørelser er ombudsmannens kompetanse begrenset. Det kan ikke sees å være påvist at det er tatt usaklige eller utenforliggende hensyn eller at uriktige opplysninger har vært bestemmende for avgjørelsen, og jeg finner ikke tilstrekkelig grunnlag for innvendinger herfra mot departementets avgjørelse i klagesaken.

Etter forvaltningslovens § 28 første ledd kan vedtak i klagesak ikke påklages videre. Landbruksdepartementets avgjørelse er således endelig, og De hadde ikke krav på ytterligere prøvelse av saken.

Departementet har lagt til grunn at det heller ikke var adgang til omgjøring av vedtaket av eget tiltak og vist til at det dreide seg om omgjøring til skade for en part. De har til dette anført at de tre jordsøkere ikke har noe krav på å få tildelt jord og at hensynet til dem ikke bør være til hinder for omgjøring.

Det følger av forvaltningslovens § 35 at adgangen til å omgjøre et gyldig vedtak «til skade for en part» er meget begrenset. Det kan muligens være noe tvilsomt om en som søker tilleggsjord, uten videre kan anses som part i forkjøpssaken, jfr. forvaltningslovens § 2 e. Det må imidlertid anses fastslått i praksis at han i alle fall har klagerett etter forvaltningslovens § 28, og det er ikke urimelig å forstå «part» i forvaltningslovens § 35 slik at det også omfatter enhver som har opptrådt som klagepart i klagesak og ikke bare «part» i snevrere forstand, jfr. her også Frihagen i Forvaltningsrett del III side 24:

«Dersom saken har vært avgjort etter klagebehandling, vil den som klaget være part i klagesaken. Klageorganets avgjørelse kan da ikke omgjøres til skade for klageren i medhold av Evl. § 35 etter utløpet av fristen i 3. ledd. Dette må gjelde selv om klageren ikke var part etter § 2 (e) under førsteinstansbehandlingen og bare har klaget i medhold av en «rettslig klageinteresse» etter § 28. En avslått søknad kan likevel innvilges såfremt det søkes på ny og ikke fastsatte søknadsfrister eller andre regler hindrer ny søknad.»

At omgjøring vil være «til skade for» klagepartene kan ikke anses tvilsomt. Selv om departementet ikke har tatt standpunkt til hvem som skal få kjøpe eiendommen, er det overveiende sannsynlig at en eller flere av de interesserte vil bli tildelt tilleggsjord. En omgjøring av vedtaket vil frata dem denne muligheten.

Etter forvaltningslovens § 35 er det bare klageinstansens overordnede organ, som i dette tilfelle vil være Kongen i statsråd, som kan omgjøre departementets vedtak i klagesaken til skade for en part. Melding om slik omgjøring må i tilfelle være sendt vedkommende part innen tre uker etter at klageinstansens vedtak er truffet. Denne fristen var alt utløpt da De skrev til departementet den 19. april 1972. Etter dette kan det ikke fastslås å være uriktig når departementet har lagt til grunn at det ikke var adgang til omgjøring. — — —»

19.

Klagerett til overordnet forvaltningsorgan over fylkeslandbruksstyrets uttalelser etter jordlovens § 13 annet ledd.

(Sak 4/73 og 2 E/73.)

Etter jordlovens § 13 annet ledd kan en eier be fylkeslandbruksstyret si fra dersom hans eiendom trengs til de formål som er nevnt i jordlovens § 1. Hvis fylkeslandbruksstyret ikke innen tre måneder gir uttalelse om at eiendommen trengs til slike formål, kan den selges uten at statens forkjøpsrett etter jordloven kan nyttes.

I en klagesak ble det anført at eieren hadde rettet en slik forespørsel til fylkeslandbruksstyret, og hadde fått til svar at eiendommen trengtes til rasjonaliseringsformål. Fylkeslandbruksstyrets standpunkt ble påklaget, men Landbruksdepartementet hadde om klagen uttalt:

«Fylkeslandbruksstyrets vedtak av 22. februar 1972 vedrørende fråsegn er av slik art at det ikke antas å være gjenstand for klage.»

Siden forkjøpsrett ble nyttet i saken og forkjøpsvedtaket ble påklaget og undergitt klagebehandling i departementet, hadde departementets standpunkt til klagerettsspørsmålet ikke betydning i den aktuelle sak. Spørsmålet om det kunne klages til overordnet forvaltningsorgan over de svar fylkeslandbruksstyret ga på forhåndsforespørsler etter jord-

lovens § 13 annet ledd, hadde imidlertid prinsipiell interesse, og jeg ba departementet om en nærmere begrunnelse for at klagerett var antatt ikke å foreligge. Jeg pekte på at det ikke var klart at uttalelse fra fylkeslandbruksstyret etter jordlovens § 13 annet ledd ikke var å anse som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven og dermed gjenstand for klagerett. I Nærstads kommentarutgave til jordloven (2. utgave side 40) er også antatt at «styrets erklæring om at eiendommen trengs, er antagelig gjenstand for overprøving etter gjeldende regler».

Departementet uttalte:

«Departementet har vært av den oppfatning at en uttalelse fra fylkeslandbruksstyret på grunnlag av forespørsel i henhold til jordlovens § 13, annet ledd og gående ut på at en eiendom trengs til rasjonaliseringsformål ikke er å anse som enkeltvedtak i henhold til forvaltningsloven, og således ikke gjenstand for klage etter samme lov.

Etter at jordlovens § 7 er opphevet ved forvaltningslovens ikrafttredelse har en ikke lagt noen vekt på Nærstads kommentar til denne bestemmelse.

Det er imidlertid på det rene at departementet har realitetsbehandlet klage over at fylkeslandbruksstyret etter forespørsel i henhold til jordlovens § 13 annet ledd har sagt fra at eiendom ikke trengs til formål som nevnt i lovens § 1.

Etter å ha overveiet spørsmålet på foranledning av Sivilombudsmannens brev av 29. mars 1973 er en kommet til at det formodentlig vil være riktig å betrakte fylkeslandbruksstyrets utsagn i anledning forespørsel i henhold til jordlovens § 13, annet ledd som enkeltvedtak som kan påklages uten hensyn til om utsagnet går ut på at omspurte eiendom trengs eller ikke trengs til rasjonaliseringsformål.»

20.

Godkjenning av disposisjonsplan for tomteareal hører under fylkesmannen. Bygningsrådets saksbehandling.

(Sak 726 K/72.)

En grunneier, A., klaget over at bygningsrådet i Askøy hadde gjort samtykke til fradeling av hyttetomter betinget av at det ble utarbeidet disposisjonsplan, og over de krav bygningsrådet satte til utarbeidelse av slik plan. Disse krav gjorde det nødvendig for ham å engasjere konsulenthjelp. Han klaget også over at bygningsrådet i vedtak av 24. mai 1971 viste til en ny vedtekt som da ikke var trådt i kraft. Det ble hevdet at saken måtte behandles etter vedtekten fra 1968. Endelig klaget han over manglende underretning om klagerett.

A. søkte i august 1967 om dispensasjon fra strandloven for et område han ville utparsellere til fem hyttetomter. Bygningsrådet anbefalte søknaden «på vilkår av at hyttebygging på denne plassen skjer etter godkjent disposi-

sjonsplan». Formannskapet ga den 23. januar 1968 dispensasjon på vilkår som foreslått av bygningsrådet. A. hadde allerede den 15. januar skrevet til bygningsrådet og tegnet inn sin plan for området på et flyfoto:

«Eg har på det vedlagte flyfoto teikna inn tomtane slik eg meiner det kan gjerast. Eg har delt området i 5 hyttetomter og dertil 5 næstetomter som eg skal ha i tilfelle det i framtida vert solgt hyttetomter på den andre sida av hovudvegen. Parkeringsplass for bilar, samt vegar i området, er teikna inn med grønn blyant. Alle tomtene grenser til sjøen, utan tomt nr. V, denne vil då få høve til å leggja kloakk over tomt IV til sjøen. Vidare vil tomt nr. V få høve til å velja sjøtomt. Når det gjeld vannforsyning til området, så får dei høve til å ta vatn frå det vatnet som ligg på min eigedom på andre sida av hovudvegen.

I dag har eg berre kjøper til tomt I i området, men denne kjøper trekkjer seg, dersom ikkje saka er i orden til 15. febr. i år. Dersom bygningsrådet ikkje kan godkjenne heile denne disposisjonsplanen min, ber eg om godkjenning for tomt I.»

Bygningsrådet traff 5. februar slikt vedtak:

«Bygningsrådet held på å utarbeida reglar for hyttebygging i Askøy, desse vil truleg også innehalda reglar for disposisjonsplanens innhald. Som disposisjonsplan kan ikkje bygningsrådet godkjenna den skissa som er synt på kartvedlegg. Ein vil likevel ikkje gjera noko merknad til at tomt nr. I vert frådelt i samsvar med denne skissa, men ein vil fortsett krevja at plassering og bygging av hyttene vert i samsvar med ei disposisjonsplan, som bygningsrådet kan godkjenna.»

28. august 1968 ble det stadfestet slik endret vedtekt i bygningslovens § 82 for Askøy kommune:

- «1. For sportshytter, sommarhus, kolonihagehus o. l. bygningar som berre er berekna å bu i i kortare tidsrom, samt tilhøyrande uthus, skal forutan bygningslova kap. III, IV og § 65 også gjelde §§ 63, 66 nr. 1, 70, 71, 72, 73, 74 nr. 2, 93, 94 og kap. XV og XVI.
2. Bygningsrådet kan og krevja at hyttebygging m. v. berre kan skje etter ein disposisjonsplan som er handsama av bygningsrådet og godkjent av fylkesmannen.
3. Bygningsrådet kan skriva ut nærare reglar om hyttebygging.»

I oktober 1968 vedtok bygningsrådet «Reglar for hyttebygging i Askøy kommune i medhald av vedtekt til § 82 i Bygningslova av 18. juni 1965».

De oppstilte reglar falt i to deler — «Retningsliner for disposisjonsplan» og «Reglar for hyttebygging».

A. sendte sammen med to naboer inn ny søknad den 22. januar 1969 og ba om å få utarbeidet disposisjonsplan for et utmarksområde

som var inntegnet på flyfoto. Bygningsrådet traff 3. mars 1969 slikt vedtak:

«Askøy kommune har under utarbeiding generalplan for kommunen. I denne planen vil dei aktuelle hytteområde bli peikt ut. Etter det framlegg til generalplan som no ligg føre, er det etter det ein kan sjå gjort framlegg om at det omsøkte område skal vera hytteområde.

Bygningsrådet har derfor ingen merknad imot at der vert arbeidd ut disposisjonsplan for dette hytteområdet. Ein viser til vedlagte, gjeldande reglar for hyttebygging i Askøy.

Då dei einaste kartgrunnlag for planlegginga for tida er flyfoto i målestokk 1:5000, som er eit mindre tenleg grunnlag for slike disposisjonsplanar, vert det førebels ikkje aktuelt å arbeide ut disposisjonsplanar for hytteområda i offentleg regi. Men det må stå kvar grunneigar fritt på privat basis evt. å arbeida ut slike planar for sin eigedom, evt. ved hjelp av konsulent, «sjå også vedtekt til § 82 nr. 2 i bygningslova.»

I brev av 30. juli 1969 fremla A. en plan for utparsellering av 18 tomter, og redegjorde for hvorledes han tenkte seg fremtidige vegar og parkeringsplasser i området og hvorledes han mente vann- og avfallsspørsmålene kunne løses. Han mente plasseringen av hyttene i terrenget måtte kunne gjeres av kommunens folk i forbindelse med behandling av senere byggeløyvesøknader. Han bemerket til slutt:

«Jeg har kjøper til tomt nr. 2 og 3 i denne planen, og ber samtidig om tillatelse til å få holde skylddelingsforretning på disse.

Jeg håper at Askøy Bygningsråd kan godkjenne disse skissene jeg har laget, i tilfelle ikke tør jeg be om at kommunen sine reguleringsfolk utarbeider en disposisjonsplan for meg.»

Bygningsrådet traff 15. september 1969 slikt vedtak:

«Bygningsrådet viser til sitt vedtak i sak — — —. Ein kan diverre ikkje godkjenna søkjarens framlegg til utparselleringsplan for hytter som disposisjonsplan, på grunn av m. a. det dårlege kartgrunnlaget (flyfoto i M = 1:5000), og planens utilstrekkelegheit, med omsyn til kvalitet og detaljar for øvrig. Ein viser i denne samanheng til kap. I i reglar for hyttebygging og vedtekt til § 82 i bygningslova.

Slik det ligg føre, finn bygningsrådet likevel å kunne samtykka i frådelling av 4 nye hyttetomter (ialt 5) på austsida av riksvegen. Dette på vilkår av at grenser og hytteplasseringar vert fastsett i marka av representant fra bygningsseksjonens avdeling før dei vert frådelt. Spesielt skal strandlina vera mest mogeleg fri og naust skal plasserast i samanhengjande rekke med felles adkomst.

Bygging og utparsellering skal vidare skje i samsvar med hyttereglane, som legges ved til vitring.

Avlaup-privet- og renovasjonsordninga skal helst vera ei fellesordning, og må på førehand godkjennast av helserådet.»

Ved brev av 26. august 1970 fremla fem grunneiere, blant dem klageren, gjennom fullmektig, B., et forslag til disposisjonsplan for et område på 140 dekar.

I bygningsrådets vedtak av 19. oktober 1970 het det bl. a.:

«Bygningsrådet ber om at det i disposisjonsplanen blir innarbeidet tomtegrenser og plassering av den enkelte hytte med angivelse av møneretning (kfr. pkt. 1.3. i regler for hyttebygging i Askøy kommune, stensil dat. 19/10 1968), dette før bygningsrådet tar standpunkt til planen.»

Et revidert planutkast ble innsendt av B. med brev av 20. april 1971. Det ble bedt om at planutkastet ble tatt opp til realitetsbehandling.

Den 24. mai 1971 traff bygningsrådet slikt vedtak:

«Under henvisning til foranstående finner bygningsrådet på nåværende tidspunkt ikke å kunne gå inn for den fremlagte disposisjonsplan.

Med den utvikling det har vært i dette strøket i de siste årene, mener bygningsrådet at dette område etterhvert er blitt aktuelt som fremtidig boligområde.»

Dette vedtaket ble påklaget til fylkesmannen som i brev av 21. januar 1972 anførte:

«— — — Etter vedtekt til bygningslovens § 82, stadfestet av Kommunal- og arbeidsdepartementet den 28.8.1968, heter det bl. a.:

«2. Bygningsrådet kan og krevja at hyttebygging m. v. berre kan skje etter ein disposisjonsplan som er handsama av bygningsrådet og godkjent av fylkesmannen.»

Bygningsrådets vedtak i disse sakene er ikke enkeltvedtak, jfr. forvaltningslovens § 2, og kan således ikke påklages etter bygningslovens § 17, jfr. forvaltningslovens § 28. Etter den dagjeldende vedtekt til § 82 var det det vedtak fylkesmannen fattet når han enten godkjente eller ikke godkjente et forslag til disposisjonsplan, som var det formelle enkeltvedtak i saken.

Etter dette må klagen bli å avvise.

Saken sendes således tilbake idet en ber om at den blir å behandle etter den någjeldende vedtekt til bygningslovens § 82, stadfestet av departementet den 7.7.1971.»

A.s opprinnelige søknad om fradeling av fem hyttetomter ble så vidt skjønnes i det vesentlige imøtekommet ved bygningsrådets vedtak av 15. september 1969.

Det klagen gjaldt, var således hovedsakelig behandlingen av spørsmålet om disposisjonsplan for et større område. Dette spørsmål ble først tatt opp ved A.s brev av 22. januar 1969. Klagerens forslag om en disposisjonsplan for

i alt 18 tomter ble behandlet av bygningsrådet i møte 15. september 1969, og bygningsrådet uttalte at det ikke kunne «godkjenna» planen. Det ble bl. a. vist til «kap. I i regler for hyttebygging». A. ble ikke underrettet om at avgjørelsesmyndigheten lå hos fylkesmannen, og ikke hos bygningsrådet. Som følge av bygningsrådets innvendinger mot planen, ble en ny plan utarbeidet av fullmektigen. I vedtak av 19. oktober 1970 fremsatte bygningsrådet krav om ytterligere bearbeidelse av planen, likeledes under henvisning til regler for hyttebygging kap. I. Det ble heller ikke denne gang sagt noe om at godkjenningsspørsmålet hørte under fylkesmannen. Det ble derimot vedlagt «melding om klagerett». Heller ikke i bygningsrådets vedtak av 24. mai 1971 ble det sagt noe om at godkjenningsspørsmålet hørte under fylkesmannen.

Slik saken ble behandlet av bygningsrådet, måtte klageren gå ut fra at disposisjonsplanen måtte godkjennes av bygningsrådet, og at det var et vilkår for at bygningsrådet skulle ta saken opp til realitetsvurdering at planen var utarbeidet i samsvar med «Retningslinjer for disposisjonsplan». Det er imidlertid ikke tvilsomt at godkjenningsspørsmålet hørte under fylkesmannen og at bygningsrådet bare skulle gi uttalelse før saken ble ekspedert til denne. Det måtte også anses klart at bygningsrådet ikke kunne sette som vilkår for realitetsbehandling eller videreekspeidisjon at «Retningslinjer for disposisjonsplan» var fulgt. Etter vedtekten kunne bygningsrådet bare fastsette «Reglar for hyttebygging», og det ville også være en uheldig ordning om bygningsrådet skulle kunne fastsette bindende regler om utarbeidelse av disposisjonsplaner når godkjenningsspørsmålet hørte under fylkesmannen. Fylkesmannen uttalte om dette:

«— — — Uansett om det Askøys kommunes «Reglar for hyttebygging» inneholder såvel «Retningslinjer for disposisjonsplan» som egentlige «reglar for hyttebygging» — har fylkesmannen alltid ansett disse som veiledende og orienterende. De har således aldri vært ansett som «hjemmel» (slik som bygningsloven eller vedtekter gitt i medhald av bygningsloven) til å nekte å godkjenne en disposisjonsplan eller nekte å godkjenne oppføring av hytter.

Bygningsrådet har i sitt vedtak av 19.10. 1970 under henvisning til ovennevnte «retningslinjers» pkt. 1.3 bedt om at det i disposisjonsplanen ble innarbeidet «tomtegrenser og plassering av den enkelte hytte med angivelse av møneretning» — «dette før bygningsrådet tar standpunkt til planen».

Forutsetningen for et slikt krav er etter fylkesmannens mening at det allerede foreligger en disposisjonsplan. Kravet om en slik utparsellering — eller som bygningsrådet har formulert det —: «tomtegrenser og plassering av den enkelte hytte med angivelse av møne-

retning» — er da også i selve retningslinjenes pkt. I.3 knyttet til «areal som det etter disposisjonsplanen skal byggast hytter på». På dette grunnlag kunne bygningsrådet, etter fylkesmannens mening, ikke unnlate å ta standpunkt til planforslaget. — — —»

Det var uheldig at bygningsrådet henviste til «Retningslinjer for disposisjonsplan» som om de skulle være bindende. Det måtte også anses uheldig at det ikke allerede i september 1969 ble gjort klart at klageren kunne be saken forelagt for fylkesmannen. At bygningsrådet i stedet ba om mer detaljert utarbeidede planer, ble særlig uheldig fordi det medførte at planforslaget først kunne behandles av fylkesmannen etter at ny vedtekt var stadfestet.

At fylkesmannen, når saken først var brakt inn for ham ved brev av 30. august 1971, fant å måtte behandle saken under hensyntagen til den nye vedtekt av 7. juli s. å., kan det ikke reises innvendinger mot.

Etter det som forelå, kunne det imidlertid ikke antas at det har hatt noen reell betydning at fylkesmannen først fikk saken til vurdering etter at det var gitt ny vedtekt. I brev hertil av 20. november 1972 uttaler fylkesmannen således:

«— — — En plan for hyttebygging for hele det areal disposisjonsplanen omfatter, må anses både å være lite ønskelig og lite realistisk. Løsningen synes også å være i strid med de retningslinjer forslaget til generalplanen for Askøy nå trekker opp.

Hvis det skal foregå videre byggevirksomhet i dette området, bør det skje i samsvar med stadfestet reguleringsplan.»

Etter dette måtte det antas at disposisjonsplanen ikke under noen omstendigheter ville ha blitt godkjent av fylkesmannen.

21.

U hjemlet avslag på søknader om byggetillatelse. Underretning om klagerett etter forvaltningsloven ikke gitt.

(Sak 1 K/73.)

A. som hadde en tomt i Ankenes kommune, klaget over bygningsrådets behandling av hans søknader om å få bygge på tomten. Han hadde siden høsten 1966 søkt fem ganger om byggetillatelse. Ingen av søknadene var innvilget av bygningsrådet.

1. Ved vedtak av 9. januar 1967 anførte rådet til en søknad av 20. oktober 1966 at «byggningsrådet kan ikke ta stilling til saken før reguleringsplan for området foreligger».

2. En søknad av 8. september 1968 fra A. ble avslått 10. oktober s. å. med denne begrunnelse:

«Den angitte tomt kan ikke bebygges da den blir beskåret av en veg iflg. den utarbeidede trafikkplan.»

3. Som svar på A.s søknad av 22. mai 1970 vedtok bygningsrådet at det «vil ta stilling til saken etter at pågående reguleringsarbeider er avsluttet».

4. En søknad av 20. oktober 1971 fra A. kunne ikke sees å ha vært forelagt for bygningsrådet, men var besvart slik av bygningsssjefen (brev av 26. oktober 1971):

«Etter at reguleringsarbeidene for — — — er avsluttet, har bygningsrådet, på prinsipiell grunnlag, drøftet utviklingen av — — —området. Bygningsrådet har herunder kommet til at det ikke bør tilføres mer bebyggelse.

Dette på bakgrunn av at området nyttes til rekreasjon og at det foreløpig ikke er mulighet for å anordne permanent vann- og kloakk-anlegg.»

5. Den siste byggesøknaden fra A. var at 21. mars 1972. Den ble besvart ved at A. fikk tilsendt utskrift av bygningsrådets møtebok, der det bl. a. het:

«Bygningsrådet tok opp til drøfting hva som bør gjøres med det område som ligger vest for det som omfattes av reguleringen for — — —.

Området er meget godt egnet både til bolig-tomter og som rekreasjonsområde.

Bygningsrådets vedtak i saken:

Bygningsrådet vil henstille til formannskap/kommunestyre å snarest avgjøre disponeringen av det område som ligger på vest-siden av det regulerte område for — — —, da det stadig kommer søknader om tomter og bebyggelse av tomter i området.»

Ingen av vedtakene inneholdt noe om klageadgang til overordnet forvaltningsmyndighet.

Klageren anførte at kommunen hadde holdt ham med «god prat» i seks år, og at han hadde tapt titusener av kroner fordi han ikke hadde fått bygge på tomten. Han mente kommunen hadde handlet galt og at han måtte ha krav på erstatning for det tap han hadde lidt.

Klagen ble forelagt for Ankenes kommune gjennom fylkesmannen i Nordland. Rådmannen ga uttalelse på kommunens vegne og også fylkesmannen uttalte seg. I rådmannens uttalelse het det bl. a.:

«I juni 1967 la arkitekt — — — frem sitt forslag til trafikkplan for Ankenesstrand. Jeg legger ved 1 eksemplar av planen der en del av de forhold som berører denne sak er markert — bl. a. A.s tomt. Som en vil se blir denne tomt beskåret av en foreslått fasadefri bolig-samlevei/tilførselsvei. Ved formannskapets vedtak av 6. november 1967 — kommunestyrevedtak 1. desember s. å. — ble arkitekt — — — antatt av Ankenes kommune til å utarbeide nærmere detaljer innenfor trafikkplanen. Jeg legger ved fotokopi av avtalen mellom Ankenes kommune og arkitekt — — — som viser at hans reguleringsoppdrag også omfatter — — —.

Dette reguleringsarbeid er meget omfattende og vanskelig — ikke bare på grunn av

terrengforhold og bestående bebyggelse — men også fordi en sterkt trafikkert E 6 går gjennom hele området. Enkelte deler av reguleringsplanen har vært gjenstand for flere møter, drøftelser og befaringer fra fylkesmyndighetenes side — utbyggingsavdelingen og fylkesvegsjefen.

Dette gjør at prosessen tar uforholdsmessig lang tid — noe som hemmer den kommunale aktivitet på en rekke felter — og da i særlig grad boligsektoren som må vente på utleggesen av nye boligområder. Jeg kan i den forbindelse ikke finne at kommunen har fattet vedtak med hjemmel i bygningslovens § 33 — midlertidig forbud mot byggarbeid, men en har inntrykk av at befolkningen — særlig tomtesøkende — har vært godt orientert om det pågående reguleringsarbeid, og har sammen med kommunen — ventet tålmodig på endelig stadfestelse. Ankenes kommune har bl. a. kjøpt opp store områder innenfor nåværende reguleringsgrense for å kunne yte de tomtesøkende forholdsvis rimelige adkomstmuligheter.

Ankenesstrand danner forstadsområde for Narvik, og har de siste 10—15 år vært under konstant press som ettertraktet boligområde. Men på grunn av manglende reguleringsplaner — og de senere år særlig kloakkplaner — har boligbyggingen gått meget tregt og lite rasjont. Ankenes kommune omfatter vel 2.000 kv.km og Narvik kommune 13 kv.km — noe som fra 1. januar 1974 slås sammen til en kommune — Narvik.

Vi håper at sterkere bemanning også på regulerings- og oppmålingssektoren vil resultere i raskere løsninger og bedre service for innbyggerne også på denne del av kommunens virksomhet. Kommunens ønsker om system i utviklingen er for såvidt i samsvar med lovgivningens krav om arealdisponering, generalplaner og reguleringsplaner, men det står ikke til å nekte at det for kommunene ikke har vært mulig å følge opp med kvalifisert personale til å ta seg av oppgavene. I mellomtiden og mens planarbeidet pågår — oppstår tilfeller som foreliggende sak. Det er selvfølgelig svært uheldig for den det går ut over og kommunene må beklage det.

Ankenes kommune håpet via en forholdsvis enkel arealdisponering (generalplan) å kunne få stadfestet generalplanvedtekt — jfr. bygningslovens § 21 — i stedet for gjentatte søknader om fristforlengelser i henhold til lovens § 33. Her ligger muligens løsningen for det videre arbeid på dette felt i storkommunen.

Fylkesmannen uttalte bl. a.:

«Hverken jeg eller min utbyggingsavdeling har hatt noe kjennskap til denne sak. Det er således ikke innkommet hit noen form for klage eller forespørsler av annen art i forbindelse med denne saken.

Etter det som nå foreligger må det vel være helt på det rene at bygningsrådet ikke har gjort A. kjent med hans klageadgang. De opplysninger som foreligger synes også å tyde på at A. har vært ukjent med sine klagemuligheter.

Til ombudsmannens øvrige spørsmål vil jeg bemerke:

1. Det er på det rene at området er uregulert, og etter det som nå foreligger må det også være på det rene at bygningsrådet ikke har nedlagt byggeforbud etter bygningslovens § 33. Jeg er derfor enig med ombudsmannen i at det da ikke er anledning til å unnlate å realitetsbehandle en byggesøknad. Normalt skal en byggesøknad innvilges hvis den for øvrig tilfredsstiller bygningslovens krav, herunder også kravene etter bygningslovens § 65 og § 66. Sistnevnte bestemmelser søkes ofte anvendt for å hindre uønsket bebyggelse. Først i bygningsrådets møte den 18. juni 1970 antydes denne utvei av bygningsseksjonen i hans innstilling til bygningsrådet. I sitt vedtak tok imidlertid ikke bygningsrådet standpunkt til dette, men besluttet å utsette saken til de pågående reguleringsarbeider var avsluttet. A. søkte på ny om byggetillatelse den 20. oktober 1971. Søknaden kan ikke ses å være forelagt bygningsrådet, men isteden besvarer bygningsseksjonen søknaden ved brev av 26. oktober 1971. I dette brev anføres det som begrunnelse at det foreløpig ikke er mulighet for å anordne permanent vann- og kloakkanlegg. Bortsett fra at bygningsseksjonen ikke har anledning til å avslå en byggesøknad, er heller ikke den gitte begrunnelse tilstrekkelig for å kunne anvende bygningslovens §§ 65 og 66. Det er neppe anledning til å kreve at det på forhånd er «anordnet permanent vann- og kloakkanlegg». I de tilfeller hvor det på forhånd ikke foreligger et vann- og kloakkanlegg, er det opp til søkeren selv å redegjøre for hvorledes han vil ordne disse forhold. I og med at vann- og kloakkspørsmålet ble trukket inn i saken av bygningsseksjonen, tar søkeren selv opp dette spørsmål i sin neste søknad av 21. mars 1972 og gir her rede for hvorledes han akter å løse spørsmålet. Denne søknad gav imidlertid intet annet resultat enn at bygningsrådet i møte den 8. juni 1972 besluttet å henstille til formannskapet og kommunestyret snarest å avgjøre disponeringen av de områder saken dreier seg om.
2. Jeg viser til den vedlagte «trafikkplan». Så vidt jeg kan se er den intet annet enn det første skritt under utarbeidelsen av en reguleringsplan. Den er nærmest å betrakte som det skjelett en reguleringsplan skal bygges opp omkring. Trafikkplanen har selvsagt ingen rettslig betydning og gir ingen hjemmel for å nekte bebyggelse i området. — — —»

Fylkesmannen bekreftet for øvrig de opplysninger rådmannen hadde gitt om vanskelighetene i forbindelse med reguleringsarbeidet i kommunen. Til slutt i fylkesmannens uttalelse ble det sagt:

«— — — Etter min oppfatning har bygningsrådets behandling av denne sak vært i strid, med så vel forvaltningslovens bestemmelser som bygningslovens, og til skade for søkeren. Etter mitt skjønn kan de reguleringsmessige vanskeligheter ikke tjene til unnskyldning for bygningsrådet. For å beskytte kommunens interesser ville det ha vært meget enkelt for bygningsrådet å nedlegge byggefor-

bud etter bygningslovens § 33 allerede da den første søknad om byggetillatelse ble sendt. Søkeren ville da med en gang ha fått vite hvor han stod og innrettet seg deretter. Isteden er saken blitt holdt gående i over 6 år.»

I avsluttende brev til kommunen pekte jeg på at bygningsrådet som utgangspunkt ikke kunne la være å behandle en byggesøknad fordi det ønsket å avvente et pågående reguleringsarbeide. At det ikke forelå reguleringsplan, ga i seg selv heller ikke hjemmel for å avslå en søknad om å få bebygge en tomt. Skal manglende regulering kunne stenge for bygging, må det i tilfelle nedlegges byggeforbud etter bygningslovens § 33, der det bl. a. heter:

«Finner bygningsrådet at et område bør reguleres eller omreguleres, kan rådet bestemme at eiendommer innenfor området ikke må deles og arbeid eller tiltak som nevnt i §§ 84 eller 93 ikke settes i gang før reguleringsspørsmålet er endelig avgjort. — — —»

Et slikt byggeforbud gjelder ikke lenger enn ett år, men kan i tilfelle forlenges av departementet. Det var på det rene at det ikke var truffet noe vedtak om byggeforbud for det område A.s tomt lå i. Bygningsrådet hadde derfor ikke hjemmel til å avvise A.s byggesøknad under henvisning til at reguleringsplan for området ikke forelå, slik det var gjort ved vedtak av 9. januar 1967 og 18. juni 1970 (punktene 1 og 3 foran). Også rådets svar på A.s søknad av 21. mars 1972 (punkt 5 foran) måtte forstås slik at rådet ikke ville realitetsbehandle byggesøknaden før kommunestyret hadde avgjort disponeringen av det angjeldende område. Som anført av fylkesmannen, ga heller ikke den foreliggende «trafikkplan» noen hjemmel for å nekte bebyggelse av A.s tomt (rådets vedtak av 10. oktober 1968 — punkt 2 foran).

Bygningsrådets behandling av saken måtte beklages sterkt.

Bygningsrådet hadde også forsømt sin plikt etter forvaltningslovens § 27 til å underrette A. om at bygningsrådets vedtak kunne påklages. Dette medvirket til at rådets uriktige grunnlag for å avvise hans søknader heller ikke kunne bli korrigert ved klagebehandling etter forvaltningsloven.

Hvorvidt bebyggelse av tomten kunne vært nektet på annet grunnlag enn det bygningsrådet hadde bygd på — f. eks. etter bestemmelsene om drikkevann og kloakk i bygningslovens §§ 65 og 66 — ga det foreliggende materiale ikke grunnlag for å bedømme. En vurdering av byggespørsmålet nå ville heller ikke nødvendigvis få samme utfall som en eventuell realitetsbehandling i 1967 eller 1970. Hvis A. fortsatt ønsket det, burde etter min mening

spørsmålet om han nå kunne få bygge på tomten, snarest undergis realitetsbehandling i bygningsrådet, eventuelt etter innhentelse av supplerende opplysninger fra søkeren. Ved vurderingen burde bygningsrådet også ha for øye den uheldige måte saken tidligere var håndtert på.

A. ble bedt om å vende seg direkte til bygningsrådet, hvis han ønsket byggesaken behandlet. Et eventuelt erstatningskrav mot kommunen ble han henvist til i første omgang å reise direkte overfor formannskapet.

22.

Krav om stans av byggearbeid hører under bygningsrådet når myndigheten ikke er delegert etter bygningslovens § 14 nr. 2.

(Sak 1412 K/72.)

En høyesterettsadvokat henvendte seg på vegne av klient, A., i brev av 22. juni 1972 til Bergen bygningsråd, distriktskontor Laksevåg, med krav om øyeblikkelig stansing av byggearbeid på klientens naboeiendom. I brevet var bl. a. anført:

«— — — (naboen) er iferd med å oppføre en enebolig på sin eiendom. Det hus som er under oppføring er imidlertid ikke i samsvar med det byggverk som er godkjent av bygningsrådet, og heller ikke i samsvar med det byggverk som fremgikk av nabovarslene.

Inntil forholdene er avklart må jeg forlange at bygningsrådet krever arbeidet stanst med øyeblikkelig virkning, jfr. bygningslovens § 113.»

Byutviklingsseksjonen, byggesaksavdelingen, svarte i brev av 8. juli s. å.:

«— — —»

1. Oppmålingsvesenet har kontrollnivellert topp grunnmur den 8.6.1972 og funnet at den ligger på cote + 161.866 m.o.h. : 6.6 cm over godkjent høyde. Deres klients skisser må således bero på en misforståelse.
2. Videre nevner De i Deres brev at huset også er i strid med bygningslovens § 70 pkt. 2. Ved kontrollmåling viser det seg at høyden fra bakken til gesims blir under 8 m (i nord-vestre hjørne) og når dertil kommer at der vil bli satt opp mur på denne siden og terrenget blir hevet, er det på ingen måte i strid med § 70 pkt. 2.
3. Byggherren har riktignok forandret fasadene (vinduer) uten først å ha anmeldt dette. Reviderte fasadetegninger er nå innkommet og kan besees her ved kontoret.

Idet en viser til ovennevnte kan en ikke se at der er grunnlag for å stoppe byggearbeidet etter § 113.»

Høyesterettsadvokaten anførte til dette i brev til byggesaksavdelingen av 13. juli bl. a.:

«De nye tegninger som nå er utarbeidet ville aldri ha blitt godkjent av min klient — A. Jeg må derfor fastholde min begjæring om stansing av byggearbeidet inntil saken er avklart, jfr. bygningslovens § 113. — — — (naboens) har med åpne øyne tatt sjansen på å bygge et annet hus enn det han har fått godkjent, og han må derfor også være forberedt på å måtte stanse byggearbeidene inntil det formelle er brakt i orden. Jeg fastholder derfor at bygningsrådet øyeblikkelig må pålegge byggearbeidene stanset, jfr. bygningslovens § 113.»

I brevet ble også protestert mot godkjenning av de nye tegninger som forelå. I brev av 4. august 1972 ba han om å bli holdt underrettet om bygningsmyndighetenes behandling av saken. Etter purring i brev av 18. oktober, 9. november og 21. november svarte byggesaksavdelingen i brev av 30. november s. å.:

«Under henvisning til Deres brev, skal en få meddele at det ikke er truffet noen avgjørelse vedrørende fasadeendringer anmeldt juni dette år.

Saken har sammen med protestene vært behandlet av fasaderådet i møte den 23.11.1972. Fasaderådet er et konsultativt organ for bygningsrådet. Saken vil derfor bli oversendt bygningsrådet i Bergen som må ta avgjørelse i spørsmålet om godkjenning av de endrete fasadene.

I oktober i år ba byggesaksavdelingen anmelderen sende inn forslag til tiltak for å dempe nordvestre hjørnes høyde.

Slikt forslag foreligger nå og vil bli forelagt bygningsrådet sammen med fasadeendringene.»

Byggesaksavdelingen meddelte senere i brev av 7. desember 1972 at saken var oversendt til foreleggelse for bygningsrådet.

Høyesterettsadvokaten klaget deretter til ombudsmannen over behandlingen av saken. Han anførte bl. a. at «mitt krav om stansing etter bygningslovens § 113 synes ikke i det hele tatt å ha vært forelagt det kompetente organ, nemlig Bygningsrådet. Dette er en av de saksbehandlingsfeil som påpekes».

Etter at klagen var inngitt, behandlet bygningsrådet i møte 26. februar 1973 både kravet om stans i byggearbeidet og endringene i byggemeldingen for naboens hus. Endringene ble godkjent, og kravet om stansing av byggearbeidet ikke tatt til følge.

Om klagen over behandlingen av kravet om stans i byggearbeidet har bygningsrådet uttalt:

«Bygningsrådet viser til at byggesaksavdelingen ved bygningsinspektøren i Laksevåg i brev til h.r.advokat — — — har gitt uttrykk for at den akter å legge hans krav om stansing av byggearbeidet frem for bygningsrådet.

Byggesaksavdelingen opplyser at årsaken til kravet om stans i byggearbeidet ikke er lagt frem for bygningsrådet på et tidligere

tidspunkt skyldes at byggesaksavdelingen ønsket å legge frem for bygningsrådet et forslag til endret utførelse av et større oppfyllingsarbeid/oppbyggingsarbeid i terrenget foran deler av vestsiden av — — —s (naboens) hus, samtidig med kravet om stans i byggearbeidet.

Etter byggesaksavdelingens skjønn var kravet om stans av byggearbeidet, som var begrunnet med at det var bygget et høyere hus enn anmeldt, ikke berettiget fordi det i byggearbeidet inngikk en større oppfylling på vest- og nordsiden av huset, en oppfylling som ennå ikke er kommet til utførelse. Samtidig kom byggesaksavdelingen til den overbevisning at oppfyllingen slik den var anmeldt, ikke lot seg gjennomføre. Byggesaksavdelingen har ikke villet fremme kravet om stans i byggearbeidet med innstilling om at kravet ikke skulle etterkommes under henvisning til at det i det komplette byggearbeid inngikk en større oppfylling på vestsiden av huset som ville eliminere naboens ankepunkter vedrørende høyden, samtidig som byggesaksavdelingen visste, eller mente å vite, at oppfyllingen slik den var anmeldt, ikke var gjennomførbar. Det var derfor byggesaksavdelingens hensikt å fremme kravet om stans i byggearbeidet samtidig med at avdelingen kunne legge frem et forslag til annen utførelse av oppfyllingen/ombyggingen.

Det har tatt tid for byggesaksavdelingen å utarbeide et forslag til ny utførelse av oppfyllingen. Forslaget er nå forelagt bygningsrådet som særskilt sak og er godkjent av bygningsrådet. Denne sammenknyttingen av kravet om stans av byggearbeidet og forslaget til ny utførelse av oppfyllingen, har ført til forsinkelse i behandlingen av kravet om stans i byggearbeidet. — — —»

Jeg bemerket at det etter bygningslovens § 113 tilligger bygningsrådet å treffe avgjørelse om eventuell stans i byggearbeid. Det var ikke opplyst noe om at denne myndighet var delegert til administrasjonen i medhold av bygningslovens § 14 nr. 2. Selv om byggeadministrasjonen fant at det ikke var grunnlag for å stanse byggearbeidet, burde derfor saken så snart som mulig vært forelagt for bygningsrådet, etter at høyesterettsadvokaten i brev av 13. juli 1972 hadde gitt uttrykk for at han ikke aksepterte administrasjonens vurdering av spørsmålet og uttrykkelig fastholdt sin begjæring om stans. Saker som gjelder stansing av et pågående byggearbeid, hører under det organ som har avgjørelsesmyndigheten og bør forelegges for dette snarest mulig.

Det som var anført om at byggesaksavdelingen ønsket å komme med et nytt forslag om oppfylling, burde ikke ha forsinket fremleggelsen av saken for bygningsrådet.

Det måtte også beklages at høyesterettsadvokatens henvendelse av 4. august 1972 om å bli holdt underrettet om sakens behandling til tross for flere puringer ikke ble besvart før 30. november 1972.

23.

Spørsmål om utbetaling av tilskott etter tilskottsordningen for boligbygg før bygget er tatt i bruk som helårsbolig.

(Sak 585/73.)

En tjenestemann med tjenestebolig hadde for å få ordnet sine boligforhold til han skulle gå av med pensjon, oppført en enebolig i en annen kommune. Han klaget over at hans søknad om tilskott etter tilskottsordningen for boligbygg var avslått. Søknad om tilskott var sendt fylkesskattesjefen den 20. januar 1973. Fylkesskattesjefen avslo søknaden med den begrunnelse at «en av prinsipielle grunner ikke utbetaler tilskott når søkeren har annen bopel». Tjenestemannen påklaget vedtaket til Kommunal- og arbeidsdepartementet, som videresendte klagen til rette klageinstans — Direktøren for skattevesenet, idet det ble bemerket:

«Departementet antar generelt at det i slike saker bør legges vekt på om huset er oppført i et område for vanlige helårsboliger og om det er sannsynlig at det blir tatt i bruk som helårsbolig i løpet av en rimelig tid.»

Skattedirektøren fastholdt fylkesskattesjefens avgjørelse med denne begrunnelse:

«Da det fremgår av det foreliggende at bygget ikke er tatt i bruk som helårsbolig, finner en for tiden ikke grunnlag for å samtykke i at søknaden tas opp til realitetsbehandling. Hvis bygget ikke i mellomtiden blir tatt i bruk som hytte/feriested, kan det eventuelt søkes igjen når bygget blir tatt i bruk som helårsbolig.»

Jeg anførte i brev til Skattedirektøren:

«— — — Så vidt sees inneholder gjeldende forskrifter om tilskottsordningen ikke noen uttrykkelig regel om at boligen må være tatt i bruk som helårsbolig før tilskott kan utbetales. Skattedirektørens standpunkt bygger så vidt skjønnes på en tolking av forskriftens § 2, hvorefter det må være på det rene at boligen utelukkende skal benyttes til helårsbolig, ikke bare til hytte/fritidshus for at tilskott skal ytes. Kommunal- og arbeidsdepartementet har i brev den 16. mars d. å. antatt at det i slike saker etter departementets oppfatning bør legges vekt på om huset er oppført i et område for vanlige helårsboliger, og om det er sannsynlig at det vil bli tatt i bruk som helårsbolig i løpet av rimelig tid. Av Skattedirektørens bemerkninger kan ikke sees at det er foretatt en slik konkret vurdering her. Klageren har tjenestebolig i sitt nåværende arbeid og har anført:

«Jeg understreker at huset er oppført som bolig for meg og hustru når jeg har gått av for aldersgrensen, antagelig ved utgangen av 1973. Jeg kan ikke bli boende i min tjenestebolig når jeg har gått av fra min stilling. Jeg tør ikke leie huset ut på midlertidig basis. Jeg har i min stilling her ved sykehuset erfaring for hvor vanskelig det kan

være å få frigjort en bolig uansett kontraktmessig midlertidighet.»

Etter det som ble opplyst av konsulent — — — i telefon den 29. mai d. å. har lignende saker vært forelagt for departementet til overprøvelse tidligere. Det bes opplyst om Skattedirektøren etter klagen hit finner grunn til å forelegge saken for Kommunal- og arbeidsdepartementet. I så fall vil klagebehandlingen bli stilt i bero her. — — —»

Skattedirektøren forela deretter saken for Kommunal- og arbeidsdepartementet, men anførte at det som var fremkommet i klagen til ombudsmannen, etter hans mening ikke satte saken i noen annen stilling enn tidligere.

I brev til Skattedirektøren av 11. juli 1973 anførte departementet:

«Kommunaldepartementet finner å måtte omgjøre skattedirektørens klageavgjørelse av 4. mai 1973, jfr. forvaltningslovens § 35, femte ledd.

Etter de foreliggende opplysninger legger en til grunn at ferdigattest er utstedt 12. januar 1973, at huset er beliggende i et typisk område for vanlige helårsboliger og at innflytting sannsynlig vil skje ved årsskiftet 1973/74. Departementet antar derfor at tilskott kan utbetales med hjemmel i kgl. res. av 8. desember 1967 § 7.

Det må være en forutsetning at — — — skaffer seg utflyttingsattest fra — — — og flytter inn i boligen når han fratrer sin stilling — — — og at boligen ikke i mellomtiden blir tatt i bruk som hytte/feriested.

En vil kreve tilbakebetaling av utbetalt tilskott hvis forutsetningene ikke blir fulgt.»

24.

Refusjon for utgifter til veg og kloakk kunne bare kreves etter bygningslovens bestemmelser.

(Sak 463 K/72.)

A. klaget over at han etter formannskapets vedtak bare fikk bebygge sin tomt mot å betale — eventuelt stille garanti for — kr. 34 826,— for tilknytning til veg og kloakk.

Klagerens tomt, som lå ved riksveg, var regulert til boligbebyggelse og grenset opp til et kommunalt tomtfelt under klargjøring. Etter reguleringsplanen skulle tomten ha avkjørsel til en prosjekttert, men ennå ikke ferdig boligveg på vestsiden av tomten. Tomten hadde imidlertid også atkomst mot øst til riksvegen ved gangveg, som for tiden også ble nyttet som kjøreveg. På feltet var kloakkledning som etter det opplyste var under utbedring.

Klagerens søknad om byggetillatelse ble behandlet av bygningsrådet 24. januar 1972. I saksframlegget til bygningsrådet het det bl. a.:

«— — — Avløpet fra tomta kan tilknyttes det eksisterende kloakkanlegget på feltet. Det er f. t. ikke i orden med adkomst til tomta, da det ikke er ordnet med nødvendig vegggrunn for den søndre adkomsten til — — — feltet. I for-

bindelse med at kommunen har overtatt — — — feltet, kan en imidlertid gå ut ifra at dette spørsmålet blir løst, og opparbeidelsen av de tekniske anlegg blir igangsatt i løpet av dette året.

Det skulle således ikke være noe betenkelig å gi byggetillatelse allerede nå, da den fremtidige adkomsten til tomte høyst sannsynlig er ferdig opparbeidet innen huset blir tatt i bruk. — — —»

Bygningsrådet godkjente byggeanmeldelsen. Det ble imidlertid forutsatt at «byggherren innbetaler til kommunen refusjon for veg og kloakk når dette er endelig fastsatt», og at han selv måtte «ordne med lovlig adkomst til tomte inntil den permanente vegen er opparbeidet». Til slutt i rådets vedtak ble bestemt:

«Før byggetillatelse utstedes må byggherren framlegge for bygningsjefen en bekreftelse fra formannskapet som viser at betingelsene for tilkobling til kommunens ledningsnett og bruk av den prosjekterte boligvegen er oppfylt.»

Klageren søkte deretter formannskapet om tillatelse til kloakktilkobling og bruk av veg. I kontorsjefens saksframlegg til formannskapet i forbindelse med søknaden ble bl. a. anført:

«— — — Utbyggningskostnadene vedrørende klargjøring av — — — feltet kan i dag ikke beregnes eksakt. Men en forhåndskalkyle viser at opparbeidelseskostnadene og andel i gategrunn og lekeplass vil utgjøre ca. kr. 22,— pr. m² netto byggetomt.

For at søkeren skal få nyttiggjøre seg boligtomten før den permanente utbygging (framføring av veg og kloakk) er ferdig — kan dette gjøres ved å gi tillatelse til å nytte eksisterende anlegg. Forutsetningen må i så fall være at endelig tilkopling finner sted til de permanente anlegg når disse er fullført, og at innbetaling foretas eller garanti stilles for de forholdsmessige kostnader som vil falle på søkerens tomt.

Jeg tilrår formannskapet å gjøre følgende vedtak:

1. Mot å deponere hos kommunekassereren kr. 22,— pr. m² for netto tomt eller stille tilfredsstillende garanti for tilsvarende beløp, som midlertidig oppgjør for permanente grunnlagsinvesteringer, gis A. anledning til å nytte eksisterende kloakkanlegg samt den prosjekterte boligvegen. Det er en forutsetning at innholdet i bygningsrådets vedtak i sak — — — følges.
2. Endelig avregning finner sted når — — — feltet er klargjort for tomtesalg fra kommunens side.
3. Bygningsrådet anmodes om ikke å utstede byggetillatelse før pkt. 1 er etterkommet.»

I møte 15. mars 1972 sluttet formannskapet seg til kontorsjefens framlegg. A.s tomt var beregnet til 1 583 m², og på grunnlag av formannskapsvedtaket ble han avkrevd innbeta-

ling av eller garanti for kr. 34 826,— før han fikk tillatelse til å bygge.

A. anførte i klagen at de vanlige satser i kommunen var henholdsvis kr. 5 000,— for kloakktilkobling og kr. 5 000,— for bruk av kommunal veg. Han fant det på denne bakgrunn urimelig at han måtte betale hele kr. 34 826,— for de samme ytelser. Han mente videre at det ikke kunne være riktig å anvende utbyggingskostnadene for de kommunale tomter som grunnlag for beregningen av hva han skulle betale for tilknytning til veg og kloakk. Han reiste også spørsmålet om han kunne avkreves beløpet for veg- og kloakkanleggene var ferdige.

Kontorsjefen uttalte at det kommunale tomtfelt som klagerens tomt grenser inn til, er under utbygging, og at arbeid med bygging av ny kloakk, nødvendig utbedring av en tidligere kloakk og vegbygging nå pågår. Kommunen ville selge tomtene i feltet til selvkost når de tekniske anlegg var ferdige. I kostnadsberegningen måtte tas hensyn til den refusjon som kunne ventes fra eiere av tilstøtende tomter som ble gjort byggeklare ved kommunens investeringer. I tilfeller der kommunen ikke fikk avtale på frivillig grunnlag om slik refusjon, måtte den anvende bygningslovens refusjonsregler. Satsene på kr. 5 000,— som klageren hadde vist til, svarte ikke til kostnadene til veg og kloakk og var satser som anvendes for private tomter som ikke ligger inn til eller kan sees i sammenheng med tomtfelter. Om det forhold at A.s naboer har betalt for veg og kloakk etter disse satsene, anførte han:

«— — — De som hittil har bygd på tomter inn til det byggefelt der klageren har sin tomt, har betalt etter den tidligere norm. Kommunen la en kloakk her i 1953—54. Kommunen var den gang ikke eier av området. Etter at kommunen ervervet arealet i 1971 måtte den omlegge og utbedre kloakken. Klageren er kommet inn i situasjonen etter at disse arbeidene var satt i verk, men før de ble ferdige. — — —»

Om grunnlaget for at kommunen allerede nå krevde sikkerhet for ca. kr. 34 000,— hos A., anførte han:

«— — — Klagerens tomt er ikke byggeklar og skulle heller ikke ha vært fradelt som tomt — kfr. bygningslovens § 66. Lovlig adkomst oppnås ikke før kommunen har fått ferdig vegene i feltet. Kloakken holder ikke mål og er under utbedring.

Kommunen kan ikke kreve refusjon før anleggene er fullført — kfr. bygningslovens § 51. KLAGEREN ØNSKET IMIDLERTID Å PÅBEGYNNE BYGGARBEIDET PÅ TOMTEN FØR KOMMUNEN HADDE ADGANG TIL INNKREVIING AV REFUSJON I HENHOLD TIL BYGNINGSLOVEN. For å imøtekomme dette ønsket gjorde formannskapet vedtak

som tok sikte på å gi vedkommende legitim tilknytning til den kloakk som var under utbedring og det veganlegg som var under opparbeidelse. Først da mente en at tomten formelt var byggeklar. Men da kommunen på det tidspunkt ikke (og heller ikke nå) hadde hjemmel for innkreving etter bygningslovens § 51, ville kommunen sikre seg ved å be om deponering av et sannsynlig refusjonsbeløp — eventuelt en annen garanti for at refusjonen ville bli betalt.

Bygningsrådet burde ikke ha gitt byggetillatelse før de tekniske anlegg var ferdige.

Jeg uttalte:

«Etter bygningslovens § 66 kan en tomt ikke bebygges med mindre den er sikret lovlig atkomst og bortledning på lovlig måte av skyll-, spillvann o. l. til kloakk m. v. Vurderingen av om vilkårene for bebyggelse etter § 66 er til stede tilligger bygningsrådet.

Det er fra kommunens side fremholdt at klagerens tomt ikke er byggeklar før kommunen har fått ferdig veganlegget og kloakken er utbedret. Bygningsrådet har likevel funnet at byggetillatelse kan gis på visse fastsatte vilkår. Blant disse vilkår er kravet om innbetaling av, eller sikkerhetsstillelse for, et anslått beløp til dekning av refusjon for veg- og kloakkutgifter.

I hvilken utstrekning en grunneier må dekke kommunens utgifter til anlegg av veg og kloakk, er regulert i bygningslovens kap. VI, som har utførlige regler om beregningen av kommunens refusjonskrav, forfallstid og adgang til skjønn m. v. Bygningslovens regler på dette område må etter min mening anses uttømmende, og en kommune kan neppe uten særlig hjemmel — f. eks. avtale med vedkommende grunneier — kreve refusjon i større utstrekning og etter andre regler enn dem bygningsloven fastsetter. Som anført i kontorsjefens uttalelse, fastsetter bygningslovens § 51 at refusjonsbeløp først kan kreves betalt når anlegget tas i bruk for vedkommende eiendom. Etter det opplyste er de anlegg som refusjonskravet overfor A. skal dekke, ennå ikke ferdige, og noe refusjonskrav er således ikke forfalt. Jeg kan da ikke se at kommunen har hjemmel for å avkreve ham det anslåtte beløp eller kreve sikkerhet stilt for dette.

Beregningen av den refusjon som skal avkreves A., vil måtte finne sted når anleggene er ferdige. Jeg vil her peke på at bygningsloven neppe gir hjemmel for å kreve at A. skal være med på å dekke andre utbyggingskostnader vedrørende — — — feltet enn kommunens utgifter til veg og kloakk. Det som sies i saksframlegget til formannskapet om at kravet mot A. er beregnet på grunnlag av «opparbeidelseskostnadene og andel i gategrunn og lekeplass», etterlater tvil om man har hatt denne begrensning for øye.

Når det nå er på det rene at klageren ikke gjennom avtale vil gå med på refusjonskravet, bør formannskapsvedtaket ikke lenger opprettholdes. Bygningsrådet bør vurdere om veg- og kloakkforholdene er slik at byggetillatelse kan gis, uten at det stilles vilkår som ikke har hjemmel i bygningsloven.

Saken bes forelagt for formannskapet og bygningsrådet, og det bes opplyst hva som blir foretatt.»

Formannskapet opphevet deretter vedtaket om bl. a. å kreve innbetalt eller stille garanti for et beløp til refusjon for veg- og kloakkutgifter før byggetillatelse var gitt. Deretter ga bygningsrådet klageren byggetillatelse, og det er meddelt at klageren har påbegynt byggingen og at refusjon for veg og kloakk senere vil bli avkrevd i henhold til bygningsloven.

25.

Kommunalt elektrisitetsverk la uten hjemmel kraftlinje over privat eiendom.
(Sak 534 K/73.)

A. klaget over at Hvaler komm. elektrisitetsverk (heretter kalt elverket) uten varsel hadde anlagt en kraftlinje over hennes eiendom, og over at Hvaler kommune hadde unnlatt å ta tilstrekkelige skritt for å avbøte skadevirkningene av kraftlinjebyggingen.

Klageren har en hytte i kommunen med en tomt på ca. 1 200 m². Da hun kom til hytten våren 1970, hadde elverket anlagt en høyspentlinje over eiendommen, og på naboeiendommen — like ved grensen til hennes tomt — var satt opp en transformator. Det var ikke foretatt ekspropriasjon av rett til å anlegge kraftlinjen, og klageren hadde heller ikke fått noe varsel om linjebyggingen. Hun tok forholdet opp med elverket i brev av 28. mai 1970. Hun reiste spørsmålet om ikke elverket hadde plikt til å varsle henne om et slikt anlegg og anførte at eiendommen var påført «uberegnelig skade». Hun pekte på en del lett synbare skader som at trær som dannet et naturlig gjerde var tatt bort og at det var tømmer og kvisthauger som burde fjernes. I juli s. å. hadde A. en konferanse med elverksjefen om saken, og i brev av 9. november 1970 summerte hun opp resultatet av konferansen slik:

«Jeg viser til den konferansen jeg hadde med Dem på hytta i begynnelsen av juli måned i år.

De beklaget ved den anledning at De hadde ført ledningsgaten over min eiendom uten forutgående varsel med meg som eier av eiendommen. For å avdempe de oppståtte ulemper lovet De følgende:

1. Oppsetting av gjerde for å hindre at ledningsgaten ble almindelig vei over min tomt.
2. Oppgjør for mitt tømmer som var kjørt til sagbruk for naboen — — —.
3. Jeg påpekte at det var sannsynlig at — — — (naboen) og jeg kunne blitt enige om makeskifte, såfremt jeg i tide var blitt underrettet om elverkets planer. Våre tomter er begge triangler med en meget spiss vinkel. Hvis tomtene, ved makeskifte, var blitt omgjort til kvadrater ville ulempene med ledningsgaten blitt mye mindre på begge tomtene. Ledningsgaten ville da kunne følge grensen mellom tomtene, og ikke som nå skjære tvers over begge tomtene.

De lovet å drøfte denne sak med — — — (naboen), idet jeg fremholdt at dette var

den største ulykke ved saken at det for meg ikke var blitt anledning til forhandlinger med naboen på disse premisser. — — —»

Hun returnerte samtidig en postanvisning på kr. 175,— til elverket «for å gi uttrykk for at jeg ikke har godkjent det som hittil er gjort fra el.verkets side for å bøte på ulempene med ledningsgaten».

Elverket forklarte i brev av 8. desember 1970 til klageren at det til sammen hadde betalt en erstatning på kr. 625,— (kr. 450,— for oppsetting av gjerde og oppkutting av ved og kr. 175,— som erstatning for tømmer), og anførte til slutt at «en håper De er tilfreds med denne erstatningen, hvis ikke hører vi gjerne fra Dem med det første». Til dette siste svarte klageren i brev av 15. desember 1970:

«— — — De uttrykker tilslutt håp om at jeg er tilfreds med erstatningen. Til det vil jeg svare at hvis jeg kunne velge, ville jeg avslått tilbud på en erstatning som var 100 ganger større (unntatt gjerdeerstatningen).

Det er nok så bittert at når man eier bare 1200 m² av Norges jord så skal disse stakkars metrene bli delt i 2 av en kraftgate.

Det må være helt på det rene at den skade som er gjort på eiendommen er langt større enn de erstatningsbeløp vi her diskuterer. Det areal De har lagt beslag på, er egentlig mer enn $\frac{1}{3}$ av tomta på 1200 m² eller ca. 400 m². Hertil kommer at en videre påbygning på tomta er umuliggjort for all fremtid.

Nei, jeg er ikke tilfreds og kanskje anker jeg saken for ombudsmannen.»

Hun klaget imidlertid ikke dengang til ombudsmannen, og heller ikke elverket gjorde mer i saken.

I brev av 23. august 1972 til elverket tok A. saken opp igjen. Hun refererte til en samtale hun hadde hatt tidligere samme måned med funksjonærer ved elverket, der hun hadde påpekt at hun ikke hadde fått erstattet den skade som kraftlinjen påførte eiendommen. Hun reiste igjen spørsmålet om å få i stand et makeskifte med naboeiendommen, noe som hun anså som den eneste fornuftige og akseptable løsning av saken. Eieren av den tomt hun ønsket makeskifte med, skulle etter det hun visste, selge den til en annen, og hun ba kommunen — eventuelt ved bruk av kommunal forkjøpsrett — sørge for at hun fikk overta tomten som erstatningstomt. Under henvisning til anmodningen om å benytte forkjøpsrett, sendte elverket brevet over til kommunen.

Det ble ikke gitt noe skriftlig svar fra kommunen, men i brev av 5. februar 1973 til formannskapet opplyste A. at hun av kommunens kontorsjef hadde fått vite at formannskapet hadde stilt saken i bero fordi det ikke var aktuelt med salg av den tomt hun ønsket å få.

Hun tilbakeviste dette, og ba igjen kommunen medvirke til at hun fikk nabotomten som erstatning for de ulemper kraftlinjen medførte. Hun ba om at saken ble behandlet i første formannskapsmøte.

Hun hørte ikke noe fra kommunen og klaget til ombudsmannen 27. april 1973. Hun pekte på at hennes eiendom ved det inngrep som var foretatt, var betydelig forringet og at rimelige hensyn tilsa at kommunen brukte forkjøpsrett for å sikre henne den tomt hun ønsket. I et senere brev ba hun «Ombudsmannen om å klargjøre de rettslige sider ved El.verkets handlemåte».

Formannskapet og elverksjefen ga uttalelse til klagen. I møte 29. mai 1973 vedtok formannskapet at A.s klage ikke ga grunn til noen forføyning fra kommunens side. Formannskapet hadde foretatt befarings og hadde ikke funnet at skadevirkningene av kraftlinjen var slik klageren beskrev dem. Det pekte dessuten på at elverket hadde levert oppgjør for hogd tømmer og satt opp gjerde for å hindre ferdsel i kraftgaten.

Elverksjefen bekreftet at kraftlinjen ble anlagt over klagerens eiendom uten at hun var vaslet og uten at det var foretatt ekspropriasjon. Han uttalte at det ble oversett at klageren eide grunn som linjen gikk over. Han anførte dessuten at elverket og klageren under befarings i 1970 ble enige om at hun skulle få erstatning for hogd tømmer, at ved på tomten skulle hogges og stables opp og at kvist og bar skulle fjernes. Det skulle også settes opp gjerde under kraftlinjen. Denne avtalen hadde elverket oppfylt.

Det var på det rene at elverket hadde lagt kraftlinjen over klagerens eiendom uten at det forelå ekspropriasjonstillatelse eller samtykke fra henne. Det var heller ikke påberopt heftelser på klagerens eiendom eller andre forhold som kunne gi elverket eller kommunen rett til et slikt inngrep. At det uten hjemmel var gjort inngrep i privat eiendom, var i seg selv meget uheldig og måtte kritiseres. Den fremgangsmåte elverket hadde fulgt, avskar A. fra å komme med sitt syn på kraftlinjebyggingen og på spørsmålet om annen linjetrasé. Ved en eventuell ekspropriasjonssak hadde også klageren den mulighet å anmode om at det fra nabotomten ble ekspropriert grunn til fordel for henne, jfr. oreigningslovens § 6.

Når linjen var anlagt uten hjemmel, måtte det som utgangspunkt antas at elverket var forpliktet til å fjerne den dersom det ikke etter at den var anlagt, hadde skaffet seg den nødvendige hjemmel for å beholde linjen over klagerens eiendom. Siden det heller ikke nå

var foretatt ekspropriasjon eller innhentet samtykke, syntes elverket i tilfelle å måtte bygge på at linjen hadde stått i vel tre år uten at grunneieren uttrykkelig hadde krevd den fjernet. Det kunne imidlertid neppe uten videre likestilles med et samtykke til å ha den stående. Klagerens holdning til dette spørsmålet måtte bl. a. sees på bakgrunn av at linjen var oppført da hun fikk vite om den, og at det ble ført forhandlinger med kommunen om en minnelig løsning. Hun antydet som nevnt alt i november 1970 at et makeskifte med nabo-eiendommen ville være den eneste tilfredsstillende løsning av saken og tok dette opp igjen i august 1972. Selv om hennes henvendelse til kommunen nok kunne forstås slik at hun gikk ut fra at hun måtte avfinne seg med ledningen og at saken måtte løses ved at skadene ble avbøtet ved makeskifte eller ved at hun fikk erstatning, kunne dette neppe føre til at hennes rett til å få ledningen fjernet bortfalt, så lenge det ikke var oppnådd en ordning hun godtok. Jeg antok derfor at rett for kommunen til å ha ledningen stående burde etableres ved ekspropriasjon, og at det eventuelt måtte gjøres ved at kommunen (elverket) nå søkte om ekspropriasjonstillatelse.

Selv om A. skulle være avskåret fra å kreve linjen fjernet, var det ikke enighet mellom partene om erstatningen. Hvis dette ikke kunne løses i minnelighet, burde kommunen etter min mening under enhver omstendighet begjære skjønn til fastsettelse av erstatningens størrelse, eventuelt på grunnlag av overenskomst med A., jfr. skjønnslovens § 4. Ved et inngrep som dette var det ikke bare spørsmål om erstatning for de direkte skader som anlegget forårsaket, men også for den verdiforringelse en høyspentlinje innebar. Jeg tilføyde at det kommunale elverks anlegg av kraftlinje over klagerens eiendom ikke medførte noen forpliktelse for kommunen til ved forkjøpsrett eller på annen måte å sørge for at klageren fikk erstatningstomt. Det som skulle ytes ved et ekspropriasjonsinngrep som det foreliggende, var erstatning i penger. Det kunne for øvrig være tvilsomt om det forelå forkjøpsrettsregler som ga kommunen adgang til å nytte forkjøpsrett til det formål som her var aktuelt. Bindende tilsagn eller løfter fra kommunen som kunne gi klageren krav på at kommunen skaffet henne erstatningstomt, var heller ikke gitt.

26.

Underretning om foreldelsesfristen i veglovens § 30 a.

(Sak 15 E/73.)

En grunneier klaget over at Vegdirektoratet hadde avslått hans krav om erstatning for

tap han mente å ha lidt ved at vegmyndighetene hadde nektet ham å gjenoppføre garasje innenfor byggegrensen på 30 meter etter veglovens § 29. Under behandlingen av klagen festet jeg meg ved at A. etter de opplysninger som forelå, først var blitt orientert om foreldelsesfristen i veglovens § 30 a, første ledd, i forbindelse med direktoratets avslag på erstatningskravet. Det var da mindre enn en måned igjen til fristen gikk ut. I veglovens § 30 a, første ledd, heter det:

«Erstatning på grunn av byggegrenser fastsette i eller i medhald av § 29, jfr. § 30, kan bortsett frå i ekspropriasjonssak berre krevjast av den som har søkt om løyve etter § 30 og som, etter at han har fått avslag, har klaga saka inn for høgere styremakt og har fått klageavgjerda mot seg. Kravet vert forelda eit år etter at vedkommande har fått melding om avgjerda eller er blitt kjent med eller burde ha gjort seg kjent med henne.»

Saken syntes å vise at det kan være behov for veiledning om foreldelsesfristen på et tidligere tidspunkt, og jeg tok dette opp med Vegdirektoratet i brev av 16. oktober 1973. Jeg reiste spørsmålet om ikke direktoratet bør gjøre oppmerksom på foreldelsesregelen allerede i de klageavgjørelser i dispensasjonssaker som går klagerne imot. Klagerne vil da kunne innrette seg etter regelen og få en rimelig frist til å vurdere om det kan være grunn til å reise søksmål. Jeg viste ellers til forvaltningslovens § 11.

I Vegdirektoratets svarbrev av 30. oktober 1973 het det bl. a.:

«Man er enig i at det kan synes å være behov for å orientere parten om den spesielle foreldelsesfrist som er fastsatt ved veglova § 30 A, og vil for fremtiden gjøre parten kjent med fristen i forbindelse med underretning om klageavgjørelsen, i de tilfeller der klagen ikke fører frem. — — —»

Saken ga etter dette ikke grunn til noe mer fra min side.

27.

Ulovhjemlet pristakst. Saksbehandlingsfeil i prisnemnd.

(Sak 783/72.)

En arving i dødsbo, A., klaget over at prisnemnda i kommunen etter anmodning fra ham selv og en annen arving hadde holdt pristakst over en eiendom tilhørende boet og fastsatt «høyeste lovlige salgssum» for den.

Klageren innbrakte først saken for vedkommende distriktskontor av Statens pristilsyn, som avviste den, fordi det ikke var hjemmel for å holde pristakst over bebygd fast eiendom. Han klaget også over saksbehandlingen i nemnda og ba taksten erklært ugyldig.

I brev til klageren av 17. juli 1972 anførte jeg:

«Etter gjeldende prisforskrifter er det ikke pristakstplikt ved overdragelse av bebygd fast eiendom og heller ikke ved overdragelse mellom slektninger under skifte. Det kan derfor ikke sees å være uriktig at Oslo, Akershus og Østfold distrikt av Statens pristilsyn har avvist Deres klage over prisnemndas takst av 17. januar 1970. I brev av 20. april 1970 til prisnemnda i — — — uttalte distriktskontoret bl. a. følgende:

«— — — Som prisnemnda vil kjenne til opphørte prisbestemmelsene for fast eiendom av 15. oktober 1954 å gjelde den 31. mars 1969, idet kongelig resolusjon av 28. februar 1969 om prisforskrifter for overdragelse og bortfeste av fast eiendom trådte ikraft 1. april s. å.

Den særskilte prisregulering for bebygget fast eiendom falt ved dette i det vesentligste bort.

De eiendommer det her gjelder faller alle utenfor forskriftene av 28. februar 1969, og det er således ingen hjemmel for de «takster» nemnda har satt i de nevnte tilfelle.

Takstene er ikke rettsgyldige og således ikke bindende for selgeren.

Distriktskontoret må be om at prisnemnda, såvidt mulig omgående, underretter selger/takstrevirent i hvert enkelt tilfelle om dette, idet man samtidig bør gjøre oppmerksom på at eiendommen fritt kan overdras til en pris som partene blir enige om og som ikke strider mot forbudet i prislovens § 18 mot å ta, kreve eller avtale priser som er urimelige. — — —»

Videre er det uttalt:

«— — — Distriktskontoret vil til slutt bemerke at prisnemnda qua prisnemnd ikke må takser andre eiendommer enn de som er underlagt takstplikt etter de til enhver tid gjeldende bestemmelser på området. Ønsker man å etterkomme anmodninger om takster av privat art, må man under enhver omstendighet gjøre det klart at man opptrer som privatperson og ikke som medlem av prisnemnda. Videre bør man presisere at taksten bare er av veiledende art.

Endelig må man avholde seg fra å bruke uttrykk som «høyeste lovlige salgssum» — «høyeste lovlige pris» e.l. i takstdokumentet.»

Til Deres orientering kan opplyses at det under privat skifte kan begjære skiftetakst som holdes av skiftedommeren med tre skjønnsmenn. I skiftelovens § 125 er det gitt følgende regler:

«Når under offentlig eller privat skifte nogen av boets eiendeler skal utlegges til en loddeier, blir den fornødne takst å holde som skiftetakst.

Skiftetakst holdes av skiftedommeren med tre skjønnsmenn. Taksten kan fremmes selv om partene uteblir. Dommeren deltar ikke i granskningen og verdsettelsen. Han kan overlate til skjønnsmennene å holde taksten

alene, med påfølgende avhjemling i rettsmøte.

Ved overtakst er skjønnsmennenes antall fem. Overtaksten styres av skiftedommeren, såfremt der ikke er avgjort nogen tvist under undertaksten.

Omkostningene ved skiftetakst bæres av boet; ved overtakst bæres de av den som har forlangt taksten dersom undertaksten ikke forandres til hans fordel.

Om skiftetakster får for øvrig de alminnelige bestemmelser om skjønn tilsvarende anvendelse så langt de passer. Dog gjelder ikke skjønnslovens § 5 annet ledd og § 13. Hvor forkynnelse er foreskrevet, kan ved skiftetakst i stedet meddelelse gis.»

Begjæring om skiftetakst må i tilfelle fremsettes overfor — — — skifterett. — — —»

Samtidig tok jeg klagen over prisnemndas saksbehandling opp med kommunen. Jeg pekte på at det ikke av dokumentene kunne sees at prisnemnda hadde underrettet klageren, slik distriktskontoret hadde bedt den gjøre, og ba også om uttalelse fra nemnda når det gjaldt klagerens andre innvendinger mot saksbehandlingen — at det ikke var svart på henvendelser og at rekommandert sending til nemnda ikke var hentet.

Prisnemnda ga følgende uttalelse:

«Samtlige medlemmer av prisnemnda for perioden 1968—1971 erklærer at disse under befaringen av vedkommende eiendom opplyste til klageren at man her bare foretok en veiledende takst. Den omstendighet at eiendommen senere er solgt for et høyere beløp enn taksten (kr. 58.000,— mot takst kr. 55.000,—) indikerer at man ikke har tillagt taksten avgjørende vekt.

Den daværende formann i prisnemnda, — — —, medgir at han ved utsendelsen av utskrift for pristakstnemnda har begått en lapsus når det er anført «høyeste lovlige salgssum». Det samme gjelder anførselen om at taksten kunne ankes.

Finansrådmann — — — kan bekrefte at et slikt møte fant sted og at A. fikk en orientering av daværende formann i prisnemnda, — — —.

Når det gjelder anførselen om at prisnemnda ikke har besvart muntlige og skriftlige henvendelser, viser prisnemnda til det som er anført ovenfor.

Prisnemnda beklager imidlertid at det har trukket ut med å få avklart saken fullt ut.

Prisnemndas daværende formann, — — — kan ikke gi noen forklaring om årsaken til at rekommandert sending av 12.10.70 ikke er avhentet.

Denne uttalelse er enstemmig.»

Klageren har bestridt at han fikk opplysning om at taksten bare var veiledende.

I brev til kommunen av 28. desember 1972 gjennomgikk jeg de feil som var begått i prisnemnda, og anførte bl. a.:

«— — — I rekommanderte brev av 28. feb-

ruar, 24. april og 12. oktober 1970 skrev A. til prisnemnda og etterlyste avgjørelse i klagesaken. Brevene ble ikke besvart, og brevet av 12. oktober som var rekommandert, ble ikke engang hentet. A. gjorde deretter henvendelse gjennom eiendomsmeglerfirmaet — — —, men også dette uten å få svar. Det ble også gjort henvendelse til finansrådmannen i — — —. I brev av 23. oktober 1970 skrev finansrådmannen bl. a. slik til A.:

«Jeg viser til Deres henvendelse om prisfastsettelse av fast eiendom og kan opplyse at prisnemndas formann, — — —, i en konferanse 20. ds. har meddelt at han har gitt de nødvendige opplysninger til Deres bror. Prisnemndas formann vil imidlertid også med det første oppsøke Dem og informere om saken.»

Det ble så vidt skjønnes heller ikke etter denne henvendelse til nemndas formann gitt noen orientering til A., og formannen oppsøkte ikke klageren slik det var forespeilet. Gjennom advokat — — — ble det gjort ny henvendelse til finansrådmannen, som i brev til prisnemnda av 12. februar 1971 skrev slik:

«Jeg viser til tidligere gjentatte henvendelser om melding om hvordan det har gått med pristakst for en eiendom tilhørende A. Advokat — — — har på ny henvendt seg hit med anmodning om å få rede på hvordan saken står.

Jeg tør be om at underretning om dette blir gitt rekvirenten snarest.»

I brev til A. av 31. juli 1971 skrev formannen i nemnda slik:

«Jeg lovde deg redegjørelse ad takst over eiendommen — — —, men har ikke fått tid ennå. Du skal få høre fra meg så snart jeg kommer hjem fra ferien. Blir borte ca. 14 dager.»

Først den 10. oktober 1971 — 1½ år etter at saken var sendt fra pristilsynet tilbake til prisnemnda — fikk A. en skriftlig redegjørelse fra nemnda.

I prisnemndas uttalelse av 4. oktober 1972 i klagesaken for ombudsmannen heter det bl. a.:

«— — — Prisnemnda beklager at A. først fikk underretning om brevet av 20.4.70 fra Statens pristilsyn 10.10.71. Imidlertid har daværende formann i prisnemnda, — — —, muntlig gitt de nødvendige opplysninger til søkeren, — — — (A.s bror) på et atskillig tidligere tidspunkt. Dette fremgår av et brev av 23.10.70 fra finansrådmannen i — — — til A. — — —»

Jeg er enig i at det er grunn til å beklage at A. først 10. oktober 1971 fikk underretning om pristilsynets brev. At det muntlig var gitt de nødvendige opplysninger til broren, var ikke tilstrekkelig, jfr. det pristilsynet sier om at «en ber om at klageren i samme forbindelse blir underrettet om dette».

I uttalelse fra nemnda heter det videre:

«— — — Prisnemndas formann har også gitt en muntlig orientering om saken til A.

en gang i første halvår 1971. Denne orientering ble gitt i et møte på kontoret hos finansrådmann — — —. På dette møte var daværende formann — — —, A. og — — — (finansrådmannen) til stede. — — —»

Heller ikke dette var tilstrekkelig. Redegjørelsen ble gitt ca. et år etter pristilsynets brev og burde vært avgitt skriftlig, spesielt fordi A. hadde bedt om å få en skriftlig redegjørelse. Saksbehandlingen er etter min mening sterkt å beklage.

A. har etter det opplyste fått refundert sine utlegg til advokat, rekommanderte brev og takstgebyr. Det vil etter min mening være rimelig å refundere også de utgiftene han hadde til purring på saken gjennom eiendomsmeglerfirmaet — — —.»

Klageren ble samtidig underrettet ved gjennpart av brevet, og også gjort oppmerksom på at klagemål mot en medarving ikke kunne behandles av ombudsmannen, fordi private rettsforhold ikke hører under hans arbeidsområde.

Finansrådmannen meddelte senere at klageren hadde fått dekket også utgiftene til eiendomsmeglerfirmaet.

28.

Saksbehandlingen ved beregning av arveavgift.
(Sak 1025/72.)

En advokat klaget på vegne av arvinger i et dødsbo over saksbehandlingen ved Oslo skattefogdkontor i en arveavgiftssak.

Saksforholdet var i hovedtrekkene:

Advokaten hadde sendt skattefogden oppgaver over et skifteoppgjør der arveavgiften for fast eiendom var beregnet på grunnlag av skiftetakst. Eiendommens verdi var ved skiftetaksten satt til kr. 290 000,—. Etter å ha konferert pr. telefon med Boliginstituttet i Oslo om eiendommens verdi, fant skattefogden skiftetaksten for lav og satte verdien til kr. 375 000,—. Advokaten fikk ikke underretning om at skiftetaksten ble fraveket før han ved brev fra skattefogden av 25. april 1972 mottok melding om arveavgiftsberegningen. Etter klage fra advokaten ble verdien av den faste eiendom ved avgiftsberegningen senere satt til kr. 330 000,—.

Advokaten gjorde gjeldende at en skiftetakst i alminnelighet blir lagt til grunn ved arveavgiftsberegningen. Han anså det som en mangelfull og ubetryggende saksbehandling at skiftetaksten ble fraveket på grunnlag av en telefonsamtale med Boliginstituttet og uten at han fikk anledning til å uttale seg før det ble bygd på opplysningen. Han presiserte at klagen utelukkende gjaldt saksbehandlingen, og ikke avgjørelsens innhold.

Skattefogden i Oslo og Finans- og tolldepartementet har uttalt seg om klagen.

Etter arveavgiftslovens § 11 første ledd skal avgiftspliktige midler i alminnelighet settes til den antatte salgsverdi. Jeg var enig med Finans- og tolldepartementet og skattefogden i at avgiftsmyndighetene ikke er bundet av en skiftetakst ved verdsettelsen og at det måtte kunne bygges også på andre opplysninger. At skattefogden for å få et bedre grunnlag for verdsettelsen innhentet opplysninger fra Boliginstituttet og at dette ble gjort telefonisk, ga i seg selv ikke grunn til innvendinger. Som skattefogden hadde pekt på i uttalelse av 24. oktober 1972, fulgte det neppe av forvaltningslovens § 17 at advokaten skulle vært underrettet om samtalen med Boliginstituttet og gitt anledning til å uttale seg før arveavgiftsberegning ble foretatt. Forvaltningslovens § 17 pålegger plikt til å gi forhåndsvarsel om at enkeltvedtak skal treffes, men neppe til å underrette en part i et tilfelle som dette.

På den annen side fastsetter forvaltningslovens § 13 at «forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes». I det foreliggende tilfelle hadde advokaten opplyst at det var bygd på skiftetakst, men så vidt skjønnes ikke sendt taksten inn sammen med arveavgiftsoppgaven. Selv om en skiftetakst ikke er bindende for avgiftsmyndighetene, blir den som påpekt av advokaten, holdt i rettslige former og avgitt etter besiktigelse av den eiendom som takseres. Dette gir taksten en særlig verdi også som rettesnor for avgiftsmyndighetenes verdsettelse. Når boliginstituttets verdsettelse avvek i så stor grad fra skiftetaksten, ville skattefogden hatt et bedre og sikrere grunnlag for verdsettelsen om Boliginstituttets opplysninger var blitt foreholdt advokaten og skiftetaksten innhentet fra ham før arveavgiftsberegning ble foretatt. I skiftetaksten var bl. a. opplyst at «bygningen er utsatt for sterke setninger og vedlikeholdet er dårlig»; forhold som er bekreftet ved den takst Boliginstituttet senere foretok etter besiktigelse av eiendommen. At det er adgang til å påklage skattefogdens avgiftsansettelse, kunne ikke frita avgiftsmyndighetene for å søke tilveiebrakt et best mulig grunnlag for avgiftsberegningen.

29.

Legalpanterrett for skatter og avgifter i eiendom var bortfalt da krav ble reist mot nye eier.

(Sak 549 K/73.)

En huseier, som hadde kjøpt huset i 1970, klaget over at kommunen i januar 1973 hadde krevd ham for eiendomsskatt, vannavgift, renovasjonsavgift og feieravgift som var påløpt før han overtok huset. Kommunen hadde be-

gjært tvangsauksjon, og han hadde innfridd kravet for å unngå denne. Han mente imidlertid at han ikke kunne være ansvarlig for skatter og avgifter som den tidligere eier skyldte.

Kommunen har legalpanterrett i fast eiendom for eiendomsskatt, renovasjonsavgift og feieravgift. Denne panteretten faller ikke bort ved eierskifte og kan således gi grunnlag for tvangsauksjon over eiendommen dersom den nye eier ikke betaler skatter og avgifter som tidligere eiere skylder. Etter § 1 annet ledd i lov av 3. juli 1914 nr. 3 faller imidlertid slik legalpanterrett bort dersom tvangsauksjon ikke er begjært innen to år fra forfallsdag. Siden det her dreide seg om avgiftskrav fra 1969 og 1970 og kravet mot klageren ble fremsatt først i januar 1973, kunne det synes tvilsomt om panteretten var i behold da klageren ble avkrevd beløpet. Jeg pekte på dette i brev til kommunen og ba samtidig opplyst hva kommunens krav mot klageren bygde på dersom det måtte antas at legalpanteretten var bortfalt. Kemneren i kommunen svarte:

«Jeg beklager så sterkt jeg kan at jeg har oversett bestemmelsen om 2 års fristen for legalpant i lov av 3. juli 1914 nr. 3 § 1 og derved med midler, som ikke var relevante, fikk — — — (klageren) til å betale de eldre avgifter.

Jeg har straks tatt konsekvensen av min uriktige handling, og idag tilbakebetalt — — — det beløp som han innbetalte, og gitt uttrykk for min beklagelse for det passerte. — — —»

30.

Inntektstillegg ved skatteligning for fordel av leiebil hos arbeidsgiver.

(Sak 1091 K/72.)

En skattyter klaget over at hans inntekt ved ligningen i Oslo for 1970 var forhøyet fordi en leiebilordning hos hans arbeidsgiver, et bilfirma, ble antatt å representere en økonomisk fordel for ham. Klageren pekte bl. a. på at kolleger som er bosatt i Oppegård og har samme leiebilordning, ikke har fått slikt inntektstillegg. Han klaget også over overligningsnemndas behandling av saken.

Ordnningen var at klageren betalte 1,25 prosent av bilens engrosverdi i månedlig leie og selv dekket utgiftene til bensin, olje, rekvisita, vask og eventuell garasje. Bilen sto i alt vesentlig til hans frie rådighet, men det hendte leilighetsvis at den måtte stilles til disposisjon for firmaet.

Det fremgikk av saksdokumentene at ligningsnemnda opprinnelig hadde fastsatt inntektstillegget til kr. 1 300,—. Det var da regnet med en privatkjøring på 12 000 km. Verdien av bruk av bil ble satt til kr. 0,65 pr. km, til sammen kr. 7 800,—, mens klagerens sam-

lede utgifter ble antatt å utgjøre kr. 6 500,—, herav leie kr. 3 753,—. Han klaget over at bensinutgiftene var for lavt beregnet, og at verdien av bruk av bil var satt for høyt. Videre mente han å ha krav på ytterligere fradrag for garasjeutgifter. Ligningsnemnda satte under klagebehandlingen ned verdien av bruk av bil til kr. 7 440,—, men fastholdt sin tidligere ansettelse av bilutgiftene til kr. 6 500,—, slik at inntektstillegget ble satt til kr. 940,—. I brev av 24. januar 1972 klaget han til overligningsnemnda. Overligningsnemnda tok i sin kjennelse utgangspunkt i at rimelig leie måtte antas å utgjøre 15—20 prosent av bilens gjennomsnittsverdi, hvilket årlig ville utgjøre mellom kr. 5 000,— og kr. 6 600,—. Overligningsnemnda anførte at den lave leien klageren hadde betalt, kr. 3 753,—, måtte skyldes hans ansettelse i firmaet. Når fordelene av ligningsnemnda var satt til kr. 940,—, fant overligningsnemnda det rimelig, og fastholdt ligningen.

Direktøren for skattevesenet hadde tidligere i brev til Oppegård ligningskontor av 11. august 1967 gitt en generell uttalelse om beskatning av leiebiler for ansatte i samme bilfirma. Skattedirektøren anbefalte her at det ved beregningen av den skattepliktige fordel på funksjonærens hånd ble tatt utgangspunkt i hva det normalt koster å holde en tilsvarende bil. Det ble vist til beregningene fra Opplysningsrådet for Biltrafikken. Fra dette beløp skulle trekkes den leie som var betalt og utgiftene til bensin m. v. Det beløp som da fremkom, ville utgjøre funksjonærens skattepliktige fordel. Skattedirektøren uttalte avslutningsvis i brevet at en funksjonær i et bilfirma ikke kan påberope seg at fordelene for hans vedkommende skal settes til et lavere beløp enn for andre av den grunn at utgiftene for arbeidsgiveren blir vesentlig lavere enn for andre næringsdrivende i andre bransjer.

Klagen ble forelagt for Skattedirektøren, som innhentet uttalelse fra Oslo ligningskontor. Ligningskontoret bemerket:

«— — — Det synes å være på det rene at den etablerte leiebilordning ved — — — (bilfirmaet), representerer en fordel for de funksjonærer som har anledning til å benytte seg av ordningen — noe som synes bekreftet av den omstendighet at både skattyteren så vel som en rekke av hans kolleger benytter seg av ordningen. Mot å betale leie sparer leietagerne samtlige faste utgifter ved bilhold slik som avskrivning, årsavgift, forsikring og faste serviceutgifter. Dertil kommer rentebesparelsen ved å slippe å ha kapital bundet i bilen.

Når det gjelder forsikringen må det tas i betraktning at en leietager her vil være i samme stilling som en kaskoforsikret bileier ved at han i realiteten ikke har noe ansvar. Det må her være uten betydning at firmaet er selv-

assurandør for bilene. Det samme må gjelde det forhold at firmaet utfører reparasjoner og service til selvkost. Om disse spørsmål vises til avsnitt 4 i Skattedirektørens brev til Oppegård ligningskontor 11. august 1967.

Skattyteren har ikke oppgitt den faktiske kjørelengde i 1970.

Ved ansettelsen av verdien av skattyterens fordel har man ikke godtatt hans påstand om at man skal legge til grunn en utkjørt distanse på 10.000 km. Ved ligningen er det antatt at kjørelengden er større idet bare kjørelengden mellom hjem og arbeidssted — — — vil utgjøre flere tusen km pr. år. Når skattyteren i sine oppstillinger benytter variable omkostninger for en større kjørelengde enn 10.000 km/år, må man ved beregningen av de faste utgifter (avskrivning/forsikring) også basere seg på en tilsvarende større kjørelengde. Jfr. tabellen på side 6 i Riksskattestyrets rundskriv 431/Avd. I som har erstattet tabellen på side 4 i rundskriv 415/Avd. I.

For ordens skyld nevnes at skattyteren har fått fradrag ved ligningen basert på at reiseutgiftene mellom hjem og arbeidssted med offentlige befordringsmidler ville beløpe seg til kr. 1.950,—. — — —»

Skattedirektøren uttalte:

«Ved henvendelse til Oppegård ligningskontor og fylkesskattesjefen i Akershus har en fått opplyst at det ikke er foretatt noen endring av ligningene for 1967 og tidligere år for ansatte ved — — — (bilfirmaet), bosatt i Oppegård, med grunnlag i frafall av fordelsbeskatningen vedrørende leiebilordningen. For 1968 og senere år er det ikke foretatt noen slik fordelsbeskatning av skattytere i Oppegård.

Skattedirektøren antar at den etablerte leiebilordning ved — — — (bilfirmaet) representerer en fordel for de ansatte som benytter seg av ordningen. En kan for så vidt vise til skattedirektørens brev av 11. august 1967 til Oppegård ligningskontor. En vil derfor be fylkesskattestyret ta opp ligningen av de ansatte bosatt i Oppegård til fornyet vurdering og eventuelt påby ligningen rettet i henhold til sktl. § 106/98 femte ledd.

Skattedirektøren har ikke gitt noen uttalelse om fordelsbeskatning ved leiebilordning i forhold til de någjeldende retningslinjer i Riksskattestyrets rundskriv nr. 431/avd. I av 21. juni 1971.»

Klageren imøtegikk ligningskontorets uttalelse i et brev som Skattedirektøren og ombudsmannen fikk gjenpart av. Han anførte at ingen av leietakerne sparte samtlige faste utgifter idet disse er inkalkulert i leien, at kap. V og VI i Riksskattestyrets rundskriv nr. 431/avd. I ser helt bort fra at noen rentegevinst skulle tilflyte de funksjonærer som bruker arbeidsgiverens bil, og at det var urimelig å gi særtilllegg for fiktiv kaskoforsikring m. v.

Jeg bemerket at Riksskattestyrets rundskriv om fradrag for utgifter til bilhold og beskatning av fordel ved privatbruk av en firma- eller tjenestebil ikke gir nærmere anvisning på

hvorledes ligningen av en funksjonær skal gjennomføres ved en leiebilordning som den saken gjelder. Det måtte imidlertid anses på det rene at den økonomiske fordel en skattyter har ved å få stilt bil til disposisjon fra sin arbeidsgiver mot lav leie, er skattepliktig inntekt etter byskattelovens § 36 første ledd. Spørsmålet om hvilken fremgangsmåte som bør benyttes ved beregningen av fordelene, kan by på en viss tvil. De retningslinjer som Skattedirektøren hadde gitt anvisning på i uttalelsen av 11. august 1967, syntes å være mest i samsvar med de retningslinjer som ellers følges når en ansatt oppbærer en fordel ved å disponere arbeidsgivers bil. Heller ikke den beregningsmåte overligningsnemnda hadde anvist, kunne imidlertid antas å være i strid med loven.

Ved beregningen av inntektstillegget for 1970 hadde ligningsnemnda lagt til grunn vanlige kilometersatser for antatte totale kostnader ved bilhold, utarbeidet med støtte i Opplysningsrådets tabell, jfr. rundskriv nr. 431/avd. I, kap. V. Ansettelsen av klagerens utgifter berodde i noen utstrekning på skjønn. Det som forelå, ga ikke grunnlag for å anta at beløpet var satt vesentlig for lavt. Jeg fant etter dette ikke at inntektstillegget for 1970 var urimelig høyt ansatt.

Klagen over overligningsnemndas behandling av saken var begrunnet med at overligningsnemnda hadde tatt utgangspunkt i en annen beregningsmåte enn ligningsnemnda og ikke hadde imøtegått hans innsigelser mot ligningsnemndas beregning. At overligningsnemnda har adgang til å trekke inn nye argumenter ved avgjørelsen av en klagesak, kunne ikke være tvilsom. Det det kunne vært spørsmål om, var om klageren burde ha fått anledning til å uttale seg om den nye beregningsmåten. Når inntektstillegget likevel ikke ble økt, fant jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet.

31.

Skattyters rettidig innsendte uttalelse angående spørsmålet om å fravike selvangivelse ble ikke forelagt for ligningsnemnda.

(Sak 827/73.)

A. ble ved brev av 26. juni 1973 fra ligningskontoret i Nittedal underrettet om at hans selvangivelse for 1972 ville bli fraveket og inntekten forhøyet skjønnsmessig dersom han ikke kunne gi en rimelig forklaring på en formuesøkning på ca. kr. 21 000,— i forhold til forrige år. Fristen for å komme med merknader ble satt til 8 dager, regnet fra datoen på ligningskontorets brev.

A. svarte i brev datert 2. juli 1973. Vedkommende postkontor meddelte på forespørsel fra

A. at «adressaten opplyser at sendingen er mottatt den 4.7.1973». I brev av 6. s. m. fikk han melding fra ligningskontoret om at ligningsnemnda hadde funnet å måtte øke inntekten skjønnsmessig fra ca. kr. 36 000 til kr. 50 000,— og gi kr. 5 000,— i tilleggsskatt. Det ble videre meddelt at han kunne påklage ligningen når den var kunngjort utlagt. Ligningssjefen opplyste senere muntlig at brevet av 2. juli 1973 ikke forelå for ligningsnemnda da denne behandlet A.s sak.

A. anførte i sin klage til ombudsmannen at han hadde besvart varselsbrevet i rett tid uten at hans uttalelse var blitt vurdert. Den uriktige saksbehandling ville få både økonomiske og personlige konsekvenser for ham fordi han fikk restskatt som uten hensyn til klageadgangen må betales ved forfall.

I brev til ligningskontoret ba ombudsmannen opplyst om det kunne sies noe om hvordan det var forholdt med A.s brev av 2. juli 1973, og også datoen for ligningsnemndas møte ble bedt oppgitt. I ligningssjefens svarbrev het det:

«Jeg mener at klagen er helt ugrunnet. Det kan jo ikke være rimelig å klage over at et brev ikke kommer til den bestemte dato. Brevet er kommet, men det er ikke kommet ligningsnemnda i hende den dagen de avholdt møte. Ligningsnemnda skal imidlertid innkalles til møte senere, og da vil brevet bli behandlet som klage.

Det er ingen grunn til å påstå at s/y ikke vil få en saklig og riktig behandling.»

Jeg fant grunn til å forelegge saken for ligningskontoret på ny, og ba opplyst om brevet var mottatt der den 4. juli 1973 og når ligningsnemnda holdt møte. I svarbrevet uttalte ligningssjefen:

«Jeg skjønner ikke grunn til at ombudsmannen legger så stor vekt på dette brevet hvori ligningskontoret underrettet A. om at selvangivelsen ville bli fraveket. Dette brevet har ingen betydning for selve ligningen. Hovedsaken er om det foreligger grunn til å fravike selvangivelsen eller ikke. Dersom det ikke har vært grunn har ikke s/y fått brev om dette. Skulle ligningsmyndighetene ha tatt feil ville ligningen blitt rettet omgående.

Hva som angår brevet fikk ligningsnemnda ikke brevet den dagen de hadde møte. Dersom brevet er kommet til rett tid må det ha vært på ekspedisjonskontoret her. Men som nevnt tidligere, ligningsmyndighetene i Nittedal foretar ikke en skjønnsligning av den grunn at svar ikke er kommet til rett tid. Da ville det bli mange vilkårlige skjønn. På grunn av at A.s svar gir grunn til skjønn, har han innlevert regnskap til kontroll. Ligningsnemnda vil på nytt behandle saken etter at regnskapet er kontrollert. — — —»

A. meddelte ved brev av 2. oktober 1973 at han hadde fått en restskatt på kr. 11 584,— og

fremla krav fra kommunekassereren om at skatten måtte innbetales ved forfall, selv om han hadde klaget over ligningen.

I mitt avsluttende brev til ligningskontoret viste jeg til at A. med brevet av 26. juni 1973 hadde fått en frist på 8 dager, regnet fra denne dato, til å uttale seg til spørsmålet om fravik av selvangivelsen. A.s brev av 2. juli innkom 4. juli, og han hadde således overholdt fristen. Det måtte anses for meget uheldig at ligningsnemnda behandlet saken uten å få seg forelagt bemerkninger som var innkommet innen den frist ligningskontoret hadde satt. Jeg tilføyde at en frist på 8 dager i seg selv var meget kort.

Jeg skrev til slutt:

«Når det i landskattelovens § 83 nr. 5 første ledd er satt en varslingsregel, må bakgrunnen bl. a. antas å være at tilleggsopplysninger eller anførsler fra skattyteren kan få betydning for ligningsnemndas avgjørelse. Selv om unnlattelse av å varsle ikke fører til at ligningen blir ugyldig, bør ligningsmyndighetene derfor så vidt mulig sørge for både at skattyteren får uttale seg og at hans uttalelse blir vurdert før ligning foretas. Selv om en uriktig ligning vil bli rettet opp ved klagebehandlingen, vil den kunne medføre betydelige ulemper for skattyteren som må betale eventuell restskatt uten hensyn til om det klages over ligningen.»

32.

Innbetaling av restskatt som kan påregnes ettergitt.

(Sak 173/73.)

A. hadde på grunn av etterbetaling av uførepensjon i 1971 fått restskatt ved avregningen for dette år og hadde betalt denne. Han hadde søkt om ettergivelse, og klaget over at det tok lang tid før søknaden ble behandlet. Det var på det rene at han ville få ettergitt den skatt som var en følge av at etterbetalingsbeløp for flere år i sin helhet var tatt med ved ligningen for 1971, og han fant det urimelig at han måtte vente i lengre tid på å få det for meget innbetalte tilbake.

Det faktiske forhold var i hovedtrekk:

A. hadde i 1971 fått etterbetalt uførepensjon fra folketrygden med kr. 26 834,—. Skatetrekk ble foretatt med 40 prosent. I selvangivelsen fordelte A. beløpet på 1969, 1970 og 1971. Den 9. juni 1972 fikk han slik meddelelse fra ligningskontoret:

«Man underretter Dem om at ligningsnemnda har under overvejelse å fravike Deres selvangivelse idet fordeling av etterbetalt uføretrygd vedrørende årene 1969 og 1970 vil bli foretatt ved særskilt søknadsbehandling. Utbetalt uføretrygd i 1971, kr. 26 834,—, vil derfor bli medtatt for 1971 i 1. omgang. Samme fordeling ved søknad antas å kunne gjøres gjeldende vedrørende pensjonen fra — — —.»

A. sendte 12. juni søknad om fordeling av etterbetalingen. Siden etterbetalingen ikke var blitt fordelt ved ligningen, fikk han krav om restskatt. I brev av 21. september til ligningskontoret viste A. til sin søknad om fordeling av etterbetalingsbeløpet som han ikke hadde fått svar på og som det ikke var tatt hensyn til ved avregningen. Han spurte til slutt i brevet om ikke restskatt kunne «trekkes på det jeg har til gode». A. fikk ikke svar på dette spørsmål og innbetalte restskatten ifølge avregningen ved forfall.

A. klaget til ombudsmannen i februar 1973. Grunnen til at A.s søknad da ennå ikke var avgjort, var etter ligningskontorets opplysninger den store sakmengden ved kontoret som dessverre førte til at behandlingen av slike saker tok svært lang tid. A.s søknad ble avgjort av formannskapet i april 1973. Denne side av saken ga ikke grunn til mer fra min side.

Jeg hadde imidlertid festet meg ved at A. var avkrevd og hadde betalt restskatten, selv om det var på det rene at skatten ville bli omberegnet i ettergivelsessaken. I brev til ligningskontoret og kemneren ba jeg opplyst om det var praksis i tilfelle som dette at restskatt ble krevd innbetalt. Kemneren svarte at

«Skattebetalingsloven av 21. november 1952, § 30, nr. 1, påbyr i prinsippet en ubetinget innbetalingsplikt. En søknad til ligningskontoret vil således ikke medføre at restskatten ikke må innbetales til fastsatt tid. Får man melding fra ligningskontoret om at skattene vil bli foreslått nedsatt til et mindre beløp, avventer man imidlertid innfordringen av det overskytende beløp inntil endelig avgjørelse foreligger. Skattyteren blir dog ikke særskilt underrettet fra kemnerkontoret om at innfordringen utstår. Blir skatten betalt ved forfall blir eventuell tilbakebetaling foretatt først etter ny avregning.

I det foreliggende tilfelle kan man ikke se tidligere å ha mottatt noen melding fra ligningskontoret om at skattene ville bli foreslått nedsatt.»

Kemneren tilføyde at man ikke hadde funnet det nødvendig å vurdere om det forelå grunnlag for betalingsutsettelse i A.s tilfelle da restskatt var innbetalt ved forfall, uten pågang fra kemnerkontoret.

Ligningskontoret opplyste at

«I tilfeller som det foreliggende blir ikke skattytere som søker om skattelettelse uten videre orientert fra ligningskontoret om muligheten til også å søke om betalingsutsettelse. Hvis skattyterne overfor ligningskontoret reiser spørsmål som har med betaling å gjøre, blir ved muntlige henvendelser skattyterne vist til kemnerkontoret som rette vedkommende. Reises tilsvarende spørsmål i skriftlig form, sendes umiddelbart gjenpart eller fotostat-kopi til kemnerkontoret. Således har lignings-

kontoret i nærværende tilfelle sendt fotostat-kopi av det i sivilombudsmannens brev nevnte skriv av 21. september 1972 fra A.

Når det gjelder foreløpige opplysninger om ligningskontorets forslag i søknadssaker, sender ligningskontoret slike meldinger i de tilfeller hvor man mener at skattyterne har et sterkt økonomisk behov for betalingsutsettelse, og man besvarer kemnerkontorets forespørsler pr. telefon og ved lister. — — —

I brev til klageren bemerket jeg:

«Som anført av kemneren, er det ikke i skattebetalingsloven gjort noe unntak fra de ellers gjeldende regler om innbetaling av restskatt for tilfeller som det foreliggende. Kemneren venter likevel med innfordringen i tilfeller hvor man får melding fra ligningskontoret om at skattene vil bli foreslått nedsatt, og det må antas at De antakelig ville ha fått utsettelse med betaling av restskatten dersom De i stedet for å betale den uten videre, hadde tatt spørsmålet opp med kemneren. Jeg har i brev til kemneren og ligningskontoret pekt på at De etter Deres brev av 21. september 1972 burde ha vært orientert om dette.»

I likelydende brev til ligningskontoret og kemneren anførte jeg:

«Etter det som foreligger går ut fra at A. antakelig ville ha fått utsettelse med å betale restskatten dersom han i stedet for å betale den ved forfall, hadde bedt kemneren om betalingsutsettelse. A. hadde tatt spørsmålet om betaling av restskatten opp med ligningskontoret i brev av 21. september 1972. Ligningskontoret svarte ikke på spørsmålet, men sendte kopi av brevet til kemneren, som heller ikke ga A. noen orientering. Jeg finner dette forhold uheldig. Slike forespørsler bør under enhver omstendighet bli besvart. Hvorledes det i praksis skal ordnes for at skattyteren får den nødvendig orientering, er et spørsmål som bør kunne løses i samarbeid mellom kemneren og likningskontoret.

Kemneren finner det galt og lite hensiktsmessig at skattytere som ikke reiser spørsmålet selv, gis en forhåndsorientering om mulighetene for betalingsutsettelse og anfører i brev av 15. august d.å. (1973) til ligningskontoret:

«— — — Dette ville i praksis virke som en invitasjon til innsending av søknader om skattelettelse i langt større utstrekning enn loven er innstilt på å imøtekomme. Dette ville igjen medføre betydelige ulemper også for det offentlige skatteinnkreving. Under enhver omstendighet må en eventuell omlegging av praksis på dette område skje ved sentrale instruksjoner om en endret fremgangsmåte. — — —»

Siden regelen er at restskatt skal innbetales uten hensyn til om ligningen er påklaget eller det er søkt om nedsettelse, er jeg enig med kemneren i at det i alminnelighet ikke er grunn til å gi noen slik orientering. I tilfeller som det foreliggende er imidlertid situasjonen at det allerede på det tidspunkt da ligningen foretas, er på det rene at det vil skje en senere nedsettelse, men av tekniske grunner blir

ved ligningen hele etterbetalingsbeløpet lagt til det år da det er mottatt, og fordelingen over flere år ordnes som ettergivelsessak. I slike tilfeller virker det etter min mening ikke rimelig om restskatten kreves innbetalt, og det er heller ikke heldig at bare de skattytere som selv har tilstrekkelig initiativ eller tilstrekkelige muligheter for å ta saken opp, får utsettelse.

I disse og eventuelle andre tilfeller hvor det allerede når ligning foretas, er på det rene at nedsettelse senere vil bli gitt, er det derfor etter min mening grunn til å gi skattyteren en forhåndsorientering. Denne synes mest hensiktsmessig å kunne gis av ligningskontoret. Siden utsettelse i praksis blir gitt, synes det ikke å være nødvendig med endring i sentrale instruksjoner for at det også skal kunne gis orientering om praksis. — — —»

Ligningskontoret anførte i brev av 10. desember 1973:

«Etter konferanse med kemnerkontoret er det enighet om at omhandlede orientering, jfr. annet avsnitt i Deres brev, skal gis fra kemnerkontoret i det alle spørsmål vedrørende skattebetaling hører under dette kontor.

Beskatning av etterbetalte ytelser må foretas under ett i utbetalingsåret. Av billighets-hensyn blir i alminnelighet det progresjonstap som denne beskatningsmåte fører med seg, ettergitt etter søknad fra den enkelte skattyter.

Hvorvidt det vil være grunnlag for skattelettelse, kan først konstateres etter en subsidiærberegning i form av en etterligning for tidligere år enn utbetalingsåret og i form av en nedsettelse av skattene for utbetalingsåret. — — —»

Ligningskontoret anførte til slutt:

«Ligningskontoret vil etter hvert i inntektsåret kunne forsyne kemnerkontoret med opplysninger om hvilke skattytere som har mottatt etterbetalinger fra — — — trygdekontor (fotostatkopier av listene fra — — — trygdekontor), men man vil ikke med sikkerhet kunne angi hvilke skattytere som vil få sine skatter nedsatt og heller ikke hvor store nedsettelsene vil bli. Man har drøftet spørsmålet med kemnerkontoret som imidlertid vanskelig finner å kunne stanse innfordringen uten mere eksakte opplysninger.»

Kemneren uttalte i brev av 14. desember:

«— — — Som nevnt i brevet av 10. ds. fra — — — ligningskontor finner kemnerkontoret vanskelig å kunne stanse innfordringen uten eksakte opplysninger om hvilke skattytere som vil få sine skatter nedsatt og med hvilket beløp. Ar om annet har det hittil dreiet seg om ca 3 000 skattytere som har mottatt etterbetalinger fra — — — trygdekontor. Avgjørelsen av spørsmålet om mulig nedsettelse av utlignet skatt har foreligget først etter lang tid — ofte opp til 1½ år etter forfall. I mange tilfelle har avgjørelsen ikke ledet til noen nedsettelse eller bortfall av restskatten. En betalingsutsettelse ville ha virket mot sin hensikt. For kemnerkontoret er det imidlertid av betydning å kunne arbeide etter klare og ge-

nerelle retningslinjer som gir plass for minst mulig unntak og særbehandling. Med den mengde restanser man har til innfordring overfor skattytere, arbeidsgivere og avgiftspliktige må arbeidet i stor utstrekning generaliseres for på tilfresstillende måte å kunne løse de oppgaver man er pålagt.»

33.

Krav om returporto ved forespørslser om ligningen.
(Sak 11 E/73.)

En skattyter gjorde oppmerksom på at det i en annonse fra Bergen ligningskontor om klage over ligningen var anført:

«— — — ved skriftlige forespørslser om hvordan ligningen er fremkommet, må returporto vedlegges. — — —»

Jeg ba ligningskontoret opplyse hvorfor og på hvilket grunnlag det stilte et slikt krav. Ligningskontoret svarte slik:

«Anmodningen om svarporto ved ligningsutskifter beror på langvarig praksis tilbake til tiden før statsovertagelsen av ligningskontorene.

Det er av budsjettmessige grunner praksisen er blitt opprettholdt ved kontoret her, idet portoutgifter til ligningsutskifter beløper seg til flere tusen kroner årlig.

For fremtiden akter en å sløyfe anmodningen om svarporto og heller prøve å få økt bevilningene til portoutgifter.»

Jeg var enig i at kravet om returporto ikke burde opprettholdes. Jeg ga overfor ligningskontoret dessuten uttrykk for at også allerede innkomne forespørslser om årets ligning burde besvares uten hensyn til om returporto hadde vært lagt ved.

Direktøren for skattevesenet ble orientert om saken.

34.

Ombudsmannens kompetanse overfor hovedorganisasjonenes sykelønnsutvalg.

(Sak 1348/73.)

En arbeidstaker klaget over at utbetaling av tilleggstrygd til sykepenger var stanset og at han ikke hadde mottatt svar på anke over dette.

Ordningen med tilleggstrygd for sykepenger til arbeidstakere er etablert ved avtale mellom Norsk Arbeidsgiverforening og Landsorganisasjonen i Norge. Etter overenskomst mellom organisasjonene og Rikstrygdeverket administreres ordningen av trygdemyndighetene.

Ifølge overenskomsten skal trygdeadministrasjonen utføre følgende, jfr. vedlegg til Rikstrygdeverkets rundskriv 64 — 00:

Registrere arbeidsgivere som skal være tilsluttet ordningen

Motta premier fra arbeidsgiverne

Utbetale dagpenger fra sykelønnsordningen
Føre regnskaper og sørge for revisjon
Utarbeide statistikk.

Trygdekontoret i arbeidstakerens bostedskommune utbetaler dagpenger under sykdom overensstemmende med reglene i sykelønnsordningen.

Twist om hvorvidt enkelte arbeidstakere går inn under avtalen avgjøres av et frittstående utvalg uten tilknytning til Rikstrygdeverket eller til annen offentlig myndighet. Utvalget består av to representanter fra hver av hovedorganisasjonene (Hovedorganisasjonenes sykelønnsutvalg).

Jeg fant at dette utvalget ikke kan anses som et offentlig forvaltningsorgan og at det dermed faller utenfor ombudsmannens arbeidsområde. Klagen ble oversendt sykelønnsutvalget som rette vedkommende.

35.

Valgprogrammene i Norsk Rikskringkasting — ombudsmannens kompetanse i relasjon til kringkastings programvirksomhet.

(Sak 962/73.)

Ensliges parti klaget over at det ikke hadde fått delta i radio- og fjernsynsprogrammene i forbindelse med stortingsvalget høsten 1973. Partiet mente at det var «sterkt diskriminert i forhold til andre partier, både de eksisterende eldre partier og andre partier som er nye ved valget i 1973, f. eks. Rød Valgallianse».

Klagen ble forelagt for Norsk Rikskringkasting, som ga følgende uttalelse om den praksis Kringkastingen hadde fulgt når det gjaldt valgprogrammene:

«— — — Inntil 1971 overlot Norsk Rikskringkasting de politiske partier å fastsette formene for valgkampen i Kringkastingen. Foran kommunevalget i 1971 påtok Kringkastingen seg på egen hånd å trekke opp retningslinjene og fikk dermed det fulle ansvar for opplegget av valgkampen i Norsk Rikskringkasting. Det samme har skjedd ved dette valget, og vi vil tro at det også vil bli ordningen framover.

Det fins ingen skrevne retningslinjer for valgprogrammene, verken av prinsipiell eller praktisk art. Dette gjelder da også spørsmålet om hvilke partier som skal være representert i de særlige valgprogrammene. Meningen er at vi nå vil utforme slike retningslinjer. Opptil nå har partiforholdene i Norge vært så pass stabile at en i hovedsak har kunnet holde seg til praksis, uten at noen alvorlige innvendinger har kommet fram.

Så lenge de politiske partiene hadde det siste ord om opplegget, kan en si at den uskrevne regel for partienes representasjon i valgprogrammene var at partiene måtte ha en landsomfattende organisasjon og stille lister i et flertall av fylkene (ved stortingsvalg). Fra visse partier ble denne praksis kritisert, fordi den ga plass for partier som ingen

sjanse hadde for å bli representert på Stortinget. Dette gjaldt da Norges kommunistiske parti.

Da Kringkastingen i 1971 overtok den endelige avgjørelse og ansvaret, uttalte vi at vi inntil videre ville holde fast ved de samme kriterier. På møtene med de politiske partiene i begynnelsen av dette år, føyde vi imidlertid til at det tenkelig kunne oppstå en slik situasjon at vi kunne bli nødt til å se på disse kriteriene på nytt.

Utpå vårparten var det klart at det partipolitiske bildet foran valget på flere punkter var så sterkt endret i forhold til det «normale» bilde, at vi måtte ta hele opplegget opp til ny vurdering.

Kringkastingens dekning av valgkampen i radio og fjernsyn faller i to deler: Dels dreier det seg om den løpende reportasje fra valgkampen, f. eks. i postene «Valg-ekstra» i radio og «Valgnytt» i fjernsynet. I disse postene, som utgjør over halvparten av Kringkastingens samlede valgdekning, er det ikke spørsmål om noen slags representasjon. Oppgaven her er å gi det best mulige speilbilde av valgkampen på grunnlag av kringkastingens egen ubetingede nøytralitet. I de spesielle valgprogrammene derimot, som partilederdebatte, «Partiene svarer», radioens telefonprogrammer etc., gjelder bestemte regler for partienes representasjon.

Kringkastingens hovedforpliktelse i valgkampen gjelder vårt forhold til velgerne. Kringkastingens eneste oppgave er å informere velgerne på en slik måte at de best mulig blir i stand til å gjøre seg opp sin mening. Av dette springer ikke bare et krav om Kringkastingens nøytralitet, men også et spørsmål om programmenes form, hvordan en best når fram til velgerne med informasjonen. I tillegg til dette kommer det hensyn at Kringkastingen ikke gjennom sine programmer må gripe inn i det politiske liv på en slik måte at vi dermed er med å forandre det politiske bilde. Her kommer bl. a. spørsmålet om partienes representasjon inn.

På to punkter skilte partibildet seg ved dette valg fra det «normale» vi har vært vant til etter 1945: Det forelå et ualmennlig stort antall felleslister, som reiste spørsmålet: når skal representasjonsretten gjelde de enkelte partier, og når skal den gjelde felleslisten? For det andre hadde det meldt seg et stort antall nye partier som aktet å stille lister i et flertall av fylkene, og som hevdet å ha en landsomfattende organisasjon. Dette siste syntes i noen tilfelle å være vanskelig å fastslå, men det spilte en mindre rolle for Kringkastingens avgjørelse.

De nye partiene var: Anders Langes parti, Rød valgallianse, Sosialistiske demokrater — AIK, De ensliges parti, Norges Demokratiske Parti, og Kvinnesenes Frie Folkevalgte. En tid var også det såkalte Aksjonspartiet inne i bildet. Om mange av disse partiene var det for kyndige observatører åpenbart at de ikke ville få noen representanter på Stortinget.

Det var uten videre klart for Kringkastingen at dersom alle disse partiene skulle bli representert i valgprogrammene etter de tidligere kriteriene, ville det ikke være annet å gjøre enn å droppe hele opplegget. Dels ville det bli umulig å få tid til alle programmene, dels — og det var for oss det viktigste — ville et slikt opplegg by velgerne et totalt forvir-

rende bilde. Ja, mer enn det — vi ville ved en slik likestilling av de partier som har en fast plass i norsk politikk og alle de små, løse partidannelser, i en enorm flom av valgprogrammer, være med å bryte ned selve vårt demokratiske system.

Vi kom derfor til — uten at vi noen gang var i tvil — at noen av disse små partiene måtte nøye seg med å få sin valgkamp dekket gjennom den løpende valgreportasjen og at de ikke kunne komme med i de særlige valgprogrammene. Spørsmålet var hvor vi skulle trekke grensen.

Demokratiske sosialister — AIK fikk bare bli representert gjennom Sosialistisk Valgforbunds representasjon som én liste. Anders Langes parti hadde åpenbart sjanser til å få valgt representanter og kunne derfor ikke utelukkes. Mer tvilsomt var det med Rød Valgallianse. Få ventet vel at dette partiet ville få valgt noen kandidat, og det var lite trolig at dets stemmetall ville overstige 1 prosent. På den annen side mente vi at partiet hadde en naturlig plass innenfor vårt politiske mønster. Det var et parti som jevnlig markerte seg også utenom valgene, selv om den formelle partidannelse var av forholdsvis ny dato. Beslektede partier hører med til det varige politiske mønster i en rekke andre land, bl. a. i våre naboland. Vi kom altså til at Rød Valgallianse skulle være representert i våre valgprogrammer, og det er ikke fra noen av de øvrige representerte partiene reist noen kritikk mot dette.

Ensliges Parti, Kvinnesenes Frie Folkevalgte og Norges Demokratiske parti fikk derimot ikke delta i valgprogrammene. Det er klart at det her ble brukt et skjønn, som i saken natur måtte være subjektivt. Ingen av de tre partiene var enige i dette skjønn. På den andre siden mener vi at Kringkastingen hadde rett og plikt til å utøve et slik skjønn, og vi er neppe uten forutsetninger for det. Det var vår faste mening at ingen av disse partiene ville få valgt noen representanter, og at de neppe ville få noen varig plass i landets politiske bilde. Til sammen fikk de bare 0,4 % av stemmene.

Ut fra de vurderinger som er nevnt foran, som bygger på Kringkastingens ansvar overfor velgerne og overfor vårt demokratiske system, fant vi altså at disse tre partiene bare kunne få sin valgkamp dekket gjennom den løpende politiske reportasje. Vi finner det ikke rimelig at en hvilken som helst gruppering som kan mønstre tusen underskrifter og som kan sette sammen navnelister i et flertall av fylkene, uten videre skal ha krav på en plass ved bordet sammen med de etablerte partiene.

I samsvar med Kringkastingens plass i vårt samfunn har ingen annen enn Kringkastingen rett til å avgjøre dette spørsmål, så lenge det gjelder Kringkastingens program. Og Kringkastingen har en plikt til å avgjøre det, etter beste skjønn ut fra vårt ansvar for det folk vi skal tjene. Som nevnt akter vi i høst å utarbeide et utkast til fastere retningslinjer for valgprogrammene. Dette vil bli lagt fram til drøftelse i Kringkastingrådet og også drøftet med de politiske partiene.»

Jeg hadde ingen bemerkninger til de retningslinjer Norsk Riksringkasting hadde fulgt, og heller ikke til det standpunkt som

var tatt med hensyn til deltagelse fra Ensliges parti i programmene.

Norsk Rikskringkasting kom i sin uttalelse også inn på ombudsmannens kompetanse når det gjaldt klager over programvirksomheten. Det ble sagt om dette:

«— — — Vi er for øvrig av den oppfatning at det ikke kan høre under Ombudsmannens kompetanse å avgi uttalelser i slike saker. Vår oppfatning er at det påhviler Kringkastings-sjefen, som den ansvarlige for programvirksomheten, å trekke opp retningslinjene for valgkampen, og at den løpende overvåking av Kringkastings virksomhet også på dette området må skje gjennom de vanlige organer, styret og Kringkastingsrådet o. l. — — —»

Jeg uttalte om kompetansespørsmålet i brev til Norsk Rikskringkasting:

«Ombudsmannens arbeidsområde omfatter etter ombudsmannslovens § 4

«de offentlige forvaltningsorganer og alle som virker i statens, kommunenes eller fylkeskommunenes tjeneste»,

og etter § 1 i Stortinget instruks for ombudsmannen er hans oppgave å søke

«å sikre at det i den offentlige forvaltning ikke øves urett mot den enkelte borger ved de avgjørelser forvaltningsorganene tar og at embets- og tjenestemenn og andre som virker i forvaltningens tjeneste ikke gjør feil eller forsømmer sine plikter.»

Det kan neppe være tvilsomt at Norsk Rikskringkasting hører under ombudsmannens arbeidsområde og at det som utgangspunkt også kan klages til ombudsmannen over urett som det påstås at Kringkastingen har begått gjennom sin programvirksomhet. Ombudsmannens kompetanse er imidlertid begrenset når det gjelder forvaltningens skjønnsmessige avgjørelser. Det kan bare reises kritikk mot en slik avgjørelse dersom ombudsmannen finner at den er «klart urimelig, eller på annen måte klart strir mot god forvaltningspraksis». Siden opplegget av Norsk Rikskringkastings programmer i meget stor utstrekning må bero på skjønnsmessige avveininger, vil ombudsmannens kompetanse til overprøving være begrenset, men det vil f. eks. kunne undersøkes om det foreligger ugrunnet forskjellsbehandling, slik det ble påstått i nærværende sak, eller om det er tatt utenforliggende hensyn eller usaklige hensyn ellers.»

36.

Sokneprest avviste fadder; fremgangsmåten beklaget.

(Sak 758/73.)

A. klaget på vegne av sin forlovede, B., over at hun ble nektet å være fadder ved en barne-dåp fordi hun bodde sammen med A. og hadde et barn med ham, uten at de var gift. Etter de opplysningene som forelå, kalte soknepresten B. ut på kirkegården fra sakristiet 10 mi-

nutter før gudstjenesten skulle finne sted og meddelte at hun ikke kunne være fadder.

A. hadde tidligere tatt opp saken med soknepresten, som i svarbrev til ham av 11. desember 1972 bl. a. hadde uttalt:

«— — — Jeg vil for det første meget sterkt beklage at saken fikk en så uheldig opptakt. Jeg var dessverre ikke på det rene med at det var Deres forlovedes navn som stod anført på forhåndsmeldingen til denne barne-dåp. Hadde jeg vært klar over denne sammenheng ville jeg naturligvis ha søkt kontakt med dere på forhånd, og vi kunne ha drøftet problemet. — — —»

Biskopen i Sør-Hålogaland hadde også uttalt seg i brev til A. av 15. februar 1973, der han bl. a. anførte:

«— — — Jeg kan være enig med Dem i at den ulike fremgangsmåte som finner sted i vår kirke kan være uheldig. Og det De vil med Deres brev er vel egentlig å be meg utvirke en enhetlig praksis. Til det vil jeg igjen si at prester, foruten å være forpliktet på Guds ord, er forpliktet på vår kirkes bekjennelse og norsk lov. Utover det kan vi ikke kreve noen uniformering. — — —»

Jeg tok saken opp med biskopen og uttalte at det måtte anses svært uheldig at avvisning av en fadder fant sted på denne måten. Jeg sa meg enig med soknepresten i at det var grunn til å beklage fremgangsmåten.

Da soknepresten i et senere brev til A. hadde opplyst at han «allerede har tatt skritt, — effektive sådanne —, som vil avhjelpe den mangel på informasjon som tydeligvis foreligger», ba jeg opplyst hvilke forholdsregler som ville bli tatt og på hvilken måte den nødvendige informasjon ville bli søkt oppnådd.

Jeg nevnte videre i brev til biskopen at spørsmålet om avvisning av faddere hadde vært reist i en tidligere klagesak fra Sør-Hålogaland bispedømme. Jeg ga uttrykk for at det syntes å være et visst behov for å ta opp spørsmålet om hvilken fremgangsmåte prestene bør følge dersom de vil avvise faddere på prinsipielt grunnlag. Jeg ba opplyst om biskopen ville foreta seg noe i den anledning.

I sokneprestens uttalelse av 3. september 1973 het det bl. a.:

«— — — For å unngå at det oppstår flere situasjoner av den art som den aktuelle sak omhandler, vil en benytte seg av fremgangsmåter som eksempelvis er nevnt i det følgende.

Når barnet er født, vil en ved husbesøk hos foreldrene kunne vise dem hvilke krav som bør stilles til faddere. Videre vil en søke å innarbeide den frivillige ordning at barna meldes skriftlig til dåp i så god tid i forveien at det blir tid til samtaler også med fadderne. Slike samtaler vil på grunn av det lave fødselstall i prestegjeldet være overkommelige. I de tilfel-

ler hvor samtaler med fadderne ikke kan gjennomføres, må barnets foreldre gå god for at de aktuelle faddere tilfredsstiller de krav soknepresten stiller, — det vil da gjelde krav av den viktighetsgrad det dreier seg om i denne sak.

En har allerede benyttet prekenes til å klargjøre fadderansvarets innhold for menigheten. Nylig er det blitt den ordning at Menighetsbladet omfatter også annekssognet, hvor klageren bor. Dette organ vil kunne være et egnet forum for en mer generell drøftelse av de problemer det her gjelder.

En ser det da slik at de virkemidler som ovenfor er nevnt vil være tilstrekkelige til at eventuelle fadderavvisninger for fremtiden kan foregå på et akseptabelt tidspunkt og på en akseptabel måte.»

I biskopens brev hit av 10. september 1973 het det:

«Jeg forstår det slik av ombudsmannens brev at det er den uheldige fremgangsmåte i det konkrete tilfelle som kan kritiseres. Fremgangsmåten har soknepresten sterkt beklaget, noe ombudsmannen selv fremhever i sitt brev.

Når det gjelder selve det prinsipielle spørsmål om prestenes vurdering av faddere, er prestene ifølge kirkeretten tillagt en slik adgang. I Kristian Hanssons kirkerett 2. utgave s. 102 står det at «presten må kunne nekte å godta som faddere personer som etter alminnelig kristen moraloppfatning bevislig fører et lastverdig liv».

En slik vurdering lar seg selvsagt vanskelig gjennomføre med konsekvens under våre statskirkelige forhold. Det krever i hvert fall at presten på en eller annen måte har en forsvarlig kontakt på forhånd.

Ombudsmannen nevner i sitt brev at det synes å være et behov for å ta spørsmålet opp i hele bispedømmet om fremgangsmåten. Jeg er enig i det, og jeg tenker å sende prestene et rundskriv hvor jeg vesentlig drøfter selve fremgangsmåten med dem.»

Etter at biskopens og sogneprestens uttalelser var blitt forelagt for A., uttalte jeg innledningsvis i brev til A. av 1. november 1973:

«I Norske Lov 2-5-5 heter det:

«De skal være Vidnisbyrd og Faddere til Daaben, som ere ærlige og uberygtede Folk; — — —»

Denne bestemmelse medfører at det kan stilles visse krav til fadderens vandel, bedømt etter en kristen moraloppfatning. Hvilke krav som kan stilles, må i en viss utstrekning bero på en vurdering. Det kan være et spørsmål om hvor langt et tilfelle som det foreliggende — på et område hvor også religiøs overbevisning og samvittighetsspørsmål kommer inn — i det hele tatt kan bedømmes bare på rettslig grunnlag. Jeg går imidlertid ikke nærmere inn på dette, fordi jeg i alle fall ikke finner at det er grunnlag for å fastslå at soknepresten har gått utenfor rammen av nevnte bestemmelse ved den avgjørelse som ble truffet. — — —»

Jeg viste videre til at jeg i brevet til biskopen av 3. august hadde gitt inntrykk for at det var grunn til å beklage sokneprestens fremgangsmåte. Jeg tilføyde at også de nærmere omstendigheter ved en avvisning av fadder er et moment som det kan være grunn til å ta i betraktning allerede når presten vurderer hvilket standpunkt han bør ta. Det gjelder ikke minst når omstendighetene er slik at de i seg selv kan medføre at virkningen av en avvisning skjerpes.

I brev til biskopen av 1. november sa jeg meg enig i biskopens uttalelse om at prestenes vurdering av faddere vanskelig lar seg «gjennomføre med konsekvens under våre statskirkelige forhold», og at det i hvert fall krever at «presten på en eller annen måte har en forsvarlig kontakt på forhånd». Når prestene har adgang til å avvise faddere, burde fremgangsmåten i forbindelse med dette etter min mening være så vidt betryggende at både virknlighet i avgjørelsene av hvem som skal få stå faddere og slike situasjoner som i den foreliggende sak, kan unngås. Jeg ba om å få tilsendt det rundskriv biskopen hadde opplyst han ville sende til prestene, når dette forelå.

I rundskrivet som ble oversendt ved biskopens brev hit av 9. november 1973, het det bl. a.:

«— — — Selve dette prinsipielle spørsmål vil jeg ikke her berøre. Men jeg vil gjerne be dere undersøke saken grundig før en avvisning finner sted. I alle tilfeller må dere ha en kontakt på forhånd, slik at dere ikke avviser en fadder som har forberedt seg på å komme, og kanskje alt har innfunnet seg i kirken. Jeg er klar over at det her i bispedømmet kan være vanskelig med en slik forhåndskontakt i alle tilfeller. Men en må i hvert fall unngå en tvangssituasjon som ovenfor nevnt.

Det er et konkret tilfelle som har aktualisert dette spørsmålet. Jeg ber dere behandle dette brev som en personlig meddelelse.»

Etter dette foranlediget ikke saken noe mer fra min side.

37.

Behandlingsregler for kommunale anbudssaker.

(Sak 8 E/73.)

Etter at ombudsmannens arbeidsområde i 1969 ble utvidet til å omfatte også kommunalforvaltningen, er det i flere tilfeller klaget over saksbehandling og avgjørelser i kommunale anbudssaker. På denne bakgrunn ba jeg Kommunal- og arbeidsdepartementet og Norske Kommuners Sentralforbund opplyse om det derfra var gitt uttalelser om saksbehandlingen i anbudssaker eller foreslått retningslinjer for kommunene ved antagelse av anbud.

Kommunal- og arbeidsdepartementet uttalte:

«Departementet har ikke gitt kommunene noen spesiell rettleiding om behandlingen av kommunale anbudssaker etter kommuneloven. Men det er gjennom de siste par år lagt atskillig vekt på arbeidet med standardisering av regler for innhenting av anbud. Forskjellige henvendelser til departementet har vist at det foreligger et behov for veiledning på dette området.

Dette har ført til at Norges Byggstandardiseringsråd har utarbeidet standardiserte regler om anbudskonkurranser for bygg og anlegg. Disse regler er utgitt under betegnelsen NS — 3400. Fotokopi av reglene legges ved. Departementet vil ta opp saken med Norske Kommuners Sentralforbund slik at reglene kan bli gjort kjent for og akseptert av flest mulig av landets kommuner.»

I Sentralforbundets svar het det:

«Saken har vært drøftet med Kommunenes Forretningssentral A/S for så vidt angår kommunenes innkjøpsvirksomhet.

Forbundet har rent generelt inntrykk av at anbudspraksis i kommunene varierer temmelig meget. Den uensartede praksis kan ha forskjellige årsaker, bl. a. lokale forhold og kommuneadministrasjonens bemanning, men den vesentligste årsak er nok at det ikke eksisterer normalbestemmelser eller retningslinjer for kommunenes behandling av anbudssaker.

1. **Bygge- og anleggsvirksomhet**
Forbundet har ikke gitt uttalelser, anbefalinger eller lignende av generell art til kommunene angående anbudssaker i denne sektor, når en ser bort fra vedlagte publikasjon «Normalbeskrivelse for anbudsdokumenter ved opparbeidelse av vei-, vann- og kloakkarbeider i tomtfelt», utgitt av Norsk Kommunalteknisk Forening i mars 1972. (Denne forening har senere tiltrådt Norske Kommuners Sentralforbund.) Publikasjonen er å betrakte som en «kokebok», som den enkelte kommune står helt fritt i å anvende.

Norges Byggstandardiseringsråd har utarbeidet Norsk Standard 3400 «Regler om anbudskonkurranser for bygg og anlegg». Denne standard vurderes for tiden av staten med tanke på innføring i statsforvaltningen. Når staten har foretatt sin vurdering, vil Norske Kommuners Sentralforbund se nærmere på standardens anvendbarhet i kommunalforvaltningen og eventuelt komme med en tilråing til kommunene. Forbundet får ellers fra tid til annen konkrete henvendelse fra kommuner om anbudssaker, særlig tvistesaker. En gir da slikt råd som den enkelte sak måtte foranledige. — Henvendelser av denne art forekommer imidlertid sjelden.

2. **Innkjøpsvirksomhet**
Kommunenes Forretningssentral A/S, som er etablert av forbundet og landets fylker i fellesskap for å bistå den kommunale forvaltning med dens kjøp, følger i sin innkjøpsvirksomhet kjøpsforskrifter vedtatt av Forretningssentralens styre. Disse bygger i det vesentlige på «forskrifter for bortsettelse av leveranser og arbeider for statens regning» med en viss tilpassing til

de spesielle forhold som gjelder Forretningssentralen. Forskriftene følges meget nøye i de kjøp sentralen ivaretar for fylkene og kommunene. Et eksemplar av forskriftene følger vedlagt til orientering.

Etter forbundets oppfatning ville det utvilsomt være en fordel om den enkelte kommune kunne komme fram til klare og greie regler for kommunale anbudssaker, og så langt råd er basert på felles retningslinjer for samtlige kommuner.»

Ombudsmannen vil fortsatt følge utviklingen på dette område.

38.

Spørsmål om hjemmel for kontrollordning med betongprodukter.

(Sak 1034/72 og 9 E/73.)

En betongvarefabrikk klaget over at Kontrollrådet for betongprodukter hadde trukket tilbake sin godkjenning av fabrikkens produsent av en viss type betongrør. Bedriftens hovedinnvending mot vedtaket var at det ikke var lovhjemmel for noen godkjenningsordning med hensyn til produksjon av slike rør, og da heller ikke for det vedtak som var truffet om å trekke godkjenningen tilbake.

Etter bygningslovens § 77 nr. 2 kan departementet

«gi forskrift om godkjenning, kontroll og prøving av fabrikkmessig framstilte bygge- og isolasjonsmaterialer, bygningsdeler og ferdighus. Departementet kan videre gi forskrift om kontroll med framstillingen og om godkjenning av bedrifter for produksjon av varer som nevnt.»

Kommunal- og arbeidsdepartementet har i medhold av denne bestemmelse utferdiget forskrifter 30. januar 1968. Etter forskriftenes punkt 1.0 skal bedrifter «som driver eller ønsker å drive tilvirkning av betongvarer framstillet ved fabrikk» ha godkjenning av Kontrollrådet for betongprodukter. Forskriftenes punkt 2.0 fastsetter at tilvirkningen av betongvarer skal være undergitt kontroll og prøvning, og punkt 2.3 bemyndiger Kontrollrådet til å gi nødvendige bestemmelser om gjennomføringen av kontrollen og prøvningen. Med hjemmel i forskriftene har Kontrollrådet gitt detaljerte bestemmelser bl. a. om betongvarefabrikker og om betongframstilling.

Ved kontroll i 1971 på en del betongvarefabrikker ble Kontrollrådet oppmerksom på at bl. a. visse typer «tilpasningsrør» ikke svarte til forskriftenes krav ved at de ikke ga tette skjøter. Ved et rundskriv i november 1971 ble produsentene gjort oppmerksom på forholdet og bedt om å kontrollere sine rør. De rør som ikke var i samsvar med forskriftene, skulle merkes på en i forskriftene foreskrevet måte. En senere kontroll bl. a. hos

klageren viste at bedriften ikke hadde foretatt merking i samsvar med rundskrivet, og bedriften nektet også å gjøre det for fremtiden. Kontrollrådet traff etter dette 28. april 1972 vedtak om å trekke tilbake godkjenningen av bedriften for produksjon av denne varegruppe og meddelte i stedet midlertidig produksjonstillatelse uten godkjenning. Melding om at godkjenningen var trukket tilbake for det nevnte produkt ble sendt til produsenter og brukere av slike produkter. Etter klage fra bedriften stadfestet Kommunal- og arbeidsdepartementet 11. august 1972 Kontrollrådets vedtak.

Bedriftens anførsel om at det ikke var hjemmel for kontroll med den type betongrør saken gjaldt, bygde på at slike rør ikke var blant de produkter som det kan etableres godkjenningsordninger for etter bygningslovens § 77 nr. 2. Klageren anførte bl. a.:

«— — — Betongrør anvendes idag hovedsagelig til følgende formål:

1. Til drenering og bortledning av vann i forbindelse med landbruk og vegbygging.

Dette er det største anvendelsesområde for betongrør.

2. Til bortledning av avfallsvann gjennom byer og tettbebyggelser.

Tilsammen utgjør disse to anvendelsesområder nær 100 % av all røromsetning.

Og disse anvendelsesområder må helt klart falle utenfor bygningslovens § 77. — — —»

I en uttalelse til klagen anførte Kommunal- og arbeidsdepartementet om forholdet:

«Departementet er oppmerksom på at betongrør nå i begrenset utstrekning nyttes til sanitærtekniske installasjoner i bygninger og som ledning fram til septiktank. Hele kloakk-systemet må imidlertid sees som en enhet. Bygnings funksjonsdyktighet er avhengig av at ledningsføringen er tilfredsstillende helt fram til resipient. Betongrør som nyttes til slike ledninger, må derfor etter departementets mening anses som «byggematerialer» i relasjon til bygningslovens § 77 nr. 2. — — —»

Det var ikke uenighet om at hjemmelen for Kontrollrådets vedtak var bygningslovens § 77 nr. 2, og at denne bestemmelse satte rammen for hvilke produkter Kontrollrådet hadde godkjenningskompetanse for. Gjenstand for kontroll, godkjenning m. v. etter § 77 nr. 2 er «fabrikkmessig framstilte bygge- og isolasjonsmaterialer, bygningsdeler og ferdighus». Det syntes å være på det rene at betongrør bare i meget begrenset utstrekning ble nyttet til sanitærtekniske installasjoner i bygning. Derimot nyttes betongrør for den videre kloakkledning fram til resipient. Fordi kloakkledningen må anses som en helhet, og fordi en bygnings funksjonsdyktighet er avhengig av en tilfredsstillende kloakk, antok departemen-

tet at betongrør som nyttes til kloakkledninger må anses som «byggematerialer» i relasjon til § 77 nr. 2. Jeg fant ikke grunnlag for innvendinger mot denne lovforståelse. Bygningsloven fastsetter at skylle- og spillvann m. v. skal ledes i lukkede ledninger fram til kloakk eller annen resipient (§ 66 nr. 2), og bl. a. på denne bakgrunn måtte det anses forsvarlig å forstå lovens § 77 nr. 2 slik at også materialer til kloakkledninger omfattes av bestemmelsen. Jeg pekte i den forbindelse på at det Kontrollrådet hadde sagt, bare var at de rør som ikke fylte kravene, skulle merkes på en spesiell måte. Hvis slik merking ble gjennomført, ville bedriften som utgangspunkt heller ikke miste sin status som godkjent produsent av betongrør.

Jeg tok deretter opp med Kommunal- og arbeidsdepartementet spørsmålet om ikke forskriftene av 30. januar 1968 var for generelt utformet i relasjon til den ramme bygningslovens § 77 nr. 2 setter, og om det ikke i meldingene fra Kontrollrådet for betongprodukter om godkjente/ikke godkjente produkter burde presiseres hva dette innebærer. Jeg anførte om forholdet i brev til Kommunal- og arbeidsdepartementet:

«— — — Forskriftene er formulert slik at de isolert sett synes å fastsette en helt generell kontroll- og godkjenningsordning for betongvareproduksjon uten hensyn til anvendelsesområdene for produktene. Det sies således i forskriftenes punkt 1.0 at bedrifter som ønsker å drive tilvirkning av betongvarer fremstillet ved fabrikk, må ha godkjenning. I punkt 2.0 sies generelt at tilvirkningen av betongvarer skal være undergitt kontroll og prøvning.

Selv om det er sagt at forskriftene er gitt i henhold til bygningslovens § 77 nr. 2 og denne er gjengitt innledningsvis, vil den generelle utforming av forskriftene meget lett gi inntrykk av at disse har et videre område enn de i virkeligheten har. Det kan neppe ventes at den vanlige bruker av betongvarer uten videre skal kunne se at forskriftene, tross sin generelle ordlyd, bare omfatter varer som går inn under bygningslovens § 77 nr. 2. Den ramme forskriftene har, bør fremgå av ordlyden i dem, og etter mitt syn bør en presisering av forskriftene overveies.

Når det gjelder Kontrollrådets meldinger, som etter det opplyste går til produsenter og brukere av betongprodukter, sier disse bare at en fabrikk er godkjent/ikke godkjent for produksjon av bestemte varegrupper uten at det presiseres hvilke anvendelsesområder det gjelder. Også spørsmålet om ikke en slik presisering bør inntas, bør etter min mening overveies. En godkjenningsektelse i medhold av § 77 nr. 2 er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven, og det bør både overfor den det angår og andre som gis underretning, være klart hva nektelsen gjelder.

Et forhold som også synes å skape behov for klargjøring på dette område, er det Kontrollrådet opplyser om at det etter avtale med

visse statsinstitusjoner, bl. a. Landbruksdepartementet, Norges Statsbaner og Vegvesenet, også kontrollerer betongprodukter som ligger utenfor bygningslovens bestemmelser. Denne avtalebestemte kontrollen, som etter det opplyste foretas etter de samme kriterier som forskriftene til bygningsloven fastsetter, kan ikke gi hjemmel for pålegg overfor den enkelte bedrift, og bør holdes klart atskilt fra den kontrollfunksjon rådet har etter bygningsloven. — — —»

I brev av 28. november 1973 meddelte departementet «at utkast til nye forskrifter for fabrikkmessig framstilte betongvarer til bygningsbruk er sendt de interesserte parter til uttalelse».

39.

Importnektelse for potetstivelse.

(Sak 285/73.)

Et importfirma klaget ved advokat over at Landbruksdepartementet nektet fortsatt import av en stivelse — «White Starch M 8» — som firmaet hadde markedsført her i landet. Firmaet innførte i august/september 1972 fra Danmark uten restriksjoner et prøveparti av produktet og inngikk deretter i slutten av september s. å. kontrakt med et dansk firma om kjøp av 300 tonn. Selskapet importerte over 200 tonn av varen, men fikk så skriftlig underretning fra Tollvesenet om at ytterligere import ikke kunne påregnes fordi import krevde lisens av Landbruksdepartementet. Landbruksdepartementet avslo firmaets anmodning om importtillatelse for det som gjensto (ca. 82 tonn) av det parti som det var inngått kontrakt om.

Stivelsen «White Starch M 8» har sin basis i poteter, og Landbruksdepartementet la til grunn at varen måtte anses som potetstivelse og dermed undergitt importforbud etter kgl. resolusjon av 2. juni 1960 om innførselsforbud for visse jordbruksvarer m. v. I relasjon til tolltariffen er imidlertid produktet ikke rubrisert som potetstivelse (varenr. 11.08.400), men som dekstrinstivelse (varenr. 35.05.000). I motsetning til det som gjaldt for potetstivelse, var det på den tid firmaet importerte prøvepartiet og inngikk avtale om ytterligere import, ikke anført noe i tolltariffen om at innførsel av dekstrinstivelse var avhengig av Landbruksdepartementets tillatelse. Som nevnt ble det opprinnelig fra Tollvesenets side heller ikke reist innvendinger mot importen av «White Starch M 8». Om bakgrunnen for at spørsmålet om importnektelse ble tatt opp og om sitt standpunkt til fortsatt import, uttalte departementet:

«— — — Høsten 1972 ble det imidlertid bragt i erfaring at det foregikk en ikke ubetydelig import av visse kvaliteter potetstivelse

under forskjellige varebetegnelser som Snowflake Starch 8, Snowflake Starch 10 og White Starch M 8 tariffert under tolltariffens varenr. 35.05.000 og at disse kvaliteter derfor kunne importeres uten restriksjoner.

Det ble videre bragt på det rene at denne import ble foretatt av to importører nemlig — — — (klageren) og — — —.

Spørsmål i forbindelse med denne import ble først under hånden reist av Potetmel-fabrikkenes Salgskontor A/L som senere i brev av 8. november 1972 under henvisning til gjeldende importbestemmelser henstilte til departementet om å treffe nødvendige tiltak i det situasjonen ble betegnet som alvorlig for norsk produksjon. Undersøkelsen som departementet foretok viste at det på kort tid allerede var importert nærmere 300 tonn av slik potetstivelse. Til sammenligning kan opplyses at forbruket av norsk produsert potetstivelse 1971/72 var på ialt 6 350 tonn fordelt med 2 650 tonn til privat forbruk og 3 700 tonn til næringsindustri o. l.

Landbruksdepartementet fant at en slik fri import av potetstivelse måtte anses å være i strid med myndighetenes forpliktelse etter jordbruksavtalen og kongelig resolusjon av 2. juni 1960. Det ble derfor med omgående virkning truffet tiltak for å hindre omgåelse av de norske importbestemmelser gjennom en teknisk tollplassering. De interesserte importører ble samtidig den 10. november 1972 gjort kjent med dette.

Senere mottok departementet søknader om dispensasjon for resterende potetstivelse ialt 232 tonn. En slik tilleggsimport ville i høy grad forsterke de skadevirkninger som allerede var oppstått for salg av norsk potetstivelse.

Departementet fant det derfor ikke forsvarlig å gi dispensasjon.»

I og med at tolltariffen skjelder mellom potetstivelse og dekstrinstivelse, reiste klageren tvil om produktet «White Starch M 8» kunne anses som potetstivelse i relasjon til den kgl. resolusjon om importforbud. Klageren hevdet også at departementet ikke hadde «anledning til med tilbakevirkende kraft også for inngåtte avtaler å endre tolltariffen ved å gjøre varenummer, som tidligere har vært gjenstand for fri import avhengig av lisens». Under enhver omstendighet mente klageren at departementet etter de foreliggende omstendigheter burde ha tillatt import av restpartiet.

Jeg var enig med departementet i at det var resolusjonens bestemmelser, og ikke tolltariffens varegruppering, som måtte være avgjørende for spørsmålet om forbudet mot å importere «potetstivelse» omfattet det produkt saken gjaldt. Statens tollaboratorium hadde gitt følgende uttalelse om «White Starch M 8»:

«Et hvitt pulver som ikke løses i kaldt vann, men som er svakt løselig i vann som er 60—70°C. En mikroskopisk undersøkelse viser at varen er en potetstivelse. Den er av leverandøren opplyst å være varmebehandlet slik

at den lettere opptar vann. Prisen antyder at stivelsen er noe behandlet. Den skal brukes i matvarer.»

Etter det som forelå, kunne det ikke reises innvendinger mot at Landbruksdepartementet anså «White Starch M 8» som potetstivelse i relasjon til importforbudet i kgl. resolusjon av 2. juni 1960. Når det ble lagt til grunn at varen gikk inn under et eksisterende importforbud som bare Landbruksdepartementet kunne dispensere fra, kunne det neppe være avgjørende at tollmyndighetene ikke fremkom med innsigelser mot import av prøvepartiet.

Det forhold at Landbruksdepartementet ikke tidligere hadde sørget for at forbudet ble håndhevet overfor potetstivelse som i tolltariffen gikk inn under varenr. 35.05.000, kunne neppe medføre at forbudet var bortfalt for denne vare eller avskjære departementet fra å håndheve importforbudet også for allerede inngåtte kontrakter. Selv om man skulle se forbudet om et nytt importforbud, ville det neppe være noe til hinder for at det ble gjort gjeldende også for import som det var gjort avtale om før forbudet ble utferdiget.

Spørsmålet om det etter omstendighetene ville være rimelig å tillate import av restpartiet, bl. a. fordi det ikke forelå noe varsel om importforbudet ved kontraktsinngåelsen, var en vurderingssak. Ved slike vurderingsspmål er ombudsmannens kompetanse begrenset, og jeg fant etter det som forelå ikke tilstrekkelig grunnlag for å kritisere departementets standpunkt.

40.

Politimesters vedtak om oppholdsnektelse på grunn av straffbart forhold opphevet av Justis- og politidepartementet. Saksbehandlingsfeil ved politikammer.

(Sak 78/73.)

En utenlandsk statsborger, A., som hadde bodd her i landet i fire år, klaget over at han var nektet fortsatt oppholdstillatelse og pålagt å forlate riket, fordi han var mistenkt for promillekjøring og for å ha kjørt uten førerkort. Beslutningen var påklaget til Statens utlendingskontor som ikke tok klagen til følge.

A. hadde oppholdstillatelse til 20. oktober 1972 og generell arbeidstillatelse «inntil videre». Oppholdstillatelsen var blitt fornyet med et år om gangen, og gyldig oppholdstillatelse forelå da de forhold som var grunnlaget for oppholdsnektelsen, fant sted.

Jeg oversendte klagen til Justis- og polidepartementet og pekte på at politiet kan «når det finner grunn til det (og dersom arbeidstillatelse er gitt, med samtykke av Statens utlendingskontor), — — — tilbakekalle en

gitt oppholdstillatelse» etter fremmedforskriftenes § 42. Siden A. hadde arbeidstillatelse, kunne det spørres om det ikke i dette tilfelle var nødvendig å innhente utlendingskontorets samtykke til oppholdsnektelsen, noe som ikke var gjort. Hvis det var så at endelig vedtak først ville foreligge når utlendingskontoret i tilfelle ga samtykke, kunne meget tale for at departementet, og ikke utlendingskontoret, var klageinstans. Jeg anførte at dersom departementet etter dette fant å kunne ta saken opp til klagebehandling, ville ombudsmannen stille klagesaken i bero.

Jeg uttalte videre bl. a.:

«— — — A. har oppholdt seg i riket i vel fire år og er ikke tidligere straffet her. Oppholdsnektelsen ble utferdiget uten at han var domfelt for de forhold han nå er under straffforfølgning for. Politikammeret har på telefonspørsmål opplyst at saken ennå ikke er pådømt da betingelsene for forhørsrettsdom ikke var til stede, jfr. politikammerets påtegning av 7. februar 1973. Politimesteren har lagt til grunn for oppholdsnektelsen at det «er bevist at A. med forsett har overtrådt norsk lov». I utlendingskontorets vedtak heter det at «de overtredelser vedkommende har gjort seg skyldig i fullt ut hjemler adgang for oppholdsnektelse». Når straffesaken ikke var avgjort da disse vedtakene ble tatt, kan denne uttrykksmåte synes uheldig, og det kan også spørres om det var tilstrekkelig grunn til å avgjøre spørsmålet om oppholdsnektelse før saken var pådømt.

Ifølge fremmedlovens § 13 e kan en utlending utvises «når han her i riket er ilagt straff for en forbrytelse — — —, eller når han i løpet av de siste 3 år flere ganger er dømt til frihetsstraff». Selv om A. blir ilagt frihetsstraff for å ha kjørt i beruset tilstand (noe som er en forseelse), vil lovens vilkår for utvisning så vidt skjønnes ikke være til stede, da han ikke tidligere er straffedømt her i landet. Tilbakekallelse av oppholdstillatelse vil ha samme virkning som en utvisningsbeslutning, og det kan spørres om det er tilstrekkelig grunnlag for å gå til dette skritt når vilkårene for utvisning ikke er til stede.»

A. ble senere dømt til fengsel i 27 dager for de forhold som er nevnt.

Departementet tok klagen under behandling og meddelte i brev til Statens utlendingskontor av 25. april 1973 at det hadde opphevet politimesterens beslutning om oppholdsnektelse. I brevet heter det videre:

«— — — Begrunnelsen for denne avgjørelse er at A. ikke ble forhåndsvarslet før vedtaket ble truffet slik forvaltningslovens § 17 bestemmer, samt at tilbakekallelse av oppholdstillatelsen ble truffet uten at Statens utlendingskontors samtykke var innhentet, jfr. fremmedforskriftenes § 42. Ovennevnte feil i saksbehandlingen er av en slik karakter at det er grunn til å tro at de kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold, jfr. forvaltningslovens § 41.

Man ber om at — — — politikammer tar opp saken til ny behandling.»

Politikammeret meddelte senere departementet at det etter telefonsamtaler med departementet og Statens utlendingskontor ikke fant det hensiktsmessig å ta saken opp til ny behandling.

Det ble for øvrig opplyst fra departementet at det i telefonsamtalen med politikammeret hadde uttalt at det ikke var tilstrekkelig grunnlag for oppholdsnektelse i dette tilfelle. Det ble også opplyst at spørsmålet om inn- draging av oppholdstillatelse var under vurdering i nordisk sammenheng, og at det ble arbeidet med en endring, slik at det skulle gis klarere retningslinjer for oppholdsnektelse.

41.

Klage over refselsesbeslutning, truffet av fengselsstyret i 1. instans. Spørsmål om klageadgang til Kongen.

(Sak 1307/72.)

Fengselsstyret besluttet 27. desember 1971 at en innsatt skulle refses med 14 dagers frihetsberøvelse «slik at denne tid ikke regnes med i straffetiden». Beslutningen ble forkynt for ham 4. januar 1972. Han klaget til Kongen i brev datert 7. januar, levert samme dag. Da fristen for å påklage en slik beslutning er 48 timer, var klagen inngitt for sent og Fengselsstyret avviste den. Det forelå etter Fengselsstyrets mening ikke særlige omstendigheter som tilsa at klagen likevel burde tas under behandling.

I brev av 10. april påklaget den innsatte avgjørelsen idet han hevdet at klagen var avvist på feilaktig grunnlag. Klagen var skrevet dagen før den var datert, men siden det ved anstalten bare er postforsendelse om morgenen, var han forhindret fra å sende den i rett tid. Han hevdet for øvrig at han ikke hadde fått opplyst at det var bare 48 timers ankefrist.

Fengselsstyret svarte at det etter forvaltningslovens regler ikke var adgang til å påklage avgjørelser av den art som her var truffet.

Ombudsmannen ba opplyst hvilke bestemmelser det var bygd på når det ble antatt at det hørte under Fengselsstyret, som selv hadde truffet den påklagede beslutning, å avgjøre med endelig virkning både spørsmålet om klage var fremsatt innen fristens utløp og spørsmålet om oppreisning skulle gis.

Fengselsstyret svarte at det fant det klart at den innsattes klage til Kongen var for sent fremsatt. Til de prinsipielle spørsmål som var reist, anførte Fengselsstyret:

«— — — Med hjemmel i fengselslovens § 1 a ble det ved kgl. res. av 19. desember 1969 gitt

særskilte forskrifter om saksbehandlingen ved klage etter fengselsloven.

I det foredrag som lå til grunn for resolusjonen var det bl. a. fremholdt at forvaltningslovens detaljerte og formelle regler om oppreisning ved oversittelse av klagefrist ikke passer for behandlingen av klager fra innsatte. Den nye bestemmelse om oppreisning som er inntatt i Reglementets § 18.4, har ikke klart tatt standpunkt til spørsmålet om oppreisning i saker hvor den for sent fremsatte klage gjelder avgjørelser truffet av Fengselsstyret. Man vil overveie å søke utvirket en bestemmelse som dekker disse tilfelle.»

Jeg bemerket at det verken i forvaltningsloven eller i fengselsreglementet er bestemt hvilket forvaltningsorgan som skal avgjøre om en klage er fremsatt i tide. Slik jeg så det, ville det imidlertid være betydelige prinsipielle betenkeligheter ved en ordning som overlater til det forvaltningsorgan som har truffet det påklagede vedtak, å avgjøre med endelig virkning om klage er fremsatt tidnok, og dermed også om overprøvelse i det hele tatt skal finne sted. Når loven ikke sier noe om det, er den rimelige forståelse at dette spørsmål avgjøres av klageinstansen, jfr. også Frihagens kommentarutgave til forvaltningsloven side 245. Det var derfor etter min mening neppe riktig når Fengselsstyret antok at dets avgjørelse var endelig. Fengselsstyret kunne etter mitt syn bare gjøre den innsatte oppmerksom på at klagen ansås for sent fremsatt, og at det derfor var hensiktsløst å forelegge saken for Kongen. Når den innsatte likevel tok klagesaken opp igjen på en måte som viste at han ikke godtok Fengselsstyrets syn på fristberegningen, var det neppe grunnlag for å unnlate å forelegge spørsmålet for Kongen.

Om oppreisning gjelder en særlig bestemmelse i fengselsreglementets § 18.4:

«Klage som er for sent fremsatt, kan likevel tas under behandling dersom den innsatte gjør det sannsynlig at oversittelsen av klagefristen ikke kan legges ham til last, eller særlige forhold ellers taler for det.»

Fengselsstyret hadde i sitt brev også tatt standpunkt til oppreisningsspørsmålet. Etter forvaltningslovens § 31 avgjøres spørsmålet om oppreisning av underinstansen, men med klagerett til overinstansen. I fengselsreglementet er det ikke sagt noe om hvem som skal avgjøre oppreisningsspørsmålet, og heller ikke er spørsmålet om klagerett berørt. Fengselsstyret viste til det foredrag som lå til grunn for endringene i fengselsreglementet. Det heter her:

«— — — De detaljerte og formelle regler i forvaltningslovens § 31 om oppreisning ved oversittelse av klagefrist passer ikke for behandlingen av klager fra innsatte.

Det vil være mer hensiktsmessig med en alminnelig regel om at for sent framsatte klager kan tas under realitetsbehandling når oversittelse av fristen ikke kan legges vedkommende til last eller særlige forhold ellers tilsier det. I mange tilfelle vil det være mest hensiktsmessig å henvise den innsatte til å ta saken opp på ny i førsteinstansen. — — —»

Etter min mening kunne det ikke av dette utledes noe om hvilken instans som skal ha den endelige avgjørelse av oppreisningsspørsmålet. Man måtte da falle tilbake på den alminnelige regel i forvaltningslovens § 31, så meget mer som det også her vil være prinsipielle betenkeligheter forbundet med å overlate den endelige avgjørelse til underinstansen. Det var derfor slik jeg så det, neppe holdbart når Fengselsstyret hadde anført at Fengselsstyrets avgjørelse av oppreisningsspørsmålet «etter forvaltningslovens regler» ikke kan påklages.

42.

Klage fra KROM — Norsk Forening for Kriminalreform — over nektelse av dokumentinnsyn ved Ullersmo landsfengsel.

(Sak 1158/72.)

Etter arbeidsnedleggelse på Ullersmo landsfengsel 24. juli 1972 ble innsatte ved fengselet forelagt et skjema i to alternativer til undertegning. Ved brev av 7. august s. å. ba KROM om å få se skjemaet. I brev fra direktøren av 15. s.m. ble anmodningen avslått, med den begrunnelse at skjemaet var å anse som et rent internt arbeidsdokument etter offentlighetslovens § 5 nr. 1 og dermed unntatt fra offentlighet. KROM påklaget direktørens avgjørelse til Fengselsstyret i henhold til offentlighetslovens § 9. Foreningen var ikke enig i at et dokument som ble forelagt for flere innsatte til underskrift, kunne anses som et internt arbeidsdokument. De innsatte kunne klarligvis ikke anses som en del av forvaltningsorganet og dokumentene kunne heller ikke sees som forslag, utkast e. l. når det ble lagt fram for de innsatte.

Fengselsstyret meddelte i brev til foreningen at det ikke fant grunn til å omgjøre fengseldirektørens beslutning. Det kunne ikke «se påvist at det dreier seg om noe dokument som skulle være andre gitt offentlighet i henhold til offentlighetsloven».

KROM påklaget Fengselsstyrets avgjørelse til ombudsmannen og viste til de synspunkter som var fremholdt overfor Fengselsstyret.

Dokumentene i saken ble innhentet og Fengselsstyret bedt om å presisere hva det hadde bygd uttalelsen på.

Fengselsstyret oversendte til utlån et eksemplar av hvert av de to alternative erklærings-skjemaer og uttalte:

«— — — Utkastene ble benyttet som ledd i de tiltak ledelsen ved Ullersmo landsfengsel måtte sette i verk for å opprettholde ro og orden i fengslet etter at en del av de innsatte gikk til ulovlig arbeidsnedleggelse 24. juli 1972.

Man finner det tvilsomt om utkastene er å anse som offentlige saksdokumenter som går inn under offentlighetsloven, se lovens §§ 2 og 3. Hvis så likevel skulle være tilfelle, antar man at både § 5 nr. 1 — som direktøren har anført — og § 6 nr. 6, gir hjemmel for å avslå anmodningen fra foreningen KROM.»

KROM fastholdt den oppfatning foreningen hadde gitt uttrykk for, og anførte i brev til ombudsmannen av 18. desember 1972:

«KROM deler ikke Fengselsstyrets tvil m.h.t. om et skjema utstedt av Forvaltningen er et saksdokument etter Forvaltningslovens §§ 2 og 3. Dokumentsbegrepet omfatter ethvert skriv som utferdiges av eller kommer inn til et offentlig organ. Det finnes her ingen grunn til å unnta skjemaer som et offentlig organ utferdiger. Mens Direktøren ved Ullersmo Landsfengsel betegner dokumentet saken gjelder som et «skjema», nytter Fengselsstyret uttrykket «erklæringsutkast». Det er vanskelig å kommentere denne endringen når vi ikke har sett dokumentet, men det sentrale synes å måtte være at Fengselsmyndighetene har ferdigbehandlet dokumentet og oversendt det til fanger til undertegning.

Det er etter vår mening klart at det da dreier seg om et dokument utstedt av offentlig myndighet. Det er som nevnt også ferdigbehandlet av Fengselsmyndighetene, og derfor ikke noe internt arbeidsdokument som kan unntas fra offentlighet etter § 5 nr. 1. Det vises for såvidt til vårt brev til Fengselsstyret av 13. september d. å.

Påstanden om at skjemaet skal være unntatt fra offentlighet etter § 6 nr. 6 er vanskelig å kommentere uten å ha hatt adgang til skjemaet. Men uten hensyn til innholdet må det kunne sies at det vel ligger uvanlig langt unna lovgrunnen for § 6 nr. 6 om bestemmelsen skulle nyttes på et dokument som forvaltningen selv utferdiger og som sendes privatpersoner til utfylling/underskrift.

Den bestemmelse som burde nyttes i slike tilfeller synes klart å være § 6 nr. 3 om personlige forhold, jfr. i så fall offentlighetslovens § 10 hvoretter vår begjæring skal forelegges de fanger som har fått dokumentet. Det synes vanskelig å forstå at hensynet til Fengselsmyndighetene kan begrunne hemmeligholdelse av skjemaer som disse myndigheter har sendt til flere fanger. Derimot er det klart at såfremt fangenes personlige forhold omtales i skjemaene bør fangene ha kontroll med hvorvidt de skal komme til utenforståendes kjennskap.»

Jeg forela saken på ny for Fengselsstyret og anførte i brev av 9. januar 1973:

«Jeg forstår det slik at de innsatte som hadde deltatt i arbeidsnedleggelsen den 24. juli 1972, ble bedt om å underskrive enten «Arbeidsvillighetserklæring» eller «Erklæring om arbeidsnektelse». Hvis den innsatte uttalte at han ikke ville gå tilbake til arbeidet, men

nektet å underskrive erklæring om det, skulle den tjenestemann som forela skjemaene, underskrive påtegning om dette på «Erklæring om arbeidsnektelse». Skjemaene ble etter det anførte «benyttet som ledd i de tiltak ledelsen ved Ullersmo landsfengsel måtte sette i verk for å opprettholde ro og orden — — —».

Når skjemaene ble forelagt de innsatte for underskrift, tjente de samme hensikt som en skriftlig forespørsel fra direktøren til de innsatte om hvorvidt de ville gjenoppta arbeidet eller fortsette arbeidsnektelsen. «Erklæring om arbeidsnektelse» inneholdt også en påminnelse om de konsekvenser arbeidsnektelsen kunne få for den innsatte. Etter det som foreligger, er det ikke uten videre klart at skjemaene i forhold til offentlighetsloven bør komme i en annen stilling enn et sirkulærbrev til de innsatte med samme innhold. Et slikt sirkulærbrev kan synes å måtte anses som et saksdokument og kan neppe heller uten videre antas å være unntatt etter offentlighetslovens § 5 nr. 1.

Når de innsatte ble spurt om hvorledes de ville forholde seg i tiden fremover, synes det også tvilsomt om skjemaet kan anses unntatt etter § 6 nr. 6, som vel må gjelde overtredelser som alt har funnet sted.

Før saken avsluttes, vil jeg gjerne høre hvorledes Fengselsstyret ser på disse spørsmål og om brev av 18. desember f. å. fra KROM gir grunn til tilleggsbemerkninger.»

Fengselsstyret ga i brev av 22. februar s. å. følgende uttalelse:

«Som nevnt i brev herfra av 16. november 1972 ble de omhandlede erklæringsutkast benyttet som ledd i fengslets tiltak for å opprettholde ro og orden i forbindelse med den ulovlige arbeidsnedleggelse 24. juli s. å. Man vedlegger fotokopi av et brev av 10. juli 1972 stilet til fengslets direktør fra en gruppe innsatte, «Fangenes Faglige Forbund». I brevet er det — som det vil sees — bebudet at det vil bli satt i gang en aksjon, som vil gå frem til kravene er imøtekommet.

I situasjoner hvor grupper av innsatte truer med å iverksette ulovlige aksjoner, og hvor faren for opptøyer ikke kan utelukkes, må myndighetene innenfor lovens rammer treffe de tiltak som er nødvendige, for at man kan beholde kontrollen over forholdene i fengslet. Gjennomføringen av slike tiltak kan hindres om de innsatte på forhånd fra hold utenfor fengslet vil kunne informeres om tiltakene.

I den situasjon som oppstod ved den ulovlige aksjon fant fengslets ledelse det hensiktsmessig gjennom fremleggelse av de omhandlede erklæringsutkast å få kartlagt situasjonen. Denne ordning ble brukt som et praktisk alternativ til avhør, med innhentelse av forklaring av den enkelte innsatte om hans forhold til arbeidsnedleggelsen (offentlighetslovens § 6 nr. 6). De omhandlede erklæringsutkast kan etter Fengselsstyrets oppfatning ikke likestilles med sirkulærbrev til de innsatte. Formålet med utkastene var i en akutt situasjon å skaffe til veie skriftlige uttalelser fra de innsatte til anstalten om de innsattes holdning til en innledet aksjon. Man vil ellers vise til det som er anført i Fengselsstyrets brev av 16. november 1972.»

Fengselsdirektøren ga i brev av 12. april s. å. til Fengselsstyret tilleggsuttalelse om hva fengselet hadde gjort for å få klarhet over hvor stort omfang arbeidsnedleggelsen egentlig hadde hatt. Det het her:

«— — — De innsatte ble etter frokost innlåst på sine rom ca. kl. 08.00. Deretter ble de innkalt enkeltvis på avdelingenes oppholdsrom og forespurt om grunnen til at de ikke som ellers ville gå til sitt arbeid og forelagt de to nevnte erklæringer om de ville gå tilbake til arbeidet eller om de ville nekte dette. På denne måten fikk man oversikt over situasjonen samtidig som de innsatte som ikke ønsket å delta i aksjonen, kunne få gitt beskjed om dette uten straks i komme i konflikt med aksjonslederne.»

Ved oversendelsen av brevet fastholdt Fengselsstyret «anførselen i brevet av 22. februar 1973 om at erklæringsutkastene ble brukt som et praktisk alternativ til avhør, med innhentning av mer utførlig forklaring fra den enkelte innsatte om hans forhold til arbeidsnedleggelsen (offentlighetslovens § 6 nr. 6)».

Jeg ga i avsluttende brev til Fengselsstyret av 29. juni 1973 følgende uttalelse:

«Jeg antar at de to erklæringer klagen gjelder, må anses som saksdokumenter etter offentlighetslovens §§ 2 og 3. Erklærings-skjemaene inneholder bestemte, alternative spørsmål som var formulert av fengselsdirektøren og som den enkelte innsatte skulle underskrive. Nektet noen å underskrive erklæringen om arbeidsnektelse, men uttalte at han ikke ville gå til arbeidet, skulle vedkommende tjenestemann skrive dette ned og undertegne uttalelsen.

Når erklærings-skjemaene således anses som offentlige dokumenter etter offentlighetslovens §§ 2 og 3, vil de være undergitt offentlighet, med mindre de går inn under unntakene i lovens §§ 5 eller 6.

Etter min oppfatning dreide det seg her ikke om interne arbeidsdokumenter, som er unntatt fra offentlighet etter § 5 nr. 1. Etter sin tekst inneholdt de erklæringer de innsatte fikk overlevert, verken forslag eller utkast. De stilte endelig fastlagte spørsmål som den enkelte innsatte skulle svare på. Det er vel så at begrepet interne arbeidsdokumenter ikke alltid har skarpe og klare grenser, men jeg kan vanskelig se at dokumenter som de foreliggende har slike likhetstrekk med det man til vanlig forstår med interne arbeidsdokumenter, at denne betegnelse naturlig kan finne anvendelse på dem. At tanken med erklæringene var å få klarlagt situasjonen ved landsfengselet, kan etter min mening ikke endre noe i dette.

Jeg har også vanskelig for å se at offentlighetslovens § 6 nr. 6 kan få anvendelse i saken. Som anført i brev til Fengselsstyret av 9. januar 1973, synes denne bestemmelse å gjelde overtredelser som alt har funnet sted, mens det spørsmål som iallfall arbeidsvillighetserklæringen stiller, etter sin ordlyd klart går på hans fremtidige forhold.

KROM har, uten å kjenne erklærings skjemaenes innhold, reist spørsmål om unntaksbestemmelsen i § 6 nr. 3 — personlige forhold — kan komme inn i saken. Etter min mening synes imidlertid heller ikke denne bestemmelse å kunne komme til anvendelse. Det KROM har bedt om å få se, er selve det erklæringsformular de innsatte fikk seg overrakt, ikke underskrevne erklæringer. Men selve formularene inneholder overhodet ingen personlige opplysninger.

Som det fremgår av Fængselsstyrets brev av 9. oktober 1972, gjengitt foran, har Fængselsstyret grunnlagt sitt avslag med at man ikke kan «se påvist» at det dreier seg om noe dokument som skulle være undergitt offentlighet etter offentlighetsloven.

Jeg forutsetter at det med denne formulering ikke har vært meningen å gi uttrykk for at det tillå klageren å påvise at dokumentene var undergitt offentlighet. Dette var et spørsmål som Fængselsstyret selvstendig hadde å vurdere uten hensyn til hvordan klageren så det. Da jeg imidlertid går ut fra at det på dette punkt ikke har foreligget noen misforståelse og at det bare er formuleringen som har vært noe uheldig, går jeg ikke videre inn på forholdet.

Jeg finner til slutt å burde peke på et punkt som partene ikke har berørt i saken, men som det kanskje kan være grunn til å trekke fram. Det fremgår ikke av teksten i erklæringene om fængselsdirektøren har ment at de innsatte hadde plikt til å svare på de spørsmål som var stilt, eller om dette var en frivillig sak. Svaret gir seg neppe uten videre selv, og ikke minst i betraktning av at det var til innsatte spørsmålene var rettet, hadde det etter min oppfatning vært grunn til å klargjøre forholdet i erklæringene. Jeg peker i denne forbindelse på det jeg allerede har nevnt, — at iallfall arbeidsvillighetserklæringen etter sin ordlyd gjaldt fremtidig arbeid.»

43.

Tilbakeholdelse av sirkulærbrev fra KROM — Norsk Forening for Kriminalreform — til foreningens medlemmer i fengslene.

(Sak 1254/72 og 1393/72.)

Uttalelsen i denne saken er gitt av kontorsjef Tore Sinding-Larsen som stedfortredende ombudsman, i henhold til Stortingets oppnevning av 28. mars 1973.

KROM klaget til ombudsmannen over at Fængselsstyret hadde avslått å la to sirkulærbrev av 17. oktober og 23. november 1972 til foreningens medlemmer i fengslene bli utlevert til adressatene.

Brevet av 17. oktober inneholdt i det vesentlige et referat av innledningsforedragene på et diskusjonsmøte i Juristforeningen 12. oktober om «FFF — en berettiget provokasjon?» (FFF er forkortelse for Fangenes Faglige Forbund, som ble stiftet sommeren 1972 av innsatte i Ullersmo landsfengsel). Innledere på diskusjonsmøtet var to medlemmer av KROM og underdirektøren ved et krets fengsel.

Brevet av 23. november hadde følgende ordlyd:

«Vi gjør oppmerksom på at en sending til KROMs medlemmer i fengslene, ekspedert herfra 17. oktober, er blitt stanset av fængselsvesenet (etter bestemmelse av Fængselsstyret). Sendingen inneholdt et referat fra et møte i Juristforeningen, og en kommentar til et radioprogram.

Stansingen er påklaget til Sivilombudsmannen. Vi følger saken opp, og skal holde medlemmene underrettet.

Vedlagt følger noen klipp fra Dagbladets og Arbeiderbladets dekning av Spåtind-konferansen i oktober, som gir et inntrykk av diskusjonene på møtet.»

Det fulgte tre avisutklipp med brevet med omtale av bl. a. diskusjoner om innholdet av frihetsstraffen og om pressens behandling av kriminalstoff — herunder FFF. Et av avisutklippene inneholdt intervju med en tidligere innsatt om dannelsen av FFF ved Oslo krets fengsel.

KROM gjorde gjeldende at Fængselsstyrets stansing av de to brev er «klart ulovhjemlet».

Om bakgrunnen for stansingen av brevet av 17. oktober har Fængselsstyret uttalt:

«— — — Ved avgjørelsen om tilbakeholdelse har Fængselsstyret lagt til grunn at oppsettet fra KROM inneholder utsagn som må antas å kunne stimulere innsatte til å motarbeide de tiltak fængselsvesenet gjennom rundskriv har fastlagt med hensyn til aktivisering av og samarbeid med de innsatte. Man viser til to vedlagte rundskriv datert henholdsvis 21. mars og 4. august 1972. Beslutningen om å tilbakeholde skrevet har hjemmel i fængselslovens § 24, jfr. § 64.5 i Reglement for fængselsvesenet.»

Rundskrevet av 21. mars ga retningslinjer for nye samarbeidsformer mellom de innsatte og anstaltledelsen. Rundskrevet av 4. august 1972 omhandlet FFF og denne organisasjonens virksomhet i relasjon til den samarbeidsordning som fængselsmyndighetene hadde iverksatt. I rundskrevet het det bl. a.:

«Den virksomhet som organisasjonen FFF vil gjennomføre, faller klart utenfor denne samarbeidsordning. De utformede vedtekter for organisasjonen og dens organer gir til kjenne en organisatorisk oppbygging og en holdning til fullbyrdelsesmyndighetene som ikke kan danne grunnlag for positivt samarbeid.»

I uttalelse av 22. februar 1973 anførte Fængselsstyret om stansingen av brevet av 23. november bl. a.:

«Som vedlegg til KROM's «melding» av 23. november 1972 fulgte utklipp fra noen dagsaviser som var utkommet om lag 4 uker tidligere. Dette avisstoff gjenga KROM's syn blant annet på «Fangenes Faglige Forbund» og på fængselsmyndighetenes behandling av saken.

De innsatte har adgang til å skaffe seg de

aviser de ønsker, således også de aviser som KROM sendte utklipp fra i den aktuelle sak. De innsatte har i det hele anledning til å følge med i det som framføres i presse og kringkasting om kriminalpolitiske spørsmål m. v.

Etter Fengselsstyrets oppfatning vil det være betenkelig om innsatte fra enkelte hold furneres med ensidig utvalgt avisstoff, hvis innhold er egnet til å stimulere de innsatte til å avvise anstaltens tilbud til de innsatte om samarbeid. Fengselsstyret har funnet at foreningens «melding» kan motvirke den samarbeidsordning som fengselsmyndighetene ønsker å gjennomføre, og at den for øvrig kan virke uheldig på forholdene innen anstalten.

Stedfortredende ombudsmann anførte:

«Fengselsreglementets § 64.5 som Fengselsstyret har vist til som hjemmel for beslutningene om tilbakeholdelse, har i første punktum følgende bestemmelse:

«Brev til den innsatte kan nektes utlevert når det er grunn til å tro at brevet kan ha en uheldig virkning for behandlingen av ham, eller når andre særlige grunner taler for at det ikke leveres ham.»

Som nevnt i brev herfra av 1. desember 1972 i en annen klagesak, må det forhold at et brev antas å ville motvirke en samarbeidsordning som fengselsmyndighetene vil gjennomføre, eller på annen måte virke uheldig på forholdene i anstalten — kunne være en særlig grunn til å holde brevet tilbake. Hvorvidt et brev vil kunne ha slike virkninger, vil måtte bero på en konkret vurdering av så vel brevets innhold som forholdene i anstalten på den tid det gjelder. Avgjørelsen vil nødvendigvis måtte bero på et skjønn, og at jeg finner ikke at det er tilstrekkelig grunnlag for innvendinger herfra mot at Fengselsstyret har antatt at brevet av 17. oktober «kunne stimulere innsatte til å motarbeide de tiltak fengselsvesenet gjennom rundskriv har fastlagt med hensyn til aktivisering av og samarbeid med de innsatte», og derfor besluttet å holde brevet tilbake.

Begrunnelsen for å stanse brevet av 23. november er det avisstoff som fulgte med brevet og som etter Fengselsstyrets oppfatning var «egnet til å stimulere de innsatte til å avvise anstaltens tilbud til de innsatte om samarbeid». De aviser som utklippene stammer fra, har etter det opplyste vært tilgjengelige for de innsatte slik at utklippene i og for seg ikke inneholdt annen informasjon enn de innsatte hadde tilgang til på forhånd. Jeg er imidlertid enig med Fengselsstyret i at dette ikke uten videre kan være avgjørende. Artikler om fengsels- og kriminalpolitiske spørsmål er bare en meget liten del av det stoff avisene bringer, og slikt stoff vil kunne få en annen virkning når det blir samlet og tilsendt den innsatte i egen ekspedisjon, enn når det finnes blant avisens øvrige stoff. Ved tilsendelse av avisutklipp vil også den innsatte kunne få et ensidig bilde av avisenes behandling av disse emner dersom det bare sendes utvalgte klipp. Også en ekspedisjon hvis vesentlige innhold er utklipp fra aviser som er tilgjengelige for de innsatte, må derfor kunne tilbakeholdes dersom det er «grunn til å tro at brevet

kan ha en uheldig virkning for behandlingen» av den innsatte eller når andre særlige grunner taler for at det ikke utleveres ham. Hvorvidt det er grunnlag for tilbakeholdelse, vil også i disse tilfelle måtte bero på en konkret vurdering av de virkninger brevet kan antas å ha. Jeg finner ikke at det kan fastslås at Fengselsstyret ved å nekte KROMs brev av 23. november 1972 utlevert, har gått ut over de rammer for beslagleggelse av brev til de innsatte som er trukket opp i fengselsreglementets § 64.5.»

44.

Brev til innsatt kommet bort. Anstalten førte ikke foreskrevet brevjournal.

(Sak 482/73.)

En innsatt i kretsfengsel klaget over at han ikke hadde fått utlevert et brev av 28. august 1972 fra en sosionom ved sosialkontoret. I brevet meddelte sosionomen at en søknad fra den innsatte om å få dekket utgiftene til et korrespondansekurs var innvilget. Av brevet fremgikk det også at hun over telefon hadde bedt inspektøren ved kretsfengselet om å bestille kurset for den innsatte. Den innsatte fikk først kjennskap til brevet da det i forbindelse med en annen sak ble oversendt ham i kopi ved brev herfra av 6. mars 1973. Klageren mente at inspektøren hadde beslaglagt brevet, og hevdet at inspektøren hadde sagt til ham at kurset ikke var innvilget.

Inspektøren forklarte at den innsatte hadde fått all innkommende post som hadde vært adressert til ham. Inspektøren kunne ikke erindre noen enkeltheter om hva som ble opplyst til den innsatte om kurset og husket heller ikke sosionomens telefon til anstalten om samme sak. Direktøren for Vestre fengselsdistrikt anførte at sosionomens

«brev av 28. aug f. å. er et mysterium. Det er ikke mulig å etterspore om det er kommet til fengselet. Er det kommet, ville det ikke være noe som helst grunnlag for ikke å utlevere det til innsatte. Om så ikke skulle være skjedd må det skyldes et regulært uhell. — — —»

I brev til direktøren ba jeg opplyst om det i journalen over innkomne brev til de innsatte var notert noe om brevet. Da inspektøren opplyste at slik journal ikke ble ført ved anstalten, ba jeg deretter i brev til direktøren opplyst hvorfor det ikke ble gjort. I svarbrevet heter det:

«Det er i de seinere år ikke ført noen særskilt bok over de innsattes ut- og inngående brev ved — — — kretsfengsel. Dette opplyses å skyldes sterkt arbeidspress på administrasjonssektoren og at arbeidet med føringen av slik oversikt ikke har stått i forhold til den nytte en måtte ha av den.

Det vil imidlertid nå bli ført en fortløpende oversikt over inn- og utgående post vedr. de innsatte også ved — — — kretsfengsel. — — —»

Det kunne vanskelig bringes på det rene om sosisonomens brev av 28. august 1972 var kommet fram til fengselet og på hvilken måte det i tilfelle var kommet bort. Det var ikke tilstrekkelig grunnlag for å anta at inspektøren hadde beslaglagt brevet og forsettlig gitt uriktige opplysninger om sosialkontorets behandling av den innsattes søknad.

Jeg kritiserte i brev til direktøren at det ikke, slik tjenesteinstruksjonen foreskriver, ble ført bok over de innsattes inngående og utgående brev.

45.

Sen og mangelfull saksbehandling i Kirke- og undervisningsdepartementet.

(Sak 601/73.)

Norsk Lektorlag klaget 11. mai 1973 over sen saksbehandling i Kirke- og undervisningsdepartementet og ba om bistand til å få svar i en rekke enkeltsaker. De saker klagen gjaldt, var angitt slik i klageskrivet:

- a) Arendal gymnas — tjenesteforhold og lønn for — — — brev av 31.8.72 med purringer 31.1.73 og 3.5.73.
- b) Østfold kvinnelige husflidsskole — godtgjøring for konstituert rektor — brev av 29.11.72 med purringer 12.2.73 og 9.4.73.
- c) Flyttestedgodtgjørelse — lektor — — — og — — —, Oddernes gymnas — brev av 29.12.72 og purring 23.3.73.
- d) Lån i Statens pensjonskasse — brev av 23.3.72 med purringer 18.10.72 og 13.3.73.
- e) Rælingen — kompetanse for cand. mag. — — — brev av 21.12.72.
- f) Svangerskapspermisjon i forbindelse med voksenopplæring — lektor — — — brev av 10.11.70 med purringer 29.6.71, 2.8.72 og 11.12.72.
- g) Kompetansesak — fil. mag. — — —, Trysil realskole — brev av 21.6.72.
- h) Avlønning av lektor — — —, Groruddalen ungdomsskole — brev av 16.12.71, jfr. brev av 22.4.68 og 28.4.70, som er delvis ubesvart
- i) Avlønning av timelærer i tysk ved Lillehammer yrkesskoles forkurs for tekniske skoler — lektor — — — brev av 13.9.71 med purring 18.11.71.
- j) Julilønn 1971 i grunnskolen — brev av 13.5.71 med purringer 23.9.71 og 8.11.71.
- k) Lønnsberegning — adjunkt — — —, Bekkevoll ungdomsskole, Molde — brev av 10.9.71.
- l) Adjunktkompetanse — — —, Risenga ungdomsskole, Asker — brev av 28.5.71.
- m) Sensurhonorar ved prøver for voksne — standpunktprøver — brev av 1.9.71.
- n) Dekning av reiseutgifter i samband med sensur til examen artium — brev av 10.9.69.
- o) Skoleinspektør/skolestyrer i Kvitsøy — brev av 4.6.68 med purring 14.9.68.»

Kirke- og undervisningsdepartementet ga i brev av 11. juli 1973 slik uttalelse til klagen:

«a. Arendal gymnas — tjenesteforhold og lønn for — — —:

Departementet har besvart saken ved brev av 27. juni 1973 (fotokopi av svaret følger). Årsaken til at den siste henvendelsen i saken ikke er besvart før, er at den tidligere er besvart ved brev av 11. juni 1965, og at det ikke har skjedd noe som kunne endre departementets avgjørelse. En har imidlertid hatt under behandling proposisjoner om ny lov om lærerutdanning. Det har i den forbindelse ikke vært grunn til uten videre å regne med at en — — — ikke skulle komme i en annen stilling når det gjelder undervisningskompetanse etter ny lov. Departementet har hatt telefonisk kontakt med Norsk Lektorlag og har da foreslått at saken ble liggende i påvente av den nye loven. En har hatt inntrykk av at Norsk Lektorlag var innforstått med det.

b. Østfold kvinnelige husflidsskole — godtgjøring for konstituert rektor. Saken er under behandling og vil bli avgjort med det første.

c. Flyttestedgodtgjørelse — lektor — — — og — — —.

Saken er besvart av Kirke- og undervisningsdepartementet den 15. juni 1973.

d. Lån i Statens pensjonskasse for kommunalt og fylkeskommunalt ansatte lektorer. Departementet har hatt dette spørsmålet oppe til drøftelse med Finansdepartementet tidligere, men det har ikke lyktes å oppnå en slik prinsipiell utvidelse av låneordningen som Norsk Lektorlag ønsker. Kirke- og undervisningsdepartementet vil med det første ta opp denne saken på nytt med Finansdepartementet. Norsk Lektorlag er orientert om hvordan saken står.

e. Rælingen — kompetanse for cand. mag.

Spørsmålet om cand. mag. — — —s undervisningskompetanse er forelagt departementet ved brev fra skoledirektøren i Oslo og Akershus av 2. desember 1971, og er besvart ved brev til skoledirektøren 15. november 1972 (fotostatkopi av svaret følger). Norsk Lektorlags purring på denne sak ved brev av 21. desember 1972 er ikke besvart fordi svaret til hr. — — — var gått før purringen kom inn. En beklager at Norsk Lektorlag ikke ble underrettet om dette. Når behandlingen av — — —s kompetansesak tok så lang tid, henger det sammen med den noe spesielle fagkretsens hans cand. mag.-eksamen består av. Dette gjorde det nødvendig med inngående vurderinger før avgjørelsen ble tatt.

f. Svangerskapspermisjon i forbindelse med voksenopplæring — lektor — — —. Denne saken ble besvart ved brev til skoledirektøren i Oslo den 28. desember 1972. Kopi av svaret ble sendt Norsk Lektorlag umiddelbart etter henvendelsen fra Ombudsmannen.

g. Kompetansesak — fil. mag. — — —, Trysil realskole.

Den første henvendelsen til departementet i denne sak kom direkte fra — — — ved brev av 4. november 1971.

Det ble besvart av departementet 23. februar 1972 (fotostatkopi av svaret lig-

ger ved). Ny henvendelse fra fil. mag. — — — ble av Norsk Lektorlag sendt departementet 21. juni 1972 med anmodning om direkte svar med gjenpart til Norsk Lektorlag da saken hastet. Den 18. juli 1972 ble — — — orientert i saken. Ved brev fra skoledirektøren i Hedmark av 2. mars 1973 tas — — —s kompetansesak opp igjen. Saken ble besvart 28. mars 1973 (fotostatkopi av svaret følger).

- h. Avlønning av lektor — — —, Grorudalen ungdomsskole.
Saken ble besvart 18. juni 1973.
- i. Avlønning av timelærer i tysk ved Lillehammer yrkesskoles forkurs for tekniske skoler — lektor — — —.
Originaldokumentene har dessverre forstuet seg i departementet. Norsk Lektorlag har på anmodning oversendt kopi av sin henvendelse av 13. september 1971. Saken vil bli sluttbehandlet med det første.
- j. Julilønn i grunnskolen.
Saken er sluttbehandlet ved brev av 21. juni 1973.
- k. Lønnsberegning — adjunkt — — —, Bekkevoll ungdomsskole.
Saken ble sluttbehandlet ved brev av 14. oktober 1971 til skoledirektøren i Møre og Romsdal. Norsk Lektorlag er beklageligvis ikke blitt underrettet om avgjørelsen. Kopi av vårt brev til skoledirektøren er etter avtale sendt Norsk Lektorlag den 5. juli 1973.
- l. Adjunktkompetanse — — —, Risenga ungdomsskole, Asker.
Denne sak var ved beklagelig feil i departementet kommet sammen med dokumenter i en helt annen sak. Saken er besvart ved brev av 22. juni 1973 (fotostatkopi av svaret følger).
- m. Sensurhonorar ved prøver for voksne — standpunktprøver.
Saken er under behandling. En regner med å kunne sluttbehandle den i løpet av ganske kort tid.
- n. Dekning av reiseutgifter i samband med sensur til examen artium.
Denne saken har vært diskutert med lønnssekretær — — — i Norsk Lektorlag. Departementet har ansett saken som besvart eller ikke lenger aktuell å besvare på grunn av henvendelser som er løst underveis i det enkelte tilfelle der problemet har vært aktuelt. Lønnssekretær — — — i Norsk Lektorlag har overfor departementet erklært seg enig i dette, og i at saken forsåvidt er avklart for lengst, og bare ved en inkurie er blitt reist av Norsk Lektorlag i brev til Sivilombudsmannen.
- o. Leseplikt for skoleinspektør/skolestyrer i Kvitsøy.
Den 8. oktober 1968 ble saken sendt skoledirektøren i Rogaland til uttalelse. Norsk Lektorlag ble underrettet om dette samme dag.
Den 18. oktober 1968 besvarte skoledirektøren departementets henvendelse.
På bakgrunn av skoledirektørens redegjørelse fant departementet ikke at det forelå grunnlag for å endre leseplikten for den kombinerte skoleinspektør/skolestyrerstilling i Kvitsøy.
En beklager imidlertid sterkt at Norsk

Lektorlag ikke ble orientert om departementet syn.

Det kan for øvrig opplyses at vedkommende skoleinspektør/skolestyrer, som på grunn av manglende adjunktkompetanse var midlertidig tilsatt, fratradte stillingen ved utløpet av skoleåret 1968—69. — Stillingsens leseplikt har vært den samme, 12 timer pr. uke, fra og med skoleåret 1966—67 til og med skoleåret 1969—70.

En viser for øvrig til Kirke- og undervisningsdepartementets brev av 2. juli d. å. til Stortingets ombudsman for forvaltningen vedrørende saksbehandlingstiden generelt i dette departement.»

Til uttalelsen anførte Lektorlaget at det måtte bero på en misforståelse når departementet hadde hatt inntrykk av at det under a) nevnte sak kunne stilles i bero. Laget pekte ellers på at det ikke kunne se å ha mottatt svar på de under d) og g) nevnte saker. I en tilleggsuttalelse beklaget departementet at Lektorlaget ikke hadde fått underretning om departementets standpunkt i disse to sakene. I saken angående tjenesteforhold og lønn ved Arendal gymnas (punkt a)) var Lektorlaget blitt underrettet om departementets avgjørelse ved et brev av 27. juni 1973.

I avsluttende brev til departementet anførte jeg:

«— — — Mange av de henvendelser fra Lektorlaget som sto ubesvart da det ble klaget hit, har departementet i mellomtiden gitt svar på. Det har ellers opplyst at uavgjorte saker kan ventes ferdigbehandlet i nær fremtid.

Noen av de saker Lektorlaget etterlyste svar på, var svært gamle. At behandlingstiden har trukket ut, har delvis sammenheng med den generelt vanskelige arbeidssituasjon i departementet, som det er gjort rede for i departementets brev av 2. juli d. å. Selv om dette tas i betraktning synes imidlertid behandlingstiden i enkelte saker urimelig lang. I et par saker er det således gått over 2 år fra laget henvendte seg til departementet til svar ble gitt (sakene nevnt under punkt f) og j) i Lektorlagets klageskriv).

En gjennomgående mangel er at Lektorlaget ikke er blitt orientert om saksbehandlingen ved foreløpige svar. I departementets brev av 2. juli d. å. er opplyst at reglementets bestemmelse om foreløpige svar vil bli innskjerpet.

Det er også et par andre forhold ved saksbehandlingen som det kan være grunn til å peke på.

Flere av de saker Lektorlaget etterlyste svar på (sakene nevnt under punktene f), g), k) og o) i Lektorlagets klageskriv), var allerede avgjort av departementet da Lektorlaget klaget, men laget var ikke blitt orientert om avgjørelsene som i alminnelighet var gitt i brev til skoledirektørene. Departementet har beklaget dette. Jeg er enig i at forholdet er uheldig. Det bør søkes sikret at den som tar opp en sak med departementet, også får underretning om departementets standpunkt.

I et par av sakene (sakene nevnt under punktene i) og l) i klageskrivet) er opplyst at svar ikke er gitt fordi dokumentene har for-

stukket seg eller er kommet sammen med dokumenter i andre saker. I begge tilfelle dreier det seg om henvendelser fra 1971. Etter § 14 i reglementet for departementenes saksbehandling skal det minst en gang hvert kvartal utarbeides restanselister over saker som ikke er ferdigbehandlet. Om slike lister er ført, vites ikke, men disse måtte vel i tilfelle ha vist at angjeldende saker ikke var ferdigbehandlet, slik at undersøkelser etter dem kunne vært igangsatt på et tidligere tidspunkt. At det først etter at Lektorlaget klaget hit, er brakt på det rene at saksdokumentene var forlagt, tyder på at kontrollen med uekspederte saker har vært mangelfull.»

46.

Saksbehandlingstiden i Kirke- og undervisningsdepartementet.

(Sak 4 E/73.)

I tilknytning til klagesak Norsk Lektorlag—Kirke- og undervisningsdepartementet, gjengitt under foranstående nummer, tok jeg opp behandlingstiden i departementet på generell basis. Jeg anførte i brev til departementet:

«— — — Også erfaringene fra andre klagesaker som har vært til behandling her, synes å vise at departementets behandlingstid for enkeltsaker ofte er svært lang. Av klagesaker fra de senere år der dettesynes å ha vært tilfelle, kan nevnes:

1) Sak 1270/69 — departementets ref. 511 YS/70. Henvendelse av 15. mai 1968 fra Norges Yrkeslærerlag ikke besvart før 13. januar 1970 og først etter at laget hadde klaget til ombudsmannen

2) Sak 320/70 — departementets ref. 1566 Aø Ø 1970. Søknad om flyttegodtgjøring for lærer ble oversendt departementet ved skoleinspektørens ekspedisjon av 14. mai 1969, men ble først besvart 19. mars 1970 og etter at læreren hadde klaget hit

3) Sak 97/71 — departementets ref. 769 Ys 71. Henvendelse av 28. oktober 1969 fra to rektorer om lønsplassering for rektorstillinger var ikke besvart da rektorene klaget til ombudsmannen 22. januar 1971. Svar ble først gitt 4. mars 1971

4) Sak 1221/70 — departementets ref. 66 As T 71. Klage av 19. november 1970 fra lektor over at brev av 5. mai s. å. til departementet ikke var besvart. Klagen ble forelagt for departementet ved brev av 25. november 1970. Departementet svarte lektoren i brev av 23. februar 1971, men først etter at ombudsmannen hadde etterlyst saken ved brev av 6. januar og 15. februar 1971

5) Sak 1348/70 — departementets ref. 586 As L 71. Søknad av 1. desember 1965 om tilskott til fjellskole var ennå ikke avgjort, da søkeren klaget til ombudsmannen 5. desember 1970. Søknaden ble besvart ved departementets brev av 24. februar 1971, etter at departementet to ganger etter foreleggelsen av klagen var minnet om den

6) Sak 932/71 — departementets ref. 4675 As S 71. Et foreldrelag ved en døveskole klaget 30. september 1971 over at departementet ikke hadde besvart foreldrelagets brev av 5. mai 1969. Foreldrelaget mottok heller ingen reaksjon da det 25. oktober 1970 etter-

lyste bekreftelse på at brevet fra 1969 var mottatt i departementet. Foreldrelaget fikk først svar gjennom departementets uttalelse av 1. november 1971 til klagen

7) Sak 1263/71 — departementets ref. 767 KiB 72. Overføring av festekontrakt — som ble oversendt departementet i 1960 — ble først ordnet formelt i 1970

8) Sak 880/72 — departementets ref. 3032 As T 72. Søknad om lærerkompetanse av 10. august 1971 besvart ved departementets brev av 19. september 1972, etter at læreren hadde henvendt seg hit

9) Sak 361/72 — departementets ref. 8074 Ku 72. Sak om personlig lønn til instituttbestyrer tatt opp i 1970, ble først avgjort ved departementets brev av 22. november 1972.

En urimelig lang behandlingstid i forvaltningen skaper forståelig irritasjon og misnøye hos sakens parter og er egnet til å svekke forvaltningens anseelse. Det er etter min mening også et viktig rettssikkerhetshensyn at forvaltningen ikke bruker for lang tid på å avgjøre enkeltsaker. Hvis de saker Lektorlaget har trukket fram, og de nevnte klagesaker herfra gir et riktig inntrykk av den tid saksbehandlingen tar i departementet, er det etter min mening sterk oppfordring for departementet til å overveie tiltak som kan bedre situasjonen. Noe som vel uten videre straks kan gjennomføres og som til en vissgrad vil kunne dempe misnøyen med at det tar så lang tid før svar mottas, er at regelen i reglementet for departementenes saksbehandling om foreløpig svar etterfølges. I de nevnte klagesaker var det gjennomgående ikke gitt noe foreløpig svar fra departementets side.»

Departementet svarte slik:

«Departementet er enig med Ombudsmannen i at en rimelig behandlingstid i den offentlige forvaltning er et vesentlig moment i forholdet mellom allmennheten og forvaltningen, både når det gjelder den alminnelige tiltro til forvaltningens effektivitet og når det gjelder rettsikkerheten for den enkelte.

Spørsmålet om behandlingstidens lengde er imidlertid ikke bare et spørsmål om den enkelte saks art og vanskelighetsgrad, men også et spørsmål om forvaltningens organisasjon, regelverk og kapasitet, herunder også mulighetene for å kunne rekruttere kvalifiserte medarbeidere.

Kirke- og undervisningsdepartementets sakområde omfatter som kjent en rekke forskjellige og sterkt personellkrevende sektorer. Eksempelvis er departementet lønnsmyndighet for grunnskolenes undervisningspersonale på ca. 30 000. For det videregående skoleverk, gymnas, fag- og yrkesskoler, er departementet både tilsettings- og lønnsmyndighet for ca. 10 000 lærere og lektorer med ulike stillingsfunksjoner og kompetanse. Tallet på embets- og tjenestemenn ved institusjoner for høgre utdanning og forskning er for tiden ca. 5 000. Selv om tilsettingsmyndigheten for den overveiende del av disse er tillagt institusjonene, vil departementet bl. a. bli implisert i individuelle lønnsaker. Antall geistlige embeter er for tiden ca. 1 000. Et betydelig arbeidsområde utgjør de såkalte «kompetansesaker», dvs. saker som hittil har vært regulert etter

den midlertidige lov av 16. juni 1961 nr. 14 om utdanningskrav for lærere i skolen, og som i fremtiden vil komme inn under bestemmelsene i den nye lov om lærerutdanning. Antall saker årlig av denne type er ca. 7—8 000. Mange saker er tidkrevende fordi de reiser spørsmål av prinsipiell karakter.

Til Kirke- og undervisningsdepartementet inngikk i 1972 i alt 93 700 enkeltsaker. Når man dertil legger arbeidet med forberedelse, gjennomføring, oppfølging og kontroll med vedtak som treffes av regjering og storting innenfor samfunnssektorer hvor et særlig press gjør seg gjeldende både i det rent politiske plan og fra ulike interessegrupper, vil man få et noenlunde dekkende bilde av departementets arbeidssituasjon, og en forholdsvis treffende bakgrunn for vurdering av det antall klagesaker innenfor departementets forvaltningsområde som er innbragt for Ombudsmannen.

Departementet vil derfor fremholde at de klagesaker som Ombudsmannen nevner neppe gir et helt riktig bilde av den tid saksbehandlingen vanligvis tar i departementet. Men det er sterkt beklagelig med de tilfeller som er nevnt, og at det ikke har vært gitt foreløpig svar.

Fra ulike hold har det vært lagt fram forslag med sikte på en bedring av arbeidssituasjonen i departementet, herunder forslag om delegasjon, opprettelse av frittstående direktorater og deling av departementet. Departementet har arbeidet meget med disse spørsmålene, og en viser i så måte til den redegjørelse som Regjeringen har gitt i St. prp. nr. 98 (1972—73) om bevilgninger m. v. i forbindelse med en deling av departementet. Et eksempel av proposisjonen følger vedlagt til orientering.

Spørsmålet om overføring av myndighet til ytre organer er under kontinuerlig vurdering. Innenfor gjeldende lovgivning er myndighet i spørsmål som gjelder lønns- og arbeidsvilkår og stillingskompetanse ført over til de regionale instanser skoledirektør og fylkesskolestyre. Gjennom ny lovgivning har en også forsøkt å føre ut f. eks. tilsettingsmyndigheten i det videregående skoleverk til fylkesskolestyret, jfr. Ot. prp. nr. 29 (1972—73) og lovforlaget § 19. Etter behandling i Odelsting og Lagting og Stortingets plenum er loven ennå ikke vedtatt, men Kirke- og undervisningskomiteén har i sin innstilling, Innst. O. nr. 43 (1972—73), under henvisning til den vanskelige lærersituasjon i utkantstrøkene gått inn for at den nye tilsettingsbestemmelse foreløpig ikke blir satt i verk.

Departementet er oppmerksom på at det er nødvendig å styrke innsatsen når det gjelder saker om lønns- og arbeidsvilkår og saker om undervisningskompetanse, — sakstyper som er relativt sterkt representert i klagesaker til Ombudsmannen. Når det gjelder saker om lønns- og arbeidsvilkår, vises til St. prp. nr. 98, side 35, 1. spalte, hvor disse spørsmål er berørt. Som en foreløpig ordning er arbeidet med ledelse av lønns sakene blitt styrket med et ledig underdirektørembete. Med sikte på en styrking av arbeidet med kompetansesaker er nylig et nytt byråsjefengasjement opprettet. En håper således gjennom en styrket arbeidsledelse å få gjennomført en effektivisering av saksbehandlingen, bl. a. med sikte på en reduksjon av behandlingstiden.

Departementets embets- og tjenestemenn er

orientert om Ombudsmannens henvendelse, og det vil bli innskjerpet at bestemmelsen om foreløpig svar skal overholdes.»

Saken ga etter dette ikke grunn til bemerkninger utover det som var anført i mitt brev til departementet.

47.

Statens lånekasse for utdanning ga ikke underretning om klageadgang ved avslag på søknad om borteboerstipend.

(Sak 110/73.)

Uttalelsen i denne saken er avgitt av kontorsjef Tore Sinding-Larsen som stedfortredende ombudsmann, i henhold til Stortingets oppnevning av 28. mars 1973.

En far klaget over at Statens lånekasse for utdanning ikke hadde gitt underretning om at kassens avslag på datterens søknad om borteboerstipend kunne påklages.

Datteren hadde søkt om lån, grunnstipend og borteboerstipend. Den 16. november 1972 sendte Lånekassen gjeldsbrev/stipendmelding hvorav det fremgikk at hun var innvilget lån og grunnstipend. Det ble ikke sagt noe om søknaden på borteboerstipend. Den 30. november skrev Lånekassen og gjorde oppmerksom på at det måtte gis ytterligere opplysninger dersom søknaden om borteboerstipend skulle kunne innvilges. Tilleggsopplysninger ble gitt i brev av 5. desember. I brev av 12. januar 1973 svarte Lånekassen under henvisning til brevet av 5. desember:

«Deres søknad om borteboerstipend har vært oppe til behandling. Den ble ikke innvilget.

Avslaget skyldes at avstanden mellom foreldrehjemmet og skolen er mindre enn 4 mil, og gjennomsnittlig reisetid pr. dag er mindre enn 3 timer. — — —»

Det var ikke sagt noe om klageadgang.

Klagen ble forelagt for Lånekassen, som uttalte:

«Til Deres orientering kan opplyses at en utdanningsøkende som får tildelt lån og/eller stipend fra Lånekassen, får melding om dette i form av gjeldsbrev/stipendmelding som samtidig gjelder som utbetalingspapir. Til utbetalingspapiret er vedheftet melding til adressaten (jfr. vedlegg) som på forsiden viser tildelt lån og stipend. Stipendandelen er spesifisert på stipendform og beløp. På baksiden er trykt følgende avsnitt om klageadgangen: «Eventuell klage over behandlingsresultatet må sendes til Lånekassen innen 3 uker. Klageren bør vedlegge denne melding — eller oppgi l.nr., utstedelsesdato og bev.nr. i klagen — samt redegjøre for de grunner klagen støtter seg til. Klage kan også inngis muntlig ved henvendelse på Lånekassens kontor.»

En har antatt at denne henvisning på meldingen om klageadgangen dekker de krav for-

valtningslovens § 27 setter om underretning til søker.

Når en søker har fått rent avslag på sin søknad, tilskrives søker særskilt, og det vil da som hovedregel i tillegg til begrunnelsen for avslaget bli gitt underretning om klageadgangen. I de tilfeller hvor søker har fått tildelt lån og/eller stipend og hvor lånekassen har gitt særskilt begrunnelse for behandlingsresultatet, har en ikke alltid funnet det nødvendig å gjenta bestemmelsen om klageadgangen.

Dette er tilfelle for — — — idet hun fikk tilsendt gjeldsbrev/stipendmelding hvor det var angitt at hun var innvilget kr. 6.250 i lån for 1972—73 og kr. 450 i grunnstipend for våren 1973. I brev til søker datert 12.1.73 ble som kjent grunnen til avslag på borteboerstipend nærmere angitt. En fant det ikke nødvendig i dette brev å gjenta bestemmelsen om klageadgang. — — —»

Lånekassen tilføyde at klager vanligvis ikke ble avvist selv om klagefristen var oversittet. Jeg uttalte:

«— — — Lånekassen mener så vidt skjønnes at — — — av tilsendte gjeldsbrev/stipendmelding kunne slutte seg til at hun ikke var innvilget borteboerstipend, og at opplysningene om klageadgangen på baksiden måtte være tilstrekkelig. Av det som foreligger om den senere behandling av saken, fremgår det imidlertid at spørsmålet om borteboerstipend ikke var avgjort ved gjeldsbrevet/stipendmeldingen, men først den 12. januar d. å. Det skulle da etter forvaltningslovens § 27 siste ledd første punktum vært gitt opplysning om klageadgang, klagefrist og den nærmere fremgangsmåte ved klage. Regelen gjelder generelt og uten hensyn til om parten må antas å kjenne til eller burde kjenne til klageadgangen. Når orientering om klageadgang, som i dette tilfelle, gis i forbindelse med meddelelse om at en del av søknaden er innvilget, vil den også lett kunne overses.»

I brev av 19. juli 1973 bemerket Lånekassen:

«— — — Til orientering kan opplyses at Lånekassen vil påse at den etablerte praksis vedrørende opplysninger om klageadgangen bedre imøtekommer forvaltningslovens krav.»

48.

Spørsmål om lister over skoleelever som hadde fått utbetalt kommunalt reisetilskott, var offentlige etter offentlighetsloven. Kritikkk mot skolesjefs saksbehandling.

(Sak 1113 K/72 og 313 K/73.)

A. hadde fått avslag på søknad om reisetilskott til en datter som var elev ved et Oslo-gymnas, men mente at andre elever som ikke hadde lengre veg til skolen, hadde fått tilskott. For å kunne kontrollere dette ba han om å få utlevert liste over de elever ved vedkommende gymnas som hadde fått tilskott. Dette ble avslått av skolesjefen under henvisning til at listene var «interne arbeidsnotater». A. klaget over avslaget. I brev til skolesjefen anførte jeg:

«Etter § 3 i lov om offentlighet i forvaltningen er forvaltningens saksdokumenter «dokumenter som er utferdiget av et offentlig organ, og dokumenter som er kommet inn til eller lagt fram for et slikt organ». Etter § 5 nr. 1 er unntatt fra offentlighet:

«Forslag, utkast, betenkninger og andre liknende arbeidsdokumenter, utredninger eller rapporter sammen med det offentlige organ selv utarbeider eller uten lovbestemt plikt innhenter til bruk for sin interne behandling av en sak.»

De innsendte lister blir så vidt skjønnes utarbeidet av skolene på grunnlag av innkomne søknader fra elevenes foresatte. Listen i tre eksemplarer sammen med søknadene blir sendt skolesjefen som tar endelig standpunkt til søknadene. Mulige korreksjoner blir ført på listene, hvorefter utbetaling finner sted pr. postgiro fra skolesjefens kontor. Ett eksemplar returneres skolene og ett eksemplar sendes departementet i forbindelse med refusjonsberegningen. Unntatt fra offentlighet er etter § 5 nr. 1 bare arbeidsdokumenter m. v. som det offentlige organ selv utarbeider «til bruk for sin interne behandling av en sak». Om forståelsen av bestemmelsen har Justis- og politidepartementet i en orientering om offentlighetsloven, utarbeidet i juni 1971, bl. a. uttalt:

«Av dokumenter som forvaltningsorganet selv utferdiger, er det altså bare utgående korrespondanse eller den endelige beslutning fra det offentlige organ som er underlagt offentlighetsprinsippet.»

Selv om de nevnte lister i utgangspunktet muligens kan anses som interne arbeidsdokumenter, vil de, når de er godkjent av skolesjefen, være den endelige avgjørelse av søknadene. De gir grunnlag for utbetaling av skyssgodtgjøring og for refusjonskrav overfor staten. De sendes også i retur til skolene som på sin side gir beskjed til de foresatte som har fått sin søknad avslått. Det kan neppe være tvilsomt at skolesjefens beslutning om utbetaling av reiserefusjon er undergitt offentlighet.»

A. fikk deretter gjennomgå listene. I brev av 21. februar 1973 til skolesjefen anførte han at flere bostedsadresser til elever som hadde fått tilskott, syntes å ligge nærmere skolen enn 6 km som er den grense som er fastsatt i tilskottsreglene. Hvis skolesjefen vil kommentere oppgavene, ba han om at det måtte bli gjort snarest, da han ønsket «å orientere sivilombudsmannen om saken samt ta opp med departementet det etter min mening urimelige i de nåværende regler for reisetilskott». Skolesjefen tilskrev deretter foreldrene til de elever det gjaldt, slik:

«På grunn av klage til sivilombudsmannen fra A. har jeg blitt oppmerksom på at De ikke har krav på det mottatte beløp kr. 800,—. Grunnen er at avstanden fra Deres hjem til skolen, målt etter den vei elevene i tilfelle, må

gå, ikke tilfredsstillende minstekravet om 6 km. Avstanden er 5,55 km.

Skolesjefen ber derfor om at beløpet blir tilbakebetalt.»

Om dette brevet anførte A. i brev til ombudsmannen:

«— — — Jeg må uttrykke den største forbauselse over at skolesjefen i brev til de berørte personer har oppgitt min klage over gjeldende regler som årsak til at flere personer må tilbakebetale mottatt refusjon. Det sier seg selv at jeg kommer i et meget uheldig lys slik som skolesjefen framstiller saken, og jeg kan bare håpe at min datter ikke får så mye ubehageligheter at hun slutter på skolen. Jeg kan ikke tolke skolesjefens behandling av saken som annet enn en hevnakt fordi jeg har tillatt meg å granske saken nærmere. Det må være skolesjefens oppgave å praktisere gjeldende regler riktig og ikke legge skylden på meg hvis noe er galt. — — —»

Om bakgrunnen for at det ble skrevet til foreldrene og om den form brevet fikk, uttalte skolesjefen i brev av 9. mai 1973:

«P.g.a. den korte tidsfrist A. ga i sitt brev 21.2.73, fant skolesjefen at en øyeblikkelig burde tilskrive de personer han oppga. I den forbindelse er det vel korrekt at det var unødvendig å oppgi A.s navn. Jeg kan forøvrig opplyse at en av de berørte personer har kritisert at listene med hans navn er blitt overlevert A., uten at vedkommende var orientert om det.

Så vidt skolesjefen forstår, mener A. at hans datter burde få refundert reiseutgifter, da andre elever med kortere vei har oppnådd refusjon. Skolesjefen kan ikke dele den oppfatning. At det er gjort en feil ved mitt kontor, kan umulig være grunn til at det skal gjøres flere feil. Det viser seg også at flere av de avstander A. oppgir er over 6 km. — — —»

At skolesjefen straks fant å ville ta saken opp med de foreldre som hadde fått tilskott de ikke hadde krav på, kunne ikke gi ham grunn til å ta med A.s navn og hans klage til ombudsmannen i henvendelsen til foreldrene. Det var uheldig at dette ble gjort. Som A. hadde pekt på, ville angivelsen av hans navn i en slik forbindelse være egnet til å skape ubehageligheter for hans datter ved skolen. Forholdet måtte kritiseres.

A. hadde for øvrig tatt avstand fra at han hadde ment å kreve tilskott til sin datter på det grunnlag at andre med like kort skoleveg hadde fått refusjon. Han anførte at

«Etter at jeg ble klar over 6 km-grensen og det var avgjort at min datters helsetilstand ikke ga grunnlag for noen dispensasjon, har mitt arbeide gått ut på å påvise det urimelige i ordningen samt bevise at det er umulig å praktisere denne rettferdig. Dette mener jeg til overmål er gjort ved skolesjefens påstand om at det må være foreldrene som er ansvarlige for at avstanden er minst 6 km. — — —»

Jeg kunne for min del heller ikke se at A. hadde reist noe krav om tilskott på det grunnlag skolesjefen nevnte i uttalelsen av 9. mai.

Jeg tilføyde ellers at skolemyndighetene vel ikke hadde grunn til å være misnøyd med at A. avdekket svikt ved praktiseringen av gjeldende regler om reisetilskott. De feil A. påviste og de opplysninger skolesjefen ga om arbeidsrutinen ved behandlingen av reiserefusjons-sakene, syntes for øvrig å vise at kontrollen med at kravet om minsteavstanden er oppfylt, ikke var god, og at det kanskje kunne være grunn til å overveie en annen rutine på dette område. Et samarbeid med vedkommende fag-etat kunne her ligge nær.

49.

Erstatning etter oppflyttingsnektelse ved lærerskole.

(Sak 297/72.)

I årsmeldingen for 1971, side 88—92, er referert en sak om oppflyttingsnektelse ved lærerskole. Vedkommende elev, A., reiste på grunnlag av ombudsmannens uttalelse i saken erstatningssak ved domstolene. Ved upåanket underrettsdom ble han tilkjent en erstatning på kr. 9 000,— for det tap han hadde lidt ved at han var nektet oppflyttet fra 2. til 3. klasse.

En annen elev, B., ved samme lærerskole, som også var nektet oppflytting med tilsvarende begrunnelse, klaget også til ombudsmannen og reiste krav om erstatning. B.s sak var av skolen behandlet parallelt med A.s og var stort sett beheftet med de samme mangler. B.s klage ble oversendt Kirke- og undervisningsdepartementet, som ble bedt om å ta standpunkt til erstatningskravet. I brev av 14. desember 1973 til klageren har departementet tilbudt en erstatning på kr. 15 000,—.

50.

Spørsmål om det var hjemmel for å ha egen skolekrets for flyttsamer.

(Sak 149/73.)

En flyttsame klaget over skolekretsinn fordelingen i Karasjok og de konsekvenser denne hadde for barna i flyttsamefamilier. Det var opprettet egen skolekrets for flyttsamebarn — Flyttsamenes krets. De andre skolebarna på stedet tilhørte Kirkestedets krets. At flyttsamebarna ble regnet som tilhørende en egen skolekrets medførte bl. a. at søknad om overføring av et barn til Kirkestedets krets måtte behandles i kommunestyret. Klageren anførte bl. a.:

«— — — Jeg bor ca. 200 m fra Kirkestedets skole hvor også flyttsamebarna har sin skolegang i egne klasser. Mine naboer som har andre yrker enn meg får sine barn automatisk inn i Kirkestedets krets, mens det for meg og mine yrkesbrødre etableres en spesialordning.

Vi må altså søke om en rett som er en selvfølge for foreldre i alle andre yrker.

Hverken jeg eller noen andre flyttsamer har noe imot at flyttsameforeldre som ønsker det får anledning til å la sine barn gå i en spesialskole for flyttsamebarn. Det kan imidlertid ikke være riktig at vi som ønsker at våre barn får sin skolegang i normalskolen skal være de som må fremme skriftlig søknad, og deretter bli gjenstand for spesialbehandling i offentlige organer. Vi ønsker heller ikke å være avhengig av vurderingen og velviljen til et tilfeldig valgt flertall i skolestyret og kommunestyret hvor bl. a. samepolitikk og klassedeling kan trekkes inn som argumenter. — — —»

Kirke- og undervisningsdepartementet, som klagen ble forelagt for, viste til uttalelse til skoledirektøren i Finnmark om kretsreguleringen i Karasjok. I uttalelsen het det:

«De geografiske grenser for Kirkestedets krets og Flyttsamenes krets er de samme. På grunn av sin spesielle driftsform har imidlertid flyttsamene fått anledning til å opprette sin egen skolekrets. Denne kretsen er underlagt grunnskolelovens regler som andre kretser, herunder også reglene om overføring av elever til en annen krets.

I grunnskolelovens forstand, jfr. § 3, bor flyttsamebarna i Flyttsamenes krets, og sogner til Flyttsameskolen. Problemstillingen er således ikke om flyttsamebarna har rett til å gå på skole i den kretsen de bor, men om noen eller alle permanent kan overføres til Kirkestedets krets. Reglene i grunnskoleloven er ikke til hinder for dette. Saken må da behandles som kretsreguleringssak etter grunnskolelovens § 3. Alt etter hvilket alternativ man velger, må kretsgrensene for Kirkestedets krets trekkes slik at de omfatter de nærmere bestemte flyttsamebarn som etter foreldrenes ønske skal tilhøre Kirkestedets krets. — — —»

Jeg tok saken opp igjen med departementet og pekte på at grunnskoleloven av 1969 definerte krets som «det område som soknar til ein skole». Folkeskoleloven av 1959 fastsatte at det i en kommune kunne opprettes en eller flere skolekretser «som femner om heile eller berre delar av kommunen». Etter de formuleringer som var brukt, kunne det etter min mening ikke være tvilsomt at det loven tar sikte på, en geografisk inndeling av kommunen i skolekretser. Den inndeling som ble benyttet i Karasjok, gikk imidlertid ikke etter geografiske grenser, men fordelingen av barna mellom «kretsene» skjedde på grunnlag av foreldrenes yrkesmessige status. Jeg kunne vanskelig se at en slik oppdeling hadde tilstrekkelig hjemmel i loven.

Departementet innhentet uttalelse fra skoledirektøren i Finnmark, der det ble redegjort for bakgrunnen for den særskilte skoleordning for flyttsamebarn. Departementet uttalte for øvrig:

«— — — Departementet deler for øvrig ombudsmannens oppfatning, at det kan reises tvil om en kretsordning på grunnlag av foreldrenes yrkesmessige status har tilstrekkelig hjemmel i grunnskoleloven. Vi har imidlertid lagt avgjørende vekt på at vi ved den etablerte ordning har imøtekommet et ønske fra flertallet av flyttsamene om en egen skoleordning tilpasset deres spesielle behov. Av praktiske grunner har man som ubrukt tradisjon benyttet kretsbegrepet i forbindelse med denne skoleordning, særlig da skolelovene har knyttet en del sentrale bestemmelser om elevers og foreldres rettigheter til dette begrep.

Hensynet til de av flyttsamene som ikke har behov for denne spesielle skoleordning er etter departementets vurdering ivare tatt ved at de har anledning til å bli overført til Kirkestedets krets. En innsigelse med grunnlag i at dette gjøres i formen kretsregulering, grunnskolelovens § 3 nr. 3, kan etter vår vurdering ikke tillegges vekt.»

I avsluttende brev til departementet anførte jeg:

«— — — På bakgrunn av det skoledirektøren har anført om behovet for en egen flyttsameskole, skal presiseres at det som er tatt opp herfra utelukkende er spørsmålet om det er hjemmel for den fordeling av skolebarna på to såkalte «kretser» som er foretatt i Karasjok — Kirkestedets krets og Flyttsamenes krets. Denne fordeling som klageren anser for diskriminerende for seg og andre flyttsameforeldre, er ikke skjedd på grunnlag av foreldrenes bosted, men etter deres yrke. Barn av flyttsamer anses for å høre hjemme i Flyttsamenes krets, mens de øvrige barn på kirkestedet tilhører Kirkestedets krets.

Jeg har i brev herfra av 3. april d. å. pekt på at skolelovene ikke kan sees å gi hjemmel for en inndeling i skolekretser på grunnlag av foreldrenes yrke. Reglene om kretsinnndeling tar sikte på en geografisk deling av kommunen i skolekretser. Også departementet gir i sitt siste brev uttrykk for «at det kan reises tvil om kretsordning på grunnlag av foreldrenes yrkesmessige status har tilstrekkelig hjemmel i grunnskoleloven». Hvis det, som jeg mener, er så at den kretsordning som praktiseres i Karasjok ikke har hjemmel i loven, kan jeg vanskelig se at det er adgang til å opprettholde den. En skoleordning som tar de nødvendige hensyn til flyttsamenes spesielle situasjon synes å måtte kunne etableres, selv om den spesielle kretsinnndeling sløyfes. Det vises her bl. a. til det skolesjefen i Karasjok har anført om dette i brev av 12. oktober 1972 til skoledirektøren (gjengitt i brev herfra av 3. april d. å.)

At skoleordning for flyttsamebarn etableres på en annen måte enn ved den nåværende kretsinnndeling, har ikke bare formell betydning. Forholdet er nå at en flyttsame, selv om han bor fast på kirkestedet, anses for å høre til Flyttsamenes krets. Som utgangspunkt må hans barn da følge den spesielle undervisningsordning for flyttsamebarn bl. a. med andre ferier og et høyere uketimetall enn de andre barna på kirkestedet har.

Hvis flyttsameordningen av forskjellige grunner ikke passer, må han i tilfelle søke om å få barna overført til Kirkestedets krets. en

slik søknad vil etter det opplyste måtte behandles som kretsreguleringssak etter grunnskolelovens regler, dvs. at saken må avgjøres av kommunestyret, med godkjenning av skoledirektøren, jfr. grunnskolelovens § 3 nr. 3.

Departementet uttalte bl. a.:

«— — — Når departementet har gått med på en analogisk anvendelse av kretsreglene, er det fordi det fra flyttsamene i Karasjok er anført så sterke argumenter for ordningen. Vi er imidlertid innforstått med at flyttsamebarna må kunne få et like gunstig undervisningstilbud, tilpasset deres spesielle forhold, uten at de danner en egen skolekrets. På den annen side er det spørsmål om flyttsamenes reelle mulighet til å øve innflytelse på barnas skolegang. Ett av de momenter det legges stor vekt på i denne sak, er at foreldrene etter den nåværende kretsordning har eget foreldreråd, mens de ville utgjøre et lite mindretall dersom kretsene ble slått sammen.

Da alle barna i Karasjok (bortsett fra Grensen skoleinternat) går i samme skole, blir det ikke lett å skaffe flyttsamene adgang til å opprette eget foreldreråd uten å komme i strid med en annen paragraf i grunnskoleloven, nemlig § 29, som forutsetter bare ett foreldreråd ved hver skole. Selv om loven ikke direkte forbyr en særordning med f. eks. et eget flyttsameutvalg under foreldrerådet, vil en slik gruppe vanskelig kunne få noen garanti for sine rettigheter — rent bortsett fra at foreldrerådet i seg selv bare er ett av de råd som er representert i den enkelte skoles samarbeidsutvalg. Når hertil kommer at endog samarbeidsutvalget stort sett må nøye seg med tilrådene myndighet, er det kanskje ikke så urimelig at flyttsamene anser kretsbegrepet som det beste vern om sine rettigheter som foreldre.

Skoledirektøren har foreslått lovendring dersom nåværende ordning oppheves. Departementet er betenkt ved et så drastisk tiltak med sikte på den konkrete situasjon, hvor det er tale om et lokalt behov som dessuten ser ut til å endre seg i løpet av relativt korte tidsrom.

Departementet vil ta endelig stilling til så vel lovspørsmålet som den praktiske ordning av skolen i Karasjok når skolestyret har gitt sin redegjørelse, og alle berørte organer har hatt anledning til å uttale seg.

Som foreløpig konklusjon skal vi bekrefte at departementet ikke bestrider ombudsmannens påstand om manglende lovhjemmel. Departementet vil se til at den nåværende, ikke lovhjemlede kretsdeling oppheves.

Vi har — som nevnt ovenfor — heller ikke grunn til å betvile at flyttsamebarna kan få en like god opplæring innen en felles krets for Karasjok. Men vi beklager at det med bakgrunn i en konkret sak — hvor vedkommende allerede hadde fått sin rett — skulle være nødvendig å sette spørsmålet om lovhjemmel på spissen, slik at det uvegerlig skapes uro i skolen og uvisshet med hensyn til flyttsamenes reelle medbestemmelserett når det gjelder deres barns skolegang.»

I brev til departementet anførte jeg at det etter dette ikke var meningsforskjell om det

lovtolkningsspørsmål som var tatt opp. På bakgrunn av en uttalelse fra skoledirektøren i Finnmark tilføyde jeg:

«— — — I anledning av skoledirektørens uttalelse i brev av 20. november d. å. vil jeg på ny gjøre det helt klart at det bare er spørsmålet om det er lovhjemmel for den nåværende kretsordning som er behandlet her. Det er ikke, slik skoledirektøren synes å gi uttrykk for, uttalt noe om hvilken adgang man ellers har til ordninger med egne flyttsame-skoler eller flyttsameklasser. Tvert om er det i brevet herfra av 5. september d. å. gitt uttrykk for at det på lovlig grunnlag må kunne istandbringes en skoleordning som tar hensyn til flyttsamers spesielle situasjon. Det er i det hele tatt ikke sagt noe om at særlige skoleordninger for flyttsamebarn ikke kan eller bør opprettholdes. — — —»

51.

Spørsmål om fri skolegang i nabokommune for grunnskoleelever.

(Sak 694 K/73.)

A. bodde i Våle kommune, men lot sine barn gå i grunnskolen i nabokommunen — Borre — fordi dette etter forholdene passet best. Siden han ikke var bosatt i Borre, krevde denne kommunen skolepenger for barna. Våle kommune avsto å dekke skolepengene. A. klaget over dette og mente at han etter omstendighetene måtte ha krav på at barna fikk gå på skole i nabokommunen uten at dette medførte utgifter for ham.

Grunnskolelovens § 3 nr. 6 bestemmer at barn fra en kommune kan «gå på skole i ein annan kommune, når dette høver betre». Hvis kommunene ikke blir enige om en slik ordning eller om vilkårene, kan departementet, etter at skoledirektøren har sagt sin mening, treffe avgjørelse om overføring av elever til skole i en annen kommune. Jeg forela A.s klage for Kirke- og undervisningsdepartementet og ba opplyst om ikke saken kunne behandles etter reglene i grunnskolelovens § 3 nr. 6. I så fall ba jeg om at departementet tok den opp til behandling.

Departementet forela saken for skoledirektøren og traff deretter slik avgjørelse:

«A. har på vegne av oppsitterne på — — — gårdene i Våle i skriv til ombudsmannen 4. juni 1973 klaget over avslag fra Våle skolestyre på søknad om skolegang i ungdomsskolen i Borre kommune for 2 elever fra — — — gårdene. Søknaden er blitt avslått for de 2 elevene for skoleårene 1972/73 og 1973/74, men de har likevel gått på ungdomsskolen i Borre. Borre kommune har krevet godtgjøring for skolemateriell for de 2 elevene med kr 350,— pr. elev pr. år. Våle kommune har avslått å betale dette.

Ombudsmannen har oversendt saken til dette departement med forespørsel om den kan behandles på grunnlag av grunnskolelovens § 3 nr. 6.

Departementet har innhentet uttalelse fra Våle kommune og skoledirektøren.

Det er opplyst at det i skoleåret 1973/74 er i alt 3 elever fra — — —gårdene som går på skole i Borre. Disse er: — — —

De har alle hittil hatt sin skolegang i Borre. § 3 nr. 6 i grunnskoleloven gir departementet adgang til å fatte vedtak om overføring av elever til skole i en annen kommune og fastsette vilkårene dersom kommunene er imot en slik ordning eller ikke blir enige om vilkårene.

Betingelse for overføring er at det «høver bedre» å gå på skole i den andre kommunen.

Skoledirektøren har i sitt skriv til departementet 3. september 1973 uttalt at når det gjelder elever i barneskolen må det være ganske på det rene at det «høver bedre» for barn fra — — —gårdene å gå på skole i Borre. Det er kortere, mindre trafikkfarlig skolevei og de trenger ikke skoleskyss. Ungdomsskoleelevene vil også ha kortere vei til skolen i Borre, men vil måtte bruke skoleskyss.

Departementet antar at bestemmelsen i § 3 nr. 6 ikke gir foreldrene et ubetinget krav på overføring. Ulempen med barnas skolegang i hjemstedskommunen må være av en viss tyngde, slik som for barnetrinnet i den foreliggende sak. For ungdomstrinnet er forskjellen i skolevei beskjeden. Den ville neppe alene være tilstrekkelig grunnlag for kravet. Det vesentlige moment i denne sak er at barne ikke unødig skal skifte skolemiljø (klassekamerater) når de kommer i ungdomsskolen.

Våle skolestyre har imidlertid anført, som grunn for avslaget, at en imøtekommelse i dette tilfelle vil kunne gi støtet til flere saker, eventuelt føre til en slik reduksjon i elevtallet at klassedelingen endres i uheldig retning. Departementet mener at dette argument ikke er uvedkommende. Det må således kunne gjøres gjeldende dersom nye, liknende krav skulle aktualisere problemet.

Etter dette fastsetter departementet at de 3 elevene — — — får høve til å gå heile grunnskolen i Borre kommune. Våle kommune refunderer Borre kommunes utgifter til skolemateriell, f. t. kr 350.— pr elev pr. år for ungdomstrinnet og kr 150.— pr. elev pr. år for barnetrinnet. Borre kommune sørger for skoleskyss for ungdomsskoleelevene.»

Saken var dermed ordnet.

52.

Uriktig opplysning fra bidragsfogd til bidragspliktig om at det var nedlagt passforbud etter lov om innkreving av underholdsbidrag m. v.

(Sak 1231 K/73.)

A. klaget over at det var nedlagt passforbud for ham ved Oslo politikammer etter henstilling fra bidragsfogden. Saken ble tatt opp med bidragsfogden, og det ble vist til at fylkesmannen i brev til A. hadde opplyst at det ikke fremgikk av sakens dokumenter at politimesteren hadde nedlagt passforbud. Det ble bedt opplyst om og i tilfelle når passforbud var nedlagt.

I bidragsfogdens svarbrev ble det opplyst:

«Passforbud ble begjært nedlagt den 9. oktober 1971 etter at A. i skriv av 16. august 1971 bl. a. anførte: «Jeg akter ikke å betale bidrag hverken nå eller senere» og «Jeg er ikke avhengig av å bo og arbeide i Norge resten av mitt liv, så jeg tror myndighetene skal se langt etter noe barnebidrag fra meg». Fotokopi av skrivet vedlegges.

Politiet tok begjæringen til følge og passforbudet er ikke opphevet. — — —»

I brev til fylkesmannen viste jeg til at fylkesmannen etter det opplyste verken hadde fått melding om at forbud var nedlagt eller tatt standpunkt til om forbudet i tilfelle skulle opprettholdes. Jeg skrev videre i brevet:

«— — — Etter lov om innkreving av underholdsbidrag m. v. § 19 skal politimesteren straks melde fra om passforbud til fylkesmannen, «som avgjør om åtgjerdene skal opprettholdes». Når denne fremgangsmåte ikke er fulgt, og det ikke foreligger noen avgjørelse fra fylkesmannen, kan det spørres om passforbudet er gyldig. Det bes opplyst hvordan fylkesmannen ser på dette og om fylkesmannen nå vil ta standpunkt til om forbudet skal opprettholdes. — — —»

Fylkesmannen forela saken for Oslo politikammer, som opplyste at det ikke var truffet beslutning om passforbud for A. Fylkesmannen uttalte deretter at det ikke kunne sees å foreligge gyldig passforbud.

Jeg forela fylkesmannens uttalelse for bidragsfogden, som i svarbrevet opplyste at når det tidligere ble lagt til grunn at det var nedlagt passforbud, skyldes dette en påtegning fra Oslo politikammer. I påtegningen het det:

«Som det går fram, er ovennevnte ikke i besittelse av pass. Det er satt ned «stoppekort» på ham ved passkontoret. Siden A. er født i Oslo og har sin bopel her, må han gjøre henvendelse til Oslo politikammers passkontor i eventuelt forsøk på å få utstedt pass i fremtiden.

Man antar at det ikke er nødvendig å foreta seg ytterligere i sakens anledning.»

I avsluttende brev til bidragsfogden uttalte jeg at etter de opplysningene som nå forelå, var det klart at det ikke var eller hadde vært nedlagt passforbud for A. etter reglene i lov om innkreving av underholdsbidrag m. v. §§ 18 og 19. Oslo politikammers påtegning kunne etter min mening ikke oppfattes slik at passforbud var nedlagt etter disse reglene. Det måtte således anses som en feil når bidragsfogden både tidligere og i brevet til ombudsmannen uten videre la til grunn at passforbud var nedlagt. Under enhver omstendighet burde saken ha vært undersøkt nærmere når fylkesmannen i brev til A., et brev bidragsfogden fikk gjenpart av, hadde gitt uttrykk for at det ikke kunne sees å foreligge noe passforbud. Forholdet måtte kritiseres.

53.

Saksbehandling hos bidragsfogden i bidragssak.
(Sak 180 K/73.)

A. klaget i oktober 1972 over at hans søknad av 17. juli s. å. om nedsettelse av underholdsbidrag til fraseparet hustru ikke var sendt videre fra underfogden til fylkesmannen. På telefonforespørsel fra ombudsmannen ble det opplyst at årsaken til dette dels var den vanskelige arbeidssituasjonen ved underfogdens kontor, og dels at hustruen ikke ville fremlegge de opplysninger det var bedt om. Saken ville imidlertid bli oversendt fylkesmannen i nær fremtid.

I nytt brev av 13. desember 1972 klaget A. igjen over at saken ikke var ekspedert. Han opplyste at han ved henvendelse til underfogdens kontor hadde fått vite at hustruen ennå ikke hadde møtt slik at det kunne settes opp rapport om hennes forhold, og at «man ikke hadde noen myndighet til å øve press på noen av partene».

Jeg forela klagen for underfogden som meddelte at han ved ekspedisjon av 11. januar 1973 hadde sendt saken til fylkesmannen. Underfogdens behandling av saken hadde således tatt nærmere seks måneder. Om grunnen til forsinkelsen anførte underfogden:

«Saken har dessverre blitt forsinket her som skyldes bm. (bidragsberettigedes) uvilje til å møte her for å kunne innhente nødvendige opplysninger om henne. Hun er flere ganger innkalt både skriftlig og muntlig uten at hun er møtt — siste avtale var at hun skulle møte her tirsdag sl. Men etter råd fra sin prosessfullmektig h.r.adv. — — — uteble hun og da. En har inntrykk av at han og tidligere har frarådet henne fra å møte som innkalt, for å presse bpl. (bidragspliktige) til å reise søksmål mot henne, jfr. h.r.adv. — — — skriv hit av 23. nov. f. å. som vedligger. — — —»

I brev til underfogden anførte jeg at hustruen under de foreliggende forhold etter min mening burde ha fått en bestemt frist for å gi de opplysninger det var bedt om, jfr. forvaltningslovens § 17, og eventuelt underrettet om at saken ville bli sendt fylkesmannen dersom det ikke ble svart innen fristens utløp. Saken burde deretter ha vært sendt fylkesmannen.

54.

Fylkesmannens avgjørelse etter lov om forskuttering av oppfostringsbidrag § 13 første ledd, ansett som avgjørelse i 1. instans, med klageadgang til Sosialdepartementet. Bidragsfogdens pålegg om trekk i lønn kunne innbringes for namsretten.

(Sak 1266 K/72.)

En fraskilt hustru, hvis tidligere mann sto til rest med en betydelig bidragsgjeld, klaget over at hun var pålagt trekk i lønn til innfordring av forskutteringspenger som bidrags-

fogden tidligere hadde utbetalt. Hun hadde henvendt seg til fylkesmannen for å slippe å tilbakebetale beløpet, subsidiært for at tilbakebetalingen kunne bli utsatt, men hadde fått avslag.

I brev til fylkesmannen reiste jeg spørsmålet om ikke hans avgjørelse etter forskutteringslovens § 13 første ledd var å anse som en avgjørelse i 1. instans og dermed en avgjørelse som kunne påklages til Sosialdepartementet. Hvis dette var så, ba jeg opplyst om det etter forholdene ville bli gitt oppreisning for oversittelse av klagefristen, slik at saken kunne tas under regulær klagebehandling i departementet. I så fall ville klagen til ombudsmannen bli stilt i bero. Samtidig gjorde jeg klageren kjent med at pålegget om trekk i lønn kunne påklages til namsretten i medhold av tvangsfullbyrdslovens § 49 femte ledd, som lyder slik:

«Når det ved særskilt lovbestemmelse er gitt adgang til å innfordre pengekrav ved pålegg om trekk i lønn eller annen inntekt, kan skyldneren eller arbeidsgiveren (kassereren) klage til namsretten over pålegget som om det hadde vært en namsmannsbeslutning, og retten kan opheve pålegget forsåvidt det er lovlig eller det påberopte pengekrav ikke består. Klagen kan fremsettes for den tjenestemann som har gitt pålegget, og han skal uten opphold forelegge den for retten med de nødvendige dokumenter og opplysninger.»

Fylkesmannen anførte i svarbrev av 11. januar 1973:

«I henhold til forskutteringslovens § 16 vil partenes adgang til klage over bidragsfogdens avgjørelser være begrenset, idet siste klageinstans er fylkesmannen. En kan imidlertid ikke se at samme lov har noen særlig bestemmelse som setter begrensninger med hensyn til klage over fylkesmannens vedtak i første instans. Fylkesmannen antar derfor at partene har adgang til å klage til Sosialdepartementet over fylkesmannens vedtak etter forvaltningslovens alminnelige regler om klage.

Beklageligvis har en ikke vært oppmerksom på dette før henvendelsen fra Sivilombudsmannens kontor. Parter i saker med vedtak etter forskutteringslovens § 13 har etter 6. desember 1972 fått underretning om sin videre klageadgang til departementet samtidig med vedtaket.

Fylkesmannen har ved brev til bidragsberettigede gitt oppreisning for oversittelse av klagefristen, jfr. vedlagte gjenpart av brev av i dag. — — —»

Jeg meddelte deretter klageren at hennes klage ble stilt i bero, og at hun i tilfelle kunne komme tilbake til saken når departementets avgjørelse forelå.

Register over saker, referert i meldingene for 1963—73.

(Henvisningene angir år og side i de trykte meldinger.)*

- Adopsjon*, praksis ved — av stebarn, 70/73.
Advarsel, se *Påtaleinnlatelse*.
Aldershjem,
 foreldelse av krav på betaling for opphold, 73/36.
 pensjonsprisforhøyelse, 72/83.
Alderstrygd, se *Trygdeordninger*.
Almenninger, salg av parsell fra statsalmenning 72/48.
Almenningsrett, for nedlagt småbruk, 65/89.
Anbud,
 anbyders oppfyllelse av vilkår for å kunne inngi —, 68/88.
 behandlingsregler for kommunale anbudsaker 73/68.
 brudd på kontrakt inngått etter —, 66/29.
 ikke til hinder for at gjenstanden ble gitt bort, 69/72.
 ombudsmannens kompetanse i anbudssaker, 68/88, 68/93, 69/72.
 prisstignings betydning for anbudspris, 64/16.
Andelskraftlag, Industridepartementets adgang til å oppnevne interimsstyre i, 66/73.
Ankerett, se *Klagerett*.
Anmeldelse, se *Påtalemyndigheten*.
Ansettelse, se *Tjenestemenn*.
Arbeidshus, se *Tvangsarbeid og Fængselsforhold*.
Arbeidsløsetrygd, se *Trygdeordninger*.
Arbeidsulykke, påtalemyndighetens forhold ved straffeforfølgning etter, 65/34.
Arrestant,
 midler fratatt — brukt til inndekning av ilagt bot, 65/22.
 politiets forvaring av —'s verdisaker, 63/24.
Arveavgift, se *Avgifter*.
Attføring, se *Trygdeordninger*.
Avgifter,
 arveavgift, fradrag for betalt — i utlandet, 65/59.
 arveavgift, grunnlaget for beregning av — 73/59.
 bensinavgift,
 refusjon av — for jordbrukstraktorer, 69/78, jfr. 70/14.
 refusjon av — for motorsager tilhørende innsatte, 69/62.
 elektrisitetsavgift til staten, fritagelse for, 71/93.
 kosmetikkavgift, 68/98.
 legal panterett for skatter og avgifter bortfalt da krav ble reist mot ny eier, 73/60.
 merverdiavgift på kraftfôranvisninger, 72/42.
 motorvognavgifter,
 avgiftsinnfordring og avskilting, 63/15.
 ettergivelse av,
 biloppbyggingsavgift, 67/53.
 kilometeravgift, 66/68.
 feil utbetaling av registreringsavgift, 66/68.
 omsetningsavgift,
 av billedhoggerarbeid, 65/89.
 av fraktseløp, 63/36.
 ettergivelse av, 63/36.
 oversittelse av klagefrist, 65/53.
 på ukeblad, 65/59.
 refusjon av — for skolebygg, 63/51.
 refusjon av etterberegnet — for arbeid utført for vegvesenet, 63/77.
Avgiftsparkering,
 reglene om —, 72/74.
 underretning om klagerett, 72/74.
Barnebidrag, se *Underholdsbidrag*.
Barnevernsnemnd,
 kompetanse ved krav om besøksrett for besteforeldre, 67/71, jfr. 72/12.
 mangelfull saksbehandling i, 65/27, jfr. 66/10, 67/73.
 omsorg for barn som overføres til åndssvakeheim, 65/70.
 overtakelse av omsorg for barn, 63/54, jfr. 64/10, 67/73.
Behandlingstid, se *Saksbehandling*.
Bergelønn, etter lov om stranding og vrak, 65/41.
Beslag, se *Politiet og Påtalemyndigheten*.
Besøksrett, for besteforeldre, 67/71, jfr. 72/12.
Betongvarer, kontrollordning for —, 73/69.
Bot,
 for beruselse under permisjon eller prøveløslatelse fra tvangsarbeidshus, 65/22, 66/58.
 inndrivelse ved trekk i sykepenge, 67/39.
Brannslukningsvann, ansvar for kommune som følge av pålegg om —, 70/87.
Brevsensur, se *Sensur*.
Bureisingsveg, se *Veg*.
Bygningssaker,
 ansvar for kommune som følge av pålegg eller forslag om,
 utvidelse av vannforsyningsanlegg for brannslukningsformål, 70/87.
 øket vannledningsdimensjon, 70/90, 71/61.

*) De tidligere meldinger er: 1963, Dok. nr. 7 (1963—64), 1964, Dok. nr. 6 (1964—65), 1965, Dok. nr. 9 (1965—66), 1966, Dok. nr. 8 (1966—67), 1967, Dok. nr. 7 (1967—68), 1968, Dok. nr. 4 (1968—69), 1969, Dok. nr. 4 (1969—70), 1970, Dok. nr. 4 (1970—71), 1971, Dok. nr. 4 (1971—72) og 1972, Dok. nr. 4 (1972—73).

byggeavstand,
hjemmel for å dispensere fra reglene om
—, 69/52, jfr. 70/14.

med samtykke fra naboer, 68/73.

bygge- og delingsforbud forsømt nedlagt,
71/66, 73/49.

bygge- og delingsforbud kan ikke nedleg-
ges i påvente av utarbeidelse av gene-
ralplan, 72/62.

byggetillatelse gjort betinget av sikkerhets-
stillelse for fremtidig refusjonskrav,
73/53.

byggetillatelse, uhjemlede avslag på søknad
om —, 73/49.

bygning i strid med lovens formelle regler
kan ikke kreves revet, 63/14.

dispensasjon fra krav om disponeringsplan
for hyttebebyggelse, 70/112, 71/68.

dispensasjonssak behandlet av formannskap
istedenfor av bygningsråd, 70/98.

disposisjonsplan, bygningsrådet gjorde
ikke søker oppmerksom på at godkjen-
ningsspørsmålet hørte under fylkesman-
nen, 73/46.

forskjellsbehandling ved — etter strand-
loven, 67/69.

fradeling av bebygget tomt kan ikke nektes
på grunn av manglende kloakk, 71/65.

jordbruksområder, bygningsmyndighetenes
kompetanse til å regulere —, forholdet
til jordloven, 72/53.

kloakk ikke godkjent av helserådet da
byggetillatelse ble gitt, 71/64.

kloakk- og spillvannsutslipp, mangelfull be-
handling av klager fra nabo, 71/62.

nabovarsel unnlatt, 68/73.

oppsettende virkning av klager, behandling
av begjæringer om —, 72/61.

refusjonskrav for veg og kloakk,
ikke beregnet etter bygningslovens regler,
71/37, jfr. 72/12, 73/53.

ved senere utbygging av tilstøtende om-
råder, 71/59.

stans av byggearbeid, krav om — hører
under bygningsrådet, når delegasjon etter
bygningsl. § 14 ikke er foretatt, 73/51.

vann- og kloakktilknytning for eldre be-
byggelse i Maridalsvannets nedslagsfelt,
72/71.

vanntilknytningsavgift i strid med avtale
om opparbeidelse av boligområde, 70/92.

Delegasjon,

av innstillingsmyndighet etter yrkesskole-
loven fra fylkesskolestyre til skoleutvalg,
66/11.

av myndighet fra Forbrukerrådet til sekre-
tariatet, 66/24, jfr. 67/12.

av myndighet fra politimester til fullmektig,
63/29.

Dispensasjon,

forskjellsbehandling ved — etter lov om
byggeforbud i strandområder, 67/69.

fra ansettelsesregler, 66/23, 69/33.

fra reglene i husleiereguleringsloven, 67/58.

fra reglene om byggeavstand etter bygnings-
loven, 68/73, 69/52, jfr. 70/14.

Distriktsleges tjenesteforhold, 64/73.

Drosjebevilling, se *Samferdselssaker*.

Eget tiltak, enkelte saker tatt opp av —,

adgang for ungdom under 18 år til iland-
føring av rusdrikk, 69/71.

anbudssaker, spørsmål om behandlingsreg-
ler for kommunale, 73/68.

ankeordning ved godkjenning av farma-
søytiske preparater, 63/27, jfr. 64/10.

ankerett,

— etter jordlovens § 7, 65/92.

— for leievognbevillingshavere ved utvi-
delse av bevillingsantallet, 66/83.

ansettelse av lektorer i lærerskolen, Kirke-
og undervisningsdepartementets kompe-
tanse, 71/17.

barnevernsnemndas omsorg for barn som
anbringes i åndssvakehjem, 65/70.

behandling av ankesaker etter jordloven,
67/41.

betongprodukter, kontrollordningen for —,
73/69.

bidragsforskott, utbetaling av, 71/84.

billighetspensjon for tjeneste under krigen,
70/43.

bygningsrådenes hjemmel for å dispensere
fra reglene i bygningslovens § 70 om
minsteavstand til nabogrense, 69/52, jfr.
70/14.

fengselsforhold,

ansvar for skade på innsattes eiendeler,
64/45, jfr. 65/9.

behandling av saker om utvisning og prø-
veløslatelse, 69/64.

brev- og besøksforbud etter fengselslo-
vens § 54, 65/70.

enromsinnsattes adgang til gudstjeneste
i anstalten, 70/59.

forkynnelse av tiltalebeslutning, for vare-
tektsfengslede, 71/73.

innsattes,

aversan som vilkår for — permisjon,
70/63.

— adgang til å disponere private mid-
ler utenfor anstalten, 64/78.

— anonymitet, 68/46.

registrering av — eiendeler, 67/46.

— rett til å bruke arbeidspenger, opp-
tjent i annen anstalt, 69/61.

— ukontrollerte korrespondanse med
pårørende, 69/55.

koordinering av refselsmyndighet og

- formen for underretning om refselsesbeslutning, 63/57, jfr. 64/11.
- mottakelse av pakker til de store høytider, 65/60, jfr. 66/10.
- oppsettende virkning av klage over refselsesbeslutning, 72/77.
- «sniffing» i fengselsvesenets anstalter 66/56.
- varetektsfengsledes rettigheter, 68/42.
- varetektsfradrag,
— etter fengselslovens § 41 og løsgjengerlovens § 28, 69/62.
- i forbindelse med bruk av rettsmidler, 66/58.
- forkjøpsrett etter konsesjonslovene brukt til utenforliggende formål, 71/49.
- forskottering av underholdsbidrag, forsømler i forbindelse med —, 72/45.
- fri tannbehandling, aldersgrense etter lov om tannrøkt, 67/67.
- hjelpestønad til husmødre til hjelp i huset, 73/38.
- innfordringsgodtgjørelse for underholdsbidrag, foreldelse av og underretning om, 68/62.
- jordlovsaker, spørsmål om klagerett over fylkeslandbruksstyrets svar på forespørsel om eiendom trengs til rasjonaliseringsformål, 73/46.
- Justisdepartementets adgang til å forlenge inndragningstiden for førerkort, inndratt av politiet, 66/85, jfr. 68/11.
- klagebehandling i kontrollkommisjon etter at pasient i psykiatrisk sykehus er utskrevet, 65/91, jfr. 67/12.
- konfirmasjonsforberedelse, lovens vilkår for —, 69/73.
- konsesjonssaker, spørsmål om et sikrere grunnlag for bedømmelse av søkerens jordbruksfaglige kvalifikasjoner, 71/48.
- kontroll med brev til og fra pasienter,
— i psykiatriske sykehus, 65/78, jfr. 70/13.
- i åndssvakehjem, 66/13.
- omkostninger ved appell-legeundersøkelse av sjømenn, 64/73.
- overgangsordning ved iverksettelse av bestemmelsen i lov om sosial omsorg i § 3 nr. 5, 72/82.
- politiets bruk av opplysninger fra tystere, 65/14.
- psykiatrisk sykehus, anvendelse av pasienters trygdemidler til fellesformål, 72/83.
- påtaleunntatelse i forseelsessaker der tilståelse ikke foreligger, 65/36, jfr. 67/11.
- reglene om avgiftsparkering, 72/74.
- saksbehandling,
behandlingstiden for saker i Kirke- og undervisningsdepartementet, 73/80.
- behandlingstiden for saker i kommunalforvaltningen, 70/116.
- behandlingstiden for trygdesaker hos distriktslege, 71/76.
- behandlingstiden ved anke til Trygderetten, 68/57, jfr. 69/14.
- endring av skjema ved rekvisisjon til Sivilforsvaret, 65/71.
- forhåndsvarsel ved ny vurdering av tidligere tilståtte trygdeytelser etter trygderettskjennelse, 72/37.
- habilitet for ankeinstans som ga uttalelse til underinstans, 65/76.
- journalisering av og kontroll med ekspedisjon av saker, 64/75, jfr. 65/9, 66/9, 67/10.
- oppsettende virkning av klager over bygningsrådsvedtak, 72/61.
- underretning om foreldelsesfrist i vegloven § 30 a, 73/57.
- underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.
- underretning om resultatet av søknader om skatteettergivelse, 72/39.
- Sivilforsvaret, fordeling av tjenesten på kvinnelige tjenestepliktige, 71/97.
- skatt, krav om returporto ved forespørsler om ligning, 73/65.
- skattelettelse for ungdom under utdanning, 69/97.
- skrevne regler om,
beregning av kjøreansiennitet ved kjørebrevillinger, 63/55.
- Lønns- og prisdepartementets praksis ved søknad om lønnsforbedring, 67/13.
- praksis i konsesjonssaker, 65/80, jfr. 69/13.
- prinsipielle retningslinjer ved førerprøve for invalide, 64/68.
- sosialskoler, intervjuundersøkelse ved opp-
tak, 72/89.
- stemmeplikt for medlemmer av ansettelses- og innstillingsråd, 72/33.
- straffeporto ved underfrankert tjenestepost, 64/74, jfr. 65/9.
- støtte fra Feriefondet, fordelingen av —, 68/97.
- søkerlister, offentlighet for —, 71/31.
- tjenestemenn,
ansettelsesmyndighetens undersøkelsesplikt, tjenestemannslovens § 11, 63/48.
- delegasjon av innstillingsmyndighet etter yrkesskolelovens § 13, 66/11.
- fribilletter ved NSB for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52, jfr. 66/9.
- partsoffentlighet ved søknad om avansementsstilling, 65/68, jfr. 68/11.
- representasjon i ansettelsesråd, 64/37.
- tillegg i ansiennitet for,
— militær utdanning, 63/22, jfr. 64/10.

- videreutdannelse som lærer, 63/61, jfr. 64/11.
- undersøkelse av forholdene ved Statens spesialskoler for evneveike, 67/78.
- vandelskrav for skipsmaskinistsertifikat, 68/64.
- yrkesskadetrygd ved plassering i arbeidshjem etter lov om sosial omsorg, 67/61.
- Eksamen,*
- besvarelse bortkommet, 70/33.
- nektet å gå opp til — i pedagogikk for faglærer, 64/21.
- spørsmål om gyldighet av, 66/10.
- vitnemål for — hvor besvarelse bortkommet, 70/33.
- Eksportrett,*
- for frossen fisk, 68/76.
- for kunstig tørket fisk, 64/12.
- saksbehandling ved omlegging av eksportordningen for iset vintersild, 70/78.
- Ekspropriasjon,*
- besittelsestagelse før rettskraftig skjønn, 63/37.
- kraftlinje anlagt uten —, 73/55.
- om ulemper ved avståelse av fri grunn, 70/95.
- statens ansvar for ekspropriasjonserstatning etter oreigningsl. § 25,4 — sen behandling av krav om utbetaling, 71/43.
- Enslige,* Husbankens stønadsregler for leilighet til, 64/53.
- Entreprenører,* utferdigelse av autorisasjonsdokument før vilkårene forelå, 68/88.
- Erstatning,*
- etter feilaktig utmålsforretning, 66/16.
- etter isgang i regulert vassdrag, 70/46.
- for anlegg av kraftlinje, 71/45, 73/55.
- for behandling av lærersak, 65/29.
- for beslag av fiskegarn, 65/63.
- for eiendomsskade påført ved Forsvarets arbeider, 64/15.
- for forvaringsansvar, 63/24, 64/45 jfr. 65/9, 65/66, 68/49.
- for hårdhendt behandling ved anholdelse, 66/14.
- for kommunal tjenestemanns enke som falt utenfor pensjonsordning, 73/35.
- for kort avviklingsfrist ved oppsigelse av kontrakt om betjening av garderobe, 71/36.
- for naturskade, 69/45.
- for nektelse å heve minstepris i garantiavtale, 69/90.
- for oppflyttingsnektelse ved lærerskole, 71/88, 73/83.
- for råteskader på hus oppført etter Boligdirektoratets tegninger, 65/38.
- for skade ikke medtatt i skjønnet, 70/46.
- for tap av sau p. g. a. slagbjørn, 70/81.
- for tapt inntekt under befalskurs i Sivilforsvaret, 68/15, jfr. 69/13.
- for uberettiget avskilting av motorvogn, 63/15.
- for uberettiget oppsigelse, 68/36, jfr. 69/14.
- for uhjemlet påbud om at lensmannsbetjent skulle ta bolig på tjenestestedet, 72/25 og 73/13.
- for ulovlig slaktet rein, 68/75.
- for utenforliggende hensyn i ansettelses-sak, 69/88.
- for utvidelse av veg, 69/95.
- for vannskade etter oppfylling av vegbane, 64/71.
- Erstatningskrav,* avslag på — ikke enkeltvedtak, 71/35.
- Fangeerstatning,* for politiske fanger, 64/34.
- Fanger,* se *Fengselsforhold.*
- Farmasøytiske preparater,* godkjenning av, 63/27, jfr. 64/10.
- Fartsområde,* begrensning av — for sjømenn, 63/33.
- Fengselsforhold,* se også *Tvangsarbeid,*
- brev til innsatt kommet bort. Brevjournal ikke ført, 73/77.
- enromsinnsattes adgang til gudstjenester, 70/59.
- dokumentinnsyn i henhold til offentlighetsloven nektet uten tilstrekkelig grunn, 73/74.
- fengselsmyndighetenes svar på brev fra innsatte i utenlandske fengsler, 70/57.
- forkynnelse av tiltalebeslutning for varetektsfengslede, 71/73.
- fullbyrding i Norge av dansk dom, 65/67.
- gudstjeneste for enromsinnsatte, 70/59.
- innsatte,
- anonymitet overfor utenforstående, besøk i fengslet, 68/46.
- fotografering av —, 67/51.
- arbeidslønn,
- rett til bruk av — opptjent i annen anstalt, 69/61.
- trekk i — til betaling av fjernsynsapparat i forlegning, 67/46.
- aversan/antabus som vilkår for permisjon, 70/63.
- besøksforbud,
- på lørdager og søndager, 65/87, jfr. 67/12.
- varigheten av — etter rettens beslutning, 65/70, jfr. 67/11.
- brevkurs, støtte til, 69/59.
- fellesskapsbehandling, 63/39.
- gaver fra innsatte til deres nærmeste, 67/45.
- hygieniske forhold, 63/39, 65/72, jfr. 67/12.
- klager over refselsler, spørsmål om oppsettende virkning, 72/77.

- klager over refselsler, avgjørelse av spørsmål om oppreisning for oversittelse av klagefrist, 73/73.
- klagerett til ombudsmannen, 66/71.
- korrespondanse,
med innsatte i andre anstalter, 70/57.
med ombudsmannen, 63/20.
ukontrollert med pårørende, 69/55.
tilbakeholdelse av brev til innsatt, 69/56, 73/76.
tilbakeholdelse av brev til innsatt, saksbehandling, 72/78.
- kosthold, (kaffe) 64/44.
- lufting av — på Fængselspsykehusets vaktosal, 65/45.
- medisinske forhold,
legekontroll, 67/50.
medisintildeling, 67/48.
smittesfare, 65/72, jfr. 67/12.
- overføring til arbeidshus, 64/44.
- pakker, adgang til å motta, 65/60, jfr. 66/10.
- portoutgifter, 66/70.
- private eiendeler,
erstatning for skade på, 64/45, jfr. 65/9.
manglende registrering, 64/46, 67/46.
penger bortkommet under transport, 68/49.
- private midler, bruk av — til formål utenfor anstalten, 64/48, 65/78, 67/45.
- refselse, klagerett til Kongen over Fængselsstyrets beslutning om — og om å nekte oppreisning for oversittelse av klagefrist, 73/73.
- refselsler, direktørs utøvelse av refselsesmyndighet, koordinering med Fængselsstyrets avgjørelse, underretning til innsatte, 63/57, jfr. 64/11.
- refselsler, oppsettende virkning av klage over, 72/77.
- rusdrikk, tilintetgjort, 68/50.
- sikkerhetstiltak, bevegelsesfrihet og isolasjon, 63/39, 64/43.
- «sniffing» i anstaltene, 66/56.
- søknader,
endring av sikringsform, 65/77.
prøveløslatelse fra Ungdomsfengslet, 68/47.
underretning ikke gitt om avslag på søknad om prøveløslatelse, 64/50.
- tidsskrifter m. v., adgang til å motta, 70/57.
- tilsagn, betydning av tidligere — om innleggelse på sykehus uten vakhold, 65/88.
- tobakksrøyking, adgang til fyrstikker og røykesaker, 64/47.
- underretning,
om Fængselsstyrets avgjørelse i klagesak, 65/81.
om refselsesbeslutning, 63/57, jfr. 64/11.
- prøveløslatelse av utlending — forhold til utvisningssak, 69/64.
- soningsavbrudd, forhold som kan betinge, 68/48.
- tjenestemenn,
kostgodtgjørelse for lærer ved kurs i fængselsanstalt, 72/28.
oppsigelse av vaktmester ved hjelpefengsel, 64/18, jfr. 66/8.
- tjenestemann gitt valg å søke avskjed eller bli avskjediget, 66/61.
- tjenestemanns taushetsplikt, 64/44.
- varetektsfengslede, se også *Varetektsfra-
drag*.
- dødsfall etter varetektsopphold, 67/47.
- fengslet ut over fastsatt frist, 67/44.
- innkjøpsordningen for, 65/90, 68/42.
- tipping for, 68/42.
- varigheten av besøks- og brevforbud etter fængselslovens § 54, 65/70, jfr. 67/11.
- Fængslingskjennelse*, når sak er sendt forhørsretten til pådømmelse, 64/48.
- Feriefondet*, støtte til turer for pensjonister, 68/97.
- Festekontrakt*, oppsigelse av, 71/70.
på statsgrunn i Finnmark, 64/17, jfr. 65/8.
vegrett over naboeiendom, 72/46.
- Fiskeeksport*, se *Eksporrett*.
- Fiskefartøy*, kondemneringstilskott for, 63/11, 63/49.
- Flyktninger*, reisebevis for — og politisk asyl, 70/68.
- Flyplass*, se *Lufthavn*.
- Flystøy*, se *Lufthavn*.
- Flyttsamer*, egne skolekretser for flyttsamer ikke i samsvar med lov om grunnskolen, 73/83.
- Forbrukerrådet*,
adgang til å gi uttalelser om juridiske spørsmål i partstvist, 66/24.
delegasjon av myndighet og instruks til sekretariatet, 66/24, jfr. 67/12.
offentliggjørelse av navn på firmaer som ikke svarer på henvendelser, 72/90.
- Foreldelse*,
av krav på betaling for opphold på aldersheim, 73/36.
innsigelse om — frafalt, 70/77.
- Foreldremyndighet*, se *Barnevernsnemnd*.
- Forelegg*,
etter folkeskoleloven utenfor ombudsman-
nens kompetanse, 70/37.
omgjøring av —, etter lov av 9. juli 1948 nr. 3, 63/63.
- Forkjøpsrett*,
etter jordloven, se *Jordlovssaker*.

- etter konsesjonslovene, se *Konsesjon*.
 etter lov 25.6.1965 nr. 4 forspilt ved passivitet, 71/52.
- Forpleiningsgodtgjørelse for sinnssyke*, 64/66.
Forskjellsbehandling, se *Saksbehandling*.
- Forsvaret*, gjennomføring av opprykk etter justerings- og normeringsforhandlinger, 66/29, 68/30, 73/23.
- Forsvarets skoler*,
 ansettelsesvilkår var til hinder for at lærer ble overført til kontorarbeid med vesentlig lengre bunden arbeidstid, 72/17.
 ansiennitetstillegg i sivil stilling for utdanning ved, 63/22, jfr. 64/10.
- Forvaltningsvedtak*, se også *Omgjøring og Utenforliggende hensyn*.
 annullering av — gitt i strid med lovens betingelser, 67/40.
 bevillingshavers oppsigelse av drosjebevilgning tilbakekalt for sent, 69/46.
 betydning av forhåndstilsagn, 65/56, 65/88.
 bygningsråds pålegg om nedrivning stiftet ikke rett for nabo, 63/14.
 forsvarlig vurdering ikke foretatt, 71/71.
 spørsmål om fremtidig godkjenning av fylke av reguleringsplan som vilkår for konsesjon, 70/49.
 virkning av uklarerhet i, 65/43, 69/18.
- Forvaringsansvar*, se under *Erstatning*.
- Fribillett*, ved Norges Statsbaner for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52, jfr. 66/9.
- Frihetsberøvedes*, rett til ukontrollert brevveksling med ombudsmannen, 63/20.
- Fri sakførsel*,
 etterbevilling nektet i farskapssak etter frifinnelse, 68/99.
 i sak om gyldighet av oppsigelse, 64/18, jfr. 66/8.
 i sak om omgjøring av vedtak om billighetpensjon, 70/108, jfr. 71/15.
- Fylkeslandbruksstyre*, se også *Jordlovssaker*, adgang til å avgi ikke foreskrevet uttalelse i konsesjonssak, 64/25.
 ankerett over vedtak av, 65/92.
 medvirkning til å få i stand kjøp av tilleggsjord, 66/83.
 om adgangen til å omgjøre eget vedtak, 67/42, jfr. 68/12, 69/48.
 underretning til parter om vedtak i jordfordelings sak, 65/92.
- Førererkort*, se *Motorvogn*.
- Godkjenning*, inkompetanse ikke avhjulpet ved senere —, 64/29.
- Habilitet*, se *Saksbehandling*.
- Handelsbrev*, frigivelse av, 63/19.
- Herredsagronom*,
 irettesettelse og advarsel for tjenesteforsømmelse, 68/76, jfr. 69/14, 69/78.
- Heimevernsbladet*, kompetanseforholdet mellom redaktøren for — og Generalinspektøren for HV, 65/47.
- Hjemfallsrett*, kollisjon mellom — og avtalt tilbakefallsrett, 70/45.
- Husleieregulering*, se også *Pristakst*,
 fordeling av leien på lokaler i to byggetrinn, 67/54.
 partsøffentlighet i sak om —, 67/58.
 spørsmål om garasjeleie var unntatt fra husleiereguleringsloven, 63/99.
 vurdering av renteutgifter, 67/54.
- Håndverksbrev*,
 oppbevaring av, 63/37.
 overføring til annen kommune, 63/37.
- Importnektelse*, for potetstivelse, gjort gjeldende for allerede inngått kontrakt, 73/71.
- Inndragning*, av ulovlig merpris,
 til fordel for kjøper, 63/63.
 til fordel for staten, 67/30.
- Innsatte*, se *Fengselsforhold*.
- Invaliditet*, betydningen av — ved førererkort for offentlig personbefordring, 64/68.
- Jorddyrkingstilskott*, i strid med regler for, 70/84.
- Jordlovsaker*,
 ankerett ved vedtak om tildeling av tilleggsjord, 65/92.
 bygningsmyndighetenes kompetanse til å regulere jordbruksområde, 72/53.
- forkjøpsrett,
 anke over forkjøpsvedtak bør forelegges for motpart, 67/41.
 — bare hvis frivillig avtale ikke kommer i stand, 65/82.
 forespørsel om eiendom trengs til rasjonaliseringsformål, 73/46.
 fristen for forkjøpsvedtak etter lovens § 13,
 bør tilsi behandling av forkjøpsrett før fristen går ut, 65/91, 72/52.
 er bindende også for Landbruksdepartementet, 67/42, jfr. 68/12.
 utgangspunktet for beregning av —, 65/91, 66/83, 71/51.
 omgjøring av eget vedtak om — hadde ikke fylkeslandbruksstyre adgang til, 67/42, jfr. 68/12, 69/48.
 omgjøringsadgang og partsstilling, 73/44.
 fradelingssak, miljømessig hensyn, 72/63.
 klagerett over fylkeslandbruksstyrets svar på forespørsel om en eiendom trengs til rasjonaliseringsformål etter jordl., 73/46.
- rasjonaliseringstiltak,
 fylkeslandbruksstyres og jordstyres plikt til medvirkning til å få i stand rasjonaliseringssalg på frivillig basis, 66/83.
 — ikke hindret av klausul i skjøte, 63/70.
 jordsøkers alder og familieforhold av underordnet betydning, 66/83.

- underretning til parter om vedtak i jordfordelingssak, 65/92.
- Juridisk bistand*, utgifter til — i forvaltnings-sak, 63/26, 65/29, 69/91.
- Kgl. resolusjon*,
fornærmedes klagerett til Kongen over avgjørelse av Riksadvokaten, 64/18.
ordning istandbrakt ved —, brakt til opphør ved beslutning i regjeringskonferanse, 65/57.
- Kirke*, forbud mot bebyggelse nær —, 67/37.
- Kirke, den norske*,
avvisning av faddere, 73/67.
konfirmantforberedelse, 69/73.
- Kirkegård*, urnedsettelse etter omregulering av, 67/63.
- Kirke- og undervisningsdepartementet*, saksbehandlingstiden i —, 73/78, 73/80.
- Klagefrist*,
etter strandlovens § 4, 69/54.
- Klagerett*,
over vedtak av fylkeslandbruksstyre, 65/92.
over vedtak om øking av bevillingsantall, 66/83.
til Kongen,
over Justisdepartementets unnlattelse av å gjøre ansvar gjeldende overfor advokat, 64/18.
over Riksadvokatens henleggelse av anmeldelse, 64/18.
til ombudsmannen,
for saksbehandler hvis forslag ikke er fulgt, 69/32.
fra kommuner, 69/67, 69/69, 69/77.
- Kommunale tjenestepensjoner*, se *Pensjonsordninger*.
- Kommunesammenslutning*, tjenestemenns stilling ved —, 71/29, 71/30.
- Kommunevalg*, fremgangsmåten ved stemmegivning, 64/25.
- Kompensasjon*,
i krav på stats- og kommunetilskott, 70/106.
i lønn, 65/86, 70/32.
i skattetilgodehavende, 69/96, 71/37, jfr. 72/12.
- Kompetanse*,
manglende — ikke avhjulpet ved senere godkjenning av rett myndighet, 64/29.
se også *Ombudsmann, Saksbehandling*.
- Kompetanseforhold*, mellom redaktøren for Heimevernsbladet og Generalinspektøren for HV, 65/47.
- Kondemneringstilskott*, for fiskefartøyer, 63/11, 63/49.
- Konfirmantforberedelse*,
forholdet mellom det obligatoriske kurs og frivillig tilleggsundervisning, 66/64, 69/73, jfr. 71/14.
lovens vilkår for omlegging av undervisningen, 69/73, jfr. 71/14.
- Kongen*, klage til — etter regjeringsinstruksens § 5, nr. 2, 64/18.
- Konsesjon*, se også *Samferdselssaker*,
almenninger, salg av parsell fra statsalmenning undergitt konsesjonsplikt, 72/48.
avslag på søknad om — omgjort etter selgerens død uten at saken var forelagt arvingene, 66/66.
avslått på mangelfullt grunnlag, 65/24, jfr. 66/10.
forkjøpsrett etter konsesjonslovene brukt til utenforliggende formål, 71/49, jfr. 72/12.
hjemfallsrett,
kollisjon mellom — og avtalt tilbakefallsrett, 70/45.
kjøpesummens betydning i konsesjonssak om jordbrukseiendom, 71/48.
overdragelse av resteiendom som vilkår for å opprettholde konsesjon på den øvrige del av eiendommen, 71/46.
praksis i konsesjonssaker som gjelder dyrket mark, skog eller fjellstrekninger, 65/80, jfr. 69/13.
på dyrket mark til hyttetomt, 64/25.
på heistrekning, 64/26.
på jordbrukseiendom, 63/53, 65/24, jfr. 66/10, 66/66, 69/50, 70/49, 70/54, 71/48.
salg av søkerens andre eiendommer uten betydning for —, 69/50.
spørsmål om fremtidig godkjenning av fylke av reguleringsplan som vilkår for —, 70/49.
yrkesmessig tilknytning og kvalifikasjoner som grunnlag for avgjørelsen i konsesjonssaker om jordbrukseiendommer, 71/48.
- Kontrakt*,
brudd på — p. g. a. misforståelse av anbud, 66/29.
fortolkning av — med kommune,
om interessenttilskott til veg, 70/103.
om oppføring av forstøtningsmur, 70/93.
oppsigelse av — med kommune om betjening av garderobe, 71/36.
- Kontrollkommisjoner*, se *Psykisk helsevern*.
- Kraftlag*, se *Andelskraftlag*.
- Kraftledning*,
anlagt uten hjemmel, 73/55.
ansvar for ulemper, 70/95.
erstatning ved anlegg av —, 71/45.
valg av trasé, 63/37.
- Krigsmedalje*, ordning med utdeling av —, ved kgl. resolusjon, opphørt ved beslutning i regjeringskonferanse, 65/57.
- Krigsskole*, ansiennitet for befal utdannet ved, 63/22, jfr. 64/10.
- Legehonorar*,
etterbetalt tross delvis foreldelse, 70/77.

Legeundersøkelse,

- dekning av omkostninger ved — av sjømenn, 64/73.
- pasients krav på opplysninger, 63/23, 63/33, 63/53, 68/59.
- pasients krav på tilbakelevering av egne opptegnelser etter psykiatrisk observasjon, 63/53.
- ved innleggelse i psykiatrisk sykehus, 63/79, 63/80.

Leievognbevilling, se Samferdselssaker.

Lufthavn, støyregler for Oslo lufthavn ikke overholdt, 71/94.

*Lensmann, se Politi.**Los,*

- fartstidsberegning for kyst-, 63/35.
- søkeres alder ved opptak av -læringer, 69/35.

Lotteritillatelse, ikke gitt til fritidsvirksomhet, 68/94.

Lovendring,

- ved avgjørelse om fritak for arveavgift, 65/59.
- ved avgjørelse om skattenedsettelse av billighetsgrunner, 63/13.

Lærere, se også Tjenestemenn og Skole, ansettelse,

- av lektor uten kunngjort fagkrets og ikke innstilt, 70/39.
- av lektorer i lærerskolen, Kirke- og undervisningsdepartementets kompetanse, 71/17.
- av lektorer ved teknisk skole — kompetansefordelingen mellom Kirke- og undervisningsdepartementet og skolens styre, 71/19.
- av skoleinspektør etter kommunesammenlutning, 71/29.
- av skolestyrer i kombinert barne- og ungdomsskole; departementets tilsetningskompetanse, 72/14.
- av skolestyrer, spørsmål om forbigåelse, 72/13.
- av søker med mindre enn 4 års tjeneste ved annen skole, 70/16.
- av timelærer i ungdomsskolen, 68/23.
- i privat gymnas, departementets godkjennelsesmyndighet, 73/20.
- engasjement som timelærer ved høyskole ikke fornyet, 68/68.
- etter 1. juni i ansettelsesrådet, 70/16.
- innstillingsmyndighet ved — i yrkesskole, 66/11.
- i adjunktstilling av søker til lektorstilling, 71/15.
- i lærerstilling av søker til adjunktstilling, 73/22.
- krav om erstatning p. g. a. behandling av ansettelsessak, 70/41.

mangelfull orientering til søker av midlertidig faglærerstilling, 71/20.

mangelfullt faktisk grunnlag for —, 69/84.

mangelfull underretning om at ansettelse var midlertidig, 73/17.

om lærer ved spesialskole var fast ansatt eller konstituert, 65/43.

om lærer ved ungdomsskole var tilsatt som faglærer i full post, 70/26.

om reservasjoner og forbehold ved søknad, 68/20.

oversett at søknad omfattet to stillinger, 71/19.

partsoffentlighet i sak om, 70/20, 72/13.

spørsmål om forbigåelse ved — i yrkesskole, 65/29, 68/20.

teologers — i lektorstillinger i lærerskole, 70/34.

utenforliggende hensyn ved —, 69/84.

ansettelsesvilkår var til hinder for overføring av lærer til kontorarbeid med vesentlig lengre bunden arbeidstid, 72/17.

avskjedssak, skoledirektørs behandling av, 70/37.

disiplinærsak,

lærer kritisert på utilstrekkelig grunnlag, 65/29.

saksbehandlingen i — mot lektor, 69/29. faglærerkompetanse, spørsmål om forskjellsbehandling, 70/14.

ferie, rett til — for lærerskoleinspektør som var syk i skoleferien, 72/16.

feriegodtgjøring for,

i yrkesskolen, 69/22.

ved sentralskole, 69/81.

flyttingodtgjøring for lærer i yrkesskole, 68/71.

godtgjøring,

for ekstraundervisning uten at det var gitt bevilgning til slike utgifter, 69/93.

for samlingsstyrer for flytting av samling, 70/117.

for skolestyrers inspeksjon og undervisning, 67/18.

kandidat nektet å gå opp til eksamen for faglærere, 64/21.

lektorkompetanse, 73/21.

lønn,

for juli måned til timelærere ved omlegging av skoleåret, 73/19.

under militærtjeneste for lærer uten godkjent utdanning, 71/27.

under svangerskapspermisjon, 72/16.

under sykdom for midlertidig ansatt, 73/17.

lønnsansiennitet,

betingelsene for opptjening av — i gymnas, 68/17.

- for lektors tjenestetid i privat virksomhet, 69/20.
- ved overgang fra annen statsstilling, 63/66, 65/51.
- under videreutdanning, 63/31, jfr. 64/11.
- utgangspunktet for beregning av —, 67/14.
- lønsberegning,**
- for faglærer i full post uten fullt timetall i faget, 70/26.
- hjelpelærers ekstratimer ved universitetet etter bistillingsregulativet, 71/24.
- for søker til lektorstilling som var blitt ansatt i adjunktstilling, 71/15.
- for timelærere etter bistillingsregulativet, 66/32.
- overtidsbetaling for rektor ved navigasjonsskole, 63/36.
- skoledirektørs plikt til medvirkning, 64/23.
- under videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
- ved endring av lønsregulativet før tiltrødelsen, 63/73, 66/36.
- lønsendring,**
- betydningen av — før tiltrødelse, 63/73, 66/36.
- manglende underretning om, 64/22.
- tidspunktet for omberegning, av godtgjøring for ekstratimer ved Luftkrigsskolen, 66/35.
- ved tilstått bedret lønnsstatus, 67/13, 70/28.
- oppsigelse,**
- fra midlertidig stilling ved spesialskole, 68/25.
- fra timelærerstilling ved spesialskole, 73/14.
- i prøvetid av midlertidig ansatt faglærer ved yrkesskole; kompetansefordelingen mellom departementet og skolens styre, 71/21.
- oppsigelsesfrist for,**
- midlertidig realskoletimelærer, 66/41.
- midlertidig stilling ved spesialskole, 68/25.
- stipend,**
- for videreutdanning, 63/71, 69/80, 71/28.
- tilbakebetaling av — for lærer som sluttet, 69/80.
- timelærere i faste stillinger antatt å gå inn under tjenestemannsl., 73/14.
- timelæreres rett til julilønn ved omlegging av skoleåret, 73/19.
- timelærergodtgjøring ved Sjøkrigsskolen etter bistillingsregulativet, 66/32.
- tjenestefrihet for videreutdanning, opptjening av alderstillegg under, 63/61, jfr. 64/11.
- utbetaling av alderstillegg under, 71/26.
- undervisningskompetanse,**
- krav om — p. g. a. uklarhet i skoleplan og mangelfull orientering fra Lærerutdanningsrådet, 68/65, jfr. 70/13.
- meddelt på grunn av forhåndstilsagn av Lærerutdanningsrådet, 65/56.
- som faglærer i ungdomsskolen, 68/65, jfr. 70/13.
- spørsmål om — og lønn som lektor, 66/37.
- undervisningsplikt for hjelpelærer ved universitet,** 71/24.
- utdanningskrav for styrer i kombinert barne- og ungdomsskole, 72/14.
- utdanningsopprykk, etter tilsagn som bygget på feil fra departementet, 70/18.
- Lærerskole,** se *Skole*.
- Motorvogner,**
- avgiftsinnfordring og avskilting, 63/15, 66/68.
- avskilting og borttauing av parkert bil, 63/65.
- ettergivelse av kilometeravgift, 66/68.
- førererkort,
- annullering av, 67/40.
- behovsattest for døde, 66/86.
- inndragning av, 63/29, 66/85.
- inndragningstiden forlenget etter klage, 66/85, jfr. 68/11.
- invalids — for offentlig personbefordring, 64/68, jfr. 67/10.
- spørsmål om utgifter ved borttauing av — kunne belastes eieren, 65/64.
- Motregning,** se *Kompensasjon*.
- Musikkklærere,** gruppering av — i telefonkatalogen, 63/30.
- Nabovarsel,** ikke gitt av kommune ved oppføring av søppelforbrenningsanlegg, 70/99.
- Navn,**
- bevilling for barn av fraskilte foreldre til å anta stefars —, 67/72.
- valg av slekts—, 65/55.
- Nedsettelse,** se *Ettergivelse*.
- Nordmarksavtalen,** 72/54.
- Norges Statsbaner,**
- fribillett for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52, jfr. 66/9.
- reklameavtale ikke fornyet, 69/70.
- Norsk Rikskringkasting,**
- ombudsmannens kompetanse med hensyn til programvirksomheten, 73/65.
- valgprogrammene foran Stortingsvalget, 73/65.
- Offentlighet i forvaltningen,**
- dokumenter i forbindelse med forhandlinger om avtale om friluftsområder i Nordmarka, 72/54.
- liste over skoleelever som hadde fått reisetilskott, 73/82.
- skjemaer brukt av fengselsmyndighetene til innhentelse av erklæringer fra innsatte, 73/74.
- søkerliste, 71/31.

Ombudsmann, Stortingets — for forvaltningen, se også Klagerett,

brevveksling med innsatte, 63/20.
forholdet mellom ombudsmannskontrollen og høyere forvaltningsorganers plikt til å føre tilsyn med underordnede organer, 73/8.

forholdet til Ombudsmannen for Forsvaret, 69/7.

klage til — ikke oppsettende virkning, 63/48, 64/26.

kompetanse, overfor,
avgjørelse av kommunalt organ, 67/18, 67/69.

barnevernkantors rapport til utenlandsk domstol, 71/93.

domstolene, 64/26, 64/48, 67/51, 70/37.

Forbrukerrådet, 72/90.

fylkeskommune, 65/61.

Hovedorganisasjonenes sykelønnsutvalg, 73/65.

Landbruksdepartementets avgjørelse av klage fra kommune om plassering av bolig for tjenestemann, 69/77.

Norsk Riksringkastings programvirksomhet, 73/65.

Reisetraffikkforeningen for Oslo og Omegn og Turistsjefen i Oslo, 69/70.

Riksrevisjonen, 68/88, 68/93, 69/72.

saksbehandler har ikke klagerett over forvaltningsorgans avgjørelse, 69/32.

Sosialdepartementets avgjørelse av tvist mellom kommuner etter lov om sosial omsorg, 69/69.

Stortinget, 63/18, 63/21, 63/24, 63/39, 63/51, 64/11, 64/12, 64/28, 64/53, 68/55, 70/43.

Styret for sluttvederlagsordningen, 71/92.
kritikk over klage til —,

fra fengselstjenestemann over innsattes, 66/71.

fra kommunekontorsjef over lærers, 71/28.

fra polititjenestemann over anmelders, 64/50.

fra skoledirektør over lærers, 64/23.

uriktige opplysninger til —, 71/85.

Omgjøring,

av ansettelse etter,
at melding var mottatt, 70/40.
tiltredelse, 64/35.

av avslag på søknad om konsesjon etter selgerens død uten at saken var forelagt arvingene, 66/66.

av begunstigende forvaltningsavgjørelse, 66/89, 67/61, 68/12, 69/48, 69/94, 72/64.

av forelegg etter lov av 9. juli 1948 nr. 3, 63/63, 67/30.

av førerkort utferdiget i strid med lovens betingelser (annullering), 67/40.

av inndragningstid for førerkort, 66/85, jfr. 68/11.

av samtykke til dobbeltstilling, 67/21.

av tilsagn om leilighet, 69/94.

av tilsagn om utdanningsopptrykk for faglærer, 70/18.

av vedtak om at kommune skulle kjøpe eiendom til friluftsmål, 72/65.

av vedtak om billighetspensjon, 70/108, jfr. 71/15.

av vedtak om kloakkanlegg, 69/53.

av vedtak om krigspensjon, 67/60.

av vedtak om tildeling av kommunal tomt, 72/64.

av vedtak om tomtepris, 72/68.

fylkeslandbruksstyres adgang til — av eget vedtak, 67/42, jfr. 68/12, 69/48.

overordnet forvaltningsorgans vedtak om —, omgjort etter klage, 68/12.

Omkostninger,

til juridisk bistand, 63/26, 65/29, 69/91, 71/51.

ved appell-leges undersøkelse, 64/73.

ved takstforretning etter reindriftsloven, 66/15.

Omsetningsavgift, se Avgifter.

Opplysningsvesenets fond, frafallelse av klausul på eiendom kjøpt av —, 67/64.

Oppsigelse og ordensstraff, se Tjenestemenn. Overformynderi, forvaltning av midler innsamlet etter bedriftsulykke, 72/44.

Partsoffentlighet, se Saksbehandling.

Passnektelse, 67/37, jfr. 68/12.

på grunn av skyldig underholdsbidrag, 73/86.

Passivitet, kommunes — i forkjøpssak, 71/52.

Pensjonsordninger,

duplikatkort når postgirokort er kommet bort, 67/53.

kommunal pensjonsordning, utilstrekkelig grunnlag for å holde en tjenestemann utenfor, 70/109, jfr. 72/12.

Krigspensjoneringen, omgjøring av vedtak om pensjon, 67/60.

pensjoner av statskassen,

godskriving av krigstjeneste, 70/43.

utenfor ombudsmannens kompetanse, 68/55, 70/43.

Pensjonsordningen for statens arbeidere, forskjellsbehandling ved beregning av pensjonsgivende tjenestetid, 64/56.

mangelfulle opplysninger om pensjonsgivende tjenestetid, 64/57.

Pensjonstrygden for sjømenn,

beregning av fartstid for kystlos, 63/35.
etterbetaling ved endring av pensjonsgrunnlaget, 63/14.

Pensjonstrygden for skogsarbeidere, frist for krav om godskriving av premieuker, 63/26, 68/54.

- samordning,
 av fiskerpensjon og hustrus uførepensjon
 av folketrygden, 73/37.
 av tjenestepensjoner, 63/20, 64/56.
 av tjenestepensjon og alderstrygd, 63/20.
 Statens pensjonskasse,
 etterbetaling av pensjon ved omregning
 etter nye regler, 65/87.
 godskriving av midlertidig tjeneste i
 innlemmet stilling, 68/55.
 karenstid, utgangspunkt for, 64/57.
 overføring til — av pensjonist fra annen
 pensjonsordning, 69/39.
 pensjonsinnskott, spørsmål om tilbake-
 betaling etter plikttjeneste, 63/11.
 vedtak om billighetspensjon kunne ikke om-
 gjøres, 70/108, jfr. 71/15.
Plikttjeneste, for tannleger, innskott i Statens
 pensjonskasse, 63/11.
Politiet, se også *Påtalemyndigheten* og *Tje-
 nestemenn*,
 anholdelse,
 hårdhendt fremgangsmåte ved —, 66/14,
 67/35.
 mangelfull registrering ved —, 70/65.
 personforveksling ved —, 66/14.
 anmerkning om irettesettelse av tjeneste-
 mann på rullebladet som ordensstraff,
 66/50.
 avansementskurs som vilkår for opprykk
 til førstebetjent, 67/33, jfr. 68/12.
 avskiltning av motorvogn, 63/15, 63/65.
 begrunnelse av uttalelser i skjenkeretts-
 saker, 66/78.
 behandlingsregler ikke fulgt ved inndrag-
 ning av kjøreseddel, 69/65.
 beslag uten rettens samtykke, 65/63, 66/62,
 68/51.
 beslaglagte penger,
 bortkommet, 66/53.
 disponert av politiet, 68/52.
 borttauing av feilparkert bil, 63/65, 65/64.
 bot,
 dekket ved trekk i sykepenger, 67/39.
 inndekket av penger fratatt bøtelagte ved
 arrestasjon, 65/22.
 bruk av opplysninger fra tystere, 65/14.
 delegasjon av myndighet fra politimester
 til politifullmektig, 63/29.
 fastsettelse av tidligere avslutningstid for
 forestillinger m. v. enn fastsatt i politi-
 vedtekter, 69/67.
 forvaring,
 av gevær, 65/66.
 av rusdrikk tilhørende innsatt, 68/50.
 av verdisaker tilhørende arrestant, 63/24.
 inndragning av førerkort, 63/29, 66/85.
 innfordring av idømt erstatning i straffe-
 sak, 67/37, 68/52.
 lensmanns plikter etter lov om stranding
 og vrak, 65/41.
 omgjøring av forelegg etter prisloven,
 fristen for — oversittet, 67/30.
 tilbakebetaling av ulovlig merpris til
 kjøperen, 63/63.
 passnektelse, 67/37, jfr. 68/12.
 påbud om flytting av kiosk manglet hjem-
 mel, 67/37.
 salg underhånden av ting utlevert til dek-
 ning av fornærmedes erstatningskrav,
 68/52.
 taushetsplikt, 65/56, jfr. 66/10 og 67/11,
 69/68.
 underretning om avgjørelser i prissaker,
 67/30.
 uriktige opplysninger fra polititjeneste-
 mann, 66/53.
Politilege, ansettelse av, 64/20.
Politisk asyl, se *Flyktninger*.
Postsparebanken, sperring av konto og til-
 bakeholdelse av innskuddsbok, 66/62.
Postverket,
 omgjøring av stillinger til fordel for inne-
 haverne gjennomført også hvor vedkom-
 mende mistet stillingen, 70/25.
 straffeporto for underfrankert tjenestepost,
 64/74, jfr. 65/9.
Prestegård, vegrett og gjerdeplikt for, 63/26.
Prest, avvisning av faddere, 73/67.
Pris,
 forhåndsopplysning om — ved skoleinter-
 nat ikke til hinder for forhøyelse i skole-
 året, 65/61.
 inndragning av ulovlig merpris,
 til fordel for kjøper, 63/63.
 til fordel for staten, 67/30.
Prisrådsvedtak,
 overtredelse av forutsetningene for —,
 68/94.
Pristakst,
 avgjørelse av kjøpers anke over — ikke
 til hinder for senere anke fra selger,
 65/19.
 for leilighet, 63/21, 65/19, 70/75.
 ikke lovhjæmmel for praksis ved overdra-
 gelse av andelsleilighet, 70/75.
 kan ikke kreves ved ikke takstpliktig salg,
 66/77.
 mangelfull vurdering av grunnlaget for til-
 legg for påkostninger, 71/71.
 Prisdirektoratets rettelse av feil ved eller
 opphevelse av — av eget tiltak, 65/19,
 66/77, 67/54.
 rett til å begjære takst og til å anke, 66/77.
 uhjemlet —. Saksbehandlingsfrist i pris-
 nemnd, 73/57.
Pristilskott, på råfisk, 63/51.

Psykisk helsevern,

anvendelse av pasientenes andel av trygdeytelser til fellesformål, 72/83.

brevsensur i psykiatrisk sykehus, 65/78, jfr. 70/13.

etter utskrivning mot sykehusets råd, 70/71.

ettervern for frivillig innlagte pasienter, 70/71.

klagebehandling i kontrollkommisjon etter at pasient er utskrevet fra psykiatrisk sykehus, 65/91, jfr. 67/12.

klage til kontrollkommisjon ikke realitetsbehandlet, 71/77.

kontrollkommisjoner, 63/80, 65/91, jfr. 67/12, 68/59.

legeundersøkelse og legeopplysninger ved tvangsinnleggelse i psykiatrisk sykehus, 63/80, 70/70, 71/77.

lovlig stedfortreder for sinnslidende som ikke kan ivareta sitt tarv, 66/78.

partsoffentlighet ved, dokumenter fra rettspsykiatrisk observasjon, 63/53.

innleggelsesdokumenter, 63/23.

tvangsinnleggelse i psykiatrisk sykehus, 63/79, 63/80.

underretning ikke gitt om, klagerett til kontrollkommisjon, 63/79.

kontrollkommisjons kjennelse, 68/59.

Påtalemyndigheten, se også Politiet,

beslag ikke forelagt for retten, 65/63, 66/62, 68/51.

brev- og besøksforbud etter fengselslovens § 54, varigheten av, 65/70.

fornærmedes klagerett til Kongen, 64/18.

henleggelse av anmeldelse, 64/50, 70/65.

klage over henleggelsesbeslutning uriktig anvist under henvisning til str.pr.l. § 91, 72/76.

manglende bestemmelse om varetektsfradrag, 66/59.

manglende svar på søknad om løslatelse fra varetektsfengsel, 64/49.

påtaleunntatelse i forseelsessaker når tilståelse ikke foreligger, 65/36, jfr. 67/11.

underretning ikke gitt, om at søknad om prøveløslatelse var avslått, 64/50.

om prøvevilkår, 65/55.

til anmelder om henleggelse, 63/12, 63/39.

til skadelidte om henleggelse av straffesak etter arbeidsulykke, 65/34.

Påtaleunntatelse, i forseelsessaker når tilståelse ikke foreligger, 65/36, jfr. 67/11.

Regjeringskonferanse, uformell beslutning i — brakte til opphør ordning istandbrakt ved kgl. resolusjon, 65/57.

Reindrift,

administrasjonens stilling overfor privat reindrifslag, 68/82.

lappefogds inhabilitet i reinbeitetvist, 73/31. *Reindrifslagfondet, erstatning av — for ulovlig slaktet rein, 68/75.*

Reisebyråer, kontroll med — 69/69.

Reiseutgifter, refusjon av — i Sivilforsvaret, 63/21.

Reklameskilt ved riksveg, 72/86.

Rekvisisjon,

oppretholdelse av krigstidsrekvisisjon for kontorlokaler, 63/58.

til Sivilforsvaret, 65/71.

Rettspsykiatrisk observasjon, pasients krav på å bli kjent med grunnlaget for psykiatrisk erklæring, 63/53.

Revisjonsrapport, firmas krav på å få se — til departementet om sine regnskaper, 64/17.

Revisor, registrering som, 65/62.

Riksadvokaten, se Påtalemyndigheten.

Riksrevisjonen, kompetanseforholdet mellom — og ombudsmannen, 68/88, 68/93, 69/72.

Riksskattestyret, spørsmål om plikt til å gi forhåndsuttalelse i skattesak, 65/37.

Sakkyndige,

ombudsmannens bruk av —, 65/38, 67/78.

partsoffentlighet ved uttalelse fra —, 64/17, 67/40.

Sosialdepartementets — råd ved innkjøp av utstyr til åndssvakehjem, 67/67.

uttalelser fra — som grunnlag for avgjørelser, 63/37.

Saksbehandling,

avgjørelsesgrunnlaget, trygdesøkers rett til å uttale seg om — i ankesak for Trygderetten, 72/34.

begrunnelse, 66/49 (i disiplinærsak), 63/33 (i helsesak), 71/88 (i sak om oppflytting av lærerskoleelev), 66/78 (i skjenkerettsak), 69/37 (i svenneprøvesak).

behandlingsregler, tilsidesatt, av bygningsmyndigheter i sak om kloakkutslipp, 71/62.

av forberedende instans (ved ansettelse), 64/39.

av kommune ved naturskadeerstatningsak, 69/45.

av politiet for oppbevaring av penger, 66/53.

av skoledirektør (ved ansettelse), 68/23.

i barnevernssaker, 65/27, jfr. 66/10, 67/73.

i fengselsak, 67/44.

behandlingstid, 63/15, 63/44, 63/56, 63/68, 64/23, 64/24, 64/32, 64/61, 64/64, 64/72,

65/49, 65/56, 65/63, 65/77, 66/40, 66/42, 66/46, 66/62, 67/52, 67/62, 67/73, 68/55,

68/56, 68/57, jfr. 69/14, 68/70, 68/71, 68/82, 69/20, 69/43, jfr. 70/14, 69/67, 69/78, jfr.

70/14, 69/81, 70/43, 70/116, 71/32, 71/43, 71/85, 71/87, 71/87, 72/16, 72/36, 72/37,

72/43, 73/78, 73/80.

feilprotokollering, 65/10.

- feilutbetaling av refusjonsbeløp, 66/68.
foreløpig svar ikke gitt, 73/78, 73/80.
forhåndsvarsel,
mangelfullt — i oppsigelsessak, 71/21.
unnlatt, 69/65, 71/80, 72/37.
unnlatt ved forhøyelse av pensjonspris i aldershjem, 72/83.
- forskjellsbehandling,
ansienntetsberegning, 63/66.
boliggodtgjørelse for utenriktjenesten, 68/28, jfr. 69/14.
dispensasjon fra lov om byggeforbud i strandområder, 67/69.
dispensasjon fra vedtektskrav om disposisjonsplan, 71/68.
faglærerkompetanse, 70/14.
fremgangsmåten ved opptak i eksport-sammenslutning ga ikke sikkerhet mot —, 70/78.
gruppering av abonnenter i telefonkatalog, 63/30.
jordlovsak, forskjellsbehandling som skyldtes endret praksis, ga ikke grunn til innvendinger, 72/63.
konsesjonssak, 64/25, 65/80, jfr. 69/13.
lærerstipend, 63/71.
lønnsansienntet ved overgang fra annen statsstilling, 63/11.
opptak i gymnas, 70/35.
pensjonsgivende tjenestetid, 64/56.
permisjon til lærer for videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
sikkerhetstiltak i fengsel, 64/43.
- habilitet,
for Fiskeridepartementets tjenestemenn som medlemmer i Frionors råd og som sekretærer i eksportutvalg, 68/76.
for jordstyremedlemmer ved tilrådinger i egne saker, 70/84.
for konkurrerende firmaer ved opptak i eksportsammenslutning, 70/78.
for lappfogd i reinbeitevist, 73/31.
for tjenestemann i ankeutvalg når han utførte sekretærarbeid for 1. instans, 70/78.
i innstillings- eller ansettelsesråd, 64/37, 68/29.
spørsmål om — for ankeinstans som tidligere har uttalt seg om saken, 65/76.
virkningen av inhabilitet i ansettelsesråd, 63/32.
- henvendelser ubesvart, 63/44, 64/23, 64/24, 64/34, 64/46, 64/49, 64/50, 64/52, 64/69, 64/71, 66/45, 68/59, 68/68, 69/20, 69/78, jfr. 70/14, 69/86, 69/101, 70/115, 71/62, 71/85, 73/57, 73/78, 73/80.
- journalisering unnlatt, 64/75, jfr. 65/9, 66/9 og 67/10, 69/78, jfr. 70/14.
klage ikke behandlet, 71/77, 71/88.
- klageadgang, underretning om, 71/88, 73/49, 73/81.
klagerett over fylkeslandbruksstyres svar på forespørsel om eiendom trengs til rasjonaliseringsformål, 73/46.
kommunisering av avgjørelse, i klagesaker, 65/81.
i refselsessaker, 63/57, jfr. 64/11.
kompetanse,
for personale ved barnevernsnemnds kontor, 65/27, jfr. 66/10.
for samferdselskonsulent, 64/29.
kontroll med ekspedisjon av saker, 64/75, jfr. 65/9, 66/9, 67/10, 68/55, 69/78, 73/78.
kunngjøring av,
endringer i pensjonsregler, 65/87.
stilling, 63/39, 64/20, 65/85.
stipend, 63/71.
mangelfull kontakt mellom forvaltningsorganer, 64/17, 67/37.
mangelfullt grunnlag for avgjørelse, 63/30, 64/12, 64/18, 64/32, 65/10, 65/24, jfr. 66/10, 65/29, 65/36, 66/82, 67/41, 67/54, 68/76, 69/84, 70/100, 70/112, 71/39, 72/20, 72/22, 73/26.
oppreiseing for oversittelse av klagefrist, avgjørelse av begjæring om —, 73/73.
oppsettende virkning, behandling av begjæringer om — i byggesaker, 72/61.
overordnet organ fikk ikke tilstrekkelige opplysninger fra underordnet, 72/22.
overordnet organs omgjøringssadgang i forkjøpssak etter jordloven, 73/44.
partsforhold i forkjøpssak etter jordl., 73/44.
partsoffentlighet,
etter endelig avgjørelse i ansettelsessak, 70/20, 71/32.
for brev som refererte uttalelse gitt under møte i tilsettingsorgan, 72/13.
i ankesak etter lærlingloven, 69/37.
i ansettelsessak hvor en attest ikke var i samsvar med senere uttalelse fra attestutstederen, 69/27.
i barnevernssak, 70/73.
i byggesak, 68/73.
i disiplinærsak mot lektor, 69/29.
i husleiereguleringssak, 67/58.
lege-erklæringer, 63/23, 63/33, 63/53, 68/59.
opplysninger til sinnslidendes advokat, 68/59.
revisjonsrapport, 64/17.
sakkyndig uttalelse innhentet av Vegvesenet om virkningen av vegtrafikk, 67/40.
spørsmål om naturvernsorganisasjoner var parter i sak etter naturvernloven, 72/54.
uttalelser avgitt av forvaltningsorgan hvis avgjørelse er innbrakt for over-

ordnet organ, 67/54, 69/65.
 ved anke,
 i jordlovssak, 67/41.
 i samferdselssak, 66/82.
 over inndragning av kjøreseddel, 69/65.
 ved oppsigelse av arsenalarbeider, 72/31.
 ved oppsigelse av yrkesskolelærer, 71/21.
 ved ordensstraff, 66/50.
 ved søknader om opprykksstillinger i sta-
 ten, 65/68, jfr. 68/11 og 71/13.
 saksdokumenter bortkommet, 66/43.
 underretning ikke gitt om,
 anke i ansettelsessak, 64/35.
 at konsesjonssøkers salg av andre eien-
 dommer ikke ville endre konsesjonsav-
 slag, 69/50.
 at langvarig engasjement ikke ble fornyet,
 68/68.
 at pristakst ikke var rettsgyldig, 73/57.
 at stilling utlyst som hel stilling ville bli
 omgjort til to halve stillinger, 72/24.
 at tilleggsutdanning for lærer ikke ga
 kompetanse i ungdomsskolen, 68/65,
 jfr. 70/13.
 at tjenesten i sivilforsvarskurs var fri-
 villig, 68/15.
 avgjørelser, 63/12, 63/39, 63/71, 64/22,
 64/23, 64/50, 65/92, 70/99.
 endring av fastsatt vegtrasé, 70/103.
 klagerett etter forvaltningsloven, 71/88,
 73/49, 73/81.
 klagerett til kontrollkomisjon, 63/79.
 omorganisering av teknisk etat og opp-
 rettelse av kommuneingeniørstilling til
 kommuneteknikeren, 72/19.
 prøvevilkår, 65/55.
 klagerett til namsretten over vedtak om
 tilleggsavgift etter reglene om avgifts-
 parkering, 72/74.
 underretning om,
 ankeadgang etter lov om enke- og mors-
 trygd, 65/78.
 avgjørelse i skatteettergivelsessak, 72/39.
 foreldelsesfrist i vegloven § 30 a, 73/57.
 fylkeslandbruksstyres vedtak i jordfor-
 delingssak, 65/92.
 innfordringsgodtgjørelse for bidrag,
 68/62.
 klageadgang etter tvangslovens § 49,
 68/67.
 politiets avgjørelse i prissaker, 67/30.
 vedtak til advokat, 68/70.
 undersøkelsesplikt,
 bidragssak, 70/100.
 drosjebevilling, 64/32.
 konsesjonssak, 65/24, jfr. 66/10.
 oppsigelse, 64/18.
 ordensstraff, 63/48, jfr. 64/11, 65/29.
 stipend, 63/71.
 uriktige opplysninger fra bygningsråd til

departementet i klagesak, 71/64.
Saksomkostninger, se *Omkostninger*.
Samferdselssaker,
 ankerett ved øking av bevillingsantallet,
 66/83.
 befordringsvedtekter om ekstraavgift for
 passasjerer uten gyldig billett, 69/100.
 behandlingsregler ikke fulgt ved inndrag-
 ning av kjøreseddel, 69/65.
 bilrute, forlengelse av, 63/83.
 drosjebevilling,
 ankebehandling, 66/82.
 ansiennitetsberegning ved fravær fra
 yrke på grunn av sykdom, 63/55.
 bevillingshavers oppsigelse av — tilbake-
 kalt for sent, 69/46.
 dokumentasjon av ansienniteten, 64/32.
 kontrakt med drosje-eier om sykekjøring
 ikke i strid med samferdselsloven, 65/40.
 leievognbevilling, 63/68, 65/10, 70/56.
 skolerute,
 behandling av sak om overtagelse av —
 i strid med avtalte forutsetninger,
 63/45.
 midlertidig kjøreordning i — godkjent
 av samferdselskonsulent uten bemyn-
 digelse til det, 64/29.
 saksbehandling i sak om skolerute, 63/45,
 64/29.
Samferdselsnemnd,
 behandling av ankesak, 63/68, 66/82, 66/83.
 uheldig saksbehandling, 65/10.
Samordning, av pensjoner og trygder, se
Pensjonsordninger.
Sensur,
 brev —,
 i psykiatriske sykehus, 65/78, jfr. 70/13.
 i åndssvakehjem, 66/13.
 innsattes rett til ukontrollert korrespon-
 dans med pårørende, 69/55.
 frihetsberøvedes rett til ukontrollert korres-
 pondans med ombudsmannen, 63/20.
Sikringsanstalt, se *Fengselsforhold*.
Sivilforsvaret, tjenesteplikt for kvinner, 71/97.
Sjømenn,
 helseerklæring for, 63/33.
 hjemsendelse av hyre for, 63/34.
 omkostninger ved appell-leges undersøkelse
 av, 64/73.
 pensjonstrygd for, se *Pensjonsordninger*.
 udyktighetserklæring, varigheten av, 66/43.
Skatt, se også *Skattetrekk*,
 beskatning av,
 arbeid på eget boligbygg, 71/41.
 beløp nyttet til feriereise for ansatte,
 70/102.
 fordel ved leiebil hos arbeidsgiver, 73/60.
 gevinst av salg som kunne ha vært gjen-
 nomført ved ekspropriasjon, 72/41.
 inntekt av eget hus, 70/102.

- inntekt ved makeskifte, 72/41.
 pensjon som tilfalt ektefeller i fellesskap, 71/40.
 tilbakebetalt husleiebeløp («husleiebonus»), 63/10.
 etterbetalte trygdeytelser, skattemessig behandling av —, 73/63.
 ettergivelse av skatt,
 for skatt opptjent i utlandet, 63/25, 69/99.
 for sjømenn, 69/42.
 for påstått uriktig ligning, 63/73, 71/40.
 for å få samsvar med avgiftsmyndighetenes syn, 63/73.
 for selvforsørgende ungdom under utdanning, 69/97, 71/41.
 ved endringer i skatteloven, 63/13.
 innbetaling av restskatt som kan påregnes ettergitt, 73/63.
 legal panterett for skatt og avgifter bortfalt da krav ble reist mot ny eier, 73/60.
 renter ved tilbakebetaling av forskottstrekk, 72/40.
 returporto ved forespørsler om ligning, 73/65.
 selvangivelse, formen på purrebrev ved manglende —, 71/42.
 selvangivelse, skattyters rettidig innsendte, uttalelse om fravik av — ikke behandlet, 73/62.
 skjønnsmessig ligning når regnskap er godkjent for beregning av omsetningsavgift, 63/73.
 skog, skattefri avvirkning av, 63/62.
 uføreattest som vilkår for klassefradrag, 67/52.
 underretning om avgjørelse av søknad om ettergivelse, 72/39.
 underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.
 utenlandsopphold, skatteplikt under, 63/25, 69/99.
- Skattetrekk,*
 anvendelse til dekning av ektefelles restskatt, 71/39.
 for meget trukket skatt anvendt til dekning av,
 kommunalt boliglån, 69/96.
 refusjonskrav etter bygningsloven, 71/37, jfr. 72/12.
 sosiallån, 70/100.
 trekkprosent ikke nedsatt ved forlengelse av trekkperioden, 66/18.
- Skjenkerett,* begrunnelse av politiets uttalelser i skjenkerettssaker, 66/78.
Skjønn, helhetsvurdering ved —, betydning av feil ved enkeltposter, 63/21.
Skogsarbeidere, pensjonstrygd for, se *Pensjonsordninger.*
Skogsbilveg, se *Veg.*
Skole, se også *Lærere,*
- alkoholservering ved klassetilstelling på restaurant, 69/29.
 delegasjon av myndighet fra fylkesskolestyre til skoleutvalg, 66/11.
 disposisjonsrett over skoletomt etter at skolen var nedlagt, 72/88.
 eksamen,
 gyldighet av —, 66/10.
 nektelse av å gå opp til —, 64/21.
 forelegg mot foreldre utenfor ombudsmannens kompetanse, 70/37.
 fri skolegang i nabokommune for grunnskoleelever, 73/85.
 innløsringstilskott for skolebarn, 68/100.
 inspeksjon, betaling for skolestyrers —, 67/18.
 kostpenger, forhøyelse av — ved internat, 65/61.
 kretsinndeling bygd på foreldrenes yrkesmessige status (flyttsamer) ikke i samsvar med loven, 73/83.
 lærerskoleelev nektet oppflytting, 71/88, 73/83.
 opptak i gymnas, 70/35.
 opptak ved sosialskole, intervjuundersøkelser, 72/89.
 privat gymnas, Kirke- og undervisningsdepartementets godkjennelsesmyndighet i ansettelsessaker, 73/20.
 saksbehandling,
 ankeordning ved nektelse av permisjon for lærere til videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
 i ansettelsesak, 70/41.
 i sak om mangelfull folkeskoleopplæring, 72/43.
 i skoleutvalg for fylkesyrkesskole, 65/29.
 sen — i Kirke- og undervisningsdepartementet, 73/78.
 skolebarnkjøring, godtgjørelse for —, 69/87.
 skolebygg, refusjon av omsetningsavgift for —, 63/51.
 skoledirektørs forhåndsstandpunkt i avskjedssak, 70/37.
 skoledirektørs plikt til medvirkning ved beregning av lønn, 64/23.
 skolerute, 63/45, 64/29.
 skolesjefs behandling av henvendelse om feil ved utbetaling av reisetilskott til elever, 73/82.
 skoleskyss, betaling for å følge barn på skolevegen, 71/46.
 skolestreik, lønn under — for pedell, 69/83.
 Statens spesialskoler for evneveike, forholdene ved —, 67/78, jfr. 71/14.
 timelæreres forhold til tjenestemannsloven, 73/14.
 undervisning for voksen etter mangelfull folkeskoleopplæring, 72/43.
 utvisning av elev fra —, 65/49, 66/89.

- årskaraktet, sendrektig etterkommelse av påbud om å fastsette —, 66/40.
- Skylddeling*, annullasjon av feilaktig skylddelingsforretning, 66/17.
- feil ved utmålsforretning over statsgrunn i Finnmark, 66/16.
- utmål av statsgrunn i Finnmark, 66/16.
- Stuttvederlagsordningen*, styret for — utenfor ombudsmannens arbeidsområde, 71/92.
- Sosialhjelp*, trekk for — ved etterbetaling av trygd, 72/38, 73/13.
- Sosial omsorg*, iverksettelse av reglene om betaling av opphold i sosial institusjon, 72/82.
- Spesialskolene*, forholdene ved — for evneveike, 67/78, jfr. 71/14.
- Statens*, salg av varer, handelslovens § 4, 65/54.
- Statens arbeidere*, se *Pensjonsordninger* og *Tjenestemenn*.
- Statens lånekasse for utdanning*, fradrag ved inntektsligning for avdrag på lån i, 65/21.
- opplysninger i søknader om inntekts- og formuesforhold, 68/66.
- Statens oppfinnerkontor*, behandling av forespørsel, 72/92.
- Statens pensjonskasse*, se *Pensjonsordninger*.
- Statsadvokat*, se *Påtalemyndigheten*.
- Statsgrunn*, feste av — i Finnmark, 64/17.
- Statsråd*, parts krav om behandling i, 64/18.
- Straffeporto*, ved underfrankering med tjenestemerker, 64/74, jfr. 65/9.
- Strafferegisteret*, begjæring om tilføyelse i —, 72/75.
- Strandområder*, lov om byggeforbud i —, dispensasjon fra —, 67/69, jfr. 69/54, 72/69.
- gebyr for behandling av saker etter — kan ikke kreves, 72/69.
- Svenneprøve*, saksbehandling i ankesak, 69/37.
- Sykelønnsordningen*, hovedorganisasjonenes sykelønnsutvalg utenfor ombudsmannens arbeidsområde, 73/65.
- Syketrygd*, se *Trygdeordninger*.
- Tannleger*, pensjonsinnskott under pliktjeneste, 63/11.
- Tannrøkt*, aldersgrense for rett til fri —, 67/67.
- Taresanking*, kondemneringstilskott for fartøy, 63/11.
- Taushetsplikt*, se under *Tjenestemenn*.
- Telefonkatalog*, gruppering av abonnenter i yrkesliste, 63/30.
- Telefonnummer*, abonnents rett til å få beholde, 70/85.
- Telefonregning*, telefonanleggets rett til å bygge på tellerutstyrets registreringer, 67/70.
- Tilbakebetalingskrav*, for uriktig utbetalt kunstgjødseltilskott frafalt, 68/76, jfr. 69/14.
- ved uriktig betalt syketrygdpremie, 67/52.
- ved uriktig utbetalt lønn, 65/86.
- Tilbakevirkning*, av importforbud for potetstivelse, 73/71.
- Tiltalebeslutning*, sen forkynnelse av, 64/49, 71/73.
- som grunnlag for varetektsfengsling, 64/49, 71/73.
- Tilskott til småhusbygging om vinteren*, 72/70.
- Tilskottsordningen for boligbygg*, spørsmål om utbetaling før huset var tatt i bruk som helårsbolig, 73/53.
- Tjenestemenn*, se også *Lærere* og *Politiet*, adgang til å se tjenstlige uttalelser om opprykksstillinger, 65/68, jfr. 68/11 og 71/13.
- ansettelse,
- alders betydning,
- ved ansettelse i høyere stilling, 63/13.
- ved opptak av loslærlinger, 69/35.
- av lærer med mindre enn 4 års tjeneste ved annen skole, 70/16.
- behandlingsregler for —, fraveket i forberedende instans, 64/39.
- beregning av tjenesteansiennitet, 65/52.
- dispensasjon fra ansettelsesregler, 66/23, 69/33.
- endelig fra hvilket tidspunkt, 64/41.
- etter fravikelse av kunngjorte krav, 64/28, jfr. 66/9 og 70/13, 70/39.
- etter ny kunngjøring, 64/20, 70/113.
- forbehold og reservasjon ved søknad om —, 68/20.
- habilitetsspørsmål for innstillingsråd, 64/37.
- innstilling fra uriktig sammensatt ansettelsesråd, 63/32.
- innstilling fraveket uten at saken ble forelagt innstillingsmyndigheten, 70/39.
- i ny stilling etter kommunesammenslutning, 71/29, 71/30.
- krav av religiøs art som vilkår for — ved aldershjem, 69/88.
- kunngjøring av ledig stilling burde vært unnlatt, 65/85.
- om ny kunngjøring når ansatte trekker seg, 70/113.
- omgjort etter,
- at melding for mottatt, 70/40.
- tiltredelsen, 64/35.
- partsoffentlighet i sak om ansettelse, 70/20, 71/32.
- spørsmål om fast — eller konstitusjon, 65/43.
- søkers,
- andre muligheter for avansement er utenforliggende hensyn ved —, 67/31, jfr. 68/11.
- uunnværlighet i stilling gjør i alminnelighet ikke forbigåelse berettiget, 66/21, 69/15, 70/16.

- ulovlig vilkår satt for —, 67/33, jfr. 68/12.
- uten lovbestemt utdanning ga adgang til oppsigelse, 69/26.
- utilstrekkelig grunnlag for avgjørelse i ansettelsessak, 72/22, 73/26.
- utilstrekkelig grunnlag for innstilling, 69/27.
- velferdsgrunner, adgang til å legge vekt på, 73/34.
- vikartjenestens betydning, 63/56, 69/84.
- ansettelsesråd,
dispensasjon fra ansettelsesregler, 66/23, 69/33.
- habilitetsspørsmål, 63/32, 68/29.
- stemmeplikt for medlemmer av —, 72/33.
- valg av tjenestemannsrepresentant til, 68/29.
- ansettelsesvilkår til hinder for at lærer ble overført til kontorarbeid med vesentlig lengre bunden arbeidstid, 72/17.
- ansiennitet,
fastsettelse av — ved statens overtakelse av ligningskontorene, 70/31.
- fortolkning av tilsagn om bestemt —, 67/14.
- godskrivning av tidligere statstjeneste for lærer, 65/51, 68/69.
- tillegg for militær utdanning, 63/22, jfr. 64/10.
- tillegg for videreutdanning som lærer, 63/61, jfr. 64/11.
- attest,
søker bør orienteres når — er i strid med senere uttalelse fra —utstederen, 69/27.
- ved søknad om ny stilling, 64/36.
- avskjed, gitt valget mellom — etter søknad eller avskjedigelse, 65/61, 66/61.
- bistilling ikke tillatt for ligningsfunksjonær, 66/48.
- bolig, omgjøring av tilsagn om —, 69/94.
- boliggodtgjøring for utenriktstjenesten, 68/28, jfr. 69/14.
- boligplikt, spørsmål om — i funksjonær bolig i NSB, 67/19.
- bostedsplikt, lensmannsbetjent ikke forpliktet til å ta bolig på nytt tjenestested, 72/25, 73/13.
- flyttestedsgjøring,
— for lærer i yrkesskole, 68/71.
— ved bruk av ikke-rutegående transportmiddel, 69/25.
- fribilletter ved NSB for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52, jfr. 66/9.
- kostgodtgjørelse for lærer ved kurs i fengselsanstalt, 72/28.
- innstillingsråd, stemmeplikt for medlemmer av, 72/33.
- justeringsforhandlinger, etterfølgende fordeling av oppjusterte stillinger, 73/23.
- lojalitetsplikt, brudd på — som grunnlag for oppsigelse, 73/29.
- lønsforhold, se også ansiennitet,
akkordavsavn under sykefravær etter skade i tjenesten, 63/59.
- alderstillegg til midlertidig ansatt sykepleier i halv stilling, 71/34.
- avspasering av overtid forutsetter krav på overtidsbetaling, 69/88.
- bestyrertillegg etter utenriksinstruksen, 66/25.
- for bruvokter i Vegvesenet, 68/40, jfr. 69/14.
- for pedell under skolestreik, 69/83.
- fordeling av oppjusterte kontorfullmektig I-stillinger i Forsvaret, 73/23.
- fradrag i lønn,
for renter av boliginnskudd i strid med avtale, 70/32.
- når det tidligere er utbetalt for meget, 65/86.
- gjennomføring av normerings- og justeringsresultatet i Forsvaret, 66/29, 68/30.
- godtgjøring,
for hjelpelærers ekstratimer ved universitet etter bistillingsregulativet, 71/24.
- for nattevaktavløser ved gamleheim, 72/29.
- for timelærere etter bistillingsregulativet, 66/32.
- som sensor ved eksamen, 68/13.
- lønn i oppsigelsestid, 64/22.
- lønn under svangerskapspermisjon, 72/16.
- lønsreduksjon hjemlet ved oppsigelsesadgang, 69/26.
- lønnstillegg etter tariffrevisjon til uorganiserte kommunale tjenestemenn, 72/28.
- lønnstrekk for renter av boliginnskudd, 70/32.
- overgang til nytt lønnsregulativ, 63/73, 66/36, 67/16.
- overtidsbetaling,
ikke — for kommuneingeniør, 69/88.
— ut over fastsatt grense, 63/36, 69/91.
- personlig lønnsordning,
p. g. a. uklarhet om lønnskrav var godtatt, 69/18.
- p. g. a. bl. a. uttrykkelige forutsetninger da tjenestemannen ikke ble innstilt til stilling han hadde søkt, 71/32.
- sykelønn for kommunal tjenestemann, 69/93.
- tidspunktet for omberegning etter lønsendring,
av godtgjøring for ekstratimer, 66/35.

- ved omvurdering av lønnsberegning for nattevaktavløser ved gamleheim, 72/29.
- ved overgang fra høyere til lavere stilling og deretter opprykk til ny høyere stilling, 65/50.
- ved tilstått bedret lønnsstatus, 66/35, 67/13, 70/28.
- under permisjon, 68/12.
- vederlag for oppdrag utenfor det ordinære arbeid, 67/22.
- offentliggjørelse av privat brev etter omstendighetene berettiget, 67/77.
- omorganisering av kommunes tekniske etat, ansettelse av kommuneingeniør overordnet etatens tidligere leder. Saksbehandling, 72/19.
- opplysninger til pressen, 65/56, jfr. 66/10 og 67/11.
- oppnormering,
spørsmål om krav på — kunne fratras tjenestemenn ved senere forhandlinger, 70/29, jfr. 71/14.
- stilling burde ha vært tatt med ved forhandlinger om —, 72/20.
- opprykk,
avansementskurs som vilkår for — i politiet, 67/33.
- etats interesse i å beholde en tjenestemann, ikke relevant ved — etter kvalifikasjoner, 69/15.
- etter justerings- og normeringsforhandlinger, 66/29, 68/30, 69/15, 70/29, 73/23.
- om det forelå rettskrav på —, som ikke ny avtale kunne endre, 70/29.
- oppsigelse, gyldigheten av,
beregning av tjenestetid etter tjenestemannsloven § 19, 67/27.
- etter klage fra arbeidslag i Vassdragsvesenet, 68/38.
- for feltpoståpner p. g. a. omgjøring av stillingen, 70/25.
- for rengjøringshjelp ved bytte av kontorlokaler, 68/36, jfr. 69/14.
- fra midlertidig stilling ved spesialscole, 68/25.
- fravær fra tjenesten ikke ansett som egen oppsigelse, 68/27.
- hvor formelt vedtak ikke forelå, men var underforstått, 68/35.
- hvor utdannelsesvilkår ikke forelå ved ansettelse, 69/26.
- partsoffentlighet i sak om oppsigelse av arsenalarbeider, 72/31.
- på grunn av straffbart forhold utenfor tjenesten, 64/60.
- på grunn av utsagn i avisartikkel, 73/29.
- ved nedleggelse av stilling p. g. a. innehaverens forhold, 64/18, jfr. 66/8.
- oppsigelsesfrist,
ferie i oppsigelsetiden, 72/31.
- for midlertidig realskoletimelærer, 66/41.
- for midlertidig spesialscolelærer, 68/25.
- lønn ved fratreden før utløpet av —, 68/35.
- spørsmål om — når avskjedsgrunn forelå, 65/61.
- opptreden, tjenestemanns, 63/34, 66/87, 69/78.
- ordensstraff,
anmerkning på rulleblad som —, 66/50.
- ansettelsesmyndighetens undersøkelsesplikt, 63/48, jfr. 64/10.
- begrunnelse av vedtak om —, 66/49.
- for beruselse i tjenesten opphevet, 63/48.
- overflytting til lavere tjenestestilling, 66/49.
- tjenestemannens rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, 66/50.
- utenforliggende forhold nevnt i beslutning om illeggelse av —, 66/50.
- pensjonsordning, spørsmål om erstatning til enke etter kommunal tjenestemann som falt utenfor —, 73/35.
- permisjon, for å delta i valgkamp, 67/17.
- pliktjeneste, pensjonsforhold under tannlegers, 63/11.
- privat handelsvirksomhet, ligningsfunksjonær pålagt å avvike, 66/48.
- rengjøringshjelp, oppsigelse av —, 68/36, jfr. 69/14.
- skyss- og kostgodtgjørelse,
etterbetaling av godtgjøring for eget skyssmiddel, 67/24.
- på grunnlag av tilsagn ved ansettelse, 63/50.
- stilling omgjort til to halve stillinger uten ny utlysning, 72/24.
- svangerskapspermisjon, lønn under, 72/16.
- stillingskombinasjon, hvorvidt meddelt samtykke kunne tilbakekalles, 67/21.
- taushetsplikt,
fengselsfunksjonærers, 64/44.
- gir ikke tjenestemenn rett til å gi uriktige opplysninger, 65/56, jfr. 66/10 og 67/11.
- i farskapssak, 69/68.
- ikke brudd på — ved offentliggjørelse av privat brev, 67/77.
- timelærerens forhold til tjenestemannsloven, 73/14.
- tjenestebolig,
beskatning av husleiebonus, 63/10.
- leie av garasje tilknyttet, 63/19.
- spørsmål om det forelå — med boligplikt, 67/19.
- tilsagn om — omgjort, 69/94.
- tjenestetid, beregning av — ved oppsigelse, 67/27.

uorganiserte tjenestemenn, lønnstillegg etter tariffrevisjon, 72/28.
 uriktige opplysninger, fra polititjenestemann, 66/53.
 om at sak var ekspedert, 69/78.
 på grunn av taushetsplikt, 65/66, jfr. 66/10 og 67/11.
 utdanning, gjennomgåelse av kurs som vilkår for opprykk i politiet, 67/33.
 utlysning, hel stilling omgjort til to halve uten ny —, 72/24.
 vikartjeneste, nektet av utenforliggende hensyn, 64/51.
 søkers fordel av — ved ansettelse, 63/56, 69/84.

Toll,
 adgang for ungdom til tollfri ilandføring av rusdrikk, 69/71.
 fritaksregel for medisinsk utstyr gjelder ikke utstyr til fotpleie, 68/96.
 søknad om refusjon avslått, 68/98.

Trygdekontor, utilstrekkelig grunnlag for avgjørelse av ansettelsessak ved —, 73/26.

Trygdeordninger,
 arbeidsløsetrygden, vilkår for dagpenger, 64/42.
 barselspenger, spørsmål om foreldelse av krav på, 73/37.
 behandlingstid, hos lege, 68/56, 71/75, 71/76, 73/13.
 i fylkesnemnd, 64/64.
 i kassenemnd, 64/61, 66/46.
 i Rikstrygdeverket, 67/62, 72/36, 72/37.
 i trygdekontor, 71/87.
 ved anke til Trygderetten, 68/57, jfr. 69/14, 72/36.
 duplikatkort når postgirokort er kommet bort, 67/53.
 enke- og morstrygd, holdt tilbake uten vedtak av Rikstrygdeverket, 67/62.
 underretning om ankeadgang, 65/78.
 etterbetaling av ytelser for tiden før søknaden, 63/60, 66/12.
 folketrygden, Arbeidsgiveravgift til —, 71/76.
 forhåndsvarsel ved ny vurdering av tidligere tilståtte ytelser etter trygderettskjennelse 72/37.
 hjelpestønad for husmødre til hjelp i huset, 73/38.
 informasjonsplikt for trygdekasse, 69/41.
 klasseføring i trygdekasse og refusjon av alders- og uføretrygdpremie, 63/64, jfr. 66/8.
 kommunal tilleggstrygd redusert i strid med stortingskomité's intensjoner, 70/112.
 pasienters andel av trygdeytelser, anvendelse til fellesformål, 72/83.

reise- og overnattingsutgifter ved legebesøk, 73/43.
 registrering av saker i trygdekontor, 71/87.
 saksdokumenter bortkommet, 66/43.
 syketrygd, dekning av utgifter ved overføring av pasient fra et sykehus til et annet, 64/62.
 foreldelse av krav på barselspenger etter syketrygdloven § 55, 73/37.
 for innsatte som har arbeidet utenfor fengselsanstalt, 71/74.
 for sjømenn bosatt i Norge, men forhyrt på svenske skip, 64/59.
 kontrakt om sykekjøring gav ikke drosje-eier kjøremonopol, 65/40.
 krav om tilbakebetaling av syketrygdpremie, 67/52.
 premieberegningen for ikke-arbeidstaker, opplysning om inntektsgrunnlaget, 66/13.
 premiefritt medlemskap som arbeidstaker under sykdom, 65/28.
 tidspunkt for endring av klasseføring for ikke-arbeidstaker, 65/58.
 trekk i sykepenger til dekning, av bot, 67/39.
 av sykepengebeløp som ble ansett uberegtiget oppebåret, 71/74.
 underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.
 trekk for sosialhjelp ved etterbetaling av trygd, 72/38, 73/13.
 trygdedes krav på å bli kjent med legeerklæringer i skadesaker, 63/23.
 Trygderetten, ankende parts rett til å få uttale seg om Trygderettens avgjørelsesgrunnlag, 72/34.
 tilleggstrygd for sykepenger, Hovedorganisasjonenes sykelønnsutvalg utenfor ombudsmannens arbeidsområde, 73/65.
 uføretrygd, attest om uførhet etter skattelovene, 67/52.
 attføringspenger i ventetid, 64/64.
 attføring som vilkår for uførepensjon, 66/79.
 ervervsmessig uførhet etter uføretrygdloven, 65/46, 66/79, 66/81.
 fra hvilken tid, 64/63, 68/54.
 grunnstønad og hjelpestønad for diabetiker, 63/64.
 hjelpestønad til husmødre til hjelp i huset, 73/38.
 hjelpestønad under offentlig forpleining, 64/66.
 legeerklæring fra spesialist, 68/56.
 medisinsk uførhet etter uføretrygdloven, 64/64, 66/79.

- søkerens inntekt skyldtes hustruens og barnas arbeid, 66/81.
- uførhet bedømt i relasjon til søkerens arbeidsevne som arbeidstaker, ikke som husmor, 65/62, 66/81.
- ulykkestrygd for sjømenn, kontanterstatning forsømt utbetalt, 64/55.
- yrkesskadetrygd, arbeidsgivers plikt til å sende skademelding, 68/59.
- nektelse av å gjenoppta sak, 66/80.
- ved plassering i arbeidshjem etter lov om sosial omsorg, 67/61.
- Tvangsarbeid,*
behandlingen av overtredelser av løsgjengerloven begått,
under permisjon fra, 65/22.
under prøveløslatelse fra, 65/23, 66/58.
se også *Fengselsforhold.*
- Tystere,* se *Politiet.*
- Uføretrygd,* se *Trygdeordninger.*
- Ulykkestrygd for sjømenn,* se *Trygdeordninger.*
- Underfrankering,* av offentlig tjenestepost, 64/74, jfr. 65/9.
- Underholdsbidrag,*
bidragsfogds,
mangelfulle innfordring av —, 64/72, jfr. 65/9, 66/45, 71/82, jfr. 72/12.
saksbehandling kritisert, 71/80.
sen saksbehandling, 73/87.
bidragsforskott, 71/82.
bidragsforskott,
etterbetaling til berettigede som ikke hadde fremsatt krav p. g. a. mangelfull orientering, 72/45.
fylkesmannens avgjørelse etter forskotteringsloven § 13 kan påklages til departementet, 73/87.
utbetaling gjennom posten, 71/84, jfr. 72/12.
endring p. g. a. nye opplysninger, 70/100.
innfordringsgodtgjørelse,
foreldelse av —, 68/62.
prioritet foran bidragsrestanse, 69/101.
underretning om — til bidragspliktige, 68/62.
passforbud på grunn av bidragsgjeld, 73/86.
underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67, 71/80.
vilkår for innkreving ved lønnstrekk, 71/80.
- Underretning,* se *Saksbehandling.*
- Undersøkelsesplikt,* se *Saksbehandling.*
- Universitetslærere,* se *Lærere.*
- Utenforliggende hensyn,* ved avgjørelse, 64/51, 66/21, 67/28, 67/31, jfr. 68/11, 67/33, jfr. 68/12, 69/15, 69/88, 71/49, jfr. 72/12, 73/34.
- Utmålsforretning,* se *Skylddeling.*
- Utenlandsopphold,* skatteplikt under, 63/25.
- Utenriksstasjon,*
lønnstillegg for bestyrelse av, 66/25.
medvirkning ved hjemsendelse av hyre, 63/34.
- Utvvisning,*
av skole-elev, 65/49, 66/89.
etter fremmedloven av utlending, 69/64, 70/66, 70/67, 71/72.
etter fremmedloven, sen iverksettelse, 71/72.
politimesters vedtak om oppholdsnektelse på grunn av straffbart forhold opphevet av Justisdepartementet, 73/72.
saksbehandlingsfeil i sak om oppholdsnektelse, 73/72.
spørsmål om omgjøring av vedtak om — for spionasje, 70/66.
- Vandel,* krav til —, for skipsmaskinister, 68/64.
- Vanføre, øvelseskjøring* for, 64/67.
- Vann- og kloakktilknytning* for eldre bebyggelse i Maridalsvannets nedslagsfelt, 72/71.
- Vanntilknytningsavgift,* i strid med tidligere avtale om opparbeidelse av tomteområde, 70/92.
- Varetektsfengsel,* se ellers *Fengselsforhold,*
erstatningskrav for uberettiget — uriktig behandlet, 70/64.
- Varetektsfradrag,* se ellers *Fengselsforhold,*
for tiden etter at tvangsanbringelse er besluttet, 66/59.
når prøveløslatt gis ny prøve, eller ved prøve før anbringelse, 69/62.
ved domfeltes bruk av rettsmidler, 66/58.
- Veg,*
bureisingsveg, kommunes plikt til vedlikehold, 71/55.
midlertidig adkomst for kommunal festetomt, 72/46.
privat veg, kommune kunne ikke gi utenforstående adgang til å benytte —, 71/67.
skogsbilveg, kommunalt tilskott til —, 71/58.
- Vegtrafikk,* reglene om avgiftsparkering, 72/74.
- Vegvesen,*
fjerning av reklameskilt ved riksveg, 72/86.
underretning om foreldelsesfrist i vegloven § 30 a, 73/57.
- Vrakgods,* lensmanns behandling av, 65/41.
- Åndssvakeomsorgen,*
barnevernsnemnds stilling til, 65/70.
brevsensur, 66/13.
innkjøp av tannlegeutstyr til privat åndssvakehjem med statsbidrag, 67/67.
underretning til foreldre om flytting av umyndig pasient innen institusjonen, 67/74.

Lovregister.

I. Lover.	
15.4.167 Norske lov	§ 16 63/13
§ 2-5-5 73/67	§ 36 63/10, 70/102, 73/60
17.5.1814 Grunnloven	§ 37 72/41
§ 97 64/56	§ 38 70/102
20.8.1821 ang. det beneficerede Gods	§ 78 63/73
§ 38 72/48	25.7.1913 nr. 11, håndverksloven 63/37
1.7.1887 nr. 5, straffeprosessloven	3.7.1914 nr. 3 om pantesikkerhet for inndrivelse og andre offentlige avgif- ter av fast eiendom
§ 85 65/36, jfr. 67/11	§ 1 73/60
§ 86 65/34	13.8.1915, nr. 7, tvangsfullbyrdelses- loven
§ 91 65/43, 72/76	§ 49 68/67, 71/80, 73/87
§ 215 65/63, 68/51	§ 148 64/26
§ 239.5 64/48, 64/49, 71/73	14.12.1917 nr. 16 om erverv av vannfall, bergverk m. m.
§ 244 67/44	§ 13 70/45
§ 471 70/64	15.2.1918 nr. 1, tjenestemannsloven
§ 475 66/58	§ 1 73/14
20.7.1893 om stranding og vrak	§ 2.3 63/56
§ 6 65/41	§ 19 67/27, 68/25, 69/26
§ 7 65/41	§ 20 68/35
§ 10 65/41	§ 21.2 c 63/48, 66/49
3.8.1897 nr. 1, om kirker og kirkegårder	§ 22 65/61, 66/61
§ 24 67/37	§ 23 63/48, 66/61
31.5.1900 nr. 5, løsgjengerloven	10.12.1920 nr. 3 om erverv av dyrket mark
§ 16 65/22	§ 1 65/24, 65/80
§ 18 65/22, 65/23, 65/55, 66/58	§ 11 64/25
§ 20 68/50	§ 28 71/49, jfr. 72/12
§ 27 65/22	9.2.1923 om personnavn
§ 28 66/59, 69/62	§ 2 65/55
22.5. 1902, straffeloven	22.2.1924 nr. 2 om bygningsvesenet
§ 28 65/22, 67/39	§ 153.2 63/14
§§ 39 og 39 b 72/75	10.7.1925 nr. 6, om kommunevalg
§ 80 65/34	§ 27 64/25
8.4.1905 om arveavgift	§ 41, nr. 3 64/25
§ 1 65/59	20.2.1926 nr. 2, motorvognloven
20.8.1909 om skylddeling	§ 10 a 63/65
§ 14 66/17	§ 15 64/68, 66/86, 67/40
18.9.1909 om erverv av skog	§ 18 63/29, 66/85
§ 21 64/26	§ 35 b 63/65, 65/64
§ 29 71/49, jfr. 72/12	5.4.1927 alkoholloven
15.8.1911 om konfirmantforberedelse	§ 8 69/71
§ 1 66/64, 69/73, jfr. 71/14	§ 17 66/78
18.8.1911 nr. 8, landsskatteloven	§§ 21, 24 66/78, 69/29
§ 17 63/25, 69/99	24.6.1931 om ulykkestrygd for sjømenn
§ 21 63/13	§ 11.2 64/65
§ 36 63/62	§ 24 nr. 2 64/65
§ 37 a 63/62	12.5.1933 om reindrift
§ 42 63/10, 70/102, 71/41	§ 17 68/75
§ 44 70/102	§ 58 66/15
§ 70.2 64/35	§ 83 66/15
§ 75.9 67/52	§ 84 68/75
§ 83 73/62	§ 84.6 68/82
§ 85 63/73	
18.8.1911 nr. 9, byskatteloven	
§ 11.4 71/40	
§ 12 63/25, 69/99	

8.3.1935 om handelsnæring		3.12.1951 om pensjonstrygd for skogs-	
§ 4	65/54	arbeidere	
§ 32.2	63/19	§ 39	65/76
13.3.1936 politiloven		§ 41	65/76
§ 17	67/33	§ 49	63/26, 68/54
§ 18	66/50	14.12.1951 om viltstellet m. m.	
16.7.1936 om hjelp til blinde og vanføre		§§ 32, 61	70/81
§ 12	63/60	24.10.1952 om entreprenører	
11.2.1938 um lærarskuler og prøver		§§ 9, 10	68/88
for lærarar i grunnskulen		21.11.1952 nr. 2 skattebetalingsloven	
§ 7	71/88	§ 24	69/96, 70/100, 71/37,
§ 11	70/34, 71/17	jfr. 72/12, 71/39	
24.6.1938 nr. 12 om innførsel av		§ 31 nr. 2	72/40
apotekvarer og gifter		§ 32	69/96
§ 3	63/27, 64/10	§ 41	63/13, 63/25, 63/73, 69/99
17.2.1939 om deponering		§ 42 .. 63/13, 63/25, 63/73, 69/97,	
§ 1	66/68	69/99, 71/41	
§ 4	66/68	12.12.1952 nr. 11 endr. til landsskatte-	
12.5.1939 nr. 3 lotteriloven		loven	63/62
§ 4	68/94	26.6.1953 nr. 4, prisloven	
1.3.1940 om yrkesskoler		§ 14	64/28
§ 13	66/11, 71/19, 71/21	§ 23	68/94
§ 18	66/11	§ 56.4	63/63
21.3.1947 nr. 2 om skattlegging av		§ 59.1	63/63
sjømenn		3.7.1953 om betinget fritakelse for inn-	
§ 1	64/74, 65/9	tektsbeskatning av ekspropriasjons-	
§ 2	64/74, 65/9	gevinst	72/41
11.7.1947 om samferdsla		17.7.1953 nr. 9 om sivilforsvaret	
§ 3.3	64/29	§ 23	71/97
§ 5	64/29	§ 30, siste ledd	65/71
14.11.1947 nr. 3 om ferie		17.7.1953 nr. 14, barnevernsloven	
§ 5.1	72/31	§ 5	67/73
9.7.1948 nr. 3, prisrettergangsloven		§ 8	65/27
§ 14	67/30	§ 9	65/27
§ 15	63/63	§ 11	65/27, 67/73
4.11.1948 om reisebyråer		§§ 16, 18, 19	67/73
§§ 3, 4, 5	69/69	§ 48	63/54
3.12.1948 nr. 7 om pensjonstrygd for		17.7.1953 nr. 25, sjømannsloven	
sjømenn		§ 19.3	63/34
§ 1	63/35	§ 26	63/33, 66/43
10.12.1948 om distriktsveterinærer		3.12.1953 nr. 12 om skogsarbeider-	
§ 17	69/77	pensjon	
28.7.1949 nr. 26 om Statens pensjons-		§ 49	63/26
kasse		12.11.1954 om styret i kommunene	
§ 19	68/55	§ 16	64/41
§ 24	63/11	§ 23	72/28
§ 27	64/57	§ 44	64/41
§ 33	64/57	§ 60	64/41, 72/69
§ 47	69/39	19.11.1954 brannloven	
28.8.1949 nr. 10, om folketannrøkt		§ 46	70/87
§ 1	67/67	18.3.1955 nr. 2, jordloven	
14.7.1950 nr. 5 lærlingloven		§ 1	63/70, 65/82
§ 16 a	69/37	§ 2	65/91
29.6.1951 nr. 14, om avgift på elektrisk		§ 6	66/83
energi		§ 7	65/92
§ 7	71/93	§ 10	65/82, 65/91, 69/48
23.11.1951 om spesialskoler		§ 13	65/91, 67/41, 67/12,
§§ 1, 2, 3, 5, 7	67/78	jfr. 68/12, 71/51, 72/52, 73/46	
§ 9	65/43	§ 14	63/70
§§ 12, 14, 16, 22	67/78, jfr. 71/14	§ 19	65/91

§ 54	72/63	§ 12	64/44
§ 55	72/63	§ 16	64/43
30.6.1955, fiskeeksportloven		§ 17	68/42
§ 2	68/76, 70/78	§ 19	70/57
§ 3	64/12, 70/78	§ 24	69/56
§ 6	64/12	§ 26.4	63/57, 64/11
9.12.1955 innkreving av bidrag		§ 26.5	63/57, 64/11
§§ 2, 7 og 8	71/80	§ 28	72/77
§§ 18 og 19	73/86	§ 30	68/50, 69/56
§ 24	68/62, 69/101	§§ 33, 34	68/48
2.3.1956 nr. 2, syketrygdloven		§ 41	69/62
§ 1	64/59	§ 44	65/23
§ 2 c	64/59	§ 45	65/23, 69/62
§ 14	67/52	§ 49	68/42
§ 20	65/58	§ 51	65/90, 68/42
§ 23	64/59	§ 54	65/70, jfr. 67/11
§ 27	64/59, 65/58, 66/13	12.12.1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd	
§ 38	64/62	§ 1	67/61
§ 39	64/62	§ 34	68/59
§ 43	65/28	§ 40, 5. ledd	65/76
§ 48	65/28	§ 42	65/34
§ 55	73/37	10.4.1959 om folkeskolen	
§ 57.1	64/62, 65/40	§ 2 nr. 6	68/100
§ 80	65/28, 71/74	§ 12	70/37
§ 82.1	64/59	§ 18 nr. 4	68/23
§ 106	66/46	§ 21	70/37
§ 111	64/59	§ 24 nr. 1	68/100
27.7.1956 fremmedloven		§ 32 nr. 4	64/23
§ 2	70/68	19.6.1959 om avgifter vedrørende motorvogntrafikken	
§ 13	69/64, 70/66, 70/67	§ 4	66/68
7.12.1956 arbeidervernloven		§ 5	66/68
§ 25	69/91	23.10.1959, oreigningsloven	
§ 40	65/86, 70/32	§ 25	63/37, 71/43
§ 41.b	68/25	22.1.1960 nr. 1, uføretrygdloven	
§ 42	69/83	§ 2	64/64, 66/79
§ 43	68/36	§ 3	63/64, 73/38
§ 45	64/36	§ 4	63/64, 65/46, 66/79, 66/81
21.12.1956 ektebarnloven		§ 6	64/63, 68/54, 73/38
§ 14, jfr. §§ 8 og 9	70/100	4.2.1960 om borettslag	
26.4.1957 nr. 4 om oppfostringsbidrag		§ 16.3	64/53
§ 2	71/82, jfr. 72/12, 72/45	2.6.1960 om skipsmaskinister	
§ 3	72/45	§ 13	68/64
§ 5	66/45, 72/45	16.12.1960 nr. 4 om endring i skatte- loven	
§ 6	71/84, jfr. 72/12	II	65/21
§ 11	71/82, jfr. 72/12	28.4.1961 nr. 2 om psykisk helsevern	
§ 13	73/87	§ 2	65/78, jfr. 70/13
28.6.1957 nr. 20 om husleieregulering		§ 3	63/79, 63/80
§ 5	67/54	§ 5	63/80
§ 17	63/21	§ 9	65/91, jfr. 67/12, 68/59, 71/77
§ 20	67/54	§ 13	70/71
§ 23	65/19	9.6.1961 nr. 24 om naturskader	
6.7.1957 nr. 26, samordningsloven		§ 29	69/45
§ 7	63/20, 64/56	16.6.1961 nr. 14 om utdanningskrav for lærarar	
§ 19	63/20	§ 3	70/14, 73/21
§ 27.2	63/20	§ 4	68/23
18.7.1958 nr. 2, tjenestetvistloven	64/37	§ 5	66/37, 70/14
12.12.1958 nr. 7 om fengselsvesenet			
§ 1	64/11		
§ 6	66/61		
§ 7	64/44		

16.6.1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar		§ 82	70/112, 71/68
§ 6	70/99	25.6.1965, om byggeforbud i strand-områder	
22.6.1962 nr. 8, ombudsmannsloven		§ 4	67/69, 69/54, 72/69
§ 3	69/32, 69/69, 69/77	25.6.1965 om forkjøpsrett for kommunen	
§ 4 ...	63/21, 63/39, 64/26, 64/48, 67/51, 68/88, 68/93, 72/90	§ 8	71/52
§ 5	66/71	7.6.1966 nr. 12, folketrygdloven	
§ 6	66/71, 69/32, 69/69, 69/77	§ 2—6 nr. 1	73/43
§ 11	63/27, 65/91	§ 8—9	73/38
21.6.1963 nr. 23, vegloven		§ 16—3	71/76
§ 30 a	73/57	10.2.1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker	
§ 33	72/86	§ 1	70/73
15.11.1963 om fullbyrding av nordiske dommer		§ 2	71/35, 72/31
§ 6	65/67	§ 6	70/78, 70/84, 73/31
14.3.1964 om revisjon og revisorer		§ 11	73/57
§ 18	65/62	§ 13	73/59
29.5.1964, om personnavn		§ 17	71/88, 72/37, 73/59, 73/87
§ 1	67/72	§ 18	70/20, 70/73, 71/32, 72/13
5.6.1964 nr. 2, om sosial omsorg		§ 19	71/32
§ 3	67/61, 72/82	§ 20	70/20
§ 17	69/69	§§ 24, 25	71/88
12.6.1964 om realskoler og gymnas		§ 27	71/88, 73/49, 73/81
§§ 11, 12	70/35	§ 28	71/88
§ 14	65/49	§ 31	73/73
§ 16	66/41	§ 33	72/31
§ 33	65/49	§ 34	72/61
19.6.1964 om avgift på arv og gaver		§ 35	73/44
§ 1	65/59	§ 36	71/51
20.6.1964 nr. 1, om enkje- og mors-trygd		7.7.1967 om regulering av leie for husrom	
§ 19	65/78	§§ 17, 22 og 23	70/75
§ 22	67/62	13.6.1969 nr. 24 om grunnskolen	
§ 28	65/78	§ 3	73/83, 73/85
20.6.1964 nr. 5, om legemidler og gifter		§ 20	72/14
§ 2	64/10	19.6.1969 nr. 66 om merverdiavgift	
§ 3	64/10	§ 18	72/42
§ 7	64/10	6.3.1970 nr. 4 om tilskudd til private skoler	
20.6.1964 nr. 7, om regulering av husleie		§§ 6 og 9	73/20
§ 17	67/58	19.6.1970 nr. 63 om naturvern	
§ 19	67/58	§ 18	72/54
9.4.1965 om unge lovbyrtarar		19.6.1970 nr. 69, offentlighetsloven	
§ 23	68/47	§ 1	72/54
18.6.1965 nr. 4, om vegtrafikk		§ 2	73/74
§ 24.2	67/40	§ 3	73/74
§ 39.a	66/85, jfr. 68/11	§ 5	73/74, 73/82
18.6.1965 nr. 7 bygningsloven		§ 6	71/31, 73/74
§ 7	68/73, 70/98	§ 11	72/54
§ 14	73/51		
§ 17	68/73		
§ 21	72/62		
§ 33	71/66, 72/62, 73/49		
§ 48	71/37 jfr. 72/12		
§ 51	73/53		
§ 55	71/59		
§ 65	70/87		
§ 66	71/64, 71/65, 73/53		
§ 70	68/73, 69/52, jfr. 70/14		
§ 77	73/69		

II. Stortingsvedtak.

1.7.1948 om lønnsregulativ for offentlige tjenestemenn m. v.		§ 1	68/69
§ 2	65/50, 65/51, 68/69	§ 2	68/69
§ 3	68/17	§ 3	68/17
5.7.1951 om ansiennitet for befall	63/22, 64/10		
29.1.1962 (jfr. 15.6.1962) skyss- og			

kostregulativ for offentlige tjenestemenn	63/50
22.6.1962, lønnsregulativ for lærere	
§ 2.2	63/73
§ 3	63/61, 63/66
§ 4	63/61
8.11.1962, instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen	
§ 2	65/31
§ 3	63/21, 65/31
§ 4	63/20
§ 5.3	64/11, 64/28, 64/53
§ 6	64/12, 64/26, 64/34
§ 11	63/11, 63/48, 63/64, 65/71
7.12.1962 om omsetningsavgift	
§ 9.2 nr. 3	63/36
§ 12	63/51
31.5.1963 om regulativ for offentlige bistillinger m. v.	66/32, 71/24
7.12.1964 om omsetningsavgift	
§ 8	65/59

III. Kgl. resolusjoner.

23.3.1909, regjeringsinstruksen	
§ 5 nr. 2	64/18
14.12.1934, påtaleinstruksen	
§ 8	65/34
§ 24	65/34
§ 24.1	63/69
§ 63	72/75
26.5.1939, ansettelsesreglement for fengselsvesenet	
§ 6	63/32
15.7.1949, anbudsforskrifter	
§ 23	68/88
10.2.1950, anvendelse av Feriefondets overskott	
II	68/97
9.6.1950 om beregning og oppkreving av omsetningsavgift	
§ 13, 2. ledd	65/59
16.6.1950, forskrifter for behandling av søknader om konsesjon m. v. etter lov om samferdsla	
§ 11.3	64/29
16.6.1950, regler om samfersdelsnemndenes organisasjon og virksomhet	
§ 3, pkt. 3	64/29
§ 5	64/29
2.10.1953, forskrifter om legeundersøkelse av sjømenn	64/73
§ 9	63/33
§ 10	66/43
15.10.1954 om prisbestemmelser for fast eiendom	
§ 7	66/77
§ 9	66/77
3.2.1956 om eksport av fisk	64/12

5.10.1956 om skattlegging av sjømenn	64/74
26.4.1957 om trafikkregler	
§ 17, pkt. 4	65/64
§ 31, 1. ledd	65/64
6.7.1957 om retningslinjer for fastsettning av basisleie for husrom	
Kap. II 2 a og 3	67/54
20.11.1959, forskrifter etter husleiereguleringsloven	
§ 6	63/21, 70/75, 71/71
20.6.1960 om innførselsforbud for visse jordbruksvarer	73/71
1.7.1960 om statsstønad til elektrisitetsforsyningen	
§ 6	66/73
2.9.1960 om kondemneringstilskott for fiskefartøyer	63/11
§ 2	63/49
21.4.1961 om pensjonstrygd for skogsarbeidere	63/26
16.6.1961 om psykisk helsevern pkt. 3 ..	63/80

IV. Andre reglementer og vedtekter.

25.1.1957 Forskrifter om utlendingers adgang til riket	
§ 82	70/68
11.3.1960 Instruks for utenriktjenestemenn	
Kap. 14, §§ 1 og 2	66/25
Kap. 16, § 9	66/25
12.12.1961 Reglement for fengselsvesenet (gitt av Fengselsstyret)	
§ 18.4	73/73
§ 22.7, 2. ledd	65/72
§ 22.8, siste ledd	65/72
§ 31.2, 3. ledd	63/39
§ 31.2, 4. ledd	63/39
§ 42.2	64/45
§ 43.4	64/46, 67/46
§ 43.8	64/48
§ 45.3	66/59, 69/62
§ 45.8	66/59
§ 53.2	64/43, 70/59
§ 55.2	70/59
§ 58	68/42
§ 59	68/48
§ 61.4	64/45
§ 61.7	64/47
§ 62.2	65/45
§ 62.6	67/48
§ 63.3	65/60
§ 63.6	69/61
§ 63.8	64/48, 65/78, 67/45, 68/42
§ 64.1	66/70, 70/57
§ 64.3	69/55
§ 64.5	69/56, 70/57, 73/76
§ 64.6	66/70
§ 66.2, 3. ledd	65/88
§ 83	65/90
§ 89.4	67/44

15.3.1964 Kontrollkommisjoners saksbehandling		18.12.1964 Reglement for lignings- kontorene	
§ 1	71/77	§ 4	66/48
§ 7.3	68/59	24.11.1965 Regler om skattelettelse for selvforsørgende ungdom under ut- dannelse	69/97, 71/41
15.4.1964 Regulativ for offentlige tjenestemenns flytningsgodtgjørelse		28.3.1967 Regler om parkering av motorvogn på offentlig veg, gate og plass mot betaling av avgift	72/74
§ 2	68/71		

